

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΕΤΟΣ Β'

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ 1953

ΤΕΥΧΟΣ 10

ΕΧΑΜΟΓΕΛΑΣΕΣ !..

Τὸ Μπιζάνι ἔπεσε ! Καὶ ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς τροπαιοφόρος καὶ λεοντόθυμος ἔκπορθητὴς τοῦ ἀπορθητοῦ Μπιζανίου, μὲ τὸν Ὑψηλὸν καὶ μεγαλοφυᾶ Ἀρχηγόν του, τὸν Διάδοχον τοῦ ἀπ' αἰώνων ὄνειροποληθέντος Μεγάλου Ἑλληνικοῦ Θρόνου, ἀπὸ τῆς Αὐγῆς τῆς ἀγιασμένης παρελθούσης Πέμπτης, 21ης Φεβρουαρίου, σᾶς πατεῖ, σᾶς κατέχει, δορυάλωτα, κτῆμα τοῦ πολέμου, ἔπαθλον ἀλησμονήτου ἀνδρείας, τίμιον λάφυρον ἐπικοῦ ἀγῶνος, σᾶς πατεῖ ἑλληνικὸς στρατὸς, ὦ φίλτατα Γιάννινα !

*

Πόλις προσφιλῆς καὶ πολυπικραμένη, πόλις τῶν πενθῶν καὶ τῶν δακρύων, πόλις τῶν ὄδυρμων καὶ τῶν βασάνων, πολυβασανισμένη σκλάβα τῶν δημίων καὶ τῶν Νερῶνων, ἀγνὲ καὶ μέ τῶσων χιλιάδων διωγμένων καὶ ταξιδεμένων Ἡπειρωτῶν — φίλτατα, χρυσᾶ, ὠραῖα Γιάννινα, ὁ Διάδοχος τοῦ ἑλληνικοῦ θρόνου μὲ τὰ νικηφόρα χέρια Του, ἃ ὁ τῆς 21ης Φεβρουαρίου σᾶς ἀφήρησεν ἀπὸ τὸ αἱματωμένον μέτωπόν σας τὸν ἀκάνθινον στέφανον μαρτυρίου πεντακοσίων ἐτῶν καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σπᾶ ἀπὸ προχθὲς τὰς πέδας τῶν βασάνων καὶ τῶν ὄδυρμων σας !

ὦ Πόλις προσφιλῆς καὶ πολυπικραμένη, ποῖος νὰ διηγηθῆ τὴν χαρὰν

καὶ τὸν ἐνθουσιασμόν σου ἐπάνω εἰς τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν πατέρων μας, νὰ ἐξυπνήσουν καὶ αὐτοὶ νὰ χαροῦν τὴν ἀγίαν καὶ ἱερὰν αὐτὴν χαρὰν ;

*

Πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια, πεντακόσια λυπημένα Χριστοῦγεννα καὶ πεντακόσια θλιβερά Πάσχα Ἡπειρωτῆς δὲν ἐχάρη τὸ ψωμί πὺ ἔτρωγε καὶ φαρμάκι τοῦ ἐγίνετο τὸ νερὸν εἰς τὰ χεῖλη, ἐφ' ὅσον σὲ ἐννοιωθεν Σένα, ὦ φιλότατη καὶ κλαμένη πόλις, φαρμακερὰ νὰ δέησαι εἰς τὸν Ἐσταυρωμένον νὰ Σοῦ λυπηθῆ τέλος πάντων τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν θρήνον ! Πεντακόσια ὀλόκληρα χρόνια δὲν ἔκλεισεν εἰρηνικά τὰ μάτια τοῦ κανέναν πρόπαππὸς μας καὶ κανέναν πατέρα μας δὲν ἐχάρη πεντακόσια χρόνια τὰ παιδιὰ του . . . Τώρα ἐλευθερωμένον καὶ ἀγαπητὸν χῶμα ἐξύπνησε καὶ ἀνάστησε τοὺς ἀποθαμένους γονεῖς μας ! Καὶ εἰς ὠραίαν ἱερὰν καὶ μεγάλην πομπὴν ὠδήγησε, ὦ πόλις φιλότατη, τὰς ψυχὰς τῶν πατέρων μας, μὲ δάκρυα χαρᾶς πλέον εἰς τὰ μάτια νὰ φιλήσουν τὰ χέρια τοῦ Ὑψηλοῦ Ἐλευθερωτοῦ καὶ νὰ ἐναγκάλισθοῦν τὸν γενναῖον ἑλληνικὸν στρατὸν Σοῦ !

Ἡ κυανόλευκος παίζει ἀπαλὰ καὶ ὑπερήφανος μὲ τὸν θρασκιὰν τῆς Παμβώτιδος ἐπάνω εἰς τὸ κάστρον, ὅπου

οὶ Ἀληδες καὶ οὶ Βεληδες σὲ ἐσταύρωσαν 500 ὀλόκληρα χρόνια !

Καὶ ἐγέλασαν τέλος πάντων καὶ τὰ ἰδικά σου χεῖλη, ὦ πόλις ἀγαπητὴ καὶ πολυβασανισμένη !

*

Ἀπὸ τὴν Αὐγὴν τῆς 21ης Φεβρουαρίου, πόλις σεμνὴ ποῦ ἔκλαιεν ὄλος ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἐθρῆνουν οἱ Ἠπειρώται — Γιάννινα ὠραῖα μὲ τὸ αἷμα-τωμένον μέτωπον καὶ τοὺς μωλωπισμένους κροτάφους, εἶσθε ἐλεύθερα καὶ γελούμενα !

Ὁ ἀέρας σας χαμογελάει, ὁ οὐρανὸς σας ἀπλοῦται εἰς γαλανὸν αἶνον τὰ σπήτια κοιμοῦνται πλέον ἥσυχα μὲ θύρας ἀνοικτάς καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται ! Ἐχαμογέλασαν τέλος πάντων καὶ τὰ ἰδικά σας χεῖλη !

*

Στρατὸς ἑλληνικὸς, νικητὴς καὶ ἡμερος, λέων εἰς τὴν μάχην καὶ σεμνὴ παρθένος μετ' αὐτήν, κραδαίνων ὀήτητον χθές λόγχην εἰς τὸ Μπιζάνι καὶ σήμερα εὐγενῆς καὶ γαντοφορῶν πολιτισμένος στρατὸς, περιφερόμενος εὐσταλῆς εἰς τοὺς δορυαλώτους δρόμους σας ἐδίωξε καὶ τὸν τελευταῖον βασιβουζοῦκον καὶ βάνδαλον τοῦρκον ζαπτιέν, τοῦ ὁποῦ πέντε αἰῶνας τώρα ἠσθάνθησαν οἱ πάπποι μας τὴν ἀγριότητα καὶ τοῦ ὁποῦ ἐπὶ τέσσαρα τώρα ἔτη ἀπὸ τῶν στηλῶν τούτων ἐδιηγῆθημεν εἰς ὄλον τὸν πεπολιτισμένον Κόσμον τὸν βανδαλισμὸν καὶ τὴν ὀμότητα !

Εἶσαι ἐλεύθερα καὶ ὑπερήφανος διὰ τὴν Μητέρα Σου Ἑλλάδα, ὦ κόρη βασανισθεῖσα καὶ προσφιλῆς !

Διότι ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς σοῦ φέρει δύο μεγάλα τρόπαια ἔπαθλα τῆς ἀλώσεώς Σου — δύο τρόπαια, τῶν ὁποῶν ὄλοι οἱ Αἰῶνες θὰ ψάλλουν τὴν Δόξαν :

Τὴν νικηφόρον λόγχην καὶ τὸν γαντοφόρον πολιτισμὸν. Εἰς τὸ Μπιζάνι, ἥρωσ ἐδίωξε τὸν Τοῦρκον διὰ λόγχης. Εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἀμνησικακος, ἱπποτικός, γενναιόψυχος, ὡς ἀξίζει εἰς τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς γενναίους, ἐλησμόνησε πᾶν ἄλλο καὶ ὁ ἀκάθεκτος λέων στρατιώτης τοῦ Μπιζανίου, ἡμερος καὶ ἀληθῆς χριστιανὸς καὶ γενναῖοκαρδος Ἕλλην ἐπεδείξατο παραδειγματικὴν εὐγένειαν καὶ συμπάθειαν πρὸς τὰς μυριάδας τῶν παραδοθέντων Τοῦρκων αἰχμαλώτων !

Καὶ ἡ καρδιά σας γελάει καὶ ὑπερηφανεύεται, ὦ πόλις πολυπαθῆς καὶ φιλάτη.

*

Εἶσαι ἐλεύθερα πλέον !

Ἄναπνέεις, ζῆς, κινεῖσαι, αἰσθάνεσαι, ἀνέστης καὶ σύ ! Ὁ Διάδοχος τοῦ Ἑλληνικοῦ Θρόνου, δορυαλώτον σὲ κατέχει. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς χαίρεται τοὺς δρόμους Σου !

Καὶ σύ, πόλις προσφιλῆς καὶ φιλάτη ἐλευθερωμένη πλέον ἀπὸ τὰ βασανιστήρια, χομογελᾶς εἰς τὴν κυανόλευκον καὶ ἡ ψυχὴ Σου τὰ βράδουα, ὅταν πλέον κοπάσουν αἱ ζητωκραυγαὶ καὶ οἱ ἐνθουσιασμοὶ τῆς ἀγαλλιᾶσεως σκύβει εἰς τὰ μνήματα τῶν νεκρῶν πατέρων μας καὶ ψιθυρίζει κάτι, ποῦ εἴμπορεῖ ν' ἀναστήσῃ καὶ νεκρὸν Ἠπειρώτην καὶ ἀποδώσῃ ζωὴν καὶ εἰς πεθαμένον Γιαννιώτην :

— Ὁ Διάδοχος τῆς Ἑλλάδος εἶνε στὰ Γιάννινα νικητὴς !

— Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἶνε μέσα στὰ Γιάννινα τροπαιοφόρος !

— Τὰ Γιάννινα εἶνε ἐλεύθερα !

Καὶ οἱ τάφοι σου ζητωκραυγάζουν κι' αὐτοὶ :

— Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος !

— Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς !

Γ. ΧΑΤΖΗΣ

(Ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα Γιαννίνων «Ἠπειρος», φύλλο τῆς 3ης Μαρτίου 1913, τὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωση. Ἀρχεῖο Δ. Σαλαμάγκα).

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΤΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Γελάει ἡ Στεριά κι ἡ θάλασσα καὶ χαίρεται ὅλη ἡ Πλάση,
κι ἀπανωθιὸ στοὺς Οὐρανοὺς, τοὺς πρασινογαλάζιους,
βαροῦνε τ' ἄργαλα βαρούα, βιολιά, φλογέρες, ντέφια
καὶ γένηται ἓνα ἀθάνατο, μεγάλο πανηγῦρι!

Πέρα στοὺς τόπους τοὺς καλοὺς, στῆς ἔμορφιᾶς τοὺς τόπους,
πῶχουν μιὰ πόλιν ὠμορφη κι Ἑλληνοξακουσμένη,
μὲ λίμνη γαργαρόνερη καὶ κάστρα ἀρματωμένα,
χορὸς μεγάλος γένηται χαροκοπιὰ μεγάλη.

Ὁ Πίνδος σέρνει τὸ χορὸ μὲ τὸ ζερβί του χέρι
κι' ὀπίσωθὲ του ἀκολουθοῦν ὅλα τὰ κλεφτοβούνια.

Ὁ Ἑλυμπος κι ὁ Κίσαβος, ὁ Σμόλιγγας κι ἡ Γούρα,
ὁ Παρνασσὸς μὲ τ' Ἄγραφα κι ἡ Γκιώνα μὲ τὰ Χάσια,
καὶ τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλά μὲ τ' ὠμορφο Βελοῦχι,
καὶ γένηται ἓνα ἀθάνατο πανώρηο πανηγῦρι!

Γύρω, τριγύρω στὸν χροὸ, ψηλά στὰ κορφοβούνια
οἱ κλέφτες καὶ οἱ Ἀρματωλοί, στὰ δλόχουσα ντυμένοι.

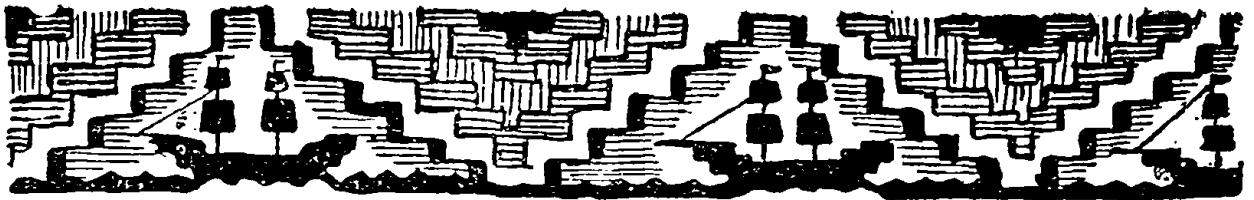
Ἄλλοι ντουφέκια ρίχνουνε πὸ πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους,
κι ἄλλοι γιουρούσι κάνουνε μὲ τὰ σπαθιά στὰ χέρια
καὶ φεύγουν Τοῦρκοι, σὰν κοπὲς λυκοκνηγημένες,
στοῦ Ζήντρον τὸ ξεσπάθωμα, στῆ ντουφεκιά τοῦ Δίπλα
καὶ τὸ φτεροπερπάτημα τοῦ Ἀντιώνη Κατσαντώνη.

Ξέχωρα ἀπ' ὅλους πολεμοῦν οἱ ἀθάνατοι Σουλιῶτες
ἄντρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, γερόντοι καὶ παπάδες
κι ἀπάνω τους σὰν νὰ ἦτανε γιγαντωμένοι βράχοι,
συντριβεται ἡ Ἀρβανιτιὰ μὲ τὸν Ἀλῆ Πασᾶ της
καὶ γένηται ἓνα ἀθάνατο κι ἀντρεῖο πανηγῦρι!

Χορεύουν τὰ ψηλά βουνὰ μὲ τὰ πυκνά τους λόγγα
χορεύουν κι ἀντρειεύονται καὶ ψιλοτραγουδοῦνε
τριγύρω στῆν πανέμορφη καὶ ξακουσμένη Πόλι
πῶχει τὴ λίμνη στὸ πλευρό, στῆν ἀγκαλιὰ τὰ κάστρα.
Κι ἀπάν' στῆ δίπλη τοῦ χοροῦ, στοῦ τραγουδιοῦ τὸν ἦχον
ἓνας καθάριος Σταυραητὸς μέσ' ἀπ' τὰ μεσουράνια
ρωτάει τὰ ψηλά βουνὰ πὸν τραγουδοχορεύουν.

- Βουνὰ μου, γιατί χαίρεστε, κ' ἔχετε πανηγῦρι;
μὴν ἦρθε πρώϊμη ἡ Ἄνοιξη πρώϊμο τὸ Καλοκαῖρι;
Κι ὁ Πίνδος ὁ περήφανος ἀντιλογιὲς τοῦ δίνει.
- «Δὲν ἦρθε πρώϊμη ἡ Ἄνοιξη, κι οὐδὲ τὸ Καλοκαῖρι,
«χαιρόμαστε, χορεύουμε καὶ ψηλοτραγουδοῦμε
«γιατὶ λευτερωθήκανε, Ἀητέ, τὰ Γιάννινά μας!»

ΤΟ ΧΡΟΝΙΚΟΝ ΤΗΣ ΑΛΩΣΕΩΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

ΜΙΑ ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΕΚΕΙΝΩΝ

—ΠΟΥ ΕΖΗΣΑΝ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ—

Πῶς ἐπέρασαν οἱ τελευταῖοι τέσσαρες μῆνες τοῦ πολέμου διὰ τὰ Ἰωάννινα ; Ὅλη ἡ ψυχὴ καὶ ὄλος ὁ νοῦς τῆς πόλεως εἶχε συμμαζευθῆ εἰς μίαν ἀγωνιώδη λαχτάραν, εἰς ἓνα ὑπέροχον δοξολόγημα, εἰς ἓνα γονατισμένον αἶνον καὶ μίαν ἰκεσίαν καὶ παράκλησιν. Κάθε σπῆτι, κάθε γωνιά —κάθε ζωντανὸς ἄνθρωπος, ὡς καὶ τὰ παιδάκια ἀκόμη μὲ σταυρωμένα χέρια δὲν εἶχον ἄλλην προσευχὴν καὶ ἄλλην δέησιν :

— Θεέ μου εὐλόγησε τὰ Ἑλληνικὰ τὰ ὄπλα ! Βοήθα τοὺς γενναίους πολεμιστάς, πὺ ἐπάνω στὰ βουνὰ καὶ στὰ χιόνια χάνουν αἷμα καὶ ζωὴν νὰ ἐλευθερώσουν τὴν Ἡπειρον.

— Βοήθα τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν !

Κάθε βράδυ πὺ χιόνιζεν, ἢ ἔβρεχεν, ἢ ἔκαμε κρύον τὰ σπῆτια ἦσαν σκυθρωπότερα, οἱ ἄνθρωποι θλιβερώτεροι καὶ ὁ νοῦς των χαμένος σὲ μίαν μόνον ἔγνοιαν καὶ μίαν μόνον σκέψιν :

— Κρυνώνουν τ' ἀδέλφια μας, ὑποφέρουν οἱ ἰεοντόκαρδοι ἐκεῖ ἐπάνω στὰ βουνά . . . Βοήθα τοὺς Θεέ μου !!

Καὶ τὰ μάτια τῶν γυναικῶν ἐδάκρυζαν, τὰ κορίτσια ἔκλαιον, οἱ ἄνδρες ἦσαν συλλογισμένοι καὶ σιωπηλοί, σὲ τραπέζι δὲν εἰμποροῦσε νὰ σιγουρευθῆ κανένας, οὔτε ψωμί καὶ φαγητὸν νὰ νοιώσῃ.

Ὅλη ἡ ἀγωνία, ὄλη ἡ τροφή, ὄλη ἡ σκέψις, ὄλη ἡ καρδιά τῆς πόλεως εἶχε μαζευθῆ εἰς ἓνα ἀγωνιώδες ἐρώτημα μόνον :

— Ὁ Ἑλληνικὸς στρατός ; Τί εἰδήσεις ὑπάρχουν ; Πολεμοῦν σήμερον, ἐνίκησαν χθές ;

Καὶ αἱ ἡμέραι ἐνύχτωνον καὶ ἐξημέρωνον ἔτσι ἀγωνιώδεις καὶ ἀνυπόμονοι.

Ἄφ' ἐτέρου τὸ ἑλληνικὸν κανόνι κάθε

μέρα ἔσειε τὰ γυαλιὰ τῶν σπιτιῶν. Καὶ ἡ χαρὰ τοῦ κόσμου, ἦτον ἀνεκκάλητος κάθε νέαν φορὰν πὺ τὰ βαρεῖα τοπομαχικὰ τῆς Κανέτας καὶ τῆς Μανωλιάσσης ἐκτυποῦσαν τὸ Μπιζάνι καὶ τοὺς Τούρκους.

— Κάψε τοὺς Παναγιά μου ! Κάψε τοὺς κι' ἄς καοῦμε κι' ἐμεῖς ὄλοι ! Δόξασε τὰ ὄπλα τὰ ἑλληνικὰ καὶ κάψε τοὺς τοὺς δημίους !

*

Τρομοκρατία

Καὶ ἡ εὐχὴ αὐτὴ ἐγένετο πλέον θερμὴ καὶ πλέον ἐγκάρδιος κάθε τόσον πὺ νέα τουρκικὰ ὄργια ἐμανθάνοντο καὶ θηριωδία ἐτρομοκράτουν τὸν κόσμον. Ἐξω χωρία ὀλόκληρα ἐκαίοντο καὶ ἐληστεύοντο καθημερινῶς ἀπὸ τὸν τουρκικὸν στρατόν, γυναῖκες ἐβιάζοντο καὶ ἔπειτα ἐτυφλοῦντο, ἄνθρωποι ἐδέροντο μέχρι θανάτου, ἱερὰ σκευὴ ἐκκλησιῶν ἐλαφυραγωγοῦντο καὶ ἐπωλοῦντο ἔπειτα εἰς τὴν ἀγορὰν τῶν Ἰωαννίνων ἀπὸ Λιάπηδες καὶ στρατιώτας καὶ διεπράττοντο τερατοουργήματα δυνάμενα νὰ κινήσωσι τὴν φρίκην.

Μέσα ἡ πόλις ἔπλεεν εἰς τὸ δέος καὶ τὸν τρόμον. Ἄγριον, βάρβαρον, ἀτιμον καὶ παρὰ πάντα νόμον καὶ πολιτισμὸν σκληρὸν στρατοδικεῖον ἔθνε καὶ ἀπόλυε. Πέντε—ἐξ χαφιέδες ἀστυνόμοι καὶ μερικοὶ Τουρκογιαννιώται ἔγραφον καὶ ἐπέδιδον ζουρνάλια κατὰ τοῦ ἐνός καὶ τοῦ ἄλλου νυχθημερόν. Μία κρεμάλα εἶχε στηθῆ εἰς τὸ στρατοδικεῖον, ἄλλη εἰς τὴν πλατεῖαν, ἄλλη ἔξω τῆς πόλεως καὶ ἠκούοντο ἀπ' αἰσία κτυπήματα καρφιῶν τὴν νύκτα. Καὶ τὸ πρῶτ' ἐπετρομοὶ καὶ κρύβοντες τὰ δάκρυά των οἱ Ἑλληνες κάτοικοι ἐμάνθανον ;

— Σήμερα ἐκρέμασαν ἕξ χριστιανούς. Αὐριον κρεμοῦν ἄλλους . . .

Καὶ τὸ ἀπαίσιον σκοινὶ ἐδοῦλενε καὶ οἱ ἀπαίσιοι δῆμιοι στρατοδίκαι ὄλιν τὴν νύκτα ἐμαγεύρευον τὸ μάνον φαγητὸν διὰ τὴν τουρκογιαννιώτικην ὄρεξιν.

— Κρεμάλα στὺς χριστιανοίς !

* *

Αἱ συλλήψεις ἐγίνοντο ἀθρόαι . . .

Σωρηδὸν πολῖται καὶ χωρικοὶ ἐροῦντο τὸ εἰς τὰς φυλακὰς κατόπιν βασάνων καὶ κακώσεων ἀνεκδιηγῆτων. Αἱ φυλακαὶ ἐγέμισαν ἀπὸ στένοντας ἀνθρώπους. Τὰ μπουδρούμια τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ δὲν ἐχώρουν πλέον ἄλλους. Καὶ τοὺς ἐπετοῦσαν σὰν σκύλους εἰς τὸ γκαλντερίμι τοῦ μπουδρουμίου, ἔξω στὸν διάδρομον ὅπου τὸ κρῖνον ἀπετελείωνεν ὅ,τι δὲν ἴσχυσεν ὁ ἀτελειώτος δαρμὸς νὰ τελειώσῃ. Ἐνα νεκροκράββατον καὶ ἕνας θλιβερός καὶ σιωπηλὸς παπᾶς ἀνεβοκατέβαινε κάθε μέρα τῆς φυλακῆς τὴν παλιὰν σκάλαν μ' ἕνα νεκρόν. Κι' ὅμως οἱ φυλακισμένοι, μ' ὅλα αὐτὰ τὰ βάσανα καὶ θεάματα, ἀκμαῖι τὸ φρόνημα καὶ γελούμενοι τὴν ψυχὴν, δὲν ἐρωτοῦσαν οὔτε ἂν θὰ κρεμασθοῦν κι' αὐτοί, οὔτε ἂν θὰ ζήσουν, οὔτε ἂν ἀποθάνουν.

Ἡ φροντίδα τῶν ἐπετοῦσεν ἐπάνω εἰς τὰ χιονισμένα βουνά, ἠκροῶντο τῶν κανονίων τὸν κτύπον ὅλην τὴν νύκτα, μὲ τ' αὐτὶ στηριγμένον εἰς τὸ χῶμα τοῦ μπουδρουμίου, καὶ τὸ πρῶτ' - πρῶτ' ἔσκαζαν νὰ φανῆ κάποιος, μ' ἕνα νόημα, μὲ μίαν χειρονομίαν νὰ τοὺς φέρῃ μίαν εἶδησιν γιὰ τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν.

— Τί γίνονται τὰ παιδιὰ μου, ὦρὲ Χρῆστο ; Φώναζε μιὰ φωνὴ μέσα ἀπὸ τὰ κάγκελα τοῦ κελλίου του.

— Καλὰ καὶ χρυσᾶ, Μῆτρο, ἀπελογεῖτο ἄλλη φωνὴ ἔξω καὶ μακρεια ἀπὸ τὴν φυλακὴν. Ἐψὲς ἐτσόλιζαν καλαμπόκι . . .

Τὰ παιδιὰ ἦταν ὁ ὄνειρευμένος Ἑλληνικὸς στρατὸς καὶ «τσόλισμα τοῦ καλαμποκιοῦ» τὸ σύνθημα διὸ τούρκικὸς στρατὸς ἐδρεπανίσθη καὶ ἐθερίσθη τὴν προηγουμένην νύκτα.

*

Ἡ πείνα

Ἔτσι ἐπεροῦσαν αἱ ἡμέραι καὶ αἱ νύ-

κτες ἐνῶ ἡ πολιορκία ἐσφίγγετο περισσότερον καὶ ἡ πείνα, κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα δεινά, ἤρχισε νὰ δέρνῃ τὴν πόλιν. Μία ὁκᾶ ψωμί εἶχε καταντήση χρυσάφι. Τὰ εἶδη ὅλα τῆς ἀπολύτου ἀνάγκης ἐσπάνισαν καὶ ἀκρίβηναν τρομερά. Ἦλθαν ἡμέραι πού ἐνεθύμιζον τὴν ἄλλην πολιορκίαν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, ὅτε ἕνα αὐγὸ ἐφθασε νὰ τιμᾶται ἕνα φλουρί Οἱ πωληταὶ καὶ οἱ μπακάληδες καὶ οἱ ψωμάδες δὲν εἶχον πλέον νὰ πωλήσωσιν τίποτε. Κι' ἂν κανένας εἶχε κρύψη κατὶ ἐννοοῦσε νὰ πωλήσῃ τὸν τσίντζιραν γιὰ ἀηδόνι.

Κι' ὅ,τι ἀπέμεινε ἔξω ἢ ἐντὸς τῆς πόλεως τὸ ἤροπιζεν ἡ Κυβέρνησις, τὸ ἐλήστευε, τὸ ἐλημούριαζε χωρὶς οὔτε νὰ πληρώνη οὔτε νὰ ἐρωτᾷ. Κι' ἂν ἐζήτει κανένας καὶ πληρωμὴν τὴν ἐλάμβανεν εἰς . . . φύλον καὶ φυλακὴν ! Ἡ πείνα ἤρχισε καὶ φαίνεται ἀγρία. Οἰκογένειαι πτωχαὶ καὶ ἄλλαι καλύτεραι ἐνύχτωνον δίχως ψωμί.

Καὶ ὅμως μὲ μίαν εὐχάριστον εἶδησιν ὅτι ἐνῆκα ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐχώρταινον ὅλοι καὶ κανένα βάσανον δὲν ἦτο ἱκανὸν νὰ πνίξῃ τὸ διαγρὲς ἐρώτημα :

— Πολεμοῦν ; ἔπρσε τὸ Μπιζάνι ; τὸ πῆραν οἱ Ἕλληνες ;

— Τὸ πῆραν — διέδιδε κάποιος, ἔχων ἀπόλυτον πίστιν εἰς τὸ ὅτι τὰ ἑλληνικὰ ὅπλα θὰ τὸ πάρουν.

Καὶ τότε τὰ πρόσωπα ἐγέλων, πᾶν δεινὸν ἄλλο ἐλησμονεῖτο, ἡ πείνα ἦτο ὑποφερτὴ καὶ τὸ βράδυ ὁ οἰκογενειάρχης ἐπήγαινε χαρούμενος σπῖτι του :

— Ψωμί — τοῦ ἐφώναζον τὰ παιδιὰ του — Οἱ Ἕλληνες πῆραν τὸ Μπιζάνι τοὺς ἀπαντοῦσε. Καὶ τὰ παιδάκια μὲ τὸ δάκτυλον εἰς τὸ στόμα ἀπεκοιμῶντο νηστικά ἀλλὰ χαρούμενα καὶ ψιθυρίζοντα :

— Οἱ Ἕλληνες πῆραν τὸ Μπιζάνι.

*

Ἡ ἐπίθεσις

Καὶ τὸ Μπιζάνι εἶχε γίνῃ θρούλος καὶ ἔπος πλέον εἰς τὴν λαϊκὴν ψυχὴν. Καθένας εἶξερε τὰ 100 κανόνια του, τὰ φοβερὰ προχώματά του, τὰ τεράστια ὀχυρωματικὰ ἔργα του καὶ καθ' ὅσον αἱ ἡμέραι ἐπεροῦσαν, τὸ Ἑλληνικὸν κανόνι ἐβρόντα καθημερινῶς ἀλλὰ εἰς τὰ ἴδια σύνορα, χωρὶς

νὰ γίνεται ἡ τελειωτικὴ ἐπίθεσις, ἢ κατήφεια καὶ ἡ θλίψις ἤρχισε νὰ ἀπλοῦται εἰς τοὺς μᾶλλον ψυχραίμους ὀρθολογιστάς, κολλητικὴ ὅπως ὄλαι αἰ λύται.

Καὶ τὴν παραμονὴν τῆς Μεγάλης καὶ Ἱστορικῆς ἡμέρας τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως, 20 Φεβρουαρίου, αἱ συγκινήσεις αὐταὶ ἐτάραττον τὴν ψυχὴν τῶν ἑλληνικῶν Ἰωαννίνων.

Οἱ ἄνθρωποι οἱ μεμνημένοι ὅπως οὖν εἰς τὴν πρὸ τοῦ πολέμου ἐπαναστατικὴν ἐν Ἡπείρῳ ὀργάνωσιν καὶ ἐπικοινωνοῦντες ὅπως δῆποτε δι' ἀγγελιαφόρων μετὰ τοῦ Στρατοῦ ἦσαν πληροφορημένοι ὅτι ἡ ἐπίθεσις θὰ ἐγίνετο τῇ 20 Φεβρουαρίου καὶ ἀνεξωπύρουν καὶ τὰς ἐλπίδας τῶν ἄλλων.

Ὅντως δὲ οἱ κανονιοβολισμοί, οἱ ὅποιοι συνετάρασσον τὸν ἀέρα, ἀπὸ τῆς 18ης ἤδη, τῇ 20ῃ ἐλύκνωσαν, ἀστραπιαία δὲ ἔφθασεν ἡ εἶδησις τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως καὶ τῆς καταλήψεως τῆς Τσούκας εἰς Ἰωάννινα.

Τότε ὁ πάνδημος μυστικὸς αἶνος καὶ ἡ ἱκετήριος δέησις μυριόστομος ὑψώθη καὶ ἡ ὅλη ἀναπνοὴ τῆς πόλεως, δὲν ἀνάσαινε παρὰ μίαν παράκλησιν :

— Βοήθα, Χριστέ, τὰ Ἑλληνικά ὄπλα!..

*

Ἔπεσε !!

Ἀργὰ τὴν ἑσπέραν τῆς Τετάρτης ἡ κατήφεια τῶν Τούρκων καὶ οἱ πρῶτοι—πρῶτοι πειναλέοι στρατιῶται, οἱ ὅποιοι ἄνευ ὄπλων ῥακένδυτοι καὶ συρόμενοι ἐκτύπουν τὰς θύρας ζητοῦντες ἐκμὲκ (ἄρτον) ἐπιστοποίησαν εἰς τὴν ἀγωνιῶσαν πόλιν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς κατέλαβε πάντα τὰ προχώματα καὶ νικητῆς εἰσέρχεται εἰς Ἰωάννινα—τῶν Τούρκων ἀτάκτως φευγόντων.

Ὅντως ἀπὸ τῆς 6ης ἤδη μ.μ. καὶ οἱ Τοῦρκοι ὠμολόγησαν πλέον ὅτι αὐτὸ ἦτο τὸ κισμὲτ (πεπρωμένον) καὶ ὅτι ὁ Ἅγιος Νικόλαος, ἡ Δουρούτη, ἡ Ραψίστα ἔπεσαν εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ὀδεύει πρὸς Ἰωάννινα. Τὸ μεγαλοφίεσ σχέδιον τοῦ Διαδόχου ἐπέτυχε καὶ ἡ κύκλωσις ὀλοτελῶς εἶχε συντελεσθῆ τὰ Γιάννινα δὲ πλέον ἦσαν λεία τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἐορταστικὸς

Καὶ τότε ἡ ἀλησμόνητος ἱστορικὴ ἑσπέρα ἐνεδύθη τὴν τραγικωτέραν στιγμὴν τῆς ἱερᾶς χαρᾶς ἀναμίκτου μὲ ἀόριστον ἀνησυχίαν.

Ὁ Ἐσπὰτ Πασσᾶς εἶχεν ἔλθῃ εἰς Ἰωάννινα, φῆμαι παντοῖαι καὶ ἀδέσποτοι ἐτριγύριζον, ὁ ἠττημένος στρατὸς, ἄνευ οὐδενὸς χαλινοῦ ὀπισθοχώρει, οἱ πλέον φανατικοὶ Τοῦρκοι καίτοι ἐκρύπτοντο εἰς χριστιανικὰς οἰκίας διέδιδον χίλια δύο περὶ σφαγῆς καὶ ἐμπρησμοῦ τῆς πόλεως,— προαιώνιοι Ἰωαννίτικοι θρύλοι περὶ πυριτιδαποθήκης τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ καὶ ἀνατινάξεως τῆς πόλεως ἀνέζων, κανεῖς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐξέλθῃ εἰς τοὺς δρόμους ἀπὸ τὰ ἄτακτα πλήθη τοῦ ὑποχωροῦντος στρατοῦ καὶ ἠρκέσθη ὁ καθεὶς νὰ περισυλλέξῃ τὴν οἰκογένειάν του περὶ αὐτόν, νὰ ἀνασύρῃ ἐκ τῆς κρύπτης τὸ κρυμμένον, ἐκ τοῦ φόβου τῶν ἐρευνῶν, ὄπλον καὶ νὰ ἀποφασισθῇ ν' ἀμυνθῆ μέχρις ἐσχάτων εἰς πᾶσαν βιαιοπραγίαν, ἕως ὅτου ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσέλθῃ εἰς τὴν πόλιν.

*

Ἡ παράδοσις

Ταυτοχρόνως περὶ ὦραν 8ην μ.μ. ὁ Ἐσπὰτ Πασσᾶς καλέσας τοὺς κ.κ. Προξένους καὶ τὸν Μητροπολίτην ἀνεκοίνωσε πλέον ὅτι μετὰ τὴν κατάληψιν ὄλων τῶν προχωμάτων καὶ τὴν τελείαν κύκλωσιν, θεωρεῖ ματαίαν πᾶσαν ἀντίστασιν καὶ παρακαλεῖ νὰ μεσολαβήσωσιν ἵνα παραδώσῃ τὴν πόλιν, ἐξασφαλιζομένης τῆς ζωῆς τιμῆς, τῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων καὶ παρουσίας τῶν Μουσουλμάνων κατοίκων.

Τότε συνετάγη καὶ τὸ ἱστορικὸν ἔγγραφο τῶν κ.κ. Προξένων, ἔχον ὡς ἐξῆς :

Ἐψηλότατε,

Ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι Πρόξενοι ὑποβάλλομεν μετὰ σεβασμοῦ εἰς τὴν Ἐμετέραν Ἐψηλότητα τὰ ἐξῆς :

Ὁ διοικητὴς τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων Ἐξοχώτατος Ἐσπὰτ Πασσᾶς, ὅπως ἀποφύγῃ τὴν ἀσκοπον αἱματοχυσίαν μᾶς ἐπεφόρτισεν ὅπως παρέμβωμεν καὶ διευκολύνωμεν τὴν παράδοσιν τῆς πόλεως. Παρακαλοῦμεν ὅθεν

ὅπως διατάξῃτε νὰ πάνσουν αἱ ἐχθροπραξίαι. Ἀνάλογοι διαταγαὶ ἐδόθησαν ὑπὸ τοῦ Ἑσσάτ. Οἱ ὑπογεγραμμένοι θὰ ἦσαν ἰδιαιτέρως εὐγνώμονες, εἰάν ἐγνώριζεν ἡμῖν ἡ Ὑψηλότης σας διὰ μέσου κηρύτων τὰς ἀποφάσεις της.

(Ἔπονται αἱ ὑπογραφαὶ τῶν προξένων Ρωσσίας, Αὐστρίας, Ρουμανίας καὶ Γαλλίας).

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο ὁ ἀρχιστράτηγος τὸ ἀπέστειλε διὰ τῶν ἀξιωματικῶν Ρεούφ Βέη, ἀνεψιοῦ του, καὶ Ταλαὰτ Βέη, ὑπαπιστοῦ, οἵτινες μετὰ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Ἐπιτρόπου ἔφθασαν δι' ἀμάξης ἐφ' ἧς ὑψοῦτο λευκὴ σημαία εἰς τὰς προφυλακάς. Ἐκεῖθεν, παραληφθέντες δι' αὐτοκινήτου, συνοδεῖα τοῦ ὑπιδάρχου Σταΐκου, μετεφέρθησαν εἰς τὸ Στρατηγεῖον Ἐμὶν Ἀγᾶ τὴν 3ην πρωϊνήν.

Ὁ Διάδοχος, ἀπαντήσας διὰ τῶν ἰδίων προξένων εἰς τὸν Ἑσσάτ, ἐδήλωσεν ὅτι δέχεται τὴν παράδοσιν ὑπὸ τὸν ὄρον τὰ Τουρκικὰ στρατεύματα ὑψοῦντα λευκὴν σημαίαν νὰ παραδίδωνται εἰς τὰ Ἑλληνικὰ προχωροῦντα.

*

Οἱ ἐμπρησταὶ-Πρωτοφανεῖς σκηναὶ

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως ἡ πόλις διετέλει ἀνάστατος καὶ ἔντρομος.

Οἱ φυγάδες Ἀλβανοὶ καὶ Τοῦρκοι στρατιῶται, ἀνευ οὐδεμιᾶς σκιᾶς ἐξουσίας εὐρεθέντες ἐρρίφθησαν ὡς ἀγρία ἀκρις εἰς τὴν πόλιν λεηλατοῦντες τὴν ἀγορὰν, θραύοντες τὰ καταστήματα καὶ ληϊζόμενοι βανδαλικῶς.

Ἀπαισία στήλη φλογὸς ἐφώτιζε τὸ τελευταῖον κακούργημα τῶν ἐν Ἰωαννίνοις ἐκ πυρκαϊᾶς, δι' ἧς οἱ ἐμπρησταὶ στρατιῶται ἐπυρπόλησαν ὀλόκληρον τὸ παρὰ τὴν Ἰ. Μητρόπολιν τετράγωνον, ἐνῶ ραγδαῖοι πυροβολισμοὶ θόρυβος, πανδαιμόνιον καὶ κτύποι πελέκεων καὶ ἀκτηρίδων ὅπλων ἀνεστάτων τὴν ἀγορὰν ὅλην.

*

Καὶ εἰς τὰς συνοικίας

Ἀλλὰ καὶ αἱ συνοικίαι, εἰς τὴν ἰδίαν κρίσιμον εὐρέθησαν στιγμὴν ἐμπρησμοῦ. Κατὰ δεκάδας—δεκάδας τάγματα ὀλόκλη-

ρα ὑποσυντεθειμένα μὲ δάδας ἀνημμένας ἐπειρῶντο νὰ πυρπολήσωσι τὰς οἰκίας.

Ἡ συνοικία ἰδίως Μνημάτων, παρὰ τὴν ὁποίαν διέρχεται ἡ λεωφόρος δι' ἧς ὁ ὑποχωρῶν στρατὸς ἔφευγε πρὸς Λυκόστομον ἐκινδύνευσεν ἐπὶ ὥρας ὀλοκλήρους σοβαρῶς. Οἱ στρατιῶται μὲ πυρεῖα καὶ ἀνημμένους δαυλοὺς κρούοντες τὰς θύρας προσεπάθουν νὰ θέσωσι πῦρ. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἄγρυπνοι ὄπισθεν τῶν παραθύρων, ἐν ἐσχάτῃ ἀπογνώσει εὐρεθέντες δι' ἰαχῶν καὶ φωνῶν καὶ που διὰ πυροβολισμῶν τοὺς ἀπέτρεπον. Εὐτυχῶς ὁ παραλυθεὶς στρατὸς καίτοι εἰς τὴν τελευταίαν κακουργίαν φερόμενος μῆτε κανὲν θάρος μῆτε καμμίαν ἰσχὴν εἶχε. Καὶ αἱ ἰαχαὶ τῶν γυναικῶν καὶ αἱ φωναὶ τῶν ἀνδρῶν τὸν ἔτρεπον εἰς φυγὴν καὶ ἔφευγε διαρκῶς ἔφευγε.

Καὶ ἠκούετο τότε ἡ φωνὴ κάποιας γυναικούλας ψηλὰ ἀπὸ ἡμίκλειστον παραθυρόφυλλον :

— Στὰ γκρεμοτσακίσματα θηρία ! Στὴν κατάρα τοῦ Θεοῦ φονιάδες.

*

Ὁ πρόξενος τῆς Γαλλίας—Ἐνας ἥρως

Ἡ ἀγορὰ ὅμως διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον διώσεως καὶ πυρκαϊᾶς. Τὰ τουρκαλβανικὰ στίφη ὠργίαζαν κατ' ἀμετρήτους ἑκατοντάδας. Γενναιότεροι τινές, οἱ ὁποῖοι ἐζήτησαν νὰ ἐξέλθουν πρὸς περίωσιν τῶν καταστημάτων τῶν καὶ μὲ κίνδυνον ζωῆς ἠμποδίζοντο ὑπὸ τῶν θρηνοῦντων οἰκείων τῶν.

Καὶ τότε κατὰ τὴν κρίσιμον αὐτὴν στιγμήν ἄλλο μὴν μία μορφὴ εὐγενῆς καὶ γενναίας συμπαθεστάτης δ' ἀποβᾶσα εἰς τὴν ἑλληνικὴν κοινωνίαν Ἰωαννίνων διὰ τὸ ἀκραιφνὲς ἐνδιαφέρον της καὶ τὴν ἐνεργὸν μεσολάβησίν της ὑπὲρ ἑλλήνων εἰς τὰς ἀγρίας τουρκικὰς ἀρχάς, κατὰ τὸ θλιβερόν πεντάμηνον—ὁ συμπαθεστάτος ὑποπρόξενος τῆς Γαλλίας κ. Dussar μετὰ τῆς εὐγενεστάτης κυρίας του καὶ τοῦ διερμηνέως τοῦ Γαλλικοῦ προξενείου κ. Ἰ. Λάππα ἀπετόλμησε νὰ φανῇ, εἰς τὸ κέντρον ἀκριβῶς τῆς ἀγριωτέρας δηώσεως.

Ἐνας Ἀλβανὸς ἤρπασε τὸ ἐπώμιον τῆς κυρίας του ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ καβᾶση.

Ὁ εὐγενὴς ὅμως πρόξενος σπρώχνων ἀπωθῶν, σπρωχνόμενος, φωνάζων, ἀπειλῶν, νουθετῶν, παραμερίζων ἐντὸς δαιμονιώδους κυκεῶνος φωνῶν καὶ θορύβων κατώρθωσε ἡρωϊκά.

Ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου ἄλλο; ἄφοβος καὶ ριψοκίνδυνος, συνειθισμένος εἰς τοιαῦτα τουρκικὰ ὄργια ἀπὸ τὰς σφαγὰς τῶν Ἀρμενίων, ὅτε ἠύρισκετο μετὰ τοῦ Γάλλου προξένου κ. Καρλιέ—ὁ ἤδη καβάσης τοῦ Ρωσικοῦ Προξενείου κ. Παναγιώτης Καλλίγερος ἐπετέλει ἄλλους πλέον ἐμπράκτους ἡρωϊσμούς.

Μὲ τὸ περιστροφον εἰς τὰ χέρια, ραπίζων, πυροβολῶν, ἀναποδογυρίζων τοὺς ἀποκτηνωθέντας καὶ ἀφιλοτίμους ἐμπρηστάς τοὺς ἀπώθει ὡς ἀγέλην ζῶων καὶ ἀδεκάδας, κλωτσῶν αὐτοὺς εἰς τὰ ὀπίσθια καὶ διὰ τῆς ἀριστερᾶς πλήττων διὰ μαστιγίου κατώρθωσε ν' ἀνακόψη τὴν λύσαντων.

*

Ἡ ἐπίλοιπος νύξ

Τὸ ὑπόλοιπον τῆς νυκτὸς διέρρευσε ἐν σχετικωτέρᾳ γαλήνῃ. Κανεὶς ὅμως δὲν εἴξευρε τί συμβαίνει, τί γίνεται. Ἡ παράδοσις ἤδη εἶχε συντελεσθῆ καὶ ὁ Διοικητὴς τοῦ 3ου πεζικοῦ Συντάγματος κ. Ἰωάννης Γιαννικίτσας μὲ 2 τάγματα τοῦ Συντάγματός του, δύο τοῦ 1ου πεζικοῦ Συντάγματος καὶ 2 εὐζωνικά, διορισθεὶς κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς γενικῆς ἐπιθέσεως ὑπὸ τῆς Α.Υ. τοῦ Διαδόχου φαλαγγάρχης εὕρισκετο ἤδη ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου εἰς Ἅγιον Ἰωάννην Μπουνίλας εἰς τὴν ἐσπευσμένην δὲ ταύτην ἀφιξίν του χρεωστῆ ἡ πόλις κατὰ μέγα μέρος τὴν περίσωσίν της.

Διότι πλέον ὁ φεύγων ἀτάκτως στρατὸς αἰσθανόμενος σχεδὸν εἰς τὰ ὀπίσθια τῶν μηρῶν του τὴν ἀνηλεῆ εὐζωνικὴν λόγην ἤλθεν εἰς κατάστασιν παραλύσεως τοιαύτην, ὥστε ἀπέμενε μὲ τὰ κακοῦργα ἐνστικτα μόνον δίχως νεῦρα νὰ εἰμπορῆ νὰ τὰ ἐκτελέσῃ.

*

Ἡ Αὐγὴ

Καὶ ἐξημέρωσεν οὕτω ἡ ἀγία καὶ ἀλησμόνητος αὐγὴ τῆς 21ης.

Εἶχε ψιθυρισθῆ κατὰ περὶ παραδόσεως

ὅμως κανένας δὲν εἴξευρε τίποτε θετικόν. Ὀλίγοι μάλιστα κανονιοβολισμοὶ ἐκ Ραφίστης ἀκούομενοι περὶ τὸν ὄρθρον ἔκαμαν πάλιν τὴν πόλιν νὰ ἀμφιβάλῃ περὶ τοῦ ἀληθοῦς τῆς παραδόσεως καὶ νὰ εὕρισκεται ἐν ἀγωνίᾳ ἀληθινή.

Καὶ ὅμως τὸ Ἑλληνικὸν ἱππικὸν ἦδη μετὰ τοῦ κ. Στάϊκου καὶ Μελά εὕρισκοντο ἐντὸς τῆς πόλεως, ὁ συνταγματάρχης κ. Σούτσος, ὁ τέως Γενικὸς Πρόξενος κ. Α. Φορέστης, ὁ κ. Τροπάκης καὶ ὁ κ. Λαουτάρχης κατέφθανον νὰ παραλάβωσιν τὴν πόλιν.

*

Φρενίτις

Τί ἔγινε πλέον ἀπὸ τῆς στιγμῆς ταύτης οὔτε καμμία πέννα, εἰμπορεῖ νὰ ζωγραφίσῃ, οὔτε κανένας ἄνθρωπος νὰ διηγηθῆ οὔτε καμμία μνήμη νὰ συγκρατήσῃ. Μιὰ οὐρανομήκης κραυγὴ ὑψώθη ὡς τὰ πόδια τῶν οὐρανῶν πάνδημος καὶ μυριόστομος.

— Ζήτω ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς! Ζήτω ὁ Διάδοχος! ἐνῶ χιλιάδες ἀνθρώπων ἐρρίπτοντο εἰς τοὺς τραχήλους τῶν ἵπων καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ φιλήσωσι τοὺς γενναίους ἵππεις κατησπάζοντο τὰ φάλαρα καὶ τοὺς χαλινούς, ὡς ἀγιασμένα κειμήλια. Κλαίοντες ἐξ ἀκρατήτου ἐνθουσιασμοῦ οἱ πολῖται, γνωστοὶ καὶ ἀγνωστοὶ, ἐνηγκαλίζοντο ἀλλήλους, γυναῖκες ἐγονυπέτου ἐν μέσῃ ὁδῷ κλαίουσαι καὶ γονυπετοῦσαι, ἐνῶ ἑκατομμύρια πυροβολισμῶν ἀπὸ κάθε γωνίαν καὶ σπῆτι καὶ ζητωκραυγαὶ πλατύστομοι ἐχαιρέτιζον τὴν ἀνύψωσιν τῆς Κυανολεύκου εἰς τὸ Διοικητήριον καὶ τὸ φρούριον.

Τὰ Γιάννινα ἦσαν Ἑλληνικὰ ἐλεύθερα πλέον!

*

Εἰς τὰς φυλακὰς

Ὅμως ἔμειναν κάποιοι ἀδελφοὶ ἀκόμη μὴ ἐλευθερωθέντες, τῶν ὁποίων ἡ τύχη ἦτο ἀγνωστος. Οἱ Τοῦρκοι διέδιδον ὅτι θὰ τοὺς σφάζουν, ὅτι κι' ἂν πέσουν τὰ Γιάννινα θὰ τοὺς πάρουν μαζί των αἶχμαλώτους καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ πλήθους τοὺς ἐνεθυμήθη.

— Εἰς τὰς φυλακάς, στὰ μπουδρούμια τ' Ἀλῆ Πασσᾶ.

Μαζὶ μὲ τὸ ἱπικὸν εἶχον καταφθᾶση καὶ ἀνταρτικά σώματα καὶ ἡ ἡλιοκαῆς καὶ γενειοφόρος ὄψις τῶν ἀνδρῶν των μὲ τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀδρὰ κορμιά των ἐνεθουσίαζε τὸ πλῆθος.

— Ζήτησαν οἱ ἀντάρται !

— Ζήτησαν οἱ κομιτατζήδες !

— Στὰς φυλακάς ! στὰ μπουδρούμια !

Ἐνας ξιφήρης ἔφιππος ἡλιοκαμμένος λεβένταρος, ὁ καπετὰν Παντελῆς Πάσχος, εἰσελθὼν καὶ αὐτὸς πρῶτος μαζὶ μὲ τὸ ἱπικὸν καὶ μὲ πέντε δέκα παλληκάρια του καὶ ἄλλους τόσους εὐσταλεῖς ἱππεῖς διευθύνονται πρὸς τὰς φυλακάς τοῦ φρουρίου.

— Ζήτηω ἡ Μεγάλη Ἑλλάς !

— Ζήτηω ὁ στρατός !

— Ζήτησαν οἱ ἀντάρται !

Καὶ τὸ πλῆθος φρενητιωδῶς ζητωκραυγάζον ἀκολουθεῖ ὀπισθεν διευθυνόμενον εἰς τὰς φυλακάς :

— Ζήτηω ὁ Ἑλληνικὸς Θρόνος !

— Ζήτηω ὁ Διάδοχος !

— Ζήτηω ὁ Στρατός !

— Ζήτηω ὁ Βενιζέλος !

— Ζήτηω ἡ Ἐλευθερία !

.

Τὸ ἱπικὸν καὶ οἱ ἀντάρται καὶ τὸ πλῆθος ἔφθασαν πρὸ τῶν φυλακῶν.

Τί ἐγένετο τότε κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν εἶνε ἀπερίγραπτον. Ἡ Τουρκικὴ χωροφυλακὴ, ἡ ὁποία νύκτωρ ἐδραπέτευσεν, ἐδιπλοκλείδωσε τὴν ἀπαισίαν ἐξώθυραν. Μόνον πρὸ τοῦ πλατάνου τῶν φυλακῶν ἕνας τοῦρκος ἀνθυπολοχαγὸς καὶ 2 λοχίαι ἀνέμενον νὰ παραδώσωσι τὰς φυλακάς εἰς τοὺς Ἑλληνας.

Οἱ ἐγκάθειρκοι, οἱ ὁποῖοι ἀπὸ τοῦ ὄρθρου εἶδον λευκὴν σημαίαν εἰς τὸ φρούριον καὶ τουρκάλες μὲ μπαούλα νὰ φεύγουν ἔπλεον εἰς τὴν ἀμφιβολωτέραν χαρὰν καὶ ἀοριστίαν. Κάτω ἡ πόλις ἐφλέγετο ἀπὸ πυροβολισμοὺς καὶ ἀνεσηκῶνοντο τὰ σπήτια ἀπὸ φωνάς, εἰς τὸν ὠραῖον ἥλιον ἐκνιμάτιζον χιλιάδες σημαιῶν καὶ αἱ ἑκατοντάδες τῶν φυλακισμένων κρατημένοι

ἀπὸ τὰ σίδηρα τῶν παραθύρων διέσειον ἐκ θεμελίων τὰς φυλακάς :

— Ζήτηω ἡ Ἑλλάς !

— Ζήτηω ὁ Στρατός !

— Ζήτηω ὁ Διάδοχος !

Ἀνοῖξετε

Ἡ φυλακὴ ὅλη ἔσειετο, κατάκοιτοι ἀσθενεῖς ἐσηκῶνοντο μὲ ἀφάνταστον φωνὴν ζητωκραυγάζοντες καὶ ἐτοιμοθάνατοι ψυχορραγοῦντες ἕως χθὲς ἀνέζων, ἀνέζων, ἐσήκωνον τὰς μαύρας ψάθας τῆς στρωμνῆς των καὶ περιεπάτουν καὶ ἐζητωκραύγαζον :

— Ζήτηω ἡ Ἑλλάς !

— Χριστὸς ἀνέστη !

*

Ἡ ἔξοδος

Ἐπὶ τέλους ἡ ἀπαισία κλειστὴ θύρα ἀνοίγεται, ἔφιππος καὶ ξιφήρης ὁ Πάσχος μὲ τοὺς ἱππεῖς εἰσορμᾶ, οἱ βαρεῖς μοχλοὶ ἀνασύρονται καὶ τὰ μαῦρα σίδηρα τῶν μπουδρουμίων λυγίζονται καὶ θραύονται.

Ἡ ἄγρια φυλακὴ τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἀντηχεῖ ἀπὸ πλατυστήθους ζητωκραυγᾶς, γλυκὴ φῶς ἐλευθερίας χύνεται ἀπὸ τὰ ἀνοίγντα παράθυρα, καὶ οἱ ἱππεῖς καὶ οἱ ἀντάρται φαντάζουν ὡς ἐλευθερωταὶ ἄγγελοι εἰς τὸ φῶς τῆς μειδιώσης ἡμέρας διὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐγκαθειρκοὺς, οἱ ὁποῖοι συνωθοῦνται ἀσφυκτικῶς πρὸ τῆς ἐξωθύρας, ζητοῦντες ὅλοι διὰ μιᾶς νὰ ἐξέλθουν καὶ ζητωκραυγάζοντες ἔξαλλα καὶ μεθυσμένα.

Λάμπει ἥλιος θεῖος, ξάστερος, ἑλληνικὸς ἥλιος ἐλεύθερος, γλυκὺς, γλυκύτατος, πλέον γλυκὺς δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι μῆνες τὸν ἐστερήθησαν. Καὶ εἰς τὸν χρυσὸν αὐτὸν ἥλιον παιγνιδίζουσα ἀπαλά, ὑφέρπουσα εἰς τὸν γαλανὸν φόντον τοῦ οὐρανοῦ, κυματίζει ἡ ἀγία σημαία καὶ ὑψηλά, πέρα μακρυνά, πρὸς τὸ Διοικητήριον, τὸ πρῶτον θεῖον φῶς ποῦ κτυπᾶ τὰ μάτια τῶν φυλακισμένων εἶνε ὁ Σταυρὸς τῆς Κυανολεύκου !

Κάθε κραυγὴ τότε σιωπᾶ, ἡ καρδιὰ γίνετο ὕμνος τὰ μάτια ὑγραίνονται, τὰ δάκρυλα ἐνοῦνται τὰ γόνατα λυγίζουσι ἀσ-

νείδητα εἰς γονυκλισίαν καὶ μύρια χέρια κάμουν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ :

Νῦν ἀπολύεις τοὺς δούλους Σου Δέσποτα !

*

Εἰς τὴν πλατεῖαν

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Διοικητηρίου ἀδύνατον πλέον νὰ περιγράψῃ κανεὶς τὸ τί ἐγένετο. Ἐνας ἐνθουσιασμὸς εἰς τὰ ὄρια τῆς ἀλλοφροσύνης φθάνων, ἔξαλλος, ἀσυγκράτητος γεμίζει τὸν ἀέρα ἀπὸ ἰαχὴν ἀτελείωτον.

Ὅλοι οἱ πνεύμονες τῆς ἀσφυκτιώσεως ὡς χθὲς πόλεως καὶ ὅλοι οἱ ἀπὸ πεντακοσίων ἐτῶν πλακωμένοι ἐνθουσιασμοὶ μὲ μᾶς ἀνέπνεον κι' ἐπερναν ζωὴν.

Τὸ ἔβδομον πεζικὸν Σύνταγμα κατέφθανεν εἰς τὴν πλατεῖαν καὶ ἡ ὕψις τῶν εὐζώνων σκονισμένων, εὐσταλῶν, θεοράτων δυνάμωνεν τὸ μεθύσι τοῦ κόσμου.

— Ζήτωσαν οἱ εὖζωνοι.

— Ζήτωσαν ποὺ κοιμοῦνται στὰ χιόνια ! — φωνάζει ἓνας κλαίων κάτασπρος, γηραλέος πετάζων τὸν κοῦκκον τοῦ στὸν ἀέρα.

— Ζήτωσαν !!

Αἱ χιλιάδες τοῦ πλήθους κινοῦνται ἀπὸ ἐνθουσιασμόν, ὡς θάλασσα καὶ πόντος ἐξυπνήσας ἀπὸ φύσημα δυνατῆς θυέλλης. Καὶ ἐνῶ ἡ ἀτμόσφαιρα εἶνε νήνεμος, ἡλιόλουστος καὶ γαληνιαία, αἱ χιλιάδες τῶν ἑλληνικῶν σημαίων κυματίζουν ἐλαφρά :

— Ἡ πολυπαθὴς πόλις ἀναπνέει καὶ ἡ ἀναπνοή της τὰς λικνίζει μὲ προσφιλὲς ἄσμα' καὶ αἱ σημαῖαι ἀπαλὰ χαμογελοῦν καὶ παίζουν μὲ τὴν χαρὰν τῆς φιλιότητος πόλεως . . .

Ποῦ εὐρέθησαν αἱ τόσαι χιλιάδες τῶν σημαίων αὐτῶν ;

Ὡ ἱστορία εἰλικρινῆς καὶ παθητικῆς ποίησις ! ὅταν θὰ γράψῃς τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως τῶν Ἰωαννίνων, μὴν ξεχάσῃς σὲ μιά σου σελίδα ν' ἀναφέρῃς ὅτι πέντε μῆνας, ποὺ ἐκροτοῦσε τὸ Ἑλληνικὸν κανόνι, αἱ Γιαννιώτισες καὶ Γιαννιωτοπούλες, κρυφά, — κρυφὰ εἰς τὰ ἀδύτα τοῦ σπητιοῦ, ἔπερνοῦσαν τὰς μακρυνὰς τσοῦ χειμῶνος νύκτας μὲ τὸ βελόνι στὰ χέρια νὰ κεντοῦν τὸν τίμιον Σταυρὸν στὸ γαλανόλευκον

ὑφασμα καὶ νὰ δέωνται μπροστὰ στὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας δακρυσμένα μὲ μίαν δέησιν καὶ μίαν παράκλησιν :

— Βοήθα τὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα ! Δυνάμωσέ τους ποὺ κοιμοῦνται καὶ ξενοχτοῦν γιὰ μᾶς ἐπάνω στὰ χιόνια !

*

Ἡ ἀφιξὶς τοῦ Διαδόχου

Τὴν ἐσπέραν τῆς Πέμπτης κανεὶς εἰς τὴν πόλιν μας δὲν ἐκοιμήθη.

Αἱ θύραι τῶν σπητιῶν ἦσαν ἀνοικταί, αἱ αὐλαὶ πρόσχαροι ἐδέχοντο τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἀξιωματικούς καὶ ὁ κόσμος πλέον εἰς τὴν ἱερωτέραν εὐδαιμονίαν δὲν εἶχε παρὰ μίαν φροντίδα : Πῶς ὁ καθένας νὰ φιλοξενήσῃ περισσοτέρους καὶ πῶς ἐγκαρδιώτερον νὰ τοὺς περιποιηθῇ. Ἡ πολύμηνος πολιορκία εἶχεν ἐξαντλήσῃ τὰ πάντα ἀπὸ τὴν ἀγορὰν καὶ ἀπὸ τὰ σπήτια, ὅμως ὁ καθεὶς ὁ ὁποῖος τόσους μῆνας δὲν εἶχε φροντίσει τόσον οὔτε διὰ τὰ παιδιὰ του, τότε, ἐκείνην τὴν ἐσπέραν, περιχαρῆς, ἐνθουσιασμένος προσεπάθει ν' ἀνακαλύψῃ πᾶν περισωθὲν εἰς τὰ βάθη τῶν καταστημάτων χάριν τῶν φιλιότων φιλοξενουμένων. Κόττες, περιστέρια, κοτσυφάκια, κάπου κάπου μιὰ πέρδικα κλεισμένη σὲ κλουβάκι, ὅ,τι εἶχε τὸ σπήτι τέλος πάντων ἐθυσιάσθη διὰ τὸ χαρμόσυνον τῆς ἀγίας ἡμέρας. Παντοῦ χαραὶ, παντοῦ πανύχια τραγοῦδια πυροβολισμοὶ χαρᾶς — μία πόλις πλέουσα εἰς τὴν ὄνειροποληθεῖσαν ἀπὸ 500 ἐτῶν εὐτυχίαν καὶ ἐνθουσιασμόν, διότι αὐτὴ ἡ εὐτυχία της ἦτο ζωντανὴ πλέον εἰς τὰ χέρια της καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς εἰς τὰ σπήτια τους μέσα φιλοξενούμενος νικητῆς καὶ τροπαιοφόρος.

Καὶ ὁ ἐνθουσιασμὸς ἦτο τόσος καὶ τόση ἡ εὐφροσύνη ποὺ κανεὶς δὲν θὰ ἐπίστευε πλέον ὅτι ἦτο δυνατόν, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ἐνθουσιώδη τρικυμίαν τῆς Πέμπτης ν' ἀπομένῃ καὶ ἄλλη ἐκδήλωσις εἰς τοὺς κουρασθέντας ἀπὸ ζητωκραυγὰς πνεύμονας καὶ εἰς τοὺς ξηρανθέντας ἀπὸ τὰς φωνὰς λάρυγγας.

Καὶ ὅμως εἰς τὰ ἀκένωτα βάθη τῶν αἰσθημάτων τῆς πόλεως ἔμειναν νέαι ἀκμαὶ καὶ νέαι δυνάμεις καὶ ἡ πόλις ὅλη ἀπὸ χαρᾶν γῆς πανοικεῖ, νεάζουσα, μειδιῶσα,

κάτω ἀπὸ μίαν θείαν ἡμέραν γαλανὴν καὶ μειδιῶσαν εὐρέθη ἐπὶ ποδός :

— Ἐρχεται ὁ Διάδοχος σήμερα !

Ἡλεκτρισμοὶ νέοι ἐγαλβάνισαν τὰ κορμιά καὶ τὰς ψυχάς, τὰ σπῆτια τῶν συνοικιῶν ἠρημώθησαν καὶ μιὰ ἀσφυκτικὴ κοσμοπλήμμυρα, ἀνδρῶν, γυναικῶν, γερόντων, γραιῶν, παιδιῶν ὡς καὶ ἀρρώστων σηκωθέντων ἀπὸ τὰ κρεβάτια των ἐξ ὑπερτάτης ἐνέσεως δυνάμεων θείων κατέκλυσε τὴν πλατεῖαν τοῦ Δ οικητηρίου καὶ ὄλας τὰς ὁδούς. Οἱ ἐξῶσται τῶν οἰκιῶν ἐλύγισον ὑπὸ τὸ βάρος καὶ τὰ πολύχρωμα καπελῖνα τῶν γυναικῶν ἐδίδον εἰς αὐτοὺς τὴν ὄψιν πελωρίων κλάδων φορτωμένων καὶ λυγιζόντων ἀπὸ ἐξωτικῶν μεγάλους καρπούς. Αἱ θύραι, τὰ παράθυρα τὰ γείσα τῶν οἰκιῶν, αἱ στέγαι — παντοῦ ὅπου μιὰ γωνιά καὶ μία σημαία.

Ἀτελείωτος διπλοῦς στοῖχος στρατοῦ ἐκατέρωθεν καὶ κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ, ὀπθὲν θὰ διήρχετο ὁ Διάδοχος, εὐσταλεῖς, ροδαλοὶ ἀξιωματικοί, ὡς ἀπὸ χορὸν καὶ οὐχὶ ἀπὸ ἐπικὸν ἀγῶνα ἐλθόντες καὶ πλήθος λαοῦ ἐζάλιζαν τὰ μάτια καὶ κατέκλυζον τὴν πλατεῖαν καὶ τὰς παρόδους ἕως τὴν θέσιν τῶν ρωμαντικῶν «Λευκῶν», ὅπου θὰ ἐγένετο ἡ ἐπίσημος ὑποδοχή.

*

Ἐκεῖ ὁ Μητροπολίτης μετὰ τῶν σωματείων του καὶ ἀρχηγῶν προκριτῶν τῶν ἄλλων κοινοτήτων, οἱ κ.κ. Πρόξενοι μετὰ τῶν διερμηνέων των ἀνέμενον τὴν Α.Β. Ὑψηλότητα μετὰ πλήθους κόσμου πάσης φυλῆς καὶ θρησκείματος.

Ἐπὶ τέλους σῶμα προπορευομένων ποδηλατῶν ἀγγέλει τὴν ἀφίξιν.

Καὶ ὠραῖος, μυθικός, ὄνειρευμένος ἐπιβαίνων θυμοειδοῦς ἵππου, ἐνδεδυμένος μὲ τὴν αἴγλην φωτοστεφάνου, τὸν ὅποιον ἡ ψυχὴ τοῦ ἔθνους σύμπαντος καὶ ἡ δόξα τῶν κατορθωμάτων του τὸν ἐστόλισε — εὐθυτενῆς καὶ ὠραῖος ὁ ἔνδοξος — νικητῆς Διάδοχος ἐπιφαίνεται.

Ἐνα παρατεταμένον :

— Ζήτω ὁ Διάδοχος ! Τὸν ὑποδέχεται ἐνῶ ὁ κ. Φορέστης παρουσιάζει τὸν Μητροπολίτην ὅστις τὸν προσφωνεῖ ἐκ μέρους τῆς πόλεως μὲ ὀλίγα λόγια ἐφιππον ὄντα.

Κατὰ σειρὰν εἶτα παρελαύνουσι, συνιστῶντος τοῦ κ. Φορέστη, οἱ κ.κ. Πρόξενοι, ἀρχηγοὶ τῶν ἄλλων θρησκευμάτων καὶ πολλοὶ πρόκριτοι καὶ ἡ Α.Υ. ἀκολουθουμένη ὑπὸ τοῦ ἐπιτελείου Της εἰσέρχεται εἰς τὴν πόλιν.

Κατ' ἐκείνην ἀκριβῶς τὴν στιγμήν, εἰς τὴν ὠραιωτέραν ἔξαρσιν τοῦ πλήθους ὑψηλὰ ἀπὸ τοὺς ἀέρας τὸ ἀεροπλάνον του φιλιτάτου συμολίτου κ. Ἀδαμίδου, δι' ὃν σεμνύεται καὶ καυχᾶται ἡ πόλις μας ἀκούεται, ὡσεὶ κροῦον τὰς πύλας τοῦ οὐρανοῦ ὄλας ἵνα εἰσέλθῃ ὁ αἶνος καὶ ἡ ζητωκραυγὴ τῆς πόλεως ἕως τὴν καρδίαν τῶν οὐρανῶν :

— Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος !

— Ζήτω ὁ Νικητῆς !

— Ζήτω ὁ Διάδοχος !

(Ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα Γιαννίνων «Ἡπειρος», φύλλο τῆς 3ης Μαρτίου 1913, τὸ πρῶτο μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Ἀρχεῖον Δ. Σαλαμάγκα).

ΚΩΣΤΑ Α. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

Ο ΒΕΛΙΣΣΑΡΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ (ΕΚΘΕΣΕΙΣ-ΑΝΑΦΟΡΑΙ-ΕΓΓΡΑΦΑ)

Ἐνῶ οἱ προπαρασκευῆς γιὰ τὴν κατάληψιν τῶν Γιαννίνων προέβλεπον μέχρι τῆς 15]2]1913 ἐπίθεσιν ἀπὸ τὸ δεξιόν, ἔξαφνα τὸ σχέδιον ἄλλαξε καὶ ἀποφασίστηκε ἡ ἐπίθεσις νὰ ἐνεργηθῇ ἀπὸ τὸ ἀριστερόν τὴν 20]2]1913 μὲ τρεῖς φάλαγγες.

Ἡ δευτέρα φάλαγγα πού τὴν ἀποτελοῦσαν τὸ 1ο Σύνταγμα (τάγματα 8ου καὶ 9ου), τὸ 3ον καὶ τὸ 15ον Σύνταγμα, κινήθηκε διὰ τῆς στενωποῦ Μανωλιάσσης καὶ ἀφοῦ κατέλυβε τὴν κοιλάδα τῆς Δωδώνης ἔφθασε στὸν Ἅγιον Νικόλαον (Δωδώνης) καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἔξακολούθησε τὴν προέλασιν τῆς πρὸς Ραψίστα (Πεδινή).

Ἐκεῖ συνάντησαν μικρὴ Τουρκικὴ ἀντίστασις πού ἀνατρέπουν καὶ τὴν ἀναγκάζουν νὰ ζητήσῃ τὴν σωτηρίαν πρὸς τὰ Γιάννινα. Ἄν καὶ τοὺς ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς τοὺς εἶχαν πετύχει, ὅμως γιὰ νὰ ἐκμεταλλευτοῦν τὸν πανικὸ τῶν Τούρκων, συνεχίζουσαν τὴν καταδίωξιν καὶ κάτω στὴν πεδιάδα παρὰ τὴν διαταγὴν (πού δὲν ἔλαβαν ἐγκαίρως) τοῦ Φαλαγγάρχου πού τοὺς διέταξε νὰ ἐγκατασταθοῦν περὶ τὴν Ραψίσταν.

Ἡ τολμηρὴ αὐτὴ ἐνέργεια τῶν διοικητῶν τῶν δύο ταγμάτων Ἰατριδῆ (8ου) καὶ Ἰ. Βελισσαρίου (9ου) εἶχε κάτι προηγουμένο. Ὁ ἐπιτελάρχης τῆς 2ας Φάλαγγος λοχ. Ζαφειρίου μᾶς τὸ ἀναφέρει στὴν ἐκθεσὶν του.

«... Ἡ 2α φάλαγγξ εἶχεν ἐπιτύχει τοὺς ἀντικειμενικοὺς αὐτῆς σκοποὺς ἀπὸ τῆς μεσημβρίας. Οὐδένα ἄλλον περαιτέρω ἀντικειμενικὸν σκοπὸν ὥριζε ἡ διαταγὴ. Μία ὅμως ἄμεσος] καταδίωξις θὰ συνεπλήρου ἀμέσως τὴν πλήρη τελικὴν ἐπιτυχίαν. Εἰς τοιαύτας

περιστάσεις τὸν πρῶτον ρόλον παίζει ἡ προσωπικὴ πρωτοβουλία τῶν ἡγητόρων τῶν ὑποτεταγμένων μονάδων. Εἰς τὸν ἀείμνηστον Βελισσαρίου ὑπέμνησα τὸ παρ' αὐτοῦ ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταφρασθὲν ἄλλοτε πολυκροτον σύγγραμμα τοῦ στρατηγοῦ Von der Golz περὶ πρωτοβουλίας τῶν ὑποτεταγμένων Ἀρχηγῶν. Σκεφθεῖς ὀλίγον ὁ Βελισσαρίου μου λέει. «Καλά. Κράτησέ μου τὶς πλάτες ἐναντι τοῦ Φαλαγγάρχου καὶ θὰ ἴδῃς» τοῦ εὐχομαι καλὴν ἐπιτυχίαν καὶ καλὴν ἀντάμωσιν αὐριον ἴαν πρῶτ' στὰ Γιάννινα καὶ φεύγω ἐπνευθῶν εἰς Σ.Δ. τῆς Φάλαγγος...».

Μὲ ἐξησφαλισμένες κάπως «τὶς πλάτες» ὁ ἡρωϊκὸς ἀξιωματικὸς Βελισσαρίου ἀπὸ πιθανὴ τιμωρία γιὰ τὴν παράτολμον ἐνέργειαν, ρίχεται στὴν καταδίωξιν τοῦ ἐχθροῦ πού ἐφευγε μέσα στὴν βαλτώδη πεδιάδα τῆς Ραψίστας καὶ μαζὺ μὲ τὸν Ἰατριδῆ τὸ βραδάκι φτάνουν στοὺς λόφους τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Μπουνίλας (προσ. συνοικ. Ἀνατολή) 499—524,5 καὶ 515,7.

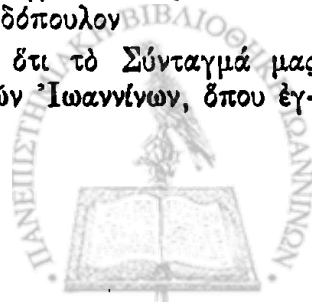
Τὴν ἄλλη ἡμέρα ἐξακριβώθηκε πὸς τὸ Τουρκικὸ στρατηγεῖο πού ἦταν ἐγκατεστημένο στὸ λόφο 499 κοντὰ στὸ δημόσιον δρόμον, εἶχε ὑψώσει λευκὴ σημαία, πρᾶγμα πού δὲν ἐγίνε ἀντιληπτὸ ἀπὸ τὸ Βελισσαρίου καὶ Ἰατριδῆ ἐξ αἰτίας τοῦ σκότους.

Μόλις ἐγκαταστάθηκαν στοὺς λόφους αὐτοὺς ὁ Ἰατριδῆς ἔστειλε τὴν ἐξῆς ἀναφοράν.

Ἀριθ. 1450. Ἅγιος Ἰωάννης 20]2]1913

Διοικητὴν Συντάγματος Εὐζώνων
Παπαδόπουλον

Ἀναφέρω ὑμῖν διὰ τὸ Σύνταγμα μᾶς εὐρίσκεται ἐξωθεν τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐγ-

κατέστησε προφυλακὰς. Ἀπέχει ὀλίγον τῆς εἰσόδου (Νοτίας παρυφῆς) 5 λεπτά.

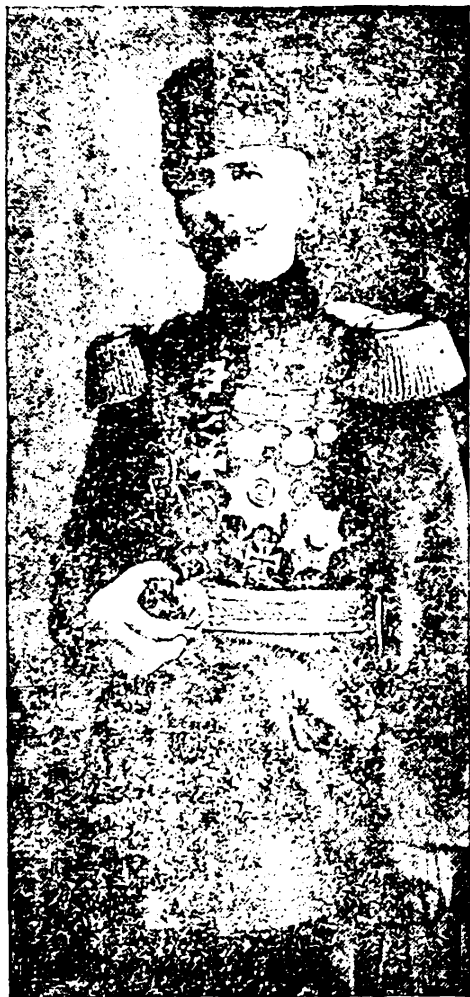
8ον Τάγμα Εὐζώνων

Γ. Ἰατρίδης Ταγῆρχης

Υ.Γ. Φάλαγγες ἐχθρικαὶ προσέρχονται ἐκ τοῦ δεξιοῦ τῆς ὁδοῦ εὐρισκόμεναι ἤδη ἐγγύς.

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν σύντομη αὐτῆ ἀναφορὰ, ἐπακολούθησε ἐκτενέστερη πὺ πε-

ἀκολουθοῦν τὸ προπορευόμενον τάγμα τοῦ 17ον Συντάγματος Πεζικοῦ, ὅπερ ἐξέκλινε ἀριστερὰ καὶ ἠγγήθη τὸ Τάγμα μου. Κατὰ τὴν προχώρησιν ὑπέστη πυρὰ πεζικοῦ ἐκ τῶν Β Δ. κλιτύων τοῦ λόφου ὄψωμα 750 ἀλλ' ἐξηκολούθησε προχωροῦν μέχρι τῆς ἐξόδου τῆς χαράδρας, ὅτε εἰσηλθεν εἰς μικρὸν τι δάσος καὶ ἀνενόητον διὰ τῆς ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταληφθείσης θέσεως Ἀγίου Νικολάου ἐπροχώρησε πρὸς τὸ χωρίον Ραψίστα ἐκ τοῦ ὁποίου εἶδε πολυάριθμα τμήματα ἐχθρικοῦ Στρατοῦ καθ' ὧν ἐβάλλε καὶ ἠνάγκασε νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ τὰ κατεδίωξε δι' ἀκαθέκτου ὀρμῆς διὰ τῶν τελευτῶν καὶ τῶν τάφρων, ἐν αἷς ἐδυθίζοντο οἱ ἄνδρες μέχρις ὀσφύος καίτοι ἐβάλλετο ἀραιῶς ὑπὸ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ, ἠνάγκασε δὲ ταῦτα καὶ ἑτέραν πολυάριθμον φάλαγγα ἰσταμένην εἰς τοὺς στρατώνας νὰ τραπῶσιν εἰς φυγὴν καὶ ἐνσπείρωσιν τὸν πανικὸν εἰς πόλιν. Κατὰ τὴν ἐκ Ραψίστης προχώρησιν διετάχθη ὑπὸ τοῦ κ. συν/ρχου Γιαννακίτσα νὰ ὑποχωρήσω καὶ συγκεντρωθῶ εἰς Ραψίστα, δὲν ἦτο ὅμως δυνατόν νὰ ἐκτελέσω τὴν διαταγὴν ταύτην διότι εὐρισκόμενος ἐν ἐπαφῇ μετὰ τοῦ ἐχθροῦ καὶ καταδιώκων τοῦτον, καθ' ὃν ἀνωτέρω εἶρηται τρόπον, εἶχον πεισθῆ ὅτι ἡ κατάληψις τῆς πόλεως ἦτο ἐξησφαλισμένη· πράγματι, τοῦτο καὶ ἐγένετο, διὰ τῆς ἀφίξεως ἡμῶν πρὸ τῆς εἰσόδου τῆς πόλεως κατὰ τὴν 6 μ.μ. ὥραν καθ' ἣν ἐνεκατέστησα προφυλακὰς μάχης διὰ 2½ λόχων ἐπὶ τῆς παρυφῆς τῶν Ἰωαννίνων καὶ 4½ λόχων πρὸ τῆς δημοσίας ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Πρεβέζης ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου ὅπως ὄμειν προπεφυλαγμένα ἀπὸ τὰ ὑποχωροῦντα ἐχθρικά τμήματα, συλλαμβάνομεν ταῦτα καὶ τὰ φυλάσσομεν ἐν τῇ περιβάλλῃ τῆς ἐκκλησίας. Πρὸς τοῦτοις τίθεμεν ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀνὰ δύο πολυβόλα πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ τὸ Μπιζάνι. Ἐκόψαμε τὰ σύρματα τοῦ τηλεγράφου καὶ τοῦ τηλεφώνου, ὡς ἐκ τούτου ὁ Ἐσσαὶ Πασσᾶς μὴ λαμβάνων εἰδήσεις ἐκ Μπιζανίου καὶ ἰδὼν ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, οὐτινος τὴν δύναμιν δὲν ἠδυνήθη ὡς ἐκ τῆς ἐπελθούσης νυκτὸς νὰ ἐκτιμῆσῃ προήλασε μέχρις Ἰωαννίνων, περιέπεσεν εἰς ἀμηχανίαν καὶ ἐπεμψε τὴν 11ην μ.μ. ὥραν διὰ τοῦ Πρωτοσυγγέλου τοῦ Μητροπολίτου Ἰωαννίνων καὶ ἀξιωματι-

Ὁ ὑπερασπιστὴς τοῦ Μπιζανίου
Ἐσσαὶ Πασσᾶς

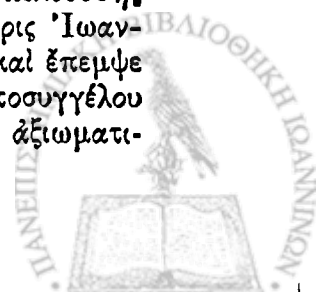
ριέχει ὅλην τὴν ἐξέλιξιν τῶν γεγονότων τοῦ τομέως του λεπτομερῶς.

Ἄριθ. 1451α Ἰωάννινα 24|2|13

1ον Σύνταγμα Εὐζώνων

Ἐνταῦθα

Λαμβάνω τὴν τιμὴν ν' ἀναφέρω ὅτι τὴν 7ην π.μ. τῆς 20ῆς Φεβρουαρίου τὸ τάγμα ἐξέκλινη ἐκ τῆς χαράδρας Μανωλιάσσης

κῶν Ταλαὰτ καὶ Ρεοῦφ πρωτόκολλον θεωρημένον ὑπὸ τῶν Προξένων τῶν Μ. Δυνάμεων. Ὡς ἀρχαιότερος ἔμεινα Διοικητὴς τῶν 7 λόχων ἦτοι τοῦ Τάγματος μου καὶ τριῶν λόχων τοῦ 9ου Τάγματος τῶν Εὐζώνων ὁ δὲ ταγματάρχης κ. Βελισσαρίου ἀνέλαβε νὰ ὀδηγήσῃ τοὺς ἀπεσταλμένους εἰς τὴν Α. Β. Υ. τὸν διάδοχον εἰς Ἑμὶν Ἀγᾶ. Καθ' ὄλην τὴν νύκτα περιεφέροντο περίπολοι καὶ ὁ ἀνθυπασπιστὴς Μπάφας ὅπως συνδεθῶμεν καὶ μὲς ἀποσταλῶσι ταχέως ἐνισχύσεις. Τὴν 8ην π. μ. ὥραν τῆς 21ης τρ. μ. ἀφίκοντο εἰδοποιηθέντες ὑπὸ τοῦ ἀνθυπασπιστοῦ Μπάφα ὁ ἀντισυνταγματάρχης κ. Παπαδόπουλος Δ., ὁ 3ος λόχος τοῦ 9ου Τάγματος τῶν Εὐζώνων καὶ ἓν Τάγμα τοῦ 17ου Συντάγματος τοῦ Πεζικοῦ, ὅπερ ἀνέλαβε τὴν φύλαξιν τῶν κατὰ τὴν νύκτα συλληφθέντων αἰχμαλώτων, 37 ἀξιωματικῶν καὶ 935 ὁπλιτῶν. Ὁ ἐχθρὸς κατὰ τὴν φυγὴν τοῦ ἀφῆκε εἰς χεῖρας ἡμῶν πυροβόλα, πολυβόλα, πυρομαχικά, κτήνη καὶ παντὸς ἄλλου εἶδους ὑλικόν. Κατὰ τὴν μάχην ἐπληρώθησαν μόνον 14 ὁπλιταί.

Ἰατρίδης

Παραθέτουμε τώρα καὶ τὴν ἐκθεση τοῦ ἡρωικοῦ Βελισσαρίου:

Ἀριθ. 1451β

Ἀπόσπασμα ἐκθέσεως

9ου Τάγματος Εὐζώνων
ταγάρχου Βελισσαρίου Ἰ.

... Τότε ἐσταμάτησα μὴ θεωρῶν φρόνιμον νὰ εἰσέλθω εἰς τὴν πόλιν καὶ ἐπεδόθην εἰς τὴν λήψιν προφυλάξεων πρὸς τὸ μέρος τῆς πόλεως πρὸς δυσμὰς ταύτης καὶ πρὸς Κατσικᾶν τάξας παρὰ τοὺς τρεῖς λόχους καὶ ἀνὰ δύο πολυβόλα, μεθ' ὃ διέταξα καὶ τὴν ἀποκοπὴν τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν συρμάτων μεταξὺ πόλεως καὶ Μπιζάνι.— Καστρίτσας καὶ μετὰ ταῦτα ἐστεῖλα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ κ. Ἰατρίδου, ἵνα συμπληρώσωμεν τὰς προφυλάξεις καὶ πρὸς τὸ Μπιζάνι, ὅπερ καὶ ἐγένετο τάξαιτες τὸν ἀφιχθέντα ἤδη 4ον λόχον μου μετὰ δύο πολυβόλων. Ἐπίσης ἀπέστειλα τὸν ἀνθυπασπιστὴν τῶν πολυβόλων κ. Μπάφαν ἔφιππον πρὸς τὴν ὁδὸν Φιλιπιάδος τὸ πρῶτον καθόσον ἡ τῆς Ραφίστης διὰ μέσου τελματώδους πεδιάδος ἦτο δύσκολον τὴν νύκτα, ἵνα πληροφορήσῃ πᾶν ἡμέτερον στράτευμα περὶ τῆς ἐκεῖ παρου-

σίας μας καὶ μὲ τὴν παράκλησιν νὰ πλησιάσουν. Ἀλλ' ἐπέστρεφεν ἀπρακτος μετ' ὀλίγον διότι ἡ ὁδὸς ἐκεῖνη ἐρρουρεῖτο ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Μπιζάνι. Μετὰ ταῦτα τὸν ἀπέστειλα πρὸς Ραφίσταν παρὰ τῷ κ. Διοικητῇ παρ' ὃ παραμένει ὁ 3ος λόχος μου καὶ τὸ Τάγμα τοῦ 17ου Πεζ. Συντάγτος. Οἱ ἄνδρες

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Φρουρίου Μπιζανίου
Βεχῆ Πασσᾶς

(Φωτογραφία τοῦ ἀρχείου Β. Κρυστάλλη)

διάδροχοι ἐκ τῆς διαβάσεως τῶν τελμάτων ἔμεινον ἀγρυπνοῦντες μὲ τὸ ὄπλον ἀνὰ χεῖρας, συγκαὶ δὲ περιπολαὶ συνέδεον τὰ διάφορα τμήματα Κατσικᾶ καὶ Μπιζάνι, ἰδίως δεχόμενοι ὁμάδες αἰχμαλώτων, οὓς ἐνεκλειόμεν ἐττὸς τοῦ Ἀγίου Ἰωάννου, ὅτε περὶ τὴν 11ην ἑσπέρας διακρίναμεν ἐκ τοῦ τελευταίου ὄν ἐπιθεωρήσαμεν μετὰ τοῦ κ. Ἰατρίδου δύο παμμεγέθεις φανούς ὀπισθεν τῶν ὁποίων ἠκολούθη ὁμάς ἀνθρώπων. Ἐπλησιάσαμεν καὶ ἐμφανίζεται πρὸ ἡμῶν ὁ Ἅγιος Δωδώνης, ὅστις μᾶς παρουσίασε δύο ἀξιωματικούς

ὕπολογαγὸν Ρεούφ καὶ ἀνθυπ. Ταλαὰτ ἀπεσταλμένους τοῦ Ἐσάτ καὶ κομιστὰς τῆς γνωστῆς ἐπιστολῆς τῶν Προξένων Ἰωαννίνων ἀνοικτῆς καὶ Γαλλιστί συντεταγμένης, ἣν ἀναγνούς, ἐξουσιοδοτηθεῖς, εἶδον τὸ περιεχόμενον.

Τότε λέγω πρὸς τὸν κ. Ἰατριδὴν ὅτι εἰς ἓκ τῶν δυὸ μας ἀνάγκη νὰ τοὺς συνοδεύσῃ εἰς Ἐμὶν Ἀγᾶ, ὅπως διευκολύνῃ τὴν ταχύτεραν διὰ τῶν προφυλακῶν διέλευσίν των ἀνευ βραδύτητος λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς κρίσεως ἡμετέρας, (ἔχομεν ὀπίσω μας καὶ δεξιὰ τὸν ὄγκον τῶν Τζουρκικῶν στρατευμάτων), καὶ πρὶν ἢ ἐξημερώσῃ καὶ τὴν ἀντιληφθῶν.

Ἀπεφασίσθη νὰ τοὺς συνοδεύσω ἐγὼ ἐπιβάς τῆς ἣν εἶχον ἀμάξης μετὰ τῶν λοιπῶν τριῶν.

Ἀφικθέντες εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ Μπιζάνι ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἐγινόμεθα δεκτοὶ διὰ πυροβολισμῶν παρ' ἀγρίου σκοποῦ πυροβολοῦντος καὶ κραυγάζοντος «ντούρ» ὅταν 4 σφαῖραι ἐσφύριζαν εἰς τὰ ὦτα μας, τότε κατέρχεται ὁ ὑπολ. Ρεούφ προχωρῶν μόνος καὶ με κόπον ἐπιτυχῶν νὰ πείσῃ τὸν σκοπὸν νὰ ἡσυχάσῃ. Ἐλθόντος ἐν τέλει τοῦ ἀρχιφύλακος διηκολύνθη ἡ διέλευσις, ἀφοῦ ἐξηγήθη αὐτῷ ὁ σκοπὸς τῆς ἀποστολῆς καὶ οὕτω ἀνενό-

χλητοὶ πλέον ἀφίχθημεν εἰς τὰς ἡμετέρας τοῦ Αὐγοῦ προφυλακὰς ἐνθὺ ἐτηλεφώνησα εἰς Ἐμὶν Ἀγᾶ ζητήσας καὶ ἀποκρίνητον πρὸς ταχύτεραν μετάβασιν ὅπου καὶ ἐγένετο.

Καθ' ὁδὸν οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ με ἡρώτων περὶ τῶν ὑπὸ τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων κατεχομένων θέσεων εἰς ὃ ἀπήντησα ὅτι ἡ ἓκ 3 Συνταγμάτων φάλαγξ τῆς Μανωλιάσσης κατήλθεν εἰς τὴν πεδιάδα, ἡ ἐπίσης ἓκ 3 Συνταγμάτων φάλαγξ τοῦ Ἀγίου Νικολάου εἶναι εἰς Ραψίσταν, ἡ τῆς Τσοῦκας ἔχει κατέλθει τὸ εἰς Δουρουτή, προσέτι δὲ καὶ ἡ δεξιὰ μας φάλαγξ Λοζέτσι προελαύνει πρὸς τὰ ἐκεῖ. Ὅτε ἐπετρέφομεν τὴν πρωτῆν καὶ ἦτο ἡμέρα πλέον οἱ Τοῦρκοι ἀξιωματικοὶ ἀνεζήτησαν νὰ ἴδουν τὰ προμνησθέντα στρατεύματα, οἵτινες μάτην ἀναζητοῦντες δὲν τὰ ἔβλεπον με ἡρώτησαν ποῦ εἶναι καὶ ἐγὼ τοὺς ἀπαντῶ «ἐπὶ τῶν ὑψομάτων». «Μὰ δὲν μάς ἐλέγατε τὴν νύκτα ὅτι εἶχον κατέλθει εἰς τὴν πεδιάδα; «μοὶ προσέθεσαν. «Ὁχι, τοῖς λέγω, εἰς τὴν πεδιάδα μόνον ἡμεῖς εἶχομεν κατέλθει». Τότε οἱ ἀξιωματικοὶ προσβλέψαντες ἀλλήλους καὶ κατανοήσαντες τὸ πάθημά των, ἔδωξαν τὰ χεῖλη καὶ μοὶ λέγουν εἶτα: «κ. Ταγματάρχα πρέπει νὰ γνωρίζητε ὅτι ἡ τιμὴ τῆς παραδόσεως τῶν Ἰωαννίνων ὑφείλεται εἰς

ὕμᾱς». Περὶ τὴν 8ην πρωΐας τῆς 21ης ἐπανεκάμφαμεν εἰς τὰς πρὸ τῶν Ἰωαννίνων θέσεις μας ὅπου εἶχεν ἤδη ἀφίχθῃ καὶ ὁ κ. Διοικητῆς μετὰ τοῦ βου Λόχου μου καὶ τοῦ Τάγματος τοῦ 17ου. Ὁ ἀνθυπαπιστῆς κ. Μπάφας ὕστερ ἐστάλη εἰς Ραψίσταν πρὸς συνάντησιν τοῦ κ. Διοικητοῦ περὶ προσκλήσεως τῶν στρατευμάτων ὅπως πλησιάσωσι

Ὁ ἡρωϊκὸς ταγματάρχης Βαλίσσαρου με τοὺς εὐζώνους του

(Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κρυστάλλη)

μετέδῃ καὶ μετέδωκε τὴν παράκλησίν μου.

Ἰω. Βελισσαρίου

(Πολεμικὴ ἐκθέσις Γ.Ε.Σ., Τόμ. Β' Παράρτημα
σελ. 676).

Ἐπειτα ἀπὸ τὴν παράδοσιν τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ τὸ Σύνταγμα Ἰππικοῦ Ἡπείρου πέρασε στὶς 9 ἡ ὥρα ἀπὸ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην καὶ μπῆκε μαζὺ μὲ τὸν στρατιωτικὸ Διοικητὴ Σοῦτσο στὰ Γιάννινα καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ποὺ ὑπέγραψαν τὸ πρωτόκολλον παραδόσεως μὲ τοὺς Τούρκους ἀντιπροσώπους.

Ἀριθ. 1527 Ἰωάνινα 6.3.1913 (ν.ῆ.)
21.12.1928 (Τουρκ. ἡμ.)

Π ρ ω τ ό κ ο λ λ ο ν

Μεταξὺ τῶν ὑπογεγραμμένων Λοχαγοῦ Μεταξᾶ καὶ Λοχαγοῦ Στρατηγοῦ πληρεξουσίων τῆς Α.Β.Υ. τοῦ Ἀρχιστρατήγου τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ Μακεδονίας καὶ Ἡπείρου καὶ τοῦ Βεχῆπ βέη Ἀνιχου καὶ Διοικητοῦ τῆς ὠχυρωμένης τοποθεσίας τῶν Ἰωαννίνων συνεφωνήθησαν τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ ὠχυρωμένη τοποθεσία τῶν Ἰωαννίνων παραδίδεται εἰς τὸν Ἑλληνικὸν Στρατόν.

2) Τὰ στρατεύματα ἅτινα εὐρίσκονται σήμερον εἰς τὴν ὠχυρωμένην τοποθεσίαν παραδίδονται ὡς αἰχμάλωτα πολέμου.

3) Ἄπαν τὸ ὑλικὸν πολέμου ὄπλα, σημαῖα καὶ ἵπποι ἀνήκοντα εἰς τὸν στρατόν θὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸν Ἑλληνικὸν στρατόν εἰς οἵαν κατάστασιν εὐρίσκονται σήμερον.

4) Πάντες οἱ ἀξιωματικοί, στρατιῶται, τραυματαῖα καὶ ἀσθενεῖς ὑπαχθήσονται εἰς τὸν νόμον τοῦ πολέμου.

Βεχῆπ, Ἰ. Μεταξᾶς, Ε. Στρατηγός
(Ὁμοίως σελ. 703).

*

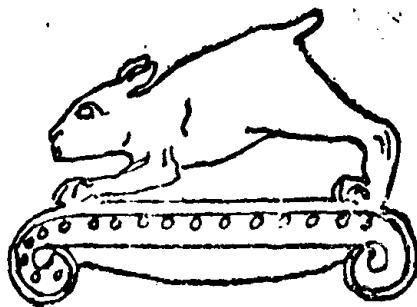
Οἱ ἐκθέσεις τῶν δύο ἡρωϊκῶν ἀξιωματικῶν παρουσιάζουν ἀνάγλυφη τὴν συμβολὴν των στὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ φυσιογνωμία δμως τοῦ Βελισσαρίου προβάλλει πῶς ἐντονη, μέσα ἀπὸ τὴν σεμνότητα καὶ τὴν ὀρμὴ του. Εἶναι δὲ γεγονὸς καὶ ἀποδεικνύεται ἀπὸ τὴν παραβολὴν τῶν δύο ἐκθέσεων πῶς ὁ Βελισσαρίου παρέσυρε καὶ τὸν Ἰατροῖδην ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἐκθέσιν του συμπεριλαμβάνει καὶ τὴν δρᾶσιν τῶν τριῶν Εὐζωνικῶν λόχων τοῦ 9ου Τάγματος τοῦ Βελισσαρίου.

Τοῦτο δὲν μειώνει βέβαια τὴν συμβολὴν του ἢ ὅποια διὰ τῆς ἀνυπακοῆς του πρὸς τὴν διαταγὴν συμπτύξεως ἐξασφάλισε μαζὺ μὲ τὴν ὀρμὴ τοῦ Βελισσαρίου τὴν συντομώτερον ἀπελευθέρωσιν τῆς πόλεως τῶν θρούλων.

Δίκαια λοιπὸν ὁ λόφος τοῦ Ἐθνικοῦ Οἰκοτροφείου Θελέων Ν. τῆς πόλεως, φέρει τὸ ὄνομα τοῦ Βελισσαρίου, μικρὸ δεῖγμα τῆς εὐγνωμοσύνης τῆς πόλεως πρὸς τὸν ἡρωϊκὸ ἀξιωματικὸ ποὺ πρῶτος πάτησε τὸ πόδι του στὴν παρυφὴ τῆς σκλαβωμένης πόλεως.

Κ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

(Οἱ ἐκθέσεις, οἱ ἀναφορὲς καὶ τὰ ἐγγραφα ἐλήφθησαν ἀπὸ τὴν ἐπίσημη πολεμικὴν ἐκθέσιν τοῦ Γ.Ε.Σ., τόμος Β').

I. ΠΟΛΕΜΗ

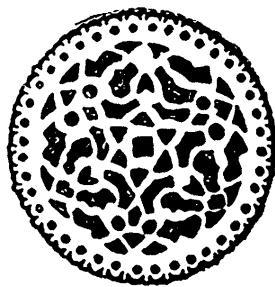
ΟΤΑΝ ΠΕΣΑΝΕ ΤΑ ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Βαθειὰ οἱ πνιγμένοι ἀνάσαναν κ' ἐκόχλασε τὸ κύμα
κ' ἐκρινοβόλησαν οἱ ἀφροί· τὸ ὑγρὸ τῆς λίμνης μνήμα,
κρινόσπαρτος παράδεισος τῆ νύκτ' ἐκείνη ἐγίνη
κι' ἀνέβηκαν ἢ δεκαφτὰ μὲ τὴν κυρὰ Φροσύνη.

Σῦρε, Φροσύνη, τὸ χορὸ! Σφιχτὰ χειροπιασμένες
σ' ἀκολουθοῦν ἀχώριστες ἢ δεκαφτὰ Παρθένες,
λαλοῦν ἀθώρητα βιολιά κι' ἀναγαλλιάζ' ἢ λίμνη
κι ὁ φλοῖσβος τῆς ἀκρολιμνιαῖς εἶναι τραγούδιᾶ κι ὕμνοι

Εἶναι πικρὲς ἢ ἐνθύμησες καὶ σιάζουνε φαρμάκι·
μὰ στρέψε, ἰδές, καταδιωχτοὶ φεύγον οἱ βρονκολάκοι·
ὁ Ἄλῃ Πασῶς ἀπὸ κοντὰ μὲ μιὰν ὄχιὰ γιὰ ζώνη
τραβᾶ τὰ γέρικα μαλλιά, τὰ γένια ξεριζώνει.

Κι ἂν σὲ ρωτήσ' ἢ λίμνη σου: —Γιατί, Φροσύνη, νοιώθω
στὰ στήθη μου ἀναγάλισμα στὰ βᾶθη μου χαρὰ;
Πές της: ἢ γαλανόλευκη, μὲ τὸν αἰώνιο πόθο
ἔφερε Φώτων τὸ Σταυρὸ π' ἀγιάζει τὰ νερά.

ΑΛΕΞ. ΛΙΒΑΔΕΩΣ

Η ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ 1912-13

Β'

*Ἐνοσθλος δράσις τῶν Ἑπειρωτῶν
κατὰ τὸν ἀγῶνα*

Ἄμα τῇ διακοπῇ τῶν διπλωματικῶν σχέσεων, πολεμικὸς πυρετὸς διατρέχει τὴν Ἑπειρον, ἤλθεν ἡ Μεγάλη Ὦρα, ἀναζοῦν αἱ πολεμικαὶ παραδόσεις τῆς γῶρας, ἱερεῖς μὲ τὸν Σταυρὸν ἀνὰ χεῖρας καὶ τὰς φυσιογενεῖας χιαστὶ τίθενται ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συγχωριανῶν τῶν διὰ νὰ ἐκδιώξουν τὸν προαιώνιον ἐχθρὸν.

Ἐκτακτὸς ἀπεσταλμένος ἐκ Βαρῶν φθάνει εἰς Πράμαντα καὶ ζητεῖ ἀπὸ τὸν διοικητὴν τοῦ Γ' ἀνεξαρτήτου τάγματος Τριαντάκην ὄπλισμόν. Ἐπιτροπὴ τῶν χωρίων Σκλίβανης — Τερόβου κλπ. διαπερᾶ τὰς ἐχθρικὰς γραμμάς, ἐμφανίζεται εἰς τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον καὶ ζητεῖ ὄπλα διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ καὶ σώσουν τὰ κινδυνεύοντα γυναικόπαιδα.

Ἀπὸ τὴν Ἑπειρωτικὴν γῆν ἀναπηδοῦν ἄθροοι οἱ πολεμισταί, συγκροτοῦν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ τίθενται ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Στρατηγεῖου. Τὰ ἀνταρτικὰ ταῦτα σώματα ἀνῆλθον εἰς 50 δυνάμει 3.000 ἀνδρῶν περίπου, μέρος τούτων συνεκροτήθη εἰς τὴν ὑπόδουλον, μέρος δὲ εἰς τὴν ἐλευθέραν, ἐκ τῶν δυναμικῶν στοιχείων τὰ ὅποια φεύγοντα τὴν δίωξιν τοῦ κατακτητοῦ εἶχον καταφύγει ἐκεῖ καὶ παρήμενον ἐν ἀναμονῇ τῆς πρώτης πρὸς ἐξόδον εἰς τὴν ὑπόδουλον εὐκαιρίας.

Τὴν 16ην Ὀκτωβρίου 1912 ὁ παρὰ τῷ Στρατηγεῖω πολιτικὸς σύμβουλος Πρεσβευτῆς Σαχτούρης, ἀναφέρει εἰς τὴν Κυβέρνησιν ὅτι τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦσαν συγκεκροτημένα 11 ἀνταρτικὰ σώματα δυνάμει

840 ἀνδρῶν, ἐξ ὧν 340 εἰς τὴν περιφέρειαν Λάκκας Σουλίου καὶ ὅτι ἡ δύναμις τοῦ Σουλίου ἀναμένεται ἐντὸς 4 ἡμερῶν νὰ φθάσῃ τοὺς 1.000.

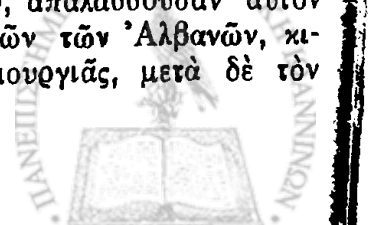
Ἄπαντα τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα, πλὴν 4 — 5 διετέθησαν εἰς τὸ ἀριστερὸν τῆς πα-

Ὁ Στρατηγὸς Δαγκλῆς, Πρόεδρος τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἐταιρίας εἰς τὸ πλευρὸν τοῦ Διαδόχου Κωνσταντίνου

(Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κουστάλλη)

ρατάξεως ἐν ἀρχῇ μὲν, ἀπὸ τῆς 15)10)12, ἐτέθησαν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ Σουλιώτου Ὑπολοχαγοῦ τοῦ Μηχανικοῦ Δημητρίου Μπότσαρη καὶ ἀπετέλεσαν μεθ' ἐνὸς λόχου ἐξ 160 Εὐζώνων τὴν ἀριστερὰν πλαγιοφυλακὴν τοῦ στρατοῦ, ἀπαλάσσουνσαν αὐτὸν τῶν ἀτάκτων σιφῶν τῶν Ἀλβανῶν, κινουμένων ἐκ Τσαμουργιάς, μετὰ δὲ τὸν

τραυματισμὸν τοῦ Μπότσαρη, ἀπὸ 16)11)12, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἐπίσης Σουλιώτου Ἀντ)ρχου τοῦ Μηχ)κοῦ Κίτσου Μαλάμου.

Εἰς ἐπικουρίαν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, τόσον τοῦ ἀριστεροῦ ὅσον καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς παρατάξεως, ἤρχοντο περὶ τοὺς δισχιλίους ἔνοπλοι χωρικοί, οἵτινες ἔσπευδον νὰ ἐνισχύσουν τοὺς μαχομένους καὶ παρέσχον αὐτοῖς πολύτιμον συνδρομήν. Τὸ σημαντικὸν τῆς συνδρομῆς ταύτης διαπιστοῦται καὶ ἐκ τῆς ἐκκλήσεως τοῦ Στρατηγοῦ Σαπουντζάκη τῆς 31)12)12 πρὸς τοὺς ὄπλαρχηγούς τῶν χωρίων Σέλλιανης, Ἐλευθεροχωρίου, Ποπόβου, Βερνίκου, Σαλονίκης, Λαμπανίτσας, Παλαιοχωρίου καὶ Σκάπετα, δι' ἧς παραγγέλλονται οὗτοι νὰ συγκεντρώσωσιν ὅσους δύνανται περισσοτέρους ὄπλοφόρους καὶ νὰ ἐνισχύσωσι τὸ ὑπὸ τὸν Ἀντισυν)ρχην Ἡπίτην σῶμα, τιθέμενοι ὑπὸ τὰς διαταγὰς του.

Τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως ἐφρουρήθη ἐπιμελῶς καὶ διὰ πολλῶν θυσιῶν ὑπὸ τῶν Ἡπειρωτικῶν σωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐκράτησαν τὴν γραμμὴν ἀπὸ τοῦ ἐκάστοτε πλευροῦ τοῦ προελαύνοντος στρατοῦ, ἀρχικῶς ἀπὸ Λελόβου, βραδύτερον ἀπὸ Βαργιάδων καὶ Ζωρίστης καὶ τελικῶς ἀπὸ Μπαουσιούς μέχρι τῆς θαλάσσης. (Ἀριστερὰ ὄχθη Ἀχέρωνος—Καναλάκι—Γλυκὺ—Νεμίτσα).

Εἰς ὅλας τὰς διαβάσεις τῆς μακρᾶς ταύτης γραμμῆς, οἱ Ἡπειρωταὶ ἐπολέμησαν ἀνδρείως κατὰ τῶν Τουρκαλβανῶν Τσιάμηδων, συμπραττόντων συνήθως μετὰ τακτικοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ καὶ ἠσφάλισαν τὰ πλευρὰ τῆς στρατιᾶς ἐναντίον πολλῶν ἐπιθέσεων, αἵτινες ἀπέβλεπον εἰς τὴν ἀποκοπὴν κυρίως τῶν συγκοινωνιῶν τῆς, καὶ ἐνίστε καὶ τὴν κύκλωσιν αὐτῆς.

Τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ δράσις τῶν σωμάτων τούτων, ὥστε, ὅταν τὴν γενικὴν Ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Ἡείρῳ Ἀγῶνος ἀνέλαβεν ὁ αἰμνηστος Κωνσταντῖνος, καὶ διέταξε τὴν 17ην Ἰανουαρίου 1913 τὴν ἄμεσον διάλυσιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων, ἐξαίρεσιν ἔκαμεν διὰ τὰ Ἡπειρωτικὰ σώματα, καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλ' ἐνέκρινε διὰ τῆς διαταγῆς τῆς 27)1)13 τὴν στρατολογίαν καὶ συγκρότησιν καὶ ἄλλων ἡπειρωτικῶν σωμάτων. Ἡ διαταγὴ αὕτη ἔχει ὡς ἀκολουθῶς:

«Φιλιπιάς, 27)1)13

» Ἀντισυνταγματάρχην Μαλάμον,

» Ἐγκρίνεται στρατολογία Ἡπειρωτῶν καὶ παροχὴ ὄπλισμοῦ καὶ διατροφῆς, οὐχὶ ἱματισμοῦ, μὴ ὑπάρχοντος τοιούτου. Πληροφορίαι περὶ προχωρήσεως Τούρκων πρὸς Πρέβεζαν ἐλέγχονται ἀνακριβεῖς.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ»

Τόση ἦτο ἡ ἐκτίμησις τοῦ Μεγάλου Ἐκείνου Πολεμάρχου πρὸς τὰς πολεμικὰς ἀρετὰς τῶν Ἡπειρωτῶν.

Αἱ συγκρούσεις εἰς ἃς ἔλαβον μέρος τὰ Ἡπειρωτικὰ σώματα ἦσαν καθημεριναί, αἱ κυριώτεραι τούτων, ὡς καὶ αἱ ἄλλης πολεμικῆς φύσεως ὑπηρεσίαι βεβαιούμεναι ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων, εἶναι αἱ ἀκόλουθοι :

Τὴν 18)10)12 ὁ ὄπλαρχηγὸς Ξηροβουνίου Βασιλείου ἀναφέρει ἐκ Μολιανῶν εἰς τὸ Ἀρχηγεῖον ὅτι ἐγκατελείφθη ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ τὸ χάνι Καρβασαρά καὶ ὅτι κατέλαβε τοῦτο διὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀνταρτῶν.

Τὴν 19)10)12 ὁ ταγματάρχης Σπηλιάδης ἀναφέρει ὅτι διὰ τὴν κατὰ Πρεβέζης ἐπιχείρησιν διετάχθη νὰ μετάρχη καὶ τὸ ὑπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν Ζαχαράκη ἐθελοντικὸν σῶμα.

Τὴν 25 καὶ 27)10)12 ὁ πολιτικὸς Διοικητῆς Φιλιπιάδος Μαυρίκης, ἀναφέρει ὅτι τὴν 22αν μεταξὺ Γαρδίκι καὶ Γλυκὺ ἀπόσπασμα τοῦ σώματος Παπαδιᾶ ὑπέστη ἐπίθεσιν 1.000 Τσιάμηδων, οἵτινες τὸ ἐξετόπισαν φονεύσαντες 30 ἡμετέρους, διεσώθη ὁ ὑπαρχηγὸς Κωνσταντῖνου μετὰ 9 ἀνδρῶν, ἐπυρπολήθη τὸ χωρίον Γλυκὺ. Εἰς ἐνίσχυσιν ἔσπευσαν τὰ σώματα Παπαδιᾶ, Ζαχαράκη καὶ ἔνοπλοι χωρικοί, οἵτινες ἀπώθησαν τοὺς Τσιάμηδες. Τὰ ἀνωτέρω γεγονότα βεβαίῳ καὶ ὁ ἀρχηγὸς Σαπουντζάκης διὰ τῆς ἀπὸ 26)10)12 πρὸς τὸ Ὑπουργεῖον Στρατιωτικῶν ἀναφορᾶς του.

Τὴν 23)10)12 ὁ λοχαγὸς Ἀδριανὸς δι' ἀναφορᾶς του πρὸς τὸ τρίτον τάγμα βεβαίῳ ὅτι τὴν στενωπὸν τοῦ χωρίου Παπαδάτες φυλάσσουν ἔνοπλοι χωρικοί.

Τὴν 24)10)12 ὁ Μπότσαρης ἀναφέρει ὅτι διέταξε τὴν κατάληψιν τῆς Σκάλας Παραμυθιάς ὑπὸ 200 ὄπλοφόρων χωρικῶν

καὶ ὅτι διέταξεν ἔπισης τὴν συγκέντρωσιν καὶ ἄλλων χωρικῶν περὶ τὸ Κουκλέσι, ἣτις περατωθήσεται τὴν ἐπομένην.

Τὴν 25)10)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι τὴν 22)10)12 συνήφθη σφοδρὰ συμπλοκὴ περὶ τὴν Μουσιοτίσαν μεταξὺ Τουρκικοῦ στρατοῦ δυνάμεως 500 ἀνδρῶν καὶ ἀνταρτῶν ὑπὸ τοὺς ὀπλαρχηγούς Β. Κολοβὸν καὶ Φουρτούναν, βοηθουμένους ὑπὸ ὀπλοφόρων χωρικῶν ἢ συμπλοκὴ διήρκεσεν μέχρι τῆς 2 μ. μεσημβρίας τῆς 23ης, τοῦ ἐχθροῦ ἐγκαταλείψαντος τὰς θέσεις του μὲ πολλὰς ἀπωλείας.

Τὴν 31)10)12 ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὅτι τὴν 30)10)12 τὰ σώματα τῶν ἱερέων Παπαγιάννη καὶ Παπαδημήτρη ἐπετέθησαν κατὰ Τουρκικῆς συνοδείας μεταβαινούσης εἰς Κοπάνην, ἀποτέλεσμα δὲ τῆς συμπλοκῆς, ἦτο σύλληψις 61 ζώων, τραυματισμὸς Τούρκων καὶ διασκορπισμὸς συνοδείας. Ἐπίσης ὅτι τὴν εἰς Φανάριον κατὰ Τσιάμηδων ἄμυναν ἀνέθεσεν εἰς τοὺς ὀπλαρχηγούς Τζώρτζην καὶ Παπαδιᾶν.

Τὴν 5)11)12 ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὅτι ἀπὸ τῆς 28)10)12 ἀπέστειλε τὸ ὑπὸ τὸν Φουρτούναν σῶμα ὅπως ἐπιτηρῇ τὴν Μανωλιάσαν καὶ ὅτι οὗτος ἐνισχυθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνταρτῶν Κοσιφάκη, Κρητῶν Μάνου καὶ διμοιρίας Εὐζώνων Γρανίτσα κατέλαβεν τὴν Μανωλάσαν. Τὴν πρωτὴν ἐγένετο συμπλοκὴ μετ' ἰσχυρῶν δυνάμεων ἐχθροῦ ἀποκρουσθέντος. Τὴν νύκτα ἡμέτεροι ὑπεχώρησαν εἰς Ἁγ. Θεοδώρου Κοπάνης. Εἰς Σπαρτίτση σῶμα Κελοβοῦ καὶ διμοιρία Εὐζώνων συνεπλάκησαν μὲ Τούρκους δυνάμεως ἐνὸς καὶ ἡμίσεος λόχου βοηθουμένους ὑπὸ πυροβολικοῦ. Τὴν 3)11)12 Τούρκοι ἀπεπειράθησαν αἰφνιδιασμὸν εἰς θέσιν Ἁγ. Θεόδωροι Σπαρτίτση γενικευθείσης τῆς μάχης πρὸς Βαργιάδες διὰ τῆς διμοιρίας Ἀνθυπολοχαγοῦ Λεοντίου καὶ ἄλλων μικρῶν σωμάτων χωρικῶν. Τούρκοι πανικόβλητοι ἀπεχώρησαν. Νεκροὶ περὶ τοὺς 100, ἡμέτεροι νεκροὶ 2, τραυματῆαι 2.

Τὴν 1)11)12 ἀνθυπολοχαγὸς Λεόντιος ἀναφέρει ὅτι πρὸς περιοχὴν Παραμυθιάς ἐτάχθησαν ὀπλαρχηγοὶ Κουτούπης καὶ Καρράς, διὰ δὲ τὴν κατάληψιν Ἐλευθεροχωρίου καὶ αὐχένος Δύο Βουνῶν ὀπλαρχηγὸς Βράττος μετὰ χωρικῶν.

Τὴν 6)11)12 ὁ Βασίλειος Μπάλκος ἀναφέρει ἐκ Πρεβέζης ὅτι τὴν 2)11)12 Κρητικὰ σώματα μετὰ Ἑπειρωτικῶν ὑπὸ Τζώρτζην, Τριάντην, Χαραλαμπόπουλον, συνεπλάκησαν μετὰ Τσιάμηδων εἰς Χοϊκαν. Πετὰ πολύωρον μάχην Τσιάμηδες ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, ὑπεχώρησαν Γαρδίκι, ἀμυνόμενοι ἐκ τῶν οἰκιῶν.

Τὴν 7)11)12 ὁ Μπότσαρης ἀναφέρει ὅτι λόχος Εὐζώνων τοποθετεῖται Βαρυάδες ἀνταρτικὰ σώματα καὶ χωρικοὶ συμπράξωσι εἰς τὴν ὑπηρεσίαν ἀσφαλείας Μικρᾶς Ὀλύτσικας.

Τὴν 11)11)12, ὁ διοικητικὸς ἐπίτροπος Πρεβέζης Βελιανίτης, ἀναφέρει διάταξιν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἔχουσαν οὕτω :

Εἰς Βαλανιδόροραχον Τζήμας ἔχων ἀντιμετώπους Τσιάμηδες εἰς Μεσίρι καὶ Σπλάντζαν ἐκ Καζᾶ—Μαργαριτίου, εἰς Καναλάκη Ζάλογγος ἔχων ἀντιμετώπους Τσιάμηδες ἐκ Καστρί, εἰς χωρίον Καρβουνάρι εἰς Νεμίτσαν σώματα Κρητῶν καὶ Ζαχαράκης ἔχουν ἀντιμετώπους εἰς Γλυκὴ Τσιάμηδες Παραμυθιάς καὶ Μαργαριτίου.

Τὴν 12)11)12 ἀστυνομικὸς Γεωργαντᾶς ἀναφέρει ἐκ Κερκύρας ὅτι Τούρκοι ἔκαυσαν μέρος Πλησιβίτσης ἐκδιωχθέντες ὑπὸ κατοίκων ἐγκλεισθέντων εἰς Ἐκκλησίαν καὶ ἀντιταξάντων ἄμυναν.

Τὴν 23)11)12 ὁ ὑπολοχαγὸς Τεριακίδης ἀναφέρει ἐκ Ποπόβου ὅτι ἀφιχθεὶς ἐκεῖ τὴν 20)11)12 μεθ' 100 Εὐζώνων, εὗρεν τοὺς ὀπλαρχηγούς Δεληγιαννάκη μὲ 26 Κρητᾶς καὶ τοὺς Ἑπειρώτας Βάρφην μὲ 10, Γεωργιον Καρράν καὶ Ἀδελφὸν μὲ 150, Νικόλαον Κουτούπην μὲ 80 Ποποβήτας καὶ ἄλλους ὀπλαρχηγούς καὶ ἱερεῖς τεθέντες ὑπὸ τὰς διαταγὰς του. Ἀριθμὸς προσερχομένων ἐνόπλων χωρικῶν ἀκαθόριστος κυμαινόμενος μεταξὺ 200—300, προσθέτει δὲ «Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν τὸν μέγα ἀριθμὸν συγκεντρωμένων ἀνδρῶν διατάξατε ἐπίθεσιν κατὰ Πλέσσιας καὶ Παραμυθιάς».

Τὴν 26)11)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι μετὰ μάχην διαρκέσασαν ὅλην τὴν ἡμέραν, κατέλαβε τὴν Σκάλαν Παραμυθιάς, βοηθούμενος ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν Κουτούπη, Βάρφη, Κρομμύδα μεθ' 75 ἀνδρῶν καὶ 100 χωρικῶν ὡς καὶ τὸ ὑπερκείμενα 2

φρούρια. Λάφυρα, 100 ὄπλα Μάουζερ, 40 Μαρίν, αἰχμάλωτοι 40, νεκροὶ μόνον ἐντὸς τῆς στενωποῦ Σκάλας 80, εἰς πεδιάδα Παραμυθιάς ἄπειρα πτώματα Τούρκων. Κατὰ τὴν μάχην ταύτην ἔπαισαν ἡρωϊκῶς μαχόμενοι οἱ μυθικῆς ἀνδρείας ὄπλαρχηγοὶ Κουτούπης, Ζαρκάδας καὶ τὸ ἡρωϊκὸ παλληκάρι τῶν Ἰωαννίνων Γ. Μακαρώνας. Περὶ τοῦ Κουτούπη ὁ πολεμικὸς ἀνταποκριτὴς τῆς «Ἀκροπόλεως» ὁ ὁμώνυμος Θαλῆς Κουτούπης εἰς τὸ φύλλον τῆς 18)12)12 ἐξυμνῶν τὴν ἀνδρείαν τοῦ παλληκαριοῦ τούτου, γράφει μεταξὺ τῶν ἄλλων τὰ ἑξῆς: Ἀποκαλεῖ τὸν Κουτούπη «θρυλικὸν ἀρματωλὸν παλαιῶν χρόνων» καὶ προσθέτει «ὅτι θὰ ἐθεώρει μεγάλην του τιμὴν εἰάν ἡ ὁμωνυμία διεπίστωνα καὶ συγγενικὸν δεσμόν». Τὴν ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτῶν τηρουμένην τακτικὴν προσομοιάζει πρὸς τὴν τῶν Σουλιωτῶν τοῦ 1821.

Τὴν 1)1)12 ὁ Μέγαρχος τῆς 2ας Μεραρχίας Καλλάρης εἰς διαταγὴν ἐπιχειρήσεων σημειοῖ: «Τὰ ὑπὸ τὸν Συν)ρχην Μαλάμον σώματα διὰ Πλέσιας καὶ Μπέρκου θέλουσι καταλάβει τὰ Β.Α. τοῦ χωρίου τούτου ὑψώματα τῆς Τσοῦκας».

Κατόπιν τῆς ἀνωτέρω διαταγῆς τοῦ

Καλλάρη, ὁ Μαλάμος ἀναφέρει τὴν 4)12)12 ὅτι τὴν 2)12)12 τὰ σώματα τῶν Κρητῶν Ἀντωνίου καὶ Μάρκου Μάντακα ἐνισχυόμενα ἀπὸ τὰ σώματα Τζήμα καὶ Ράδου ἐκ Τόσκεισι προσέβαλον τὸν Ἄγ. Νικόλαον, προσήγγισαν τὸ πυροβολικὸν καὶ ἀψηχόλησαν αὐτὸ μέχρι τῆς ἑσπέρας ἐπανελθόντα τὴν πρωτὴν τῆς 3)12)12 εἰς τὰς θέσεις των. Ἐπίσης τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα τῶν ὄπλαρχηγῶν Τσέγκου, Κολοβοῦ, Χρήστου Ἠλία, Τζαβέλλα καὶ Δρόσου ἔλαβον μέρος εἰς τὰς μάχας τῆς 2ας καὶ 3ης Δ)βρίου καὶ κατέλαβον τὴν Δωδώνην ἀναστείλαντα τὴν πορείαν ἐχθρικοῦ τμήματος μετὰ μεταγωγικοῦ διευθυνομένου εἰς Μανωλιάσσαν. Ἐπίσης τὸ σῶμα Σταματῆ ἐνισχυθὲν ὑπὸ Κοσιφάκη ἐστάλη εἰς τὸ πλευρὸν τῶν ἀνωτέρω πρὸς φύλαξιν.

Τὴν 5)12)12 ὁ ὄπλαρχηγὸς Κώστα Τζώρτζης ἀναφέρει ἐκ Νεμίτσης τὰ τῆς μάχης τοῦ Ἀσπροπύργου, καθ' ἣν ἐπολέμησεν τὸ σῶμα τοῦ ὑπὸ τοὺς ὄπλαρχηγούς Χρήστον Μαβζάνην καὶ Β. Ἀναγνωστόπουλον, ὡς καὶ οἱ ὄπλαρχηγοὶ Χαράλαμπος Οἰκονόμου ἐκ Γλυκῆς καὶ Πεπόνης ἐκ Ζερμῆς μετὰ χωρικῶν συνέπραξαν καὶ ὀλιγάριθμοι Κρητες. Ἀποδίδει τὴν ἀποτυχίαν

τῆς ἐπιχειρήσεως εἰς πρόωρον διάβασιν τοῦ Ἀχέρονος ὑπὸ τῶν Κρητῶν.

Τὴν 9)12)12 ὁ Μαλάμος ἀναφέρει τὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν Τούρκων κατὰ τῶν χωρίων Δραμεσινοῦς ὅπου ἐστρατωνίζοντο οἱ Κρητες καὶ Τσαρκοβίστας ἐνθα ἐστρατωνίζοντο οἱ Ἑπειρωταὶ οἱ τελευταῖοι προσεβλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ κατελθόντος ἐκ Δωδώνης ὅστις ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ πυ-

Ἡ ὑπὸ τῶν Ἑπειρωτῶν Ἀδελφῶν Στεφάνου δωρηθεῖσα Πυροβολαρχία «Νέα Γενεά» πρὸ τοῦ Μπιζανίου (Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κρητάλλη)

ροβολικοῦ τοῦ Ἀγ. Νικολάου καὶ ἐπροχώρει μετὰ θάρρους· οἱ ἡμέτεροι καταλαβόντες ἐπικαίρους θέσεις τὸν ἀπέκρουσαν διὰ σφοδροῦ πυρὸς καθ' ὅλην τὴν γραμμὴν.

Τὴν 12)12)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει εἰς τὸ ἀρχηγεῖον ὅτι κατέχει τὸ χωρίον Πλέσια δι' ἐθελοντῶν, ὅτι εὐρίσκεται εἰς Μπαουσιούς καὶ ὅτι ἡ κατάστασις εἶναι ἀρίστη.

Τὴν 13)12)12 ὁ Στρατηγὸς Σακουντζάκης εἰς διαταγὴν τοῦ πρὸς τὴν ἴλην ἱππικοῦ πληροφορεῖ ταύτην ὅτι, Τσιάμηδες καὶ Τουρκικὸς στρατὸς κατέλαβον τὸ Γλυκὺ μὲ πρόθεσιν καθόδου πρὸς τὴν ὁδὸν Φιλιππιάδος—Πρεβέζης. Ὅτι τὰ ἐθελοντικά σώματα ἀντίστανται μέχρι τῆς στιγμῆς ἐπιτυχῶς καὶ διατίσσει ἀνιχνεύσεις πρὸς τὰς διαβάσεις Σουλίου.

Τὴν 18)12)12 ὁ Μαλάμος ἀναφέρει ὅτι πρὸς φύλαξιν τῶν διόδων Δυὸ Βουνὰ διέθεσεν δύο διμοιρίας ἐθνοφρουρῶν μετὰ τῶν χωρικῶν τοῦ χωρίου Τσερίτσανα.

Τὴν 24)12)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι εἰς τὸ Ἀλποχώρι συνήφθη μάχη μετὰ τῶν Τούρκων καὶ Ἀνταρτῶν, οἱ Τούρκοι ἐπυρπόλησαν τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Ἀλποχωρίου.

Τὴν 25)12)12 οἱ ἐπιτελεῖς τῆς IV Μεραρχίας ἐνεργήσαντες ἀναγνώρισιν πρὸς ἐπίθεσιν ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ ἀναφέρουν ὅτι ὡς ἔχει ἡ ὁδὸς εἶναι ἀδύνατος ἡ διάβασις τῆς IV Μεραρχίας μετὰ ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ, ἤρξατο ὅμως πυρετώδης ἐργασία ὑπὸ τῶν χωρικῶν τῶν πέριξ χωρίων καὶ τοῦ ἀποσταλέντος λόχου Μηχανικοῦ, καὶ ὅτι τάχιστα ἡ ὁδὸς θὰ εἶναι ἐτοιμὴ διὰ τὴν διάβασιν τῆς μεραρχίας (πρόκειται περὶ τῆς ὁδοῦ ἐκ Γρατσανῶν πρὸς Πλέσια δι' ἧς ἐγένετο βραδύτερον ἡ ἐπίθεσις τῆς IV Μεραρχίας καὶ ἡ ἄλωσις τῶν Ἰωαννίνων).

Τὴν 27)12)12 ὁ ὑπολοχὸς Τεριακίδης ἀναφέρει τὴν ὑπὸ τῶν Τούρκων ἀνακατάληψιν τῆς Σκάλας Παραμυθιάς τὴν 24)12)12, ὅτι ὁ ἐχθρικός στρατὸς ἀπετελεῖτο ἐκ τριῶν ταγμάτων, 500 ἀτάκτων, ὃ πυροβόλων, καὶ δύο μυδραλιοβόλων. Ἐπετέθη ἀποφασιστικῶς, δύναμις ἀμυνομένων 65 ἄνδρες τακτικοῦ στρατοῦ, Μάρκος Δελγιαννάκης μετὰ 30 Κρητῶν, Σ. Κρομμύδας μετὰ 70 ἀνδρῶν καὶ χωρικοὶ τῶν χωρίων Σέλιανη, Λαμπανίτσα, Σαλονίκη καὶ

Ποπόβου. Πρὸ ὑπεροχῆς ἐχθροῦ ἡμέτεροι ἐγκατέλειψαν Σκάλαν μετ' ἀπωλειῶν.

Τὴν 4)1)13 ὁ Μαλάμος ἀναφέρει ὅτι κατέχει Μελιγκούς, Ἀλποχώρι, Τσορκοβίσταν καὶ Δραμεσιούς δι' ἐθελοντῶν καὶ ἄλλας θέσεις διὰ τακτικοῦ στρατοῦ, καὶ βεβαιοῖ ὅτι καλύπτει τελείως τὸ ἀριστερὸν τῆς IV Μεραρχίας.

Τὴν 9)1)13 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι διέταξε τὴν ἐπίθεσιν κατ' Ἀγ. Νικολάου, τῶν ἡμετέρων πλησιασάντων τὰ ὄχυρά μέχρι 400 μέτρων, ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεμία ἐξεδηλώθη πίεσις κατὰ τῆς Μανωλιάσσας τῆς IV Μεραρχίας, ἐθελοντικά σώματα ἐπανῆλθον εἰς τὰς θέσεις τῶν. Τὴν ἰδίαν διαταγὴν ἐπανελάβε καὶ τὴν ἐπομένην, καὶ βεβαιοῖ ὅτι τὰ ἀνταρτικά σώματα εἶναι ἔτοιμα νὰ καταλάβουν τὰ ὄχυρά τοῦ Ἀγ. Νικολάου.

Τὴν 13)1)13 ὁ φαλαγγάρχης Ἡπίτης ἀναφέρει ἐκ Νεμίτσας ὅτι τὸ χωρίον Δράγανη κατεῖχτο ὑπὸ τῶν ὀπλαρχηγῶν Βάρφη, Κώστα Τζώρτζη, καὶ Ζαχαράκη καὶ τῶν Κρητῶν Γύπαρη καὶ Σκουιτῆ μετὰ 50 ἀνδρῶν, προσβληθέντων τῶν ἐθελοντικῶν σωμάτων ὑπὸ ἰσχυρᾶς Τουρκικῆς δυνάμεως ἐφονεύθη ὁ Ζαχαράκης καὶ ἐτραυματίσθησαν ἐλαφρῶς οἱ Γύπαρης καὶ Βάρφης, τὰ τμήματα ὑπεχώρησαν εἰς Γαρδίκι.

Τὴν 17)1)13 ὁ ταγματάρχης Τζοῦρος ἀναφέρει ἐκ Ποπόβου ὅτι τὸ χωρίον Πετούσι κατέχεται ὑπὸ στρατοῦ καὶ τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Κρομμύδα, ἅτινα ἐξασφαλίζουν τὰ νῶτα καὶ τὸ ἀριστερὸν τοῦ Μαλάμου.

Τὴν 8)2)13 ὁ ἀντισυνταγματάρχης Ἡπίτης ἀναφέρει τὴν διάταξιν τῶν δυνάμεων τῆς περιοχῆς καὶ ὅτι τὰ Ἑπειρωτικά σώματα Βάρφη καὶ Τριάντη φρουροῦσι εἰς Κοῦγκι καὶ Κάστρον Σουλίου.

Ἡ σπουδαιότερα ὁμῶς ἐπιχειρήσεις ἦν ἐνήργησαν τὰ σώματα τῶν Ἑπειρωτῶν εἶναι ἡ καταστροφὴ τῶν μύλων Βελτισίτης—Ἀραχωβίτης· περὶ αὐτῆς ὁ Μαλάμος ἀπηύθυνε εἰς τὸ Γεν. Στρατηγεῖον τρεῖς ἀναφοράς, διὰ τῶν ὁποίων ἐκδέτει ἐν λεπτομερείᾳ τὰ κατ' αὐτὴν καὶ ἐκφράζεται ἐνθουσιωδῶς διὰ τὴν συμβολὴν τῶν χωρικῶν εἰς τὴν ἐπιχειρήσιν ταύτην· περιλήψιν τῶν ἀνωτέρω ἀναφορῶν καταχωρίζομεν κατωτέρω.

Τὴν 12)2)13 ἀναφέρει ὅτι τὴν 8)2)13 ἀπέστειλε τὰ σώματα τῶν ὀπλαρχηγῶν Β.

Κολοβοῦ καὶ Σ. Κρομμύδα ἐνισχύσας ταῦτα δι' ἐπιλέκτων ἀνδρῶν καὶ ἄλλων σωμάτων—κατὰ τὰς πληροφορίες ἃς ἔχομεν ἐκ στόματος Β. Κολοβοῦ· ἡ ὀλικὴ δύναμις ἀνῆλθεν εἰς 300 ἄνδρας, κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς περιφερείας Κουρέντων καταγομῆνους μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ μυλωθροὶ κατ' ἐπάγγελμα— μὲ τὴν ἐντολὸν νὰ καταστρέψωσι πάση θυσίᾳ τοὺς μύλους· ἡμέραν ἐκτελέσεως ὥρισε τὴν 10ην τοῦ μηνός. Τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνεχώρησαν καὶ οἱ ὀπλαρχηγοὶ Πύλιο Τζήμιας καὶ Κώστας Σταμάτης μὲ ἐπικεφαλῆς τὸν ἔφεδρον Ἀνθυπολοχαγὸν Γρανίτσαν, καὶ κατέλαβον τὸν Γκρέμιθαν ἐξ οὗ ἐπετήρουν τὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων—Βελτισίτης, ὡς καὶ τὴν ἐκ Τσοῦκας καὶ Ἀγ. Βλασίου τοιαύτην. Ἡ καταστροφὴ ὑπῆρξε πλήρης 23 μυλωπετρῶν (23 μάτια). Ἐκεῖθεν μετέβησαν εἰς Δραγουμὴν ὅπου συγκρουσθέντες μὲ τὴν Τουρκικὴν φρουρὰν ἐφόνευσαν 18 στρατιώτας, δύο χωροφύλακας καὶ 2 ἀξιωματικούς, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐφονεύθη ὁ Γιάννης Γύφτος ἐκ Τόσκεισι καὶ ἐπληγώθησαν βαρέως τρεῖς ἐκ τοῦ σώματος Κολοβοῦ. Προσθέτει δὲ «ἄξιοι εὐφημοτάτης μνείας εἶναι οἱ χωρικοὶ τῶν ἄνω χωριῶν καὶ πρὸ παντὸς οἱ ἰδιοκτῆται τῶν μύλων, οἵτινες ὄχι μόνον ἐβοήθησαν παντοιοτρόπως τὰ ἐνεργήσαντα τμήματα, ἀλλὰ καὶ κατέστρεψαν μόνοι τῶν τοὺς μύλους τῶν περιφρονήσαντες τὴν περιουσίαν τῶν καὶ τὴν ζωὴν τῶν κατὰ τρόπον ὑπερτιμῶντα τὴν Ἑλληνικὴν φιλογένειαν καὶ τὸν Ἑπειρωτικὸν πατριωτισμόν».

Τὴν 17)2)13 ἀναφέρει ὁ ἴδιος ὅτι τὴν 15ην τοῦ μηνός 800 Τούρκοι μετὰ 5 πυροβόλων ἐπετέθησαν κατὰ τῶν σωμάτων Κρομμύδα—Κολοβοῦ κατεχόντων τὴν ὁδὸν Ἰωαννίνων—Φιλιατῶν παρὰ τὸ Σουλόπουλον. Ἀποτέλεσμα τῆς μάχης ὑπῆρξεν ἡ ὑποχώρησις τῶν Τούρκων οἱ ὅποιοι ἀφῆκαν 50 νεκροὺς μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸν διοικητὴν τῶν ὡς ἄνω δυνάμεων. Ἐξ ἄλλου 500 Τούρκοι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Μονῆς Λυκοστάνης μετὰ 2—3 πυροβόλων δι' ὧν βάλουν συνεχῶς κατὰ τῆς Μονῆς. Οἱ ἐν τῇ Μονῇ ἡμέτεροι κρατοῦν τὰς θέσεις τῶν μολοντί δὲν ὑπερβαίνουνσι

τοὺς 80· ἡ μάχη ἀρξαμένη χθὲς ἔξακολουθεῖ καὶ σήμερον.

Τὴν 18)2)13 ὁ ἴδιος ἀναφέρει ὅτι ἡ δύναμις τῶν 500 Τούρκων προέρχεται ἐκ Τσοῦκας καὶ Ἀγ. Νικολάου, ὅτι κατέβησαν εἰς Κοβίλιανην, Πογδορὰν, καὶ Σπήλιο καὶ ἐκεῖθεν βοηθουμένη διὰ πυροβόλων καὶ πολυβόλων ἐπετέθη κατὰ τῆς Μονῆς Λυκοστάνης ἀποτελούσης κέντρον τῶν ἡμετέρων διὰ τὴν πρὸς Γραμμενοχώρια συγκοινωνίαν. Ἡ μάχη διήρκεσεν καθ' ὅλην τὴν νύκτα, σήμερον μέρος τοῦ ἐχθροῦ ὑπεχώρησεν, κατὰ τῶν ἀπομεινάντων ἐπιτίθενται οἱ ἡμέτεροι ἀπὸ πρωΐας. Ὁ ἐχθρὸς ὑπέστη πολλὰς ἀπωλείας λόγῳ τῆς ἐκ τοῦ πλευροῦ ἀπροόπτου ἐπιθέσεως τοῦ Κρομμύδα, ἣτις καὶ ἐπέφερε τὴν ὑποχώρησιν μέρους τοῦ ἐχθροῦ.

Τὴν 19)2)13 ὁ Συνταγματάρχης Δελαγραμμάτικας ἐν τῇ ἡμερησίᾳ αὐτοῦ διαταγῇ πρὸς τὴν ὑπ' αὐτὸν φάλαγγα, ἣτις καθορίζει τὰς λεπτομερείας τῆς τελικῆς κατὰ τῶν Ἰωαννίνων ἐπιθέσεως ἐκ τοῦ ἀριστεροῦ, εἰς τὴν παράγραφον 5 καθορίζει: «τὸ πρῶτον σύνταγμα διὰ μιᾶς αὐτοῦ διλοχίας καὶ τοῦ ἐθελοντικοῦ σώματος θέλει ἐνεργήσῃ ταυτοχρόνως κατὰ τῶν ὀχυρῶν Δουρούτης».

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐξηκολούθησαν παρέχοντα τὰς ὑπηρεσίας τῶν σώματα τῶν Ἑπειρωτῶν, οὕτω:

Τὴν 25)2)13 ὁ Διοικητὴς τοῦ Μεραρχιακοῦ ἱππικοῦ τῆς III Μεραρχίας ὑπίλαρχος Πανουτσόπουλος ἐνεργούσης ἐκ Κορυτσᾶς πρὸς νότον ἀναφέρει πρὸς αὐτὴν: «Ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου τῆς χθὲς μέχρι πρωΐας ἐπανειλημμέναι ἀπόπειραι ἐγένοντο πρὸς ἀνατίναξιν τῶν γεφυρῶν, πλὴν χάρις εἰς τὸ σῶμα τοῦ Καπετὰν Δ. Μπατσοντίνου ἐματαιώθησαν».

Ταῦτα ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἀριστερὸν τῆς παρατάξεως. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ δεξιὸν οἱ Ἑπειῶται προσέφερον σημαντικὰς ὑπηρεσίας εἰς τὸν ἀγωνιζόμενον στρατόν, ἰδίᾳ οἱ χωρικοί, καθ' ὅσον τὰ ἀνταρτικὰ σώματα ὡς προείπομεν ἦσαν μικρὰ καὶ ὀλιγάριθμα.

Κατὰ πληροφορίες τοῦ φίλου δικηγόρου κ. Κ. Σιαφάκα, ἅμα τῇ κηρύξει τοῦ

πολέμου ἔλαβε χώραν τὸ ἀκόλουθον ἀξιωμαθόμενον ἐπεισόδιον :

Ἀνταρτικὸν σῶμα ὑπὸ ἄγνωστον ἀρχηγὸν βοηθούμενον ὑπὸ τῶν ἐνόπλων ὁμάδων τῆς Γοτίστης ἐπετέθη κατὰ τοῦ εἰς θέσιν «Μπαμπᾶ» Τουρκικοῦ φυλακίου, φονεῦσαν ὁλόκληρον τὴν φρουράν.

Αἱ Τουρκικαὶ ἀρχαὶ ἀπέστειλαν ἐξ Ἰωαννίνων δύναμιν 300 χωροφυλάκων, ἥτις τὴν νύκτα τῆς 15ης πρὸς 16ην Ὀκτωβρίου ἐστρατοπέδευσεν εἰς Μπαλντούμαν. Οἱ ἐν Ἰωαννίνοις παρήγγειλον τοὺς Γοτιστηνοὺς νὰ παραμείνουν εἰς τὰ χωρία τῶν ἐκτὸς τῶν λαβόντων μέρος εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, οἷτινες νὰ ἀπέλθουν. Οἱ Τοῦρκοι τὴν πρωΐαν τῆς ἐπομένης κατέλαβον τὰς δύο Γότιστας, ἐπυροπόλησαν μέρος τῶν οἰκιῶν, συνεκέντρωσαν ὅλους τοὺς κατοίκους, ἐδέσμευσαν 19 ἐξ αὐτῶν καὶ τοὺς ἠνάγκασαν νὰ προηγοῦνται τῆς φάλαγγος πρὸς κατάληψιν τοῦ Μεγάλου Μπροσγκολίου, ὅπου ὑπελόγιζον ὅτι κατέφυγον οἱ ἀντάρται, διὰ τῆς στενωποῦ «Σκάλα Γαρδέτσι». Ὁ ἱερεὺς τοῦ χωρίου Παπαβασιλῆς, θέλων νὰ δώσῃ καιρὸν εἰς τοὺς εἰδοποιηθέντας ἤδη Μπροσγκολίτας περὶ τῆς πορείας τῶν Τούρκων, νὰ ἀναχωρήσωσι, κατέλαβε τὴν Σκάλαν Γαρδέτσι μὲ τὰς ἐνόπλους ὁμάδας τοῦ χωρίου του καὶ ἐπεβράδυνε διὰ τῶν πυρῶν του τὴν προέλασιν. Οἱ Τοῦρκοι νομίσαντες ὅτι ἐνέπεσαν εἰς ἐνέδραν ἐτυφέκισαν ἐπὶ τόπου τοὺς Γοτιστηνοὺς, οἷτινες παρέμενον ἄταφοι μέχρι τῆς νυκτὸς τῆς 17ης, ἐνταφιασθέντες ἐπὶ τόπου ὑπὸ τῶν συγγενῶν των.

Τὴν 12)10)12 ὁ ἀρχηγὸς Σαπουντζάκης ἀναφέρει εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν ὅτι διαρκούσης τῆς μάχης τῶν Κοιμζιάδων οἱ Τοῦρκοι συνέλαβον τοὺς νέους τοῦ χωρίου περὶ τοὺς 25 καὶ δέσαντες αὐτοὺς, τοὺς ᾠδήγησαν νύκτωρ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ὅπου τοὺς ἐτυφέκισαν ἐκ τῶν ὀπισθεν, διεσώθησαν δύο ὑποκριθέντες τὸν νεκρὸν τὰ γυναικόπαιδα τοῦ χωρίου ἐνεκλείσθησαν ἐντὸς μιᾶς οἰκίας ὅπου ἐβασανίσθησαν φρικωδῶς. Ἀγνοεῖτε τύχη των.

Τὴν 10)11)12 ὁ Ἀντισυν)ρχης Μήτσας Διοικητῆς τῶν δυνάμεων Μετσόβου, ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὴν μάχην Βοτονόσι—Χρυσοβίτσας ἔλαβον μέρος καὶ ἐντόπιοι ἐνοπλοί,

Τὴν 14)11)12 ὁ ἴδιος ἀναφέρων τὴν διάταξιν τῶν δυνάμεων του πρὸς ὑπεράσπισιν τοῦ Μετσόβου, μνημονεῦει ὅτι τὰ Ἑπειρωτικὰ σώματα Νώντια Μπατσονίκου, Κασαγιώργη καὶ Περιστέρη ἐτάχθησαν εἰς Φλαμπουράρι.

Τὴν 26)11)12, ὁ σύνδεσμος τῶν Ἑπειρωτῶν τοῦ δεξιοῦ Ἀριστοτέλης Χρησιδῆς (ὁ Γύλυπος τῆς Η.Ε.) ἀναφέρει πρὸς τὸν πολιτικὸν σύμβουλον τοῦ Στρατηγεῖου Ἀγγελον Φορέστην, τὰ κατὰ τὴν μάχην τοῦ Ζυγοῦ—Κοντοβράκι καὶ προσθέτει «κάτοικοι συμπολεμοῦν» (πρόκειται ἀσφαλῶς περὶ τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς Κράψης—Συρράκου—Μπροσγκολίου—Γοτίστης).

Τὴν 14)12)12 ὁ ἴδιος ἐκ Πραμάντων ἀναφέρει πρὸς τὸν Φορέστην ὅτι ἡ γέφυρα Παπαστάθη φρουρεῖται μόνον ἀπὸ χωρικούς καὶ ζητεῖ κατεσπευσμένως ἀποστολὴν φυσιογγίων ὧν στεροῦνται.

Τὴν 14)12)12 ὁ Χῆτα Στ. Ρόϊμπας προεστὼς τῆς περιφερείας Παλαιοχωρί—Συρράκου ἐξέχον στέλεχος τῆς Η.Ε. καὶ ὁ ἀνθυπασπιστῆς Σαρρῆς ἀναφέρουν ὅτι οἱ Τοῦρκοι μετ' ὀρειβατικοῦ πυροβολικοῦ ἐβάδισαν κατὰ Κράψης—Παλαιοχωρίου, ὅτι οἱ κάτοικοι μετὰ 60 μόνον στρατιωτῶν ἠμύνθησαν ἐπιτυχῶς καὶ ἀπέκρουσαν τὸν ἐχθρὸν. Μέρος τῶν ὁμάδων Κράψης εὐρίσκεται μακρὰν κατέχουσαι τὰ ὑψώματα Σκάλας—Μπροσγκολίου, ζητοῦν πυρομαχικὰ καὶ ἐνίσχυσιν, καθόσον ἀμφιβάλλουν ἂν τὴν ἐπομένην θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀνθέξουν εἰς ὑπερτέρας δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ.

Εἰς τὴν ἀνωτέρω ἀναφορὰν γίνεται μνεῖα περὶ τῆς Σκάλας Μπροσγκολίου πικρὰν ἢ πληροφορία αὕτη εἶναι σχετικὴ μὲ τὸ ἀκόλουθον ἐπεισόδιον, βεβαιούμενον ἀπὸ ἀξιοπίστους μάρτυρας.

Οἱ Τοῦρκοι θέλοντες νὰ ἐκκαθαρίσουν ὅλον τὸν ὄρεινὸν ὄγκον μεταξὺ τῶν ποταμῶν Μπαλντούμα καὶ Ἀράχθου, ἐπετέθησαν συγχρόνως κατὰ τῆς γεφύρας Παπαστάθη καὶ τῆς Σκάλας Μπροσγκολίου τοῦτο μετέδωκε τὸν πανικὸν εἰς τὰ πέριξ χωρία. τὰ γυναικόπαιδα τῶν ὁποίων ἐτράπησαν πρὸς τὰ χιονοσκεπῆ ὄρη. Τὴν κατάστασιν ἔσωσεν ὁ ψύχραιμος καὶ γενναῖος ἱερεὺς τοῦ Μπροσγκολίου Παπαβασιλῆς, ὅστις κραυγάζων πρὸς τοὺς φεύγοντας

«ποῦ πάτε μωρέ, θὰ σὰς φᾶν οἱ λύκοι» συνεκέντρωσε ὅλους τοὺς ἐνόπλους χωρικοὺς καὶ κατέλαβε τὴν Σκάλαν, ἄφισε τοὺς Τούρκους νὰ πλησιάσουν καὶ ὅταν ἔφθασαν εἰς ἀπόστασιν 200 μέτρων ἤρξατο σφοδροῦ πυρός, τὸ ὁποῖον ἠνάγκασε αὐτοὺς νὰ ὑποχωρήσωσι.

Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιτυχία τῶν ἀντιστάντων, ὥστε ὅταν μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν Ἰωαννίνων Τούρκος ἀξιωματικὸς μετασχῶν τῆς ἐπιχειρήσεως ἐ πληροφορήθη, ὅτι οἱ ἀμυνόμενοι ἦσαν ἐνοπλοὶ χωρικοί, κατεπλάγη τόσον εὐστοχα καὶ πειθαρχημένα ἦσαν τὰ πυρὰ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Σκάλας (ἐκ στόματος τοῦ μακαρίτου Δικηγόρου Τζῶν Κυπριώτη).

Τὴν 24)11)12 σώματα Ἡπειρωτῶν τοῦ Ὑπομοιράρχου Καρύδη ὑπὸ τὴν γενικὴν ἀρχηγίαν τοῦ λοχαγοῦ Τρουπογιώργου ἀπελευθέρωσαν τὸ Συρράκον καὶ τὴν περιοχὴν Δοβίσδιανα, Μιχαλίτσι. Ἡ «Ἀκρόπολις» τῆς 25)12)12 περιγράφει τὸ ἐπισόδιον ὡς ἀκολούθως: «Ἡ μάχη διήρκεσεν ἐπὶ 4 ὥρον, 120 Τούρκοι ἦσαν κεκλεισμένοι ἐντὸς τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπυροβόλουν σχεδὸν ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς, ἡ γενναιότης καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν ἐπέβαλε σιγὴν εἰς τὰ τουρκικὰ ὄπλα. Ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐτραυματίσθησαν 23 μεταξὺ τῶν ὁποίων ὁ Ὑπομοιράρχος Κυρύδης καὶ

ὁ ὄπλαρχηγὸς Γεώρ. Λεπενιώτης. Ἐκ τῶν Τούρκων ἐφονεύθησαν καὶ ἐτραυματίσθησαν πολλοί, 37 δὲ συνελήφθησαν αἰχμάλωτοι».

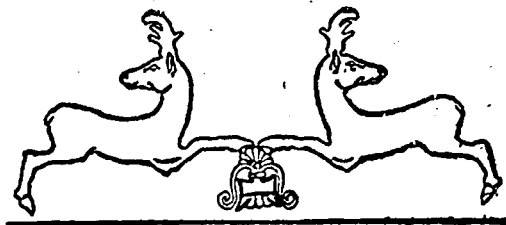
Τὴν 22)12)12 ὁ Ἀντισυνταγματάρχης Μήτσας εἰς διαταγὴν ἐπιχειρήσεων ἀναφέρει ὅτι τὰ διάφορα τμήματα διὰ καταλλήλων χωρικῶν καὶ ἀγγελιαφόρων θέλουσι τηρῆ στενὸν σύνδεσμον πρὸς ἄλληλα καὶ πρὸς αὐτόν.

Τὴν 15)12)12 ὁ Γάλλος συνταγματάρχης τῆς Ὀργανωτικῆς Ἀποστολῆς Μπορντὼ πληροφορεῖ ἐκ Μετσόβου τὸ Ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ὅτι ἡ ὑπηρεσία τῶν πληροφοριῶν καὶ καταδόσεων λειτουργεῖ κανονικῶς.

Τὴν 29)1)13 ὁ Μήτσας ἀναφέρει ὅτι τὴν 27ην ὁ ἐχθρὸς ἐπεχείρησεν ἐπιθετικὴν ἀναγνώρισιν πρὸς Δόλιανην, ἀποκρουσθεὶς ὑπεχώρησε εἰς Λιασκοβέτσι, συνέπραξε τὸ σῶμα Καραγιώργη.

Αὕτη ἐν πάσῃ δυνατῇ συντομίᾳ ἡ δρασις τῶν Ἡπειρωτῶν εἰς τὸ κύριον μέτωπον τοῦ Ἀγῶνος.

Ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλο τμῆμα τῆς Ἡπειρωτικῆς Γῆς οἱ Ἡπειρώται ἐπολέμησαν ἀνδρείως καὶ συνέβαλον εἰς τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὴν ἀκροτάτην τῆς Χώρας περιοχὴν, εἰς τὴν ἡρωϊκὴν Χειμάρραν.

Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΗ

ΓΙΑΝΝΙΝΑ

Πέσετε Γιάννινα, ἑλαφρὰ νὰ κοιμοιθῆτε τώρα
μὲ παραδείσια ὄνειρατα, χωρὶς σκλαβιάς βραχνᾶ !
Ἄγιο φτερό τῆς Λευτεριάς, μὲ τ' ἄλλα του θεῖα δῶρα,
μὲ ῥόδων ραίνει πέταλα τὸν ὕπνο σας ἀχνά.

Μὲς τίς Ταρτάρους τίς σπηλιές τῆς Στριγγλας στρίψε πέρα,
τῆς Χάμκως φάσμα κόκκινο, ματοβαμμένη φρίκη !
Κόρη ἀκριβὴ τῆς Κόλασης, τοῦ Ἄλῃ Πασᾶ μητέρα,
δὲν τρέμει πιά τὸν ἴσκιό σου τὸ ἐλεύθερο Γαρδίκι.

Πήγαινε ! κι ἄλλους δαίμονες στὸν Ἄδη γεννοβόλησε
κι ἄς χύνουν γάλα τίγρινο οἱ μαῦροι σου οἱ μαστοί !
Τώρα ἢ Γαλάζια, τοῦ Σουλιοῦ τοὺς ἄγριους βράχους στόλισε
καὶ νέους φυτρώνουν ἥρωες τῆς Δέσπως οἱ βλαστοί !

Λευκὲς ψυχὲς τῶν Δεκαφτά, τριγύρω ἀπὸ τὴ Λίμνη,
μὲ τὴν Κυρά σας σὲ χορὸ πιασῆτε ἀγγελικό !
Μ' ἓνα τῆς φύσημα ἢ θεὰ κ' οἱ μαγικοί τῆς ὕμνοι
κι' ἀπὸ τὸ νέκταρ τὸ νερὸ θὰ κάνουν πειὸ γλυκό.

Χορεύετε ! Δὲ βλέπετε τοῦ Μάγου μὲ τὴ λύρα.
πῶς ἢ ἀχτινόβολη μορφὴ τινάχτηκε ἀπ' τὸ μνημα ;
Τοῦ Βάρδου ἐκείνου ποὺ ἔψαλλε τὴν τραγικὴ σας μοῖρα,
νὰ σᾶς φτερώνη ἀνάλαφρα τὸ ἀνέρό σας βῆμα ;

Χορεύετε καὶ ψάλλετε στ' αὐγερινὸ τ' ἀστέρι,
νὰ ἰδοῦν κι' ἀκούσουν τ' ὄνειρο τὰ στήθη τὰ βαρειά.
Πᾶψε Βορειά, πᾶψε Θρασκιά ! Τώρα ἀπαλὸ τὸ ἀγέρι
Ἄντιλαλεῖ τραγούδια του σὲ κῶμα καὶ στεριά.

Γύρετε, Γιάννινα, ἑλαφρά ! Καὶ στῆς ψυχῆς σας τ' ἄσπρα,
Μὲ τ' ἄλλα ἢ λάβρη Λύρα του νὰ λάμπη ἀστραφτερά,
Γιατὶ μ' αὐτοὺς ποῦ ἐγκρέμισαν τὰ φοβερά σας κάστρα
Κι' οἱ στίχοι του ἐπολέμησαν μὲ σπαθωτὰ φτερά !

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΓΑΓΑΡΗ

ΕΝΑ ΠΡΟΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟ ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΟΜΕ κατωτέρω άγνωστο μέχρι σήμερα υπόμνημα του παλαιμάχου ήπειρώτη αγωνιστή, σεβαστού μας Γ. Γάγαρη, από το οποίο αποκαλύπτονται άγνωστες πτυχές του προαπελευθερωτικού και έλευθερωτικού άγωνα.

Έν Αθήναις τῆ 13-26 Ιουνίου 1911

Π ρ ο ς

τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον τοῦ Στρατοῦ

Λαμβάνω τὴν τιμὴν νὰ υποβάλλω ἡμῖν ἀντίγραφον ὑπομνήματος, ὅπερ ὑπέβαλον ἤδη καὶ εἰς τὴν Α.Ε. τὸν πρωθυπουργὸν κ Βενιζέλον μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι εἰς τὸ Ὑπόμνημα ἐκεῖνο δὲν περιείχοντο τὰ κεφάλαια Β' καὶ Γ'.

Κατὰ Νοέμβριον π.έ. ἐπεσκέφθην τὰ Τζουμέρκα, ἐπειδὴ δὲ ἔλαβον μέρος καὶ εἰς τὸν πόλεμον τοῦ 1897, καὶ ἠδυνήθην νὰ ἐκτιμῶ τὰς ἐλλείψεις ἀπεφάσισα, καίτοι ἰδιώτης καὶ ἄμοιρος στρατιωτικῶν γνώσεων νὰ διατυπώσω τὰς γνώμας μου περὶ τοῦ μέλλοντος πολέμου ἐν Ἠπειρῷ.

Παρακαλῶ δὲ ὅπως εὐαρεστηθῆτε νὰ ἐξετάσητεᾶν περιέχη σκέψεις χρησίμους.

Μετὰ πάσης ὑπολήψεως
Γ. Κ. Γάγαρης

Περὶ κατασκευῆς στρατιωτικῆς ὁδοῦ ἀπὸ Πέτα (Ἄρτης) μέχρι Ἀγνάντων, Πραμάντης, Καλαρρυτιῶν.

Εἶναι πλέον γνωστὸν ὅτι ἡ Τουρκικὴ Κυβέρνησις ἐγκατέλειπε τὴν ἰδέαν τῆς ἀντιστάσεως, ἐν περιπτώσει νέου Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου, ἐν Πρεβέζῃ καὶ τῇ πεδιάδι τῆς Φιλιππιάδος. Τοῦτου ἕνεκα ὠχύρωσε τὰ μεταξὺ Φιλιππιάδος καὶ Ἰωαννίνων (καὶ παρὰ τὰ Πέντε Πηγάδια) μέρη καὶ κατσκεύασεν ὄχυράματα περὶ τῶν Ἰωαννίνων. Ὅπως δὲ μὴ ἔχη ἀνάγ-

1. Τὸ συναπτόμενον υπόμνημα ἐπεδόθη τὴν 16 Ἰουνίου 1911.

κὴν τῆς Πρεβέζης πρὸς ἐπισιτισμὸν τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐν γένει τοῦ ἐκεῖ συγκεντρωθησομένου στρατοῦ ἱδρύσε τὸ παρελθὸν ἔτος, εἰς τὴν τοποθεσίαν τῆς Ἠγουμενίτσας ἀπέναντι τῆς Κερκύρας, νέαν πόλιν ἢ ὠνόμασε Ρ ε σ σ α δ ι ἔ καὶ κατέστησε ταύτην ἔδραν Μουτεσαρίφου. Μεταξὺ δὲ τῆς πόλεως ταύτης καὶ τῶν Ἰωαννίνων κατεσκευάσθη εὐρύχωρος ὁδός. Ὅθεν ἐὰν συμβῆ σύρραξις ἢ Τουρκία ἔσεται ἀσφαλεστάτη ἐν Ἠπειρῷ μὴ φοβουμένη εἰσβολὴν τῶν Ἑλληνικῶν στρατευμάτων εἰς Ἰωάννινα διότι θὰ χρειασθῆ νὰ πέσωσι 30 χιλιάδες ἄνδρες ὅπως κατωρθῶσιν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς νὰ προελάσῃ ἀπὸ Γρίμποβον μέχρι Φιλιππιάδος—Πέντε Πηγαδιῶν καὶ Ἰωαννίνων. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ Ἑλλάς θὰ εὐρεθῆ καὶ αὐθις εἰς ἡν θέσιν εὐρέθη καὶ κατὰ τὸ 1897, τοῦτέστιν νὰ ἐκτελῆ πολεμικὰς ἐπιχειρήσεις μόνον διὰ τῆς γεφύρας Ἄρτης καὶ τῆς ὁδοῦ Ἄρτης—Φιλιππιάδος—Ἰωαννίνων, ἧτις προστατεύεται ὑπὸ τοῦ Γριμπόβου καὶ ἄλλων στενῶν καὶ ὄχυρῶν θέσεων, αἵτινες καθιστῶσι δυσχερεστάτην τὴν δι' αὐτῶν προέλασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ.

Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν δύναται—ὡς ἔχουσι ἀτυχῶς νῦν τὰ πράγματα—νὰ δράσῃ ἐκ Πραμάντων, Ἀγνάντων καὶ Καλαρρυτιῶν. ὅθεν τὰ Ἰωάννινα ἀπέχουσιν 6—7 ὥρας μόνον. Διότι οὐδεμίαν ἀμαξιτὴ ὁδὸς συνδέει τὴν Ἄρταν μετὰ τῶν Τζουμέρκων. Μία μόνον ἡμιονικὴ ὁδός ὑπάρχει εἰς ἀθλιεστάτην κατάστασιν, ἀπὸ Ἄρτης μέχρις Ἀγνάντων καὶ Καλαρρυτιῶν βαίνουσα κατὰ μῆκος τοῦ Ἀράχθου ποταμοῦ καὶ οὔσα εἰς τὴν διάκρισιν οὐχὶ βολῆς τουφεκίου τῶν ἀπέναντι Τουρκικῶν σταθμῶν ἀλλὰ ἀπλῆς κουμπούρας.

Ἐὰν ὅμως κατασκευασθῆ τελεία ἀμαξιτὴ ὁδός ἀρχομένη ἀπὸ Πέτα καὶ διὰ Βουργαρελίου (μετὰ διακλαδώσεων πρὸς τὴν Θεσσαλίαν) φθάσῃ εἰς Ἀγναντα καὶ Πράμαντα, ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ δύναται νὰ θέτῃ μεταξὺ δύο πυρῶν τοὺς Τούρκους καὶ νὰ ἐπιτίθεται εὐθύς ἐξ ἀρχῆς, πρὸς ἄλωσιν τῶν Ἰωαννίνων ἐξουδετερῶν τὰ ὄχυρωματικὰ πλεονεκτήματα τῶν Τούρκων.

Ἐάν κατὰ τὸ 1897, ὅτε συνεπεία πανικοῦ ἐξεκινώθησαν τὰ Ἰωάννινα ὑπὸ τῶν Τούρκων ὁπῆρχε ἡ προτεινομένη πρὸς κατασκευὴν ὁδός, ὃ Ἑλληνικὸς στρατὸς θὰ κάτελάμβανεν ἀμέσως τὰ Ἰωάννινα.

Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ κατάληψις τῶν Ἰωαννίνων ὑπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ θὰ ἐτιδράσῃ σπουδαίως ἐπὶ τῶν Ἀλβανοτούρκων τῆς Παραμυθίας, Ἀργυροκάστρου, Αὐλώνος καὶ Βερατίου ὡς καὶ τῆς κυρίως Ἀλβανίας (Ἄνω Ἡπειρος) τῆς πέραν τοῦ Γενούσου ποταμοῦ, διότι ἡ περιώνυμος καταστάσα πρωτεύουσα τῆς Ἡπείρου ἔλαβε μέγα γόητρον πιά, ἀπὸ τοῦς Τουρκαλβανούς, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τυραννίας τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Οἱ Τουρκαλβανοὶ οἰκειότερον καὶ πλησιέστερον εὐρίσκονται (τῶν ἄνω μερῶν) πρὸς τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ ἢ πρὸς τὴν τοῦ Σκενδέρμπεη. Ἐξυμνοῦσι δὲ αὐτὴν δι' ἁσμάτων καὶ ὀνειρεῦνται νὰ καταστήσωσι καὶ πάλιν τὰ Ἰωάννινα ἔδραν τῆς αὐτόνομου σατραπείας τῶν. Ἐκεῖ λοιπὸν πρέπει νὰ δοθῇ τὸ κτύπημα. Ὄταν δὲ τὰ Τουρκαλβανικὰ πλήθη μάθωσι ὅτι εἰς τὸ Φρούριον τῶν Ἰωαννίνων ὑψωθῇ ἡ κυανόλευκος θὰ ἀποβάλλωσι ἀμέσως πᾶσαν ἰδέαν ἀντιστάσεως· οὐ μόνον τοῦτο ἀλλὰ καὶ θὰ σπεύσωσιν νὰ ἔλθωσι εἰς συμφωνίας μετὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ ὃ π ω ς μ ἢ π ἄ θ η ὃ τ ὄ π ο ς τ ω ν.

Τὰ ἀνεγειρόμενα νῦν ἐν Ἄρτῃ ὄχυράματα δὲν θὰ ἔχωσι σπουδαιότητα ἀνευ τῆς κατασκευῆς τῆς ἄνω ὁδοῦ, διότι εἶναι γνωστὸν ὅτι οἱ Τούρκοι εἰσὶν ἀποφασισμένοι νὰ τηρήσωσιν ἐν Ἡπείρῳ ὅλως ἀμυντικὴν στάσιν.

Β'. Ἐάν ἀποφασισθῇ ἡ κατασκευὴ τῆς ὁδοῦ ταύτης δέον ἢ κατασκευῇ νὰ μὴ ἀρχίσῃ ἀπὸ Πέτα, διότι θὰ ἀντιληφθῶσιν ἀμέσως οἱ Τούρκοι. Νὰ κατασκευασθῶσι πρῶτον τὰ διάμεσα τμήματα καὶ εἰς τὸ τέλος τὸ τμήμα Πέτα καὶ Πράμαντα.

Γ'. Ἐν περιπτώσει Ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου δέον τὸ Ἐπιτελεῖον νὰ ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι σῶμα ἐξ 100—150 ἀνδρῶν νὰ καταλάβῃ τὰς διόδους τοῦ Ἀώου, ἢτοι τὰς γεφύρας Μεσογεφύρων καὶ Βοϊδομάτι, νὰ φέρῃ δὲ μέθ' ἑαυτοῦ καὶ ὄπλα πρὸς διανομὴν.

Τὸ σῶμα τοῦτο δύναται νὰ φθάσῃ ἀσφαλῶς καὶ νὰ καταλάβῃ τὰς θέσεις ταύτας διερχόμενον διὰ Ζαγορίου, θὰ ἔχη δὲ ὡς σκοπὸν νὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατοῦ ἐκ Μακεδονίας.

Ἐτερον σῶμα ὀλιγάριθμον δέον νὰ καταλάβῃ τὴν γεφυρὰν Ζαραβίνης, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Ἀργυροκάστρου—

Ἀγίων Σαράντα. Τὸ σῶμα τοῦτο θὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἔλευσιν στρατοῦ ἐκ τῶν ἄνω μερῶν ἢ καὶ ἀτάκτων σωμάτων Λιάπηδων.

Γ. Κ. Γάγαρης

Συμπληρωματικὰ ἐπιλεγόμενα

Ὄταν, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1911 ἐπέδωκα τὸ ὑπόμνημα εἰς τὸν πρωθυπουργὸν Ἐλευθ. Βενιζέλον, μοῦ ἐδήλωσεν: Σὰς λέγω ὑπὸ ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν ὅτι δὲν θὰ πολεμήσωμεν εἰς τὴν Ἡπειρον. Δὲν ἔχομεν στρατὸν ἀρκετὸν διὰ δύο μέτωπα.

Τὸ Γενικὸν Ἐπιτελεῖον Στρατοῦ καὶ ὁ Γάλλος Ἐπιτελάρχης εἰς ὃ ὑπέβαλον ἀντίγραφον ἐνέκριναν τὴν κατασκευὴν τῆς ὁδοῦ μέχρι Πραμάντων καὶ Καλαρρυτιῶν καὶ εἶχον σταλῆ ἀξιωματικοὶ πρὸς μελέτην.

Καὶ ἀφοῦ ἡ Κυβέρνησις δὲν εἶχε σκοπὸν νὰ πολεμήσῃ εἰς Ἡπειρον πῶς κατέλαβε τὴν Φιλιππιάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν; Εἰς τὴν Ἡπειρωτικὴν μάλαγγα ἣτις ἀπεβιβάσθη τὸ 1897 εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Λοῦρου μὲ Κέντρον τὸ Μιχαλίτση ἦτο μαζύ μας καὶ ὁ ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ Μηχανικοῦ Παν. Σηληϊάδης. Οὗτος τὸ 1912 εὐρέθη εἰς τὸ Ἐπιτελεῖον τῆς Στρατιᾶς Ἡπείρου καὶ κατήρθωσε νὰ πείσῃ τὸν Σαπουντζάκη νὰ ἐπιτρέψῃ μίαν ἀναγνώρισιν. Καὶ ἐπειδὴ, ὡς ἐκθέτομεν εἰς τὸ ὑπόμνημα, ὑπῆρχεν ἀσήμαντος Τουρκικὴ δύναμις κατελήφθη ἡ Φιλιππιάς καὶ ἡ Πρέβεζα ἀνευ θυσιῶν.

*

Ἀθῆναι, 13 Δεκεμβρίου 1912

Π ρ ὸ ς

τὸν συν)ρχην κ. Πατρ. Κοντογιάννην
παρὰ τῷ Ἐπιτελεῖῳ Στρατοῦ

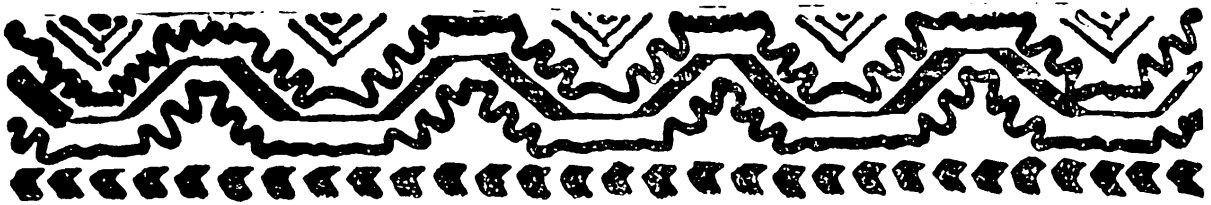
Ἐ ν τ ἄ ὁ θ α

Ἀμβάνομεν τὴν τιμὴν νὰ ἀναφέρωμεν Ὑμῖν, ὅτι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1911 ὑπεβάλομεν εἰς τὸ Ἐπιτελικὸν Γραφεῖον σημείωμα δι' οὗ ὑπεδεικνύομεν ληπτέα μέτρα ἐν ὥρᾳ πολέμου ἐν Ἡπείρῳ. Καὶ τὴν ἀναγραφὴν μὲν αὐτῶν παραλείπομεν ὡς περιττὴν πλέον. Λαμβάνομεν ὅμως τὸ θάρρος νὰ φρονῶμεν ὅτι ἡ θέσις τοῦ ἐν Ἡπείρῳ πρὸ τῶν Ἰωαννίνων, μαχομένου Στρατοῦ θὰ διευκολυνθῇ μόνον ἐάν ὁ Στρατὸς Κορυτσᾶς προελάσῃ μέχρι Λιεσκοβικίου ἢ καὶ πέραν τοῦτου. Τὸ Λιεσκοβικιον δύναται νὰ καταλάβῃ ἀνευ δυσκολιῶν ἐάν δὲ δυνηθῇ νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν κατάληψιν καὶ εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀώου, τὰ Μεσογεφύρα, κόπτεται ἡ ἐπικοινωνία μετὰ Βερατίου—Αὐλώνος ὅθεν ἐπισιτίζεται ὁ στρατός, ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ κατάληψις τοῦ Λιεσκοβικίου θὰ ἐξαναγκάσῃ τὸν στρατὸν τῶν Ἰωαννίνων εἰς ταχείαν παράδοσιν.

Μετὰ τῆς ἐξαιρέτου πρὸς ὑμᾶς ὑπολήψεως

Γ. Γάγαρης

ΒΑΣ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗ

Η ΑΛΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΠΙΖΑΝΙΟΥ ΚΑΙ Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η «ΗΠΕΙΡ. ΕΣΤΙΑ» λυπείται διότι —λόγω καθυστερήσεώς της— αδυνατεί τεχνικώς νά δημοσιεύση ὁλόκληρον τὴν παρὰ τοῦ Ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ. Β. Κρυστάλλη ἀποσταλεῖσαν ἐπίκαιρον μελέτην του, «Ἡ Ἀλωσις τοῦ Μπιζανίου καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῆς Ἡπείρου». Περιορίζεται λοιπὸν κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν δημοσίευσιν χαρακτηριστικῶν ἀποσπασμάτων της.

Κατὰ τὸ μέχρι τῆς μάχης τῶν Πεστών (29.11/1912) χρονικὸν διάστημα τὴν μὴ ἀπελευθερωθεῖσαν εἰσέτι Ἡπειρον καὶ ἰδίως τὰς περιφέρειας Παραμυθιάς καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Σουλίου διέτρεχον πολυάριθμοι Ἀλβανικαὶ συμμορίαι ληστεύουσαι καὶ πυρπολοῦσαι τὰ διάφορα χωρία. Δεκαεξὶ ὁλόκληρα χωρία ἐληλητήθησαν καὶ ἐπυρπολήθησαν μέχρι τῆς 15ης Ὀκτωβρίου ἀριθμὸς καταπληκτικὸς διὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην.

Ἀμυδρὰν ἰδέαν τῆς δεινῆς θέσεως εἰς ἣν εὐρίσκοντο τὰ Ἑλληνικὰ χωρία μᾶς δίδει ἡ κάτωθι ἐπιστολὴ τοῦ κρατοῦντος τότε τῆς Παραμυθιάς Τουρκαλβανοῦ Φουὰτ Πρόνιου πρὸς τὰ χωρία τῆς περιφέρειας του :

«Παππάδες καὶ Μουχταροδημογέροντες, ἄμα λάβετε τὴν παροῦσαν μου ἀμέσως νά ἔλθητε μετὰ τὰ μπαϊράκια σας στὰ χέρια εἰς τὸν ὄντᾶ μου καὶ καὶ μαζὺ νά παρουσιασθοῦμε εἰς τὸ Διοικητήριον, νά μὴ σᾶς πάρη τὸ κεφάλι ἄνερα καὶ καθῆτε καθὼς εἶδατε τὸ Φανάρι ὁλόκληρον καὶ ἄλλα μέρη ἂν ἀκούσατε. Σᾶς γράφω διὰ τὸ καλὸν σας ἂν εἴστε φρόνιμοι καὶ γνωρίζετε τὸ καλόν. Ἄν κάμετε ἀλλοιῶς θὰ πάθετε τὰ ἴδια, ἡμεῖς οἱ Τούρκοι θὰ ἔλθωμε μετὰ τὴν Βασιλικὴν Δύναμιν νά σᾶς χαλάσωμε καὶ τὸ κρίμα στὸ λαίμω σᾶς.

Παραμυθιά, 27 Ὀκτωβρίου 1912

Φουὰτ Πρόνιος

Πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν ἐν λόγῳ Ἀλβανικῶν ληστοσυμμοριῶν ἀφ' ἐνὸς οἱ πληθυσμοὶ τῶν ἰδίων χωρίων ἐπαναστάτησαντες ἐσχημάτησαν ἀνταρτικὰ σώματα καὶ ἀφ' ἑτέρου διετάχθησαν πρὸς τοῦτο ὑπὸ τῆς Στρατιάς Ἡπείρου καὶ τὰ ὑπὸ τὰς διαταγὰς της διατεθέντα ἀνταρτικὰ ἐξ ἐθελοντῶν κυρίως Ἡπειρωτῶν καὶ Κρητῶν σώματα. Οὕτω ἡ προστασία τῆς περιφέρειας Παραμυθιάς καὶ τοῦ Σουλίου ἀνετέθη εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τότε Ὑπολοχαγὸν τοῦ Μηχανικοῦ καὶ ἤδη Στρατηγὸν κ. Δημ. Μπότσαρην ὁμάδα ἀνταρτικῶν σωμάτων δυνάμεως 600 ἀνδρῶν, ἡ προστασία τῆς Περιφέρειας Μετσόβων καὶ Ζαγορίου εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τότε ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Μήτσαν ὁμάδα δυνάμεως 1.200 ἀνδρῶν καὶ ἡ προστασία τῆς περιοχῆς τῆς Πίνδου εἰς τὴν ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην τοῦ Μηχανικοῦ Κόρακα ὁμάδα δυνάμεως 1.450 ἀνδρῶν. Ἡ ὁμάς τοῦ Μπότσαρη ἀπώθουσα τοὺς Τούρκους καὶ ἐξασφαλίζουσα οὕτω τὸ ἀριστερὸν τῆς Στρατιάς ἔφθασε μέχρι τῆς γραμμῆς Ὀλύμπια—Σκάλα Παραμυθιάς, ἡ ὁμάς τοῦ Μήτσα ἀφοῦ κατέλαβε τὴν 31ην Ὀκτωβρίου τὸ Μέτσοβον καὶ ἀφοῦ ἀπέκρουσεν ἐπανειλημμένας ἐπιθέσεις τοῦ ὀνομαστοῦ διὰ τὰς ὁμότητας καὶ ἐπὶ κεφαλῆς δύο Ταγματῶν Μπεκῆρ Ἀγᾶ ἀπλευθέρωσε τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου καὶ ἀκολούθως ἐνισχυθεῖσα ὑπὸ τῶν Γαριβαλδηνῶν κατέλαβε τὸν Δρίσκον καὶ προῦχώρησε μέχρι τῆς ἀνατολικῆς ὁχθῆς τῆς Λίμνης τῶν Ἰωαννίνων, ὁπόθεν κατόπιν σφοδρᾶς ἀντεπιθέσεως τῶν Τούρκων, καθ' ἣν ἔπεσεν ἡρωϊκῶς μαχόμενος ὁ ποιητῆς Μαβίλης ἠναγκάσθη νά ὑποχωρήσῃ καὶ ἡ ὑπὸ τὸν Κόρακα ὁμάς ἀφοῦ κατέλαβε τὴν 23 Νοεμβρίου τὸ Συρράκον καὶ τὰ πέριξ χωρία καὶ τὴν γέφυραν Παπαστάθη προῦχώρησε μέχρι τῆς κορυφογραμμῆς τοῦ Δρίσκου πρὸς ἐξασφάλισιν τοῦ δεξιοῦ τῆς Στρατιάς· τέλος ὁ τότε ταγματάρχης Σπυρομήλιος ἐπὶ κεφαλῆς ἀνταρτικοῦ Σώματος ἐπιβασθεῖς ἐν Κερκύρα

ἰμπολοίων τὴν 2αν πρωϊνὴν τῆς 5ης Νοεμβρίου ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ στόλου ἀποβιβάζεται στὸν ὄρμον Σηλιαῆς καὶ μετὰ μακρὰν συμπλοκὴν καταλαμβάνει ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ τῶν κατοίκων τῆς τὴν Ἑλληνικωτάτην καὶ ἱστορικὴν Χειμάρραν πέραν τῆς ὁποίας προὔβλεποντο τὰ νέα φυσικὰ σύνορα τῆς Πατρίδος μας ἂν δὲν ἀντίδρα λυσσωδῶς καὶ πάλιν ἡ Ἰταλία!!

Πλείστων ὀπλαρχηγῶν τῶν ἐν λόγῳ ὁμάδων εἶναι γνωστὰ τὰ ὄνόματα ὡς τοῦ Μάνου, Καρύδη, Ζαχαράκη, Φουρτούνα, τοῦ Κρεμύδα, τοῦ Ζαρκάδη, τοῦ Σγουροῦ, τοῦ Μπόλα, τοῦ Λιόλιου, τοῦ Γερογιάννη, τοῦ Κοσουβάκη, τοῦ Παπαδᾶ, τοῦ Παππανίκου, τοῦ Καρρᾶ, τοῦ Μακρῆ, τῶν παππάδων ὀπλαρχηγῶν Δημήτρη καὶ Ἰωάννου, τοῦ Βράτου, τοῦ Κλειδῆ, ὅστις ἐφορεύθη κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Με-

τσόβου, τοῦ Μάντακα καὶ πολλῶν ἄλλων. Ἀφίνοντες τὴν δρᾶσιν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων ἐπανερχόμεθα εἰς δρᾶσιν τῶν κυρίως ἀντιπάλων δυνάμεων.

Παγερὰ καὶ ἀνέφελος ξημέρωνεν ἡ 20η Φεβρουαρίου· αἱ φάλαγγες κινητοποιηθεῖσα ἀπὸ τῆς 6ης ὥρας ἐν ἀπολύτῳ σιγῇ ἐπλησίασαν τὰς θέσεις τοῦ ἐχθροῦ παρ' ὅλον τὸ δύσβατον τοῦ ἐδάφους μέχρι 1.500 μ. χωρὶς νὰ γίνωσιν ἀντιληπταὶ καὶ μόλις ἐγένοντο ἀντιληπταὶ ἐπετέθησαν μετὰ τόσης ὀρμῆς καὶ διὰ τῆς λόγῃς, ὥστε ἐντὸς ὀλίγου ἀνέτρεψαν τὰ αἰφνισθέντα ἐχθρικὰ τμήματα καὶ μέχρι τῆς 7.30' κατέλαβον τὴν ὀρισθεῖσαν γραμμὴν Ἄγ. Νικόλαος — Τσοῦκα — Ἄγ. Σάββας, ἐνῶ κατὰ τὸν ἴδιον χρόνον αἱ Μεραρχίαι τοῦ δεξιοῦ καὶ τοῦ κέντρου διὰ σφοδρῶν πυρῶν πεζικοῦ καὶ

πυροβολικοῦ καθήλωσαν τὰς ἀπέναντι τῶν ἐχθρικῶν δυνάμεις, ὥστε νὰ μὴ δύνανται νὰ σπεύσωσι πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν αἰφνιδιασθέντων καὶ ἀνατραπέντων συναδέλφων τῶν.

Ἡ ἐπιτυχεστάτη ἐπίθεσις τῶν Φαλάγγων συνεχισθεῖσα δὲν ἐβράδυνε νὰ μετατραπῇ εἰς ἀπηνῆ καταδίωξιν τῶν ἀτάκτως ὑποχωρούντων καὶ φευγόντων πρὸς τὴν πεδιάδα τῶν Ἰωαννίνων Τούρκων. Εἰς μάτην τὰ πυροβόλα τῆς Καστρίτσης καὶ τῆς Σαδοβίτσης προσεπάθησαν νὰ ἀναχαιτήσωσι τοὺς Ἑλληνας. Περί τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας οἱ Τούρκοι συνεκέντρώθησαν εἰς Ραψίσταν (Πεδινῆ) καὶ προσεπάθησαν νὰ ἀνασυνταχθῶσι, βληθέντες ὁμῶς λίαν ἐπιτυχῶς ὑπὸ τοῦ Πυροβολικοῦ διεσκορπίσθησαν μὲ πολλὰς ἀπώλειας καὶ πανικόβλητοι ἐτράπησαν πρὸς τὰ Ἰωάννινα παρασύραντες ἐν τῇ φυγῇ τῶν καὶ τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Ἰωάννην (ὅπου νῦν τὸ χωρίον Ἀνατολή) Στρατηγεῖον τοῦ Ἐσσᾶτ Πασᾶ, καταδιωκόμενοι κατὰ πόδας ἀπὸ τοὺς εὐζώνους τοῦ ἥρωος Ταγματάρχου Βελισσαρίου καὶ τοῦ Ἰατρίδου μέχρι τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων εἰς τὴν παρυφὴν τῆς ὁποίας ἐνεκατέστησαν τὰς προφυλακὰς τῶν διὰ τὴν νύκτα ἀποῦ διέκοψαν πᾶσαν ἐπικοινωνίαν τῆς πόλεως μετὰ τῶν μαχομένων εἰσέτι εἰς τὸ Μπιζάνι καὶ τὴν Καστρίτσαν. Διὰ τῆς κα ἀλήψεως τῆς δημοσίας ὁδοῦ καὶ τῆς ἀποκοπῆς ὅλων τῶν μεταξύ τῶν τηλεγραφικῶν καὶ τηλεφωνικῶν, καλω-

Ἡ ἐντὸς τοῦ φρουρίου στηθεῖσα ἀγρόνη ὅπου ἐξετελέσθησαν 11 χωριτοί. Παρὰ τὸν Τούρκον ἀξιωματικὸν ὁ μισέλλην Πρόξενος τῆς Αὐστρίας Μπελίνσχυ μετὰ τῆς συζύγου του
(Φωτογραφία τοῦ ἀρχείου Β. Κροστᾶλλη)

δίω. Τελεία καὶ πλήρης σύγχυσις ἐπεκράτησε μεταξύ τῶν Τούρκων, τμήματα καὶ μεμονωμένοι ἄνδρες ὑποχωροῦντες ἐκ Μπιζανίου πρὸς τὴν πόλιν καὶ μὴ γνωρίζοντες τὴν ἀποκοπὴν τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀνύποπτοι ἐπιπτον εἰς τὰς προφυλακὰς τοῦ Βελισσαρίου καὶ ἠχμαλωτίζοντο. 37 ἀξιωματικοὶ καὶ 950 στρατιῶται ἠχμαλωτίσθησαν μέχρι τῆς πρωΐας ἀπὸ τοὺς εὐζώνους τοῦ Βελισσαρίου καὶ ἐνεκλείσθησαν εἰς τὸν περίβολον τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, ὀλίγον δ' ἔλειψε νὰ αἰχμαλωτισθῆ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βεχὴπ Πασᾶς μεταβαίνων ἐκ τοῦ Στρατηγείου του εἰς τὴν πόλιν ἀλλ' ἀντιληφθεὶς ἐγκαίρως τὴν παρουσίαν τῶν εὐζώνων ἐπέστρεψε καὶ ἐπιβάς λέμβου ἔφθασεν εἰς τὴν πόλιν μέσῳ τῆς λίμνης.

Χιλιάδες, φονευθέντων, τραυματισθέντων, ἀκρωτηριασθέντων καὶ ἀσθενῶν ἀπερίγραπτοι μόχθοι, στερήσεις καὶ προσπάθειαι ἐστοίχισεν εἰς τὸ ἔθνος ἡ γιγαντομαχία αὐτῆ τοῦ Μπιζανίου. Ὁ τελευταῖος χειμῶνας τῆς σκλαβιάς ἦτο βαρύτερος σὲ πάγους καὶ σὲ χιόνια γιὰ νὰ φανῆ καλλίτερα ἡ ζεστασιὰ τοῦ ἡλίου τῆς Ἐλευθερίας ἡ ὁποία θριαμβευτικὰ εἰσέρχεται στὰ σκλαβωμένα Γιάννινα τὴν 10ην ὥραν τῆς 21ης Φεβρουαρίου 1913 μετὰ τὸ Σύνταγμα Ἰππικῶν καὶ ἐπὶ κεφαλῆς αὐτοῦ τὸν πρῶτον Στρατιωτικὸν Διοικητὴν τῶν τῶν Στρατηγὸν Σούτσον.

Ἡ σκλαβωμένη πόλις ἔγυπνήσασα ἐλευθέρα τὸ ἀνοιξιάτικο ἐκεῖνο πρωτὶ σημασιοστολίζεται μετὰ λογίων - λογιῶν σημαῖες ἐκ τοῦ προχείρου καθ' ὅλην τὴν νύκτα κατασκευασθεῖσας ἀπὸ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ κορίτσια καὶ μετὰ ἀπερίγραπτον φροντίδα ἐνθουσιασμοῦ ὑποδέχεται τοὺς ἐλευθερωτάς της. Ὑπὸ τοὺς ἀδιακόπους κτύπους τῶν σημάντρων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τὰς ἀτελειώτους ζητωκραυγὰς τῶν ἐκχυθέντων εἰς τὰς ὁδοὺς κατῆκτων ἄλλοι ἔκλαι-

ον ἐκ χαρᾶς, ἄλλοι τραγουδοῦσαν ἄλλοι ἐνηγκαλίζοντο καὶ ἐφιλοῦντο νέοι μετὰ γέροντας, πλούσιοι μετὰ πτωχοὺς ὅλοι ἐχαιρετοῦντο μετὰ τὸ «Χριστὸς Ἄνεστη». Ὅλοι οἱ δρόμοι καὶ αἱ πλατεῖαι ἐκοκκίνησαν ἀπὸ τὰς ξεσχισθέντα φέσια τῶν τὰ ὁποῖα μετὰ λογιῶν καλύματα ἀντικατέστησαν. Ἡμίψηλα καὶ σκληρὰ παλιά, ἀραχνιασμένα, σκονισμένα καὶ ξεθωριασμένα ἀπὸ τὸν καιρὸ, τὰ ὁποῖα προνομιακῶς φοροῦσαν πρότερον μόνον οἱ γιατροί, οἱ καθηγηταὶ καὶ οἱ δικηγόροι καὶ ἐκ τοῦ κοινοῦ οἱ μεταμφιεζόμενοι κατὰ τὰς ἀπόκρεω, ρεπούμπλικες ξεβαμένες καὶ τσαλακωμένες, διαφόρων εἰδῶν κασκέτα καὶ μπερέδες, παλιά ψαθᾶκια καὶ ναυτικά καπέλα παιδικὰ σὲ ἀνδρικά κεφάλια ἀντικατέστησαν τὰ ξεσχισθέντα φέσια.

«Τὸ θέαμα, γράφει στὸ σύγγραμμά της «Ἡ Πολιορκιμένη πόλις» ἡ σύζυγος τοῦ τότε Γάλλου Προξένου Κα Ντουσσάπ, ἦτο κωμικὸν ἀλλ' ἐν ταυτῷ καὶ παρὰ πολὺ συγκινητικόν !»

Μετὰ τὸν ἴδιον ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμὸν τὴν 23ην Φεβρουαρίου 1913 ἡμέραν Παρασκευὴν σύσσωμος ἡ πόλις ὑποδέχεται τὸν ἐλευθερωτὴν τῆς δαφνοστεφῆ Ἀρχιστράτηγον Διάδοχον Κωνσταντῖνον, ὅστις βαθεῖα συγκινημένος κατηθύνθη τὸ πρῶτον εἰς τὸν Μητροπολιτικὸν Ναόν, ὅπως εὐχαριστήσῃ τὸν Θεὸν μετὰ τὴν πρῶτην ἐλευθερίαν Δοξολογίαν.

Ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ὁ ἐπίδοχος Διάδοχος Γεώργιος, οἱ Πρίγκηπες Ἀλέξανδρος καὶ Παῦλος καὶ ὁ Πρόξενος Φορέστης εἰς Χάνι Ἐμὶν Ἀγᾶ.
(Φωτογραφία ἐκ τοῦ ἀρχείου Β. Κρυστάλλη)

Ἀπερίγραπτος καὶ γενικὴ ὑπῆρξεν ἡ Ἔθνικὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασις τὴν ὁποῖαν προῦκάλεσεν ἀνά τὸ Πανελλήνιον ἢ εἶδησις τῆς πτώσεως τοῦ Μπιζανίου καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τῆς ἱστορικῆς καὶ θρυλικῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων τοῦ ἀσβέστου αὐτοῦ Ἐθνικοῦ Φάρου κατὰ τὸ βαθὺ σκότος τῆς δουλείας αὐτοῦ. Τόσον εἰς τὸ Ἐσωτερικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸ Ἐξωτερικὸν ἐπανηγυρίσθη μεγαλοπρεπῶς

ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἠπείρου, εἰς δὲ τὰς Ἀθήνας ἐπὶ διήμερον ἠνωμένος ὄλος ἀνεξαιρέτως ὁ Λαὸς ἐπανηγύρισε τὸ ἱστορικὸν γεγονός μετ' ἀγαλλώσεως, μετ' χοροῦς, μετ' ᾄσματα καὶ μετ' ἀμετρήτους πυροβολισμοῦς, «πυροβολισμοῦς» Ἐθνικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

ΒΑΣ. ΚΡΥΣΤΑΛΛΗΣ
Ἀντιστράτηγος ἐ.ἀ.

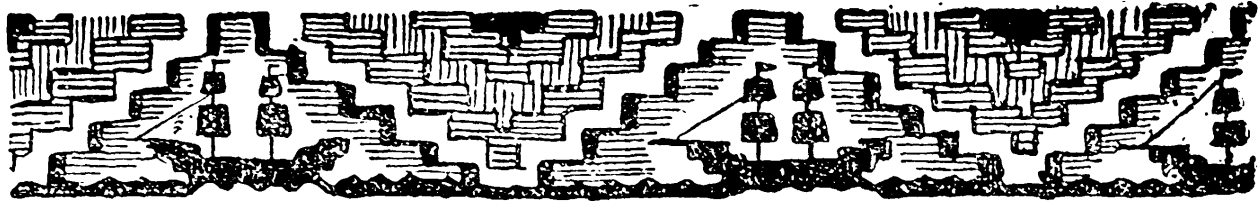
ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΕΓΩ ΔΕ ΡΙΧΝΩ Τ' ΑΡΜΑΤΑ

- «Σκουῆτε, φωνάξετε, μπρέ παιδιά, καὶ ρίξτε δυὸ ντουφέκια, νὰ μᾶς ἀκούσ' ἢ συντροφιά, νάρθουν νὰ μᾶς γλυτώσουν. Ποῦ εἶσαι, Τσέλιο σύντροφε, καὶ Στάθη καπιτάνε; γρήγορα νὰ βρεθῆς ἐδῶ, ἴπάνω σ' αὐτὴν τὴν ὥρα ἔχω παιδάκι ἄνήλικα, δὲ ξέρουν ἴπό ντουφέκι».
- «Τί νὰ σοῦ κάμω, Γιάννη μου, αὐτοῦ ποῦσαι κλεισμένος; γλήγορα ρίξε τάρματα τὴν ἔρημη τὴν πάλλα».
- «Καὶ πῶς νὰ ρίχνω τάρματα, τὴν ἔρημη τὴν πάλλα, δίχως νὰ χύσω αἷματα, νὰ ἰδῶ κεφάλια κάτω»; Σ' αὐτὰ τὰ λόγια ποῦλεγε, σ' αὐτὰ τὰ λόγια ἀπ' λέγει, ὁ κάμπος ξένους γιόμισε πεζούρα καὶ καθάλα. Ὅλοι τὸ Γιάννη κύτταξαν, ὅλοι τὸ Γιάνν' κυττάζουν.
- «Ρίξε, Γιάννη μ', τὰ ἄρματα, ρίξε καὶ τὰ ντουφέκια, ρίξε κ' αὐτὴ τὴν ἔμμορφη τὴν πάλλα ποῦ βαστάξεις, κ' ὕστερα ἔλα μετ' ἐμᾶς, ἔλα νὰ προσκυνήσης».
- «Ἐγὼ δὲ ρίχνω τάρματα, οὐδὲ καὶ τὰ ντουφέκια, οὔτε τοὺς ξένους προσκυνῶ, ὅσα καλὰ κιὰν ἔχουν, μόν' προσκυνῶ τὴν πάλλα μου αὐτὴ τὴ ξαϊκουσμένη» Σ' αὐτὰ τὰ λόγια ποῦλεγε, 'ς αὐτὰ τὰ λόγια ἀπ' λέγει, ἓνα ντουφέκι τῶρριξαν, τὸν πῆρε σὸ κεφάλι ἦταν πάρα πολὺ πικρό. ἀλόχι καὶ φαρμάκι. Τὸ στόμα του τ' αἷμα γιόμισε μαῦρο ἴσάν τὸ κατράνι, ἢ γλῶσσά τ' ἀηδονολαλεῖ, τὰ μάτια του δακρῦζουν, κὴ ἀπὸ μέσ' ἀπ' τὴν καρδιὰ αὐτὰ τὰ λόγια λέγει: «Ποῦσαι, ποῦσαι, μανοῦλά μου, τώρα αὐτὴ τὴν ὥρα, γιὰ νὰ ἰδῆς τὸ γυιόκα σου ἴς τὸ αἷμα κυλισμένο μετ' ὁ σπαθὶ ἴς τὴν ἀγκαλιά μετ' ὁ ντουφέκ' ἴς τὸ πλάγι».

(Ἀπὸ τὴν συλλογὴ Γ.Δ. Ζηκίδου)

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΣΚΑΦΙΔΑ

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΙΣ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ ΕΚ ΤΟΥ ΤΟΥΡΚΙΚΟΥ ΖΥΓΟΥ (31.10.1912)

Σαράντα δλόκληρα χρόνια συνεπληρώθησαν τήν 31ην παρελθόντος Ὀκτωβρίου ἀπό τήν ἡμέραν κατά τήν ὁποίαν τὸ Μέτσοβον, γενέτειρα μεγάλων τοῦ Γένους διδασκάλων, γενναίων καὶ φλογερῶν πατριωτῶν καὶ τῶν μεγάλων ἐθνικῶν εὐεργετῶν Τοσίτσα, Σιουρνάρα καὶ Ἀβέρωφ, ἀπληθυνερῶθη ἐκ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ, ὑπὸ τὸν ὁποῖον ἐστέναζεν ἐπὶ πεντακῶσια περίπου χρόνια καὶ ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 21ης Φεβρουαρίου ἐθεώρησα σκόπιμον νὰ ἀνατρέξω εἰς τὴν ὥραίαν καὶ ἔνδοξον ἐκείνην ἐπόχην καὶ νὰ ἀφιερῶ τὸ σημειώμά μου αὐτὸ εἰς τὸ ἱστορικὸν ἐκεῖνο γεγονός, πού συνεκίνησε τότε τὸ Πανελλήνιον καὶ περισσότερον τοὺς ἐν διασπορᾷ Μετσοβίτας.

Εὐρισκόμεθα εἰς τὸ σωτήριον ἔτος 1912, ὅποτε τὰ πρὸς βορρᾶν σύνορα τῆς Ἑλλάδος εὐρίσκοντο εἰς τὴν παρὰ τὸν Τύρναβον Μελούναν, τὸ Βελεμίσι καὶ τὸ Μυλακίσι τῆς Καλιμπάκας. Λόγω μιᾶς καταθλιπτικῆς καὶ ἀφορήτου κατ'στάσεως, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν οἱ Νεότουρκοὶ διὰ τὰς Χριστιανικὰς μειονότητες τῆς Μακεδονίας, τῆς Θράκης καὶ τῆς Ἡπείρου, τὰ Βαλκανικὰ Κράτη Βουλγαρία, Σερβία καὶ Μοναχὸν συνήψαν συμμαχίαν μετὰ τὴν Ἑλλάδα ἐναντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτεθῶσι κατὰ τῆς Τουρκίας πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑποδοῦλων λαῶν. Εἰς τὴν συμμαχίαν αὐτὴν προσεχώρησε τὴν 29ην Μαΐου τοῦ 1912 — ὁποία εἰρωνικὴ σύμπτωσις — καὶ τῆ Ἑλλάδος. Τὰ τέσσαρα Βαλκανικὰ Κράτη τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1912 ἐκήρυξαν γενναίαν ἐπιστράτευσιν καὶ τὴν 5ην Ὀκτω-

βρίου ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας.

Ὁ ἑλληνικὸς στρατός, διηρημένος εἰς δύο στρατιάς, εἰσέβηλε διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Μελούνας εἰς τὴν μαρτυρικὴν Μακεδονίαν καὶ διὰ τῆς ἱστορικῆς γεφύρας τῆς Ἄρτας εἰς τὴν πολυπαθὴ Ἡπειρον, προπεμφθεὶς ἐν ἀκρατήτῳ ἐνθουσιασμῷ ἀπὸ τὸν λαὸν τῆς Ἄρτας μετὰ τὰς φωνάς: «Στὰ Γιάννενα, παιδιά, στὰ Γιάννενα»... ἐνῶ οἱ στρατιῶται ἐτραγουδοῦσαν:

«Ἀφήνω γειὰ στὲς ὄμορφες
καὶ γειὰ στὲς μαυρομάτες
κι' ἐγὼ πάω στὰ Γιάννενα,
στοῦ Μπέη τὰ σαράγια . . .

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν, ἐν ὄψει τοῦ ἐπερχομένου πολέμου, εἶχε διατάξει τὴν συγκρότησιν ἀνταρτικῶν σωμάτων καὶ προώθησιν αὐτῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἡπειρον ὑπὸ πεπειραμένους Μακεδονομάχους ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ δοκιμασμένους Κοῆτας ὄπλαρχηγούς.

Ἀπὸ τοῦ Ἰουνίου τοῦ 1912 εἶχον εἰσέλθει εἰς τὴν Ἡπειρον τρία ἀνταρτικὰ Σώματα, δύο ὑπὸ τοὺς Ἡπειρώτας ὄπλαρχηγούς Καραγεώργον καὶ Περιστερὴν καὶ τρίτον ὑπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν Νώνταν Παπανίκον ἀπὸ τὰ Βραγκιανὰ τῶν Ἀγρῶφων. Εἰς τὸ ἀνταρτικὸν αὐτὸ Σῶμα εἶχον ἐνταχθῆ οἱ Μετσοβίται Θεόδωρος Ναζήρης, Νικόλαος Κασσιάρης, Νικόλαος Σιούτας, Ἀνδρέας Ναζήρης, Τάσης Τέτσιος, Δημήτριος Κουτσαμάνης καὶ ἄλλοι. Ἐκ τῶν ἀνωτέρω διεκρίθη ὁ ἀτρόμητος Θεόδωρος Ναζήρης, προαχθεὶς ἀργότερον εἰς ὄπλαρχηγὸν διὰ τὴν πολεμικὴν του δρασίαν.

Ὁ ὑπερασπιστὴς τῶν Ἰωαννίνων

Ἔσοιτ' πασῶς, διὰ νὰ φέρῃ ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ποὺ εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Ἡπειρον, καὶ διὰ νὰ ἀπασχολήσῃ τὰ ἀνταρτικά μας Σώματα, κατήργησε ληστρικός συμμορίας ἀπὸ Τουρκαλβανούς, αἵτινες περιερχόμενοι τὴν ὕπαιθρον ἐλεηλάτουσαν καὶ ἐπυρπόλουσαν τὰ ἀπομακρυσμένα καὶ ἀπομονωμένα χωρία τῆς Ἡπείρου, ἰδίᾳ δὲ τῆς περιφερείας Μαλακασίου καὶ Ζαγορίου. Ἐπὶ πλέον στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα ἐκ 500 νιζάμηδων μετὰ πολυβόλων καὶ ὀρειβατικῶν πυροβόλων ὑπὸ τὸν Μπεκῆ ἀγᾶν διετάχθη νὰ σπεύσῃ εἰς βοήθειαν τῆς φρουρᾶς Μετσόβου ἀργότερον. Ἐκ Μαλακασίου τῆς Καλαμπάκας ἐλήφθη τότε ὑπὸ τοῦ ἐν Τρικκάλοις εὐρισκομένου δημάρχου Μετσόβου Λεωνίδα Μίχου ἐπιστολὴ μετὰ τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ περιβόητος Μπεκῆ καταλαβὼν τὸ Μέτσοβον παρέδωκεν αὐτὸ εἰς τὸ πῦρ. Εὐτυχῶς ἡ εἶδησις αὐτῆ, ἣτις εἶδε τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος εἰς ὅλας τὰς ἐν Ἑλλάδι ἐκδιδομένας ἐφημερίδας καὶ εἰς τὰς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἑλληνικὰς τοιαύτας καὶ ἣτις, ὅπως ἦτο φυσικόν, προὐκάλεσε ἀπερίγραπτον θλίψιν ἐν Ἑλλάδι καὶ ποῦν μεγαλυτέραν εἰς τοὺς ἐν διασπορᾷ Μετσοβίτας, ἀπεδείχθη ἀνακριβής. Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Στρατιωτικῶν μόλις ἐπληροφορήθη ἀπὸ τηλεγράφημα τοῦ δημάρχου Μετσόβου ἐκ Τρικκάλων ὅτι τὸ Μέτσοβον κινδυνεύει, ἀφοῦ ἐνημέρωσε τὸν ἀρχιστράτηγον Διάδοχον, δι' ἐπείγοντος τηλεγραφήματος πρὸς τὴν Ἀναπληρωματικὴν Περιοχὴν Λαρίσσης διέταξε τὴν συγκρότησιν Στρατιωτικοῦ Ἀποσπάσματος ἐκ 350 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν ἀντισυνταγματάρχην τοῦ Πυροβολικοῦ Σταμάτην Μήτσαν διὰ νὰ καταλάβῃ τὸ ταχύτερον τὸ Μέτσοβον.

Εἰς τὸ Στρατιωτικὸν αὐτὸ ἀπόσπασμα ὑπήχθησαν τότε καὶ τρία ἀνταρτικά Σώματα ὑπὸ τοὺς Κρητὰς ὀπλαρχηγούς Στέλιον Κλειδῆν, Μακεδονομάχον, Μπαλαντινον καὶ Μαλανδρῆν συνολικῆς δυνάμεως 250 ἀνδρῶν ἡμειροπολέμων. Τὰ ὡς ἄνω τρία ἀνταρτικά σώματα συνηντήθησαν μετὰ τοῦ Στρατιωτικοῦ Ἀποσπάσματος Μήτσα τὴν 29ην Ὀκτωβρίου τοῦ 1912 εἰς τὸ Μαλακάσιον τῆς Καλαμπάκας, ὀλίγον ἀπέχον τῶν ἑλληνοτουρκικῶν συνόρων. Ἐκεῖ

κατέφθασεν ἀκολούθως ἐκ Τρικκάλων ὁ Μετσοβίτης πολεμιστὴς Πάσχος Ἀγόρου Πάσχος καὶ ὁ πολιτευτὴς καὶ ἀγωνιστὴς Ἀλεξάκης Τάκης ἀπὸ τὴν Βεντίτσαν, ὡς καὶ ὁ ἐν Τρικκάλοις εὐρισκόμενος τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δήμαρχος Μετσόβου Λεωνίδας Μίχου.

Εἰς τὸ Μαλακάσιον ὁ ἀρχηγὸς Μήτσας ἔλαβε τὰ ἀκόλουθα δύο ἱστορικά τηλεγραφήματα :

Π ρ ῶ τ ο ν : «Εἶπατε εἰς τοὺς ὑφ' ὑμᾶς ἄνδρας ὅτι ἡ ἐπιθυμία μου εἶναι πάση θυσίᾳ νὰ καταληφθῇ τὸ Μέτσοβον».

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Δ ε ὑ τ ε ρ ο ν : «Ἡ ἀπώλεια τοῦ Μετσόβου ἔσται κείριον πλῆγμα καθ' ὅλοκλήρου τοῦ Ἐθνικοῦ ἀγῶνος».

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ ΒΕΝΙΖΕΛΟΣ

Τὰ δύο αὐτὰ τηλεγραφήματα ἦσαν ἐπιτακτικὴ διαταγὴ τῆς Πατρίδος καὶ ὅταν ἀνεκοινώθη εἰς τὰ Τμήματα ἐγένοντο δεκτὰ μετὰ ζητωκραυγὰς ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄνδρας, ποὺ ἦσαν ἀποφασισμένοι νὰ ἐκτελέσουν μετὰ ἀυταπάρνησιν τὸ καθήκον των. Ἐν τῷ μεταξὺ ὁ Μήτσας ἔλαβεν ἐπιστολὴν τῶν προϋχόντων τοῦ Μετσόβου, διὰ τῆς ὁποίας ἐπληροφορεῖτο ὅτι ἡ Τουρκικὴ Φρουρὰ τοῦ Μετσόβου ἀπετελεῖτο ἀπὸ 250 ἀνδρας, ἐκ τῶν ὁποίων οἱ 50 ἦσαν ὠχυρωμένοι γύρω ἀπὸ τὸν συνοριακὸν σταθμὸν τοῦ Ζυγοῦ καὶ οἱ 200 εὐρίσκοντο ἐντὸς τοῦ Μετσόβου φυλάσσοντες τὰς πρὸς Μηλιὰν καὶ πρὸς ὀροπέδιον Πολιτιστῆς προσβάσεις ἐνῶ δύο ὀρειβατικὰ πυροβόλα Κρουπ εἶχον τοποθετηθῆ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ, ἐπὶ τῶν κλιτύων τοῦ ὁποίου εἶναι κτισμένον τὸ Μέτσοβον, καὶ εἰς τὴν θέσιν «Τζιὰν Καρακόλη». Εὐθὺς ὡς ἔλαβε τὰς σπουδαίας αὐτὰς πληροφορίας ὁ Μήτσας ἀπέστειλεν ἑκτακτον ταχυδρόμον εἰς τὸ χωρίον Μηλιὰ τοῦ Μετσόβου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Γρεββενῶν καὶ εἰδοποίησε τὸ ὑπὸ τὸν ὀπλαρχηγὸν Νώνταν Παπανίκου ἐκεῖ ἐδρεῖον Ἀνταρτικὸν Σῶμα νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν θέσιν «Αὐγὴν Κατάρας» ὅπου θὰ ἐλάμβανε διαταγὰς του. Τὴν πρωτὴν τῆς 30ῆς Ὀκτωβρίου ὁ Μήτσας, τεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάσματος ἐκ 350 στρατιωτῶν καὶ 250 ἀνταρτῶν, ἐξεκίνησεν

ἐκ Μαλακασίου ὑπὸ ραγδαιοτάτην βροχὴν καὶ μετὰ δραματικὴν πορείαν ἔφθασε τὰς μεταμεσημβρινὰς ὥρας εἰς τὴν «Κατάραν» ὅπου ἡ βροχὴ ἐξηκολούθει καὶ μεγάλη λιονοθύελλα ἐνέσκιψε μετ' ὀλίγον. Ἐκεῖ συνήντησε τὸ ἀπόσπασμα Ἑπειρωτῶν ὑπὸ τὸν Παπανίκον, τοῦ ὁποῦ οἱ ἄνδρες ἐθερμαίνοντο γύρω ἀπὸ μεγάλην πυράν, διότι τὸ ψύχος ἦτο δριμύτατον. Ὁ Μήτσας μετὰ λεπτομερῆ ἀναγνώρισιν τοῦ ἐδάφους καὶ μετὰ συμπληρωματικὰς καὶ πολυτίμους πληροφορίας, τὰς ὁποίας ἔλαβεν ἀπὸ τὸν ὄπλαρχηγὸν Νώνταν, γνωρίζοντα ἄριστα τὰ μέρη ἐκεῖνα, ἐξέδωκε τὴν ἀκόλουθον διαταγὴν :

α') Ὁ ὄπλαρχηγὸς τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Σώματος Νώντας Παπανίκου ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατὸ ἐθελοντῶν νὰ ἐκκινήσῃ τὸ μεσονύκτιον ἀπὸ τὴν Κατάραν καὶ διὰ τῆς θέσεως «Τσοῦκα» νὰ καταλάβῃ τὴν τοποθεσίαν «Προφήτης Ἡλίας» καὶ ἐκεῖθεν διὰ τμήματος νὰ σπεύσῃ καὶ καταλάβῃ τὴν τοποθεσίαν «Ἅγιος Ἀθανάσιος» διὰ νὰ ἀποκόψῃ τὴν ὁδὸν ὑποχωρήσεως τῶν Τούρκων πρὸς τὰ Ἰωάννινα καὶ διὰ τῆς ὑπολοίπου δυνάμεως νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ τῆς θέσεως «Τζιὰν Καρακόλ» καὶ τοῦ πυροβολείου μετὰ δύο πυροβόλων.

β') Οἱ ὑπόλοιποι ὑπὸ τοὺς τρεῖς Κρητὰς Κλειδῆν, Μπαλαντῖνον, Μαλανδρῆν ὄπλαρχηγοὺς ἐθελοντὰς νὰ ἐνεργήσουν ἀνατολικῶς τοῦ πρώτου τμήματος, νὰ συνδράμωσι τὸ το ἐν ἀνάγκῃ καὶ νὰ ἐπιτεθοῦν ἀπὸ βορρᾶ κατὰ τοῦ Ἀβερωφείου Νεκροταφείου Μετσόβου — ἥδη εἶναι γυμναστήριον καὶ ἐκεῖ γίνονται οἱ δημόσιοι χοροὶ τὰς Κυριακὰς καὶ τὰς ἑορτὰς τὸ θέρος — καὶ καταλάβουν τὰς πρὸς Μηλιὰν προσβάσεις τῆς πόλεως.

γ') Ἡ διλοχία πεζικοῦ θὰ ἐπετίθετο κατὰ τοῦ Νεκροταφείου ἐξ ἀνατολῶν διὰ τῆς γεφύρας τοῦ Τελωνείου, ἐπὶ τοῦ Μετσοβίτικου ποταμοῦ παρὰ τὸ ἐξωκλήσι «Ἅγιος Ἀθανάσιος» ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Τρικκάλων. Ἐπὶ πλέον ὁ Μήτσας διέταξε δύο Μετσοβίτας ἐθελοντὰς νὰ κόψουν τὰ σύρματα τῆς τηλεφωνικῆς συγκοινωνίας Με-

τσόβου—Ζυγοῦ καὶ τῆς τηλεγραφικῆς τοιαύτης Μετσόβου — Ἰωαννίνων.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἐκδοθεῖσαν διαταγὴν τὰ τρία τμήματα τοῦ στρατιωτικοῦ ἀποσπάματος ἀφοῦ προσέλαβον Μετσοβίτας ὁδηγοὺς ἐκ τοῦ Ἑπειρωτικοῦ Ἀνταρτικοῦ Σώματος, ἐξεκίνησαν διὰ τὸν ἀντικειμενικὸν σκοπὸν τοῦ ἑκαστον. Λόγω ὅμως τῆς πυκνοτάτης ὀμίχλης καὶ τῆς καταρρακτώδους βροχῆς περιεπλανήθησαν κατ' ἀρχὰς καὶ μόλις τὴν ἑβδόμην ὥραν ἦλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τὰς Τουρκικὰς προφυλακὰς.

Τὸ ὑπὸ τὸν Νώνταν Παπανίκον Σῶμα Ἑπειρωτῶν ἐθελοντῶν, ἐνισχυθὲν μὲ 70 Κρητὰς ἀντάρτας ὑπὸ τὸν ἀνδρεῖον καπετᾶνον Τζιτζιρίδην καὶ εὐαριθμοὺς Θηβαίους ἐθελοντὰς, μετὰ τετράωρον σκληρὸν ἀγῶνα κατώρθωσε νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸ τουρκικὸν στήριγμα πυροβολικοῦ παρὰ τὴν θέσιν «Τζιὰν Καρακόλ» καὶ μὲ μίαν θυελλώδη ἐπίθεσιν μὲ τὴν ξιφολόγησιν κατέλαβε τὸ πυροβολεῖον τὴν 10ην π. μ. ὥραν μετὰ τῶν δύο πυροβόλων, τὰ ὁποῖα ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον ὥρας ἔρριψαν πολλὰ βλήματα κατὰ τῆς διλοχίας τοῦ πεζικοῦ καὶ τῶν ἀνταρτῶν. Κατὰ τὴν κατάληψιν τοῦ πυροβολείου ἔπεσεν ἡρωικῶς μαχόμενος ὁ ἐθελοντῆς Ταξίαρχης Βενιζέλος, ἐκ περιφερείας Θηβῶν καταγόμενος. Οἱ ἄλλοι ἀντάρται ἐπιτεθέντες κατὰ τῶν Τούρκων ποὺ ἦσαν ὠχυρωμένοι εἰς τὸ Ἀβερωφεῖον Νεκροταφεῖον κατώρθωσαν νὰ τοὺς ἀποθήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως καὶ τέλος νὰ τοὺς ἐξαναγκάσουν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὸ ἱστορικὸν φρούριον, τὸ ὁποῖον ἐκτίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τὴν ἀτυχῆ ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1854, τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου.

Τὸ πεζικὸν ὑπὸ τὴν ἄμεσον διοίκησιν τοῦ Μήτσα ἐπετέθη μὲ ἀκάθεκτον ὀρμὴν κατὰ τοῦ Νεκροταφείου ἐνισχυθὲν τοὺς ἀντάρτας καὶ κατὰ τῆς γεφύρας τοῦ Τελωνείου, ὅπου ἦσαν ὠχυρωμένοι Τούρκοι στρατιῶται καὶ ὅπου περὶ τὰς μεσημβρινὰς ὥρας κατέφθισαν οἱ εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ Ζυγοῦ φρουροῦντες Τούρκοι.

[Συνεχίζεται]

"Η Ρ Θ Α Ν ! .."*

.....

Όμως, Δοξασμένος νάνε ο Μεγαλοδύναμος! Τό σπῆτι του, τό είχε ο γέρο Κωνσταντής· τὰ παιδιά του, είχαν μεγαλώσει καλά και προκομμένα· τὰ κορίτσια του, είχαν τὰ προικιά τους λίγο—πολύ, είχε τό δικό του· ή δουλειά περιωρίστηκε, μά δὲ σταμάτησε έντελώς. «Ο Κύριος ἔδωσεν, ο Κύριος ἀφείλετο».

Μήπως ήταν μικρό πού είδε τήν πατρίδα του ἐλεύθερη; πού νά τό πίστευε! οὔτε και στένειρό του ἀκόμα!

—Δοξασμένος νάνε ο Μεγαλοδύναμος!

Ξαναπήρε τώρα τή μασιά στα χέρια του, κι ἀνακάτευε τή ζεστή τή στάχτη· ή φωτιά, είχε μερώσει· και τὰ πεσμένα ἀπό τό κᾶκι κάρβουνα, ἔχυναν μιά γλυκειά θαλωρή στο χαμηλό μαντζάτο.

*

Τὰ κομιτάτα!

Θυμήθηκε τώρα τ' ἀνταρτικά! Τόν Καπετάν Κρεμμύδα και τόν Καπετάν Πουτέτση! Ένα πρωινό, βρήκαν μέσα στο Κάστρο λίγα ζευγάρια κομμένα αὔτια, γιατί κάποιος γυρολόγος είχε χρησιμοποιήσει τὰ δικά του για κάποια προδοσιά! Στή Μακεδονία, γινόταν τότε χαλασμός· μά ή κίνηση είχε ξαπλωθεί και στήν Ἡπειρο.

Γύρισε τὰ μάτια του κατά τις μεγάλες ὁστρέχες τῆς κρεβάτας, οπου ήταν κρυμμένα οί γκραδες και τὰ μαλιχέρια. Πόσες λαχτάρες και πόσοι φόβοι!.. Κάθε τόσο, τσαρούχια και σελιάχια και κάπες ἔφευγαν κρυφά, μέ μπιστικούς ἀνθρώπους, για τούς ἀντάρτες, πού προετοίμαζαν στα λαγκάδια τό

μεγάλο κίνημα! Οί Ρουμάνοι βλέπεις κι οί Βουργάροι, δούλευαν τότε έντατικά!

*

Θυμήθηκε ὕστερα τό Μπανταλογιώργο, πού τόν είχαν για θελήματα στο μαγαζί. Παληκάρι, ἴσαμε κει ἀπάνου, πανύψηλο, ἀντρας γερός· λίγο ἀπλοϊκός, μά ένθουσιώδης και πατριώτης. Ἄκουγε ἀντάρτικο, κι ἔλαμπε τό μάτι του!..

Τρέλλα τόν είχε πιάσει νά πάη στο Ἑλληνικό. Είχε δὲν είχε, τό κατάφερε νά πάη στήν Ἀθήνα τόν καιρό τῶν Ὀλυμπιακῶν. Σά γύρισε ἀπό κει, ήταν ἄλλος ἀνθρώπος· ο ἀέρας τῆς λευτεριάς, τόν ἔκανε νά μή λογαριάζη, πιά κανέναν. Μέ τήν καρμπογιά, είχε ζωγραφίσει στους τοίχους τῆς κρεβάτας δυο τεράστιους ἀντάρτες, μέ τὰ φουσεκλίκια τους, τὰ τσαρούχια τους, τις κάμες και τούς κούκους, και δίπλα, δυο τεράστιες Ἑλληνικές σημαίες.

Πού ν' ἀκούση ο Γιώργος συμβουλές!

Σὲ λιγάκι, τόν ἔχασαν, και τό μαγαζί μά κι ή πατρίδα κι οί δικοί του· πήρε τις κορφές και γίνηκε καπετάνιος: «—Ο Γιώργο Μακαρόνας· Σκοτώθηκε κι αὐτός σὲ κάποια συμπλοκή, κοντά στήν Παραμυθιά!..

— Θεός σχωρέσοι τό καλό, τό ἀγνωστο τό παληκάρι: — Τόν Ἀφανή Ἀντάρτη!..

*

Ἦρθε ὕστερα τό Δώδεκα, ο ἀποκλεισμός, ή πολιορκία, τό Μπιζάνι.

Θυμήθηκε τούς ἀνώνυμους μάρτυρες, πού κρεμόταν μετέωροι ἀπό τὰ πλατάνια τῶν Γιαννίνων. Ποιός θυμάται τώρα, οὔτε τὰ ὀνόματά τους!..

1. Για τή προαπελευθερωτική αὐτή περίοδο 1903 — 1913, ἔχω γράψει στήν ἔφημερίδα τῆς πόλης μας «Ἐθνικός Ἀγών», 52 σημειώματα ἀπό 20-9 μέχρι 8-12-1950.

* Ἀποσπάσματα ἀπό ἐδρύτερη ἐργασία

Σὰ νὰ βγῆκε μέσ' ἀπὸ τὴ θλίψη τοῦ ψυχροῦ κι ὑγροῦ ἐκείνου βραδυνοῦ, μιὰ φρικτὴ εἰκόνα ζωντάνεψε μέσα του ἀπ' τὰ παλῆα: Θυμήθηκε, πὼς ἔταν οἱ δικοὶ μας πολεμοῦσαν μὲ τὸ Μπιζάνι καὶ μὲ τὸ κρῦο στὶς ἀντικρυνὲς κορυφογραμμές, κάποια μέρα, καθὼς ἀνέβαινε πρὸς τὸ Παζάρι, σ' ἓνα χοντρὸ κλαρί τοῦ πλάτονα, εἶδε νὰ κρέμεται ἀπὸ μιὰ τριχιὰ ἓνας ξυπόλυτος Ρωμηὸς χωριάτης.

Μιὰ φρικτὴ γκριμάτσα εἶχε παγώσει στ' ὤχρὸ κι ἀδυνατισμένο του πρόσωπο, κι ἓνα μεγάλο ἄσπρο χαρτί, γεμάτο τούρκικα καλλιγραφικὰ γράμματα, σκέπαζε δλόκληρο τὸ στήθος του: ἦταν τὸ Ἰλιὰμι ποὺ ἔγραφε τὴν καταδίκη του.

Κάπου - κάπου, τὸ φρικτὸ ἐκεῖνο πρᾶγμα, κουνιόταν μονοκόμματο, ἀπὸ κάποια ριπή ἀγέρα.

Ἐκείνη τὴν ἡμέρα, εἶχαν κρεμάσει πέντε Ρωμηὸς, στὰ πέντε πιδὸ μεγάλα πλατύνια τῶν Γιαννίνων.

*

Περνεῦσαν οἱ μῆνες, καὶ μιὰ πάγωναν,

...Σ' ἓνα χοντρὸ κλαρί τοῦ πλάτονα. εἶδε νὰ κρέμεται ἀπὸ μιὰ τριχιὰ ἓνας ξυπόλυτος Ρωμηὸς χωριάτης
(Ξυλογραφία Χ. Μέξη)

μιὰ ζωντάνευαν οἱ ἐλπίδες στὰ στήθια τῶν πολιορκημένων.

Ἐνα πρωῖνό, καθὼς ἔδβαινε γιὰ τὸ μαγαζί, βλέπει στὸ σπῆτι τοῦ Ἀλκαλαί — ποῦ ἦταν γάλλος ὑπήκοος — τὴ γαλλικὴ σημαία.

Παραξενεύτηκε!.. Ρίχνει τὸ μάτι κατὰ τὸ Κάστρο, τί νὰ ἰδῆ!.. σειρὰ ἀπὸ ἄσπρες σημαιοῦλες!.. Δὲν τολμοῦσε νὰ πιστέψῃ τὰ μάτια του!.. Βγαίνει στὸ Μῶλο, ἔλος ὁ κόσμος, ἓνα σωρὸ γυναικόπαιδα, εἶχαν μαζευτεῖ στὸ καφενεῖο τοῦ Γεώργη τῆς Σταμάτως, κι ἀντίκρυζαν κατὰ τὸ δρόμο τ' Ἀη - Νικόλα, σὰν κᾶτι νὰ πρόσμεναν, κᾶτι ποὺ δίσταζαν ἀτοί τους νὰ πᾶνε πρὸς αὐτό, ἀπὸ φόβο μὴν ἦταν ψέμμα, ὄνειρο, ἀχνός!

*

Καὶ νὰ ποῦρχόταν ἀπὸ τὴν Ἀγορὰ ὁ καῦμένος ὁ Βασίλης ὁ Μαϊντάτσης, τριχλίζοντας σὰ μεθυσμένος!

— Μπρὲ τί συμβαίνει;.. ποῦ νὰ μιλήσῃ!.. Ποτάμι, καλοκαιριὰτικὸς χεῖμαρρος, ροβολοῦσαν ἄφθονα τὰ δάκρυα στὸ διψασμένο πρόσωπο· λυγμοὶ κι ἀναφυλλητά· κανένας δὲν τολμοῦσε νὰ χαράξῃ τὴν ἐρώτηση ποὺ ἔκαιγε δλουινῶν τὰ χεῖλια:

— «Ἦρθαν;..».

Ἀνάμεσ' ἀπ' τὰ δάκρυα κι ἀπ' τοὺς λυγμούς, τὸ κατάφερε ὁ καῦμένος ὁ κύρ Βασίλης νὰ μᾶς δώσῃ τὸ ἀνεπάντεχο τὸ μήνυμα:

— «Ἦρθαν!...».

Γέμισαν δάκρυα τὰ μάτια τοῦ γέρο Κωνσταντῆ στὴν ἀνάμνηση τῆς στιγμῆς ἐκείνης: φιλιὰ, χαρές, ἀγγαλιὰσματα, λυγμοὶ, Χριστὸς Ἀνέστη, σωστὸ παραλήρημα!..

*

Νταπαντάπ!.. νταπαντάπ!.. Χακκὶ καβαλαρέοι, ἡλιοκαμμένοι, μαλαροὶ, κατέβαιναν ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου· χύθηκε ἀπάνου τους ὁ κόσμος νὰ τοὺς καταπιῇ! Αὐτοὶ γελοῦσαν, φρόντιζαν νὰ μὴ πατήσουν κανένα τᾶλογά τους, καὶ μοίραζαν ἄσπρη κουραμόνα.

Ἦλιος καὶ καλοκαίρι, χαρὰ Θεοῦ!.. ἀνοιξὴ στὶς σκλάβες τὶς ψυχές, καὶ καμπάνες στὶς Ἐκκλησιὰς καὶ

ντουφεκιές και πλατεία κατακόκκινη ἀπὸ φέσια.

Ποῦ βρέθηκαν μονομιᾶς εἰς ἐκεῖνα τὰ καπέλλα, σκληρὰ και μισραμπὸ και κλάκ, μαγειρικοὶ σκουφιοὶ και ντρίτσες παιδικῆς σὲ γέρικα κεφάλια ;

*

— Δοξασμένος νᾶνε ὁ Μεγαλοδύναμος !.. Μήπως ἦταν μικρὸ ποῦ εἶδε τὴν Πατρίδα του ἐλεύθερη ὁ γέρο Κωνσταντῆς ὁ Ἀλβανός ; μιά μικρὴν τρεμούλα περνοῦσε σὰ ρίγος στὰ σπυριὰ τοῦ κομπολογιοῦ του· μὰ ἦτανε μικρὸ πρᾶμμα αὐτὸ ποῦ ἀξιῶθηκε νὰ ζήσῃ ;..

— «Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου Δέσποτα !»

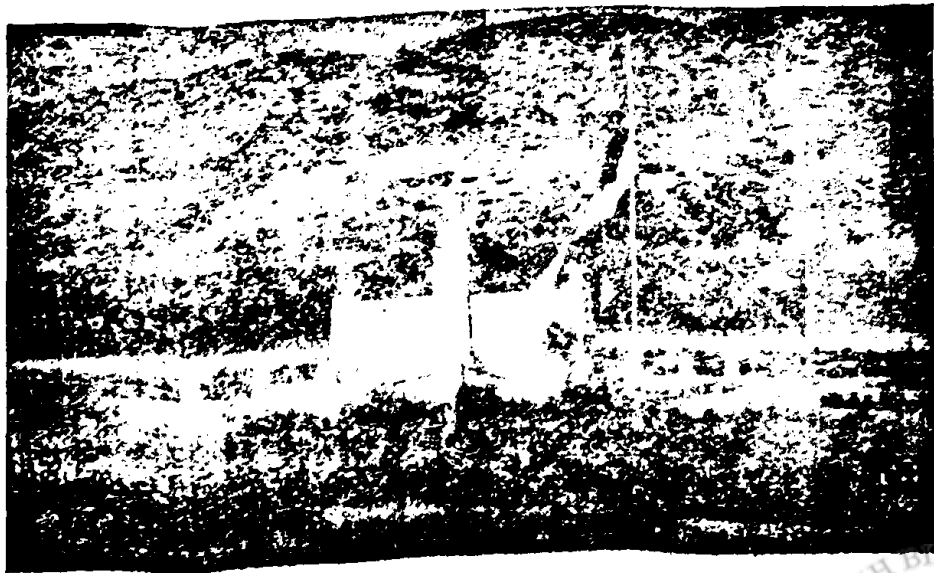
Και θυμήθηκε μονομιᾶς τὸ μακαρίτη τὸ γαμπρὸ του τὸ γιατρὸ τὸ Στέφανο, ποῦ τὸ

φώναξε ἀπ' τὰ κατάβαθα τῆς ψυχῆς, ποῦ τοῦφρευγε τὸ πρῶινὸ ἐκεῖνο, σὺν ἔμαθε πῶς ἔπεσαν τὰ Γιάννινα. Τὴν ἄλλη μέρα, κᾶναν τὴν κηδεῖα του. Κι ἦταν ὁ πρῶτος νεκρὸς στὸν ὁποῖο παρουσιάσαν ἔπλα οἱ Ἑλληνικῆς περίπολες και χαιρέτησαν οἱ Ἑλληνες ἀξιωματικοὶ !.. Ὁ καῦμένος ὁ γιατρὸς !.. κι εἶχε τόσο δουλέψει γιὰ τὴν ὥρα, τὴ μοναδικὴ ἐκεῖνη ὥρα !..

— «Νῦν ἀπολύεις τὸν δούλον σου Δέσποτα !» ξανάπε μονολογῶντας ὁ γέρο Κωνσταντῆς· και δὲν ξεκαθάριζε μέσα του καλά, ἂν τῶλεγε τώρα γιὰ τὸ γαμπρὸ του, ἢ γιὰ τὸν ἴδιο του τὸν ἑαυτὸ !..

Ἀθήνα, 1938.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Ἡ στήθεσσα πρὸ τριετίας εἰς Ἐβριν - Ἀγὰ πρότομη τοῦ Κωνσταντίνου

Ο ΠΟΥΤΕΤΣΗΣ

Ἄναστημα μέτριον, στεγνός, μελαψός, με μικρὸ φουντωτὸ μαῦρο μουστάκι, με μαῦρα μαλλιά καὶ κατάμαυρα ἄματια ποῦ πετοῦσαν σπίθες ἔξυπνάδας καὶ παλληκαριᾶς, ντυμένος με κάτασπρη μπουραζάνα ποῦ κατέλιγε στὶς κνήμες στενή, με σκαρπίνια λουστρίνια, με δλόλευκο κειτητὸ πουκάμισο, ζωνάρι μελιτζανὶ μεταξωτό, πεσλὶ βελούδο ἐπίσης, μελιτζανί, περνούσε στὸ παζάρι, καβάλλα, στὸ «Μούτσκα» τὸ σβέλτο ἄλογό του ἀπὸ τὰ Μουζακιά, ποῦ ὅταν ἐκάπαζε νόμιζες πὼς εἶχε φτερά. Ὅσοι δὲν τὸν ἤξευραν τὸν ἔπερναν γιὰ Τουρκαλβανὸ Ἄργυροκαστρίτη.

Ἦταν ὁ Γιάννος ὁ Πουτέτσης, εἶχε ξεπέσει στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὴν Θεσσαλία κατὰ τὸ 1906, καὶ τὸν εἶχαν τοποθετήσει τὰ ξαδέλφια του —οἱ Πουτετσαῖοι— διευθυντὴ στὸ τσιφλίκι των, στὴν Δραγουμῆ. Ἀμούστακο παιδί εἶχε ἀκολουθήσει τοὺς ἀντάρτες τῆς Ἐθνικῆς Ἐταιρίας, ποῦ εἶχαν εἰσβάλει στὴν Μακεδονία ὑπὸ τοὺς ὑπολοχαγοὺς Μυλωνᾶ καὶ Καψαλόπουλον στὸ 1897 καὶ ποῦ διελύθησαν ἀδόξως ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ Στρατό.

Τὸ Γιάννο, ἄνθρωπο μεγάλης ἰκα-

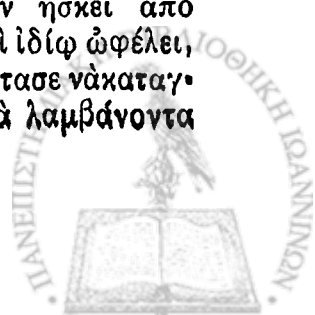
νότητος, ἔξαιρετικῆς δραστηριότητος καὶ φλογεροῦ πατριωτισμοῦ, τὸν ἐμύησε εἰς τὴν Η.Ε. εἰς βαθμὸν ἐλευθερωτοῦ μεσοῦντος τοῦ 1908, ὁ ἐταῖρος τοῦ 26ου τμήματος Ἀρίσταρχος (Μ. Μαλαμίδας) με τὴν ἐντολήν νὰ προβῆ εἰς τὸν καταρτισμὸν ὁμάδων εἰς τὴν περιφέρειάν του.

Ὁ Πουτέτσης ἐπεδόθη μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἰς τὸν ἀγῶνα τῆς Η.Ε. Διάφορα ζωηρὰ στοιχεῖα περνούσαν ἀπὸ τὸ κονάκι τῆς Δραγουμῆς, ἡ κίνησις αὕτη δὲν διέφυγε τὴν προσοχὴν τοῦ ἡγουμένου τῆς παρακειμένης Μονῆς Παλιουρῆς. Οὗτος ἔχων

κτηματικὰς διαφορὰς μετὰ τῶν ἰδιοκτητῶν τοῦ κτήματος ἀδελφῶν Πουτέτση καὶ διακείμενος ἐχθρικῶς πρὸς τὸν Ἰ. Πουτέτσην, ἔσπευσε νὰ πληροφορήσῃ τὸν ἐν Ἰωαννίνοις πάτρωνά του Σ.Α., μεθ' οὗ τὸν συνέδεον ἄνομοι δοσοληψίαι, περὶ τῶν ἐν Δραγουμῆ παρατηρουμένων ὑπόπτων κινήσεων. Ὁ Σ.Α. μένεα πνέων κατὰ Πουτέτση καὶ ὑπολογίζων ὅτι παρουσιάσθῃ ἡ εὐχαιρία ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ὄχληροῦ γείτονος τῆς Μονῆς, τῆς ὁποίας τὴν ἐπιτροπείαν ἤσκει ἀπὸ ἐτῶν ἐπὶ ἰδίῳ ὠφέλει, δὲν ἐδίστασε νὰ καταγγείλῃ τὰ λαμβάνοντα

Ὁ Ἰωάννης Πουτέτσης

χώραν εἰς τὸ Νεοτουρκικὸν κομιτάτον. Τὸ ὑποκείμενον τοῦτο ἂν καὶ προείρχετο ἀπὸ μίαν ἐκ τῶν καλυτέρων καὶ παλαιότερων οἰκογενειῶν τοῦ τόπου καὶ διεδραμάτισε ἐν τῷ παρελθόντι ρόλον ἐπ' ἀγαθῶ τῶν κοινῶν, εἶχεν παρασυρθεῖ ἀπὸ τὸ κατὰ Πουτέτση μῖσος μέχρι τοῦ ἐγκλήματος τῆς προδοσίας.

Οὕτω μίαν νύκτα τοῦ τέλους Ὀκτωβρίου 1908, ἰσχυρὰ δύνამις χωροφυλάκων, συνοδεύουσα πολυάριθμα μέλη τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου, ἐξεκίνησεν ἐν πάσῃ μυστικότητι διὰ τὴν Δραγουμὴν, καὶ πρὶν ἀκόμη ἐξημερώσῃ ἔκρουσε τὴν θύραν τοῦ καταλύματος τῶν Πουτέτση, ἀφοῦ προηγουμένως εἶχεν περικυκλώσει διὰ διπλῆς στασιαστικῆς ζώνης τὸ κονάκι. Ὁ Πουτέτσης κατελήφθη ἐξ ἀπίνης ἐνῶ ἔκοιμάτο, ἤνοιξεν τὴν θύραν καὶ εὐρέθη πρὸ τῶν Τούρκων. Ψύχραιμος καὶ εὐφυέστατος τοὺς ὑπεδέχθη μετὰ πολλῶν περιποιήσεων, διέταξε τοὺς ὑπηρέτας νὰ δώσουν νομὴν εἰς τὰ ζῶα τῶν ἀγάδων, νὰ ἐτοιμάσουν πρόγευμα καὶ νὰ μεταβῇ ὁ ἐπ' ἀδελφῆ ἀνεψιός του Γρηγόριος Μαντζάρης νὰ φέρῃ ἓνα κασίκι πρὸς σφαγὴν διὰ νὰ συγγευματίσουν, κρυφίως δὲ τὸν διέταξε νὰ βγάλῃ τὸ ἄλογό του ἀπὸ τὸν σταῦλον καὶ νὰ τὸν περιμένῃ κρυμμένος εἰς τὸν παραρρέοντα ποταμόν. Ἡ ἔρευνα ἐξηκολούθησε καὶ ἀπέφερε δυστυχῶς 40 πρωτόκολλα ὀρκωμοσίας διαφόρων ἄρτι μνησθέντων (συμφώνως τῷ κανονισμῷ πᾶς μουύμενος ὑπέγραφε τὸ πρωτόκολλον ὀρκωμοσίας, προσυπογραφόμενον ὑπὸ τοῦ ἀναδόχου ὅπερ ἀπεστέλλετο εἰς τὸ Δ.Σ.), πάντα ταῦτα ὡς καὶ πᾶν ἔντυπον καὶ λογιστικὰ βιβλία τοῦ κτήματος κατεσχέθησαν καὶ ἐσφραγίσθησαν. Ὁ Πουτέτσης παρακολουθούμενος ἀγρύπνως κατώρθωσε δι' ἑνὸς εὐφυοῦς τεχνάσματος νὰ διαφύγῃ, πλησιάσας ἓνα Ἀλβανὸν χωροφύλακα τοῦ ὠμίλησεν ἄλβανιστὶ περὶ τοῦ Ἀλβανικοῦ κομιτάτου καὶ τῆς Ἀλβανικῆς Ἐλευθερίας, οὕτω διελθὼν τὴν στρατιωτικὴν ζώνην, ἐγένετο ἀφαντος ἀπὸ τὸ κονάκι, ἱπεύσας δὲ τὸν ὑπὸ τοῦ ἀνεψιοῦ του ἐτοιμασθέντα ἵππον βξηφανίσθη μετ' αὐτοῦ ὁρομῶς. Οἱ ἔντετολμένοι τὴν σύλληψιν, μόλις ἀντελήφθησαν τὴν ἀπουσίαν του, τρομοκρατηθέντες καὶ φο-

βούμενοι ἐπίθεσιν ὑπὸ ἀνυπάρκτων ἐνόπλων, ἐτράπησαν κατεπειγόντως τὴν εἰς Ἰωάννινα ἄγουσαν συναποκρίζοντες μόνον τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα. Ὁ Πουτέτσης εἰδοποίησεν ἀμέσως ἐκείνους τῶν ὁποίων τὰ πρωτόκολλα κατεσχέθησαν οἵτινες συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ τραπέντες εἰς τὰ ὄρη, ἔκτακτος δὲ πεζοπόρος κατέφθασεν εἰς τὰ Ἰωάννινα καὶ ἀνήγγειλεν εἰς τὸν Λάϊον τὰ λαβόντα χώραν.

Ἡ πληροφορία συνετάραξε τοὺς ἐν Ἰωαννίνοις ἐκλήθησαν κατεπειγόντως οἱ πρόεδροι τῶν τμημάτων εἰς σύσκεψιν, εἰς τὴν ὁποίαν μετέοχε καὶ ὁ ἀνάδοχος τοῦ Πουτέτση ἑταῖρος Ἀρίσταρχος, πολλαὶ ἀνηλλάγησαν γνῶμαι καὶ ἐν τέλει ἀνετέθη εἰς τὸν ἑταῖρον Ἀρίσταρχον νὰ φροντίσῃ διὰ δωροδοκίας τὴν παραλαβὴν τῶν πρωτοκόλλων, ὑπὸ σημείωσιν ὅτι οὗτος προσεφέρθη νὰ καταβάλῃ ἐξ ἰδίων τὸ ἀπαιτηθὸν ποσόν, καθόσον ἡ Α' Διευθυνσις ἔστερεῖτο καὶ ὀβολοῦ. Ἡ προσπάθεια αὕτη δυστυχῶς ἀπέτυχε, καθόσον πάντα τὰ κατασχεθέντα ἔγγραφα ἐσφραγισμένα ὡς ἦσαν παρεδόθησαν εἰς τὸν πρόεδρον τοῦ Νεοτουρκικοῦ κομιτάτου. Ἀποτυχούσης τῆς προσπάθειας ταύτης, ἠγέρθη τὸ ζήτημα τί ἔδει νὰ γίνῃ μετὰ τοὺς τραπέντας εἰς τὰ ὄρη 40 περίπου ἀδελφοὺς καὶ ἐλευθερωτάς. Ἡ ὀρθοτέρα λύσις θὰ ἦτο ἡ ἀποχώρησις τούτων εἰς τὸ ἐλεύθερον βασίλειον καθόσον ὁ σκοπὸς τῆς Η.Ε. δὲν ἦτο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἀνατρεπτικός, ἀλλὰ προπαρασκευὴ διὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ξένων προπαγανδῶν καὶ τὴν ἐν εὐθέτω χρόνῳ ἐξέγεσιν. Ἀτυχῶς ἡ γνώμη αὕτη συνήνητησεν ἀπόλυτον ἄρνησιν ἐκ μέρους τῶν διωκομένων, ὡς ἐκ περισσοῦ δὲ καὶ μέρος τῶν διοικούντων τὴν Α' Διευθυνσιν ἐθεώρησαν σκόπιμον τὴν παρουσίαν ἑνὸς μικροῦ ἐνόπλου σώματος εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Σαντζακίου κατόπιν τούτου ἀνεχώρησαν περὶ τοὺς 15 δι' Ἀθήνας, μεταξὺ τῶν ὁποίων δύο ἱερεῖς, ὁ Παπασταύρος ἀπὸ Ροδοτόβι καὶ ὁ Παπαδημήτρης ἀπὸ Ἀραχωβίτσαν πάντες οὗτοι ἐκρίθησαν ἀκατάλληλοι νὰ μετάσχουν τοῦ σώματος λόγῳ τῆς ἡλικίας αὐτῶν, οἱ δὲ ὑπολειφθέντες 25 μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ ἀπέτελεσαν τὸ σῶμα Πουτέτση, τοῦ ὁποίου

τὴν δρᾶσιν θ' ἀφηγηθῶμεν δι' ἐλαχίστων. Εἰς τοὺς ἄνδρας τούτους προσετέθησαν βραδύτερον καὶ ἕτερα μαχητικὰ στοιχεῖα.

Ἐκ τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος ἐνθυμούμεθα τὰ ὀνόματα τῶν ἀκολουθῶν :

1) Βασιλ. Κολοβὸς ὑπαρχηγός, 2) Ἰωάν. Βάντζος ψυχογιός, 3) Π. Περιστέρης γραμματεὺς, 4) ὀπλίται Γρηγόριος Μαντζάρης, 5) Ἰωάν. Τσιούρης, 6) Μπαλντᾶς, 7) Γερο—Λύγκος Νικόλας Κολιός, 8) Ἰ. Κέκος, 9) Ἀρμίδας, 10) Σταῦρος Τζουβάρας.

Εἰς τὸν δήμαρχον Καλαρρυτιῶν Ζάγκλην (Πίνδον) ἐδόθη ἡ ἐντολὴ νὰ παραδώσῃ πρὸς ἐξοπλισμὸν τοῦ σώματος 35 ὄπλα μετὰ τῶν ἀναλόγων φυσιγγίων ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ ἐναποθηκευμένων, μεταξύ δὲ τῶν ἐταίρων ἐνηργήθη ἐν Ἰωαννίνοις ἔρνος ἐκ τοῦ προϊόντος τοῦ ὁποίου ἠγοράσθησαν τὰ λοιπὰ χρειώδη διὰ τὸν ἐφοδιασμὸν αὐτοῦ, ἐστάλησαν κυρίως τσαρούγια, φυσιγγιοθήκαι καὶ κάπαι. Ταῦτα ἐπρομήθευσαν οἱ ἀδελφοὶ Ἰωάν. Γκόλφας ἢ Κοτσάναγας, Γ. Χατζῆς καὶ Α. Μπόγντος.

Ὁ Καπετὰν Γιάννης ἐλεύθερος πλέον ἀπέβαλε τὸ προσωπεῖον ἡ ὀρητικὴ καὶ ἐνθουσιώδης ψυχὴ του εὗρε τὸν δρόμον τῆς, ἡ ὑπαιθρος κατέστη τὸ ἐλεύθερον πεδῖον τῆς δράσεώς του· συνιστῶντο εἰς καθὲ χωρίον ἐπιτροπαὶ Ἀμύνης· αὗται ἐμερῶν δι' ὅλα τὰ κοινοτικά καὶ ἐθνικά ζητήματα, ἐξέλεγον τοὺς ἀγροφύλακας τοῦ χωρίου, τοὺς ἀγγελιοφόρους, συνεκρότου δικαστήρια καὶ ἔλθον τὰς μεταξὺ τῶν συγχωριανῶν των διαφορὰς ἐν πνεύματι ἀμεροληψίας καὶ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς Πατρίδος, ἡ ζωοκλοπὴ ἐξέλιπε ὡς διὰ μαγείας, αἱ πάσης φύσεως διαφθοραὶ καὶ αὐτὰ τὰ ἀδικήματα ἐτακτοποιοῦντο ἐπιτοπίως. Τὰ ἐπίσημα τοῦ Κράτους δικαστήρια ἐρημώθησαν. Τὰ ζητήματα τῆς δεκάτης καὶ τοῦ γεωμόρου ἐκανονίζοντο ἀπὸ ἐπιτροπὴν διὰ λογαριασμὸν τῆς κοινότητος, οὐδεὶς ἐτόλμα νὰ πλειοδοτήσῃ καὶ ν' ἀντιδράσῃ εἰς τὰ συμφέροντα τῆς κοινότητος. Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν τσιφλικιῶν Τοῦρκοι καὶ Ἕλληνες ἐκόντες ἀκόντες παρεδέχοντο τὰς ἀπόψεις τῶν καλλιεργητῶν. Ἀναφέρομεν ἐνταῦθα χαριέστατον σχετικὸν ἐπεισόδιον μετὰ τοῦ προέδρου τῆς κοινότητος Λιώ-

κου καὶ τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ χωρίου Χότζα Γκαντρῆ Μπεχαῆ. Κατὰ τὴν διαπραγματεύσιν πρὸς ἐξαγορὰν ὑπὸ τῆς κοινότητος τοῦ γεωμόρου, ὁ πρόεδρος διὰ νὰ πείσῃ τὸν Μπεχαῆ περὶ τῆς ὀλιγότητος τῆς παραγωγῆς κατὰ τὴν περίοδον ἐκείνην, τοῦ ἐπρότεινε ἀφελῶς «νὰ σ' φέρω τοῦ μπλὰρ ἀφέντ' νὰ βγῆς μοναχὸς στοῦ χουργιὸ νὰ ἰδῆς, δὲν κάναμαν τίποτα ἐφέτος», ἡ ἀπάντησις τοῦ Μπεχαῆ ἦτο «ποῦ νὰ βγῶ μωρὲ Γκιαούρ, ποῦ γιομήσαταν τὸν τόπο κλέφτες». Πολυάριθμοι Ἀλβανοὶ ἀγροφύλακες καὶ σιουμπασιάδες (ἐπιστάται κτημάτων) οἵτινες κατέκλυζον τὴν ὑπαιθρον ὑπεχρεώθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὰ ἀγροκτῆματ' εἰς τὰ ὁποῖα ὑπηρετοῦν, ἡ ὑπαιθρος ἐξεκαθαρίσθη ἀπὸ πᾶν ἐχθρικὸν καὶ ὑποπτον στοιχεῖον, οὐδαμοῦ ἐτόλμα νὰ ἐμφανισθῆ Τοῦρκος ἢ Ἀλβανός, πνεῦμα συναδελφότητος καὶ ἀλληλεγγύης ἐπεκράτει καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ Σαντζακίου ὅπου ἡ δικαιοδοσία τῆς Ἀ' Διευθύνσεως. Ὅλα αὐτὰ συνετελοῦντο μὲ τὸ κήρυγμα τῆς ψυχικῆς καὶ ὑλικῆς παρασκευῆς τῆς χώρας διὰ τὴν μεγάλην ὥραν τῆς ἐγέρσεως.

Ὁ καπετὰν Γιάννης ἀπεκαλεῖτο ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων τῆς ὑπαίθρου Παπαγιάννης ἢ Ἅγιος Κοσμᾶς, καὶ ἡ προσωνυμία δὲν ἦτο ἄστοχος· συνεκέντρωνε τοὺς ἀγρότας εἰς τὰς ἐκκλησίας καὶ ἐκεῖ ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἐκήρυττε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς Πατρίδος· τὰς ὀλίγας γραμματικὰς του γνώσεις ἀνεπλήρωνεν ἡ ἔμφυτος εὐφυΐα του καὶ πρὸ παντὸς ἡ Πίστις του, ἡ Πίστις ἡ ἀσάλευτος, ἡ Πίστις ἡ εἰδωλολατρικὴ ἐπὶ τὸ μέλλον τῆς Φυλῆς, δὲν ἐταλαντεύετο, δὲν ἀμφέβαλλε, δὲν ἐδίσταζε, ἐπίστευε τυφλῶς ὅτι ὁ ἀγὼν θὰ στεφθῆ ὑπὸ ἐπιτυχίας.

Διάφορα ῥητὰ τοῦ Εὐαγγελίου, διάφοροι λαϊκαὶ παροιμίαι, ἀπετέλουν τὰ συνήθη θέματα τῶν ὀμιλιῶν του· αὗται ἀναπτυσσόμεναι μὲ ἀπλᾶ λόγια ἔπειθον καὶ τοὺς μᾶλλον δυσπίστους ὅτι ἔπρεπε νὰ συνδράμουν τὸν ἀγῶνα, μετέδιδε τὴν ἰδικὴν του πίστιν, τὴν ἰδικὴν του πατριωτικὴν φλόγα εἰς τὰ πλήθη, ἐξυπνοῖσε μέσα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Λαοῦ τοὺς λανθάνοντας θησαυροὺς τοῦ Πατριωτισμοῦ του καὶ τὸν παρεσκεύαζε διὰ τὴν μεγάλην ὥραν, διὰ

τὴν μεγάλην θυσίαν. Ἐκ παραλλήλου ὁμως ἐτιμῶρει σκληρῶς τοὺς ἀντιδρώντας, τοὺς ἀδιορθώτους, τὰ διεφθαρμένα ὄργανα τῶν Τούρκων, τοὺς προδότες. Πρῶτος ὁ ὁποῖος ὑπέστη τὴν δικαίαν τιμωρίαν τοῦ σώματος, ἦτο ὁ ἡγούμενος τῆς Παλιουρῆς. Τοῦτον συνήντησε τὴν ἐπαύριον τῆς προδοσίας ἔξω τῆς μονῆς ὁ Γρηγόριος Μαντζάρης, ὅστις στερούμενος πυροβόλου ὄπλου, τοῦ ἐπετέθη δι' ἀμφιστόμου μαχαίρας καὶ τοῦ κατέφευγεν ἀλλεπάλληλα πλήγματα· ὁ πονηρὸς καλόγηρος ὑπεκρίθη τὸν νεκρὸν, καὶ οὕτω ἀφέθη βαρέως τραυματισμένος· ἀτυχῶς ἐπέζησε μεταφερθεὶς καὶ νοσηλευθεὶς εἰς Ἰωάννινα, ὅπου παρέμεινε μέχρι ἀπελευθερώσεως τῆς Χώρας. Πρὸς στιγμὴν ἐγένετο σκέψις νὰ φονευθῇ αὐτὸς τε καὶ ὁ πατέρων του Σ.Α. ἐντὸς τῆς πόλεως, ἐπεμβάντες ὁμως οἱ ψυχραιμότεροι τῶν ἐταίρων ἔπεισαν τοὺς ζωηρότερους, ὅτι τοιαύτη πράξις θὰ ἐπεδείκνυε τὴν ἤδη δυσχερῆ κατάστασιν. Ὑπὸ τοῦ σώματος Πουτέτση ἐτιμωρήθησαν διὰ θανάτου διάφορα πρόσωπα εἰς τὴν ὑπαιθρον τὰ ὁποῖα ἐπέδειξαν προδοτικὴν διαγωγὴν.

Ἡ κατάσχεσις τῶν πρωτοκόλλων καὶ ἡ ἐπακολουθήσασα κίνησις διὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ σώματος Πουτέτση, ἀπεκάλυψε τὴν ὀργάνωσιν δι' ἀψευδῶν πειστηρίων καὶ ἀνησύχησε σοβαρῶς τὰς Τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ τὸ Νεοτουρκικὸν κομιτάτον, οἵτινες προσεπάθησαν παντὶ τρόπῳ νὰ ἐξοντώσωσι τὸ σῶμα Πουτέτση. Ἐπεδίωξαν κυρίως τὴν αἰχμαλωσίαν τοῦ ἀρχηγοῦ, καθόσον ἐπίστευον ὅτι κατέχοντες οὕτω τὰ νήματα τῆς ὀργανώσεως, θὰ ἐπετύγχανον τὴν ριζικὴν αὐτῆς ἐκκαθάρισιν. Πολυάριθμα ἀποσπάσματα στρατοῦ καὶ χωροφυλακῆς διέσχεον τὴν ὑπαιθρον ἄνευ ἀποτελέσματος· ὁ Πουτέτση ἦτο ἀόρατος καὶ ἀσύλληπτος· τὸ πυκνὸν δίκτυον τῶν ἀγγελιοφόρων καὶ παρατηρητῶν, οἵτινες ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρεων ὅπου ἔβοσκον τὰ ποίμνια τῶν ἐπληροφόρου ἀμέσως τὰς ἐπιτροπὰς περὶ πάσης στρατιωτικῆς κινήσεως, καθίστων ἀδύνατον τὴν ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ των. Ἐν τῇ ἀμηχανίᾳ των οἱ Τούρκοι κατέφυγον εἰς τοὺς ἀλλοθινεῖς ζητῶντες τὴν συνδρομὴν των.

Ὁ Ἰουδαῖος δημόσιος εἰσπράκτωρ

Κόκκιος, προσεφέρθη νὰ παράσχη εἰς τὸ Τσεμιγέτ τὰς ὑπηρεσίας του. Ἀνέλαβε νὰ ἐξαποστείλῃ εἰς τὴν ὑπαιθρον Ἰουδαίους ζωεμπόρους, οἵτινες παρακολουθοῦντες τὰς κινήσεις τοῦ σώματος θὰ ἠδύνατο νὰ εἰδοποιήσωσι τ' ἀποσπάσματα περὶ τούτων. Καὶ τὸ ὅλον σχέδιον θὰ ἠδύνατο ἴσως νὰ ἐπιτύχῃ, ἐὰν μὴ ἠγρύπνει ἡ Α' διεύθυνσις. Ἡ ἀντικατασκοπεῖα αὐτῆς, ἣτις εἶχε κατορθώσει νὰ ἔχῃ πληροφοριοδότης ἐντὸς αὐτῶν τῶν γραφείων τοῦ Τσεμιγέτ, εἰδοποιήθη ἀμέσως περὶ τῶν σχεδιαζομένων, αὐθημερὸν δὲ ἐλάμβανε γνῶσιν ὁ Πουτέτση περὶ τούτων.

Τὰς παραμονὰς τῶν Χριστουγέννων τοῦ 1908 ἀνεχώρησαν ὅ Ἰουδαῖοι ζωέμποροι διὰ τὴν ἐπαρχίαν Κουρέντων, ὅπου κυρίως ἔδρα τὸ σῶμα· κατὰ τὴν διαδρομὴν των παρακολουθίθησαν ἐπιμελῶς καὶ μόλις ἔφθασαν τὴν παραμονὴν τῶν Χριστουγέννων πλησίον τοῦ χωρίου Κρετσούνιτσα, συνελήφθησαν ὑπὸ τοῦ σώματος τὸ ὁποῖον συμπαραλαβὸν τούτους εἰσηλθὲν εἰς τὸ χωρίον ὅπου παρέμενεν διὰ νὰ ἐορτάσῃ τὰ Χριστούγεννα. Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἡμέρας ταύτης, ἐνῶ ἐχώρευον οἱ ἄνδρες τοῦ σώματος καὶ οἱ κάτοικοι εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου, ἐξήτησεν καὶ ὁ πονηρότερος τῶν συλληφθέντων νὰ τῷ ἐπιτραπῇ νὰ χορευθῆναι καὶ αὐτὸς, προσπαθῶν διὰ τῆς εὐθυμίας ἦν ὑπεκρίνετο ν' ἀποσείῃ πᾶσαν ὑπόνοιαν διὰ τοὺς σκοπούς του. Τῷ ἐπετραπῆ καὶ ἤρχισεν ἀναφωνῶν «Νὰ μᾶς ζήσῃ καπετάνιε», «Καλὴ Λευτεριά» κλπ.

Ἡ νύξ ἐπῆλθε, καὶ τὸ σῶμα ἀνεχώρησε τοῦ χωρίου· μόλις ἔφθασαν εἰς τὸν παραρρέοντα Καλαμᾶν, ἤρχισεν ἡ ἀνάκρισις ἐν μέσῳ τοῦ σκότους καὶ τῆς βοῆς τῶν κατακρημνιζομένων ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ· οἱ πονηροὶ Ἰουδαῖοι ὑπεκρίθησαν καθολικὴν ἄγνοιαν, ἀρνούμενοι κατηγορηματικῶς καὶ διαρρηγνύοντες τὰ ἱμάτιά των ὅτι ἐστάλησαν ὑπὸ τοῦ Τσεμιγέτ. Ἐπειδὴ ὁμως ἡ ἀνάκρισις εἰς οὐδὲν κατέληγεν, ἤρχισεν ἡ ἐκτέλεσις· ἐφονεύθησαν ἀλλοδιαδόχως τρεῖς χωρὶς οὐδὲ λέξιν νὰ ἐκστομίσωσιν· ὁ τέταρτος συγκινηθεὶς πρὸ τοῦ τρομεροῦ θεάματος καὶ ἐλπίζων συγχώρησιν, ἤρξατο ἀφηγούμενος ὅλας τὰς λεπτομερείας τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐντολῆς, ἐδῆ·

λωσεν ἐπὶ πλέον ὅτι τὰ 200 μετζίτια μὲ τὰ ὁποῖα θὰ ἠγόραζον ζῶα, τοῖς εἶχον δοθῆ ἀπὸ τὸ Τζεμιγὲτ καὶ ὅτι εἰς ὅλην αὐτὴν τὴν ὑπόθεσιν ἔμεσολάβησεν ὁ Ἰουδαῖος εἰσπράκτωρ Κόκκινος. Ἐννοεῖται ὅτι κατόπιν τῆς ὁμολογίας ταύτης ἐσυνεχίσθη ἡ ἐκτέλεσις καὶ τὰ πτώματα ἐρρίφθησαν εἰς τὸν Καλαμαῖν, ὁ ὁποῖος τὰ ἔστειλεν εἰς τὸ Ἰόνιον διὰ ν' ἀποπλύνῃ τοῦτο τὰς ἁμαρτίας των.

Οἱ τοῦ Τζεμιγὲτ ἀνέμενον ἐπὶ ἡμέρας τοὺς ἀπεσταλμένους των, ἐκτὸς δὲ τούτων καὶ οἱ οἰκεῖοι τῶν θυμάτων ἀνησυχοῦν ἐκ τῆς μὴ ἐπιστροφῆς των, τελικῶς ἀπελπισθέντες ἀπέστειλαν μίαν ὁμάδα ἐξ 7—8 συγγενῶν των πρὸς ἀνεύρεσίν των. Ἡ ὁμάς αὕτη περιεφέρετο ἐπὶ ἡμέρας εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουρέντων ἀναζητοῦσα τοὺς πρῶτους ἀπεσταλμένους, χωρὶς ὑδερμῖαν νὰ λαμβάνῃ πληροφορίαν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰδοποιήθη τὸ σῶμα, τὸ ὁποῖον συνέλαβε τούτους καὶ τοὺς ἐξετέλεσεν εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου Χίνικα, ἐνώπιον ὄλων τῶν κατοίκων, τινὲς τῶν ὁποίων ἔλαβον ἐθελουσίως μέρος εἰς τὴν ἐκτέλεσιν τὰ πτώματά των ἀφοῦ τοὺς ἀπεκόπησαν τὰ ὦτα, ἐρρίφθησαν εἰς παρακείμενον ἀπύθμενον βράθρον. Ἐπειδὴ ἤμως τὸ δρᾶμα ἠδύνατο νὰ ἔχῃ συνέχειαν, ὁ Πουτέτης ἔκρινε σκόπιμον διὰ νὰ σταματήσῃ τὸ πρᾶγμα νὰ γράψῃ εἰς τὴν Ἰσραηλιτικὴν κοινότητα, ἀγγέλλων τὴν ἐκτέλεσιν καὶ νὰ συναποστείλῃ τὰ κεκομμένα ὦτα. Πράγματι εἰς ἐλευθερωτῆς ἐκόμισε τὸ μακάβριον πειστήριον μετὰ τῆς ἐπιστολῆς ἐντὸς μικροῦ δέματος, τὸ ὁποῖον συμφώνως πρὸς τὰς δοθείσας αὐτῷ διαταγὰς, ἔρριψεν εἰς τὸν περίβολον τῆς συναγωγῆς, πρὶν δὲ ἀναχωρήσῃ εἰς τὰ ἴδια, ἀνέφερον μέσῳ τοῦ ἀρμολοδίου ἐταίρου Ἰσμινία (Χάρ—Παπᾶ) εἰς τὴν Α' Διεύθυνσιν τὸ γεγονός. Ἦτο ἀπόγευμα ἡμέρας Παρασκευῆς, ἡ Α' Διεύθυνσις ἔχουσα ἐπίγνωσιν τῶν συνεπειῶν μιᾶς τοιαύτης προκλήσεως, διέταξε δύο μέλη τοῦ ἐκτελεστικοῦ, ἂν μὴ μᾶς ἀπατᾷ ἡ μνήμη τὸν Μητσημήρη καὶ Χατζηγιάννην νὰ εἰσέλθουν τὴν νύκτα τῆς Παρασκευῆς πρὸς τὸ Σάββατον διὰ τοῦ ὑψηλοῦ τοίχου τῆς Συναγωγῆς εἰς τὸν περίβολον καὶ ν' ἀνεύρωσι πάσῃ θυσίᾳ τὸ δέμα. Τὸ

πρᾶγμα δὲν ἦτο ἀκίνδυνον διότι εἰς τὸ προαύλιον τῆς συναγωγῆς διέμενον μετὰ τῶν οἰκογενειῶν των οἱ νεωκόροι αὐτῆς. Ἡ ἐντολὴ ἐξετελέσθη, ἠρευνήθη κατ' ἐπανάληψιν ἡ αὐλή, ἀλλ' ἀνευ ἀποτελέσματος τὴν ἐπαύριον Σάββατον εἰς μικρὸς Ἐβραϊόπαις ἀνεῦρε τὸ δέμα αἰωρούμενον εἰς κλάδον μιᾶς τριανταφυλλιᾶς. Τί ἐπηκολούθησε δὲν περιγράφεται, ὀλόκληρος ἡ κοινότης σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις μετέβη νὰ διαμαρτυρηθῇ εἰς τὸ Τζεμιγὲτ καὶ τὸν Βαλήν, αἱ ἀραὶ, οἱ ὀλολυγμοί, αἱ ἀπειλαὶ ἀνεσιάτωσαν τὰς ὁδοὺς δι' ὧν διῆλθεν ἡ πομπή, τὸ δειλόν, θορυβῶδες καὶ λαλίστατον πλῆθος ἐζήτησε ὄπλα διὰ νὰ ἐκδικηθῇ!! τοὺς ἐχθροὺς τοῦ Ντοβλετισῦ, τοῦ ὁποίου αὐτοὶ ἦσαν πιστοὶ ὑπῆκοοι. Εἰς τὸ δραματικὸν τῆς ὅλης ὑποθέσεως, ἔπρεπε νὰ δοθῇ καὶ ἡ κωμικὴ νότα, καὶ ταύτην ἀνέλαβαν νὰ δώσουν οἱ (περιδεεῖς) Ἰσραηλιταὶ διὰ τῶν ἀπειλῶν των.

Ἐν τῷ μεταξὺ ἐνεπρήσθη ἡ ἐντὸς τοῦ φρουρίου οἰκία τοῦ εἰσηγητοῦ τῆς ἀποστολῆς κατασκόπου Κόκκινου ὑπὸ τῆς Α' Διευθύνσεως πρὸς τιμωρίαν.

Ἡ καθόλου δρᾶσις τοῦ σώματος Πουτέτη ἐπὶ 4 μῆνας παρὰ τὰς ἀναμφισβήτητους αὐτοῦ ὑψηροῦς ἐπέφερε μοιραίως τὴν ἐπίτασιν τῶν διώξεων ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, δοθέντος ἄλλωστε ὅτι τοῦτο συνεπλάκη μὲ ἀποσπάσματα, κατὰ μίαν μάλιστα συμπλοκὴν παρὰ τὴν Παραμυθιάν ἐπλήρωσε 1 ἀξιωματικὸν καὶ ἐφόρευσε 2 στρατιώτας. Οἱ ἐν φυλακαῖς κρατούμενοι καὶ κατηγορούμενοι ἐπὶ ὑποιδάλψει τοῦ σώματος ἀνῆλθον εἰς ἑκατοντάδας, ὡς ἐκ περισοῦ τὸ προπαρασκευαστικὸν ἔργον τῆς Η.Ε. εἶχεν ἀνάγκην γαλήνης. Ἐκρίθη σὺν νεπῶς σκόπιμοι ἢ ἀποχώρησις τοῦ σώματος εἰς τὴν ἐλευθέρην Πατρίδα καὶ ἡ στάθμισις του μὲ μειωμένην δύναμιν παρὰ τὴν μεθόριον, ὅποτε εὐχερῶς θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ τὰς ὑψηροῦς του, αἵτινες ἦσαν πολῦτιμοι. Ἐδόθη ἡ διαταγὴ τῆς ἀναχωρήσεως ἣτις δὲν ἐξετελέσθη, καθ' ὅσον τὸσον ὁ Που ἔτισης ὅσον καὶ ἄνδρες τοῦ σώματος ἐδίσταζον νὰ ἐγκαταλείψουν τὸν τόπον των καὶ νὰ εὐρεθῶν πενόμενοι εἰς τοὺς δρόμους τῶν Ἑλληνικῶν πόλεων. Κατόπιν τούτων, ἐντολὴ τῆς Α' Διευθύνσεως

ἐστάλη ὁ γράφων τὰς γραμμὰς ταύτας ἑταῖρος Λαΐος, ὅστις ἤσκει ἐπιρροὴν ἐπὶ τοῦ Πουτέτση, ὅπως τὸν πείσῃ περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἀποχωρήσειός του. Ἡ συνάντησις μὲ τὸ σῶμα ἐγένετο εἰς τὴν μονὴν Ἁγίου Γεώργιου Δουρούτης περὶ τὰ μέσα Ἰανουαρίου 1909, κατόπιν ἐπιπονωτάτης πορείας διὰ μέσου τῆς χιονοσκεποῦς καὶ πλημμυρισμένης πεδιάδος τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν ὑπερκειμένων λόφων. Ἐκεῖ κατόπιν μακρᾶς συσκέψεως, εἰς ἣν συμμετέσχον ὁ ὑπαρχηγὸς Βασ. Κολοβός, ὁ ψυχολογὸς Ἰωάν. Βάντζος καὶ ὁ συνοδεύων τὸν Λαΐον Νικόλαος Μάιος, συμφωνήθησαν τὰ ἀκόλουθα: α) Τὸ σῶμα ν' ἀναχωρήσῃ ἀμέσως εἰς Πράμαντα, ὅπου θὰ ἐστάθμει μὲ δύναμιν 20 μόνον ἀνδρῶν, β) ἡ Α' Διευθύνσις ἀναλαμβάνει τὴν ὑποχρέωσιν καὶ τὴν εὐθύνην νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀναγνώρισιν αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Δ.Σ. τῆς Η.Ε. ἢ ὁποῖα θ' ἀνολάβῃ τὴν μισθοδοσίαν τῶν ὑπὸ τὰ ὄπλα ἀνδρῶν καὶ τὴν ἐξεύρεσιν ἐργασίας τῶν ἀποστρατευομένων, γ) ἡ Α' Διευθύνσις ἐγγυᾶται τὴν ἄρσιν πάσης διώξεως ἐκ μέρους τῶν δικαστικῶν ἀρχῶν τοῦ ἐλευθέρου Κράτους διὰ τυχὸν ἐκκρεμότητος ποινικῆς φύσεως τὰς ὁποίας ἤθελεν ἔχει οἰονδήποτε μέλος τοῦ σώματος, δ) ἡ Α' Διευθύνσις παραχωρεῖ ἐκ τῶν ἰδίων αὐτῆς πενιχρῶν μέτων 30 λίρας Τουρκίας ὡς πρώτην δόξαν εἰς τὸ σῶμα, ἐξ ὧν 10 ἐμέτρησεν ὁ Λαΐος αὐτοπροσώπως, τὰς δὲ ὑπολοίπους 20 κατέβάλεν ὁ Νομάρχης Ἀρτης εἰς τὸν ἀρχηγὸν Πουτέτσην, ἅμα τῇ εἰς τὸ ἐλεύθερον ἔδαφος διαπρωαίωσει τοῦ σώματος.

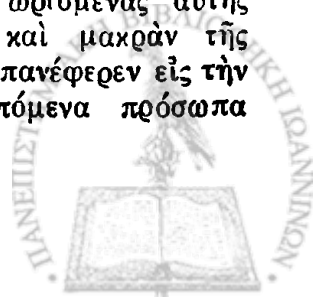
Ἐκ τῶν 30 λιρῶν, πέντε μὲν διέθεσε κατόπιν πολλῶν πιέσεων καὶ συζητήσεων τὸ Προξενεῖον ἐκ τοῦ μυστικοῦ κονδυλίου τῶν ἀπροβλέπτων, τὰς δὲ 25 ἔδανείσθησαν ὑπὸ προσωπικὴν αὐτῶν εὐθύνην οἱ φερεγγυότεροι ἑταῖροι τῶν 3 τμημάτων, Κτησίας (Γ. Τζαβέλας), Πήλας (Δ. Κούτσικος) καὶ Ἀρισταῖος (Δ. Κούλιας) ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι τὸ Δ.Σ. τῆς Η.Ε. θ' ἀνεγνώριζε τὴν δαπάνην ταύτην καὶ θ' ἀπέστειλε τὸ ποσὸν τοῦτο ἐγκαίρως. Ἀτυχῶς ἡ ἐλπὶς αὕτη ἐβανκάλισε ἐπὶ πολὺν χρόνον τοὺς ὑπευθύνους, καὶ τοῦτο διότι τὸ Κέντρον ἔστερεῖτο παντελῶς χρημάτων, ἢ ὑπό-

θεσις μάλιστα αὕτη ἐγένετο ἀντικείμενον μακρᾶς ἀλληλογραφίας ὡς προκύπτει ἐκ διαφόρων ἐγγράφων.

Οὕτω ἐπετεύχθη ἡ μεταστάθμισις τοῦ σώματος ἐκ τῆς ὑποδούλου εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἠπειρον, κατόπιν τούτου ἐπῆλθε ποιά τις ὑφεςις εἰς τὰς διώξεις τῶν ἀρχῶν ἀτυχῶς ἢ τελεία τοῦ σώματος ἀπόκρουσις δὲν ἦτο εὐχερής, τὸ μὲν χάρις εἰς τὴν φυσικὴν τοῦ Ἑλληνοῦ ἐπιπολαιότητα καὶ ἀκριτομυθειαν, τὸ δὲ λόγῳ τῶν προσπαθειῶν τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, ἣτις διὰ τῶν προξένων τῆς καὶ τῶν κατασκόπων παρηκολούθει πᾶσαν κίνησιν τοῦ σώματος. Παντελῆς διάλυσις αὐτοῦ δὲν ἦτο συμφέρουσα, καθ' ὅσον αὕτη θὰ ἐπέφερεν μεγάλας ζημίας λόγῳ τῶν προδοσιῶν αἰτινες ἦτο ἐνδεχόμενον νὰ λάβουν χώραν ἀπὸ μὴ μεμνημένους καὶ οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν τὰς κινήσεις του ἀπὸ τὴν ἐπὶ τετραμνηνον ἐν τῇ ὑποδούλῳ δράσιν του.

Ἡ ὑποδοχὴ ἡ; ἔτυχεν ὁ κατελθὼν δι' ὀλίγας ἡμέρας εἰς Ἀθήνας ἀρχηγὸς Πουτέτσης ὑπῆρξεν ἀρίστη ὁ κινῶν τὴν ὄλην τῆς Η.Ε. μηχανὴν Σπυρομήλιος ἀντελήφθη ἀμέσως τὴν ἀξίαν τοῦ Πουτέτση καὶ ἐμερ μνησεν ὅπως πᾶσαι αἱ ἀναληφθεῖσαι ἔναντι τοῦ σώματος Πουτέτση ὑποχρεώσεις τῆς Α' Διευθύνσεως ἐκπληρωθοῦν, ἂν καὶ τὸ ἐγγεῖρημα δὲν ἦτο εὐχερὲς καθύσον ἢ Η.Ε. ἔστερεῖτο ὡς εἶπομεν παντελῶς χρημάτων πρὸς συντήρησιν τοῦ σώματος, ἐπέτυχε ὅμως τοῦτο κατόπιν πολλῶν προσπαθειῶν, πεισθέντος τοῦ Κράτους ν' ἀνολάβῃ τὴν δαπάνην ταύτην ἢ ἐξείρεσις ἀφ' ἑτέρου ἐργασίας εἰς δεκάδας ἀνέργων ἦτο προβληματικὴ, ὁ μόνος ἐργασθεὶς ὑπερανθρώπως διὰ τὴν τακτοποίησιν τῶν ἀνδρῶν τοῦ σώματος ἦτο ὁ Γεώργιος Δούμας Γενικὸς Διευθυντῆς τῆς Ἐταιρείας τροχιοδρομῶν, εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ὁποίων διώρισεν τοὺς περισσοτέρους.

Τὸ σῶμα παρέμεινεν εἰς Πράμαντα μέχρι τοῦ 1910 ὅποτε διελύθη κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἰσῆλθεν κατ' ἐπανάληψιν εἰς τὴν ὑπόδουλον κατόπιν διαταγῶν τῆς Α' Διευθύνσεως ἐκτελέσαν ὠρισμένας αὐτῆς ἐντολάς. Ὁ Πουτέτσης καὶ μακρὰν τῆς Ἠπείρου εὐρισκόμενος ἐπανέφερεν εἰς τὴν τάξιν διάφορα παρεκτρεπόμενα πρόσωπα

δι' ἀπλῶν μηνυμάτων, ἰδίᾳ κατὰ τὴν περιοδὸν τὴν μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐξ Ἰωαννίνων τοῦ ἀξιωματικοῦ διευθυντοῦ τῆς Α' Διευθύνσεως.

Παραθέτομεν ἔνταῦθα μίαν ἐπιστολήν του ἀπευθυνομένην εἰς τοὺς Σπ. Σ. καὶ Στ. Α. ἣτις παρεδόθη ὑπ' αὐτῶν εἰς τὸ προξενεῖον καὶ μέσω τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν ἐστάλη εἰς τὸ Α.Σ. τῆς Η.Ε. εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ὁποίας εὐρίσκεται. Ἡ ἐπιστολὴ δὲν φέρει οὔτε χρονολογίαν οὔτε τόπον προελεύσεως, ἔχει δὲ οὕτω :

«Σᾶς εὐχομαι ἀσπροπρόσωποι διὰ τὴν προαγωγὴν σας εἰς ἐφοροεπίτροπους βεβαίως γιὰ νὰ καταστρέψετε τὰ Μοναστήρια, ἀλλὰ ἐὰν ὁμως ἐξακολουθήσετε τὴν ἀτιμίαν σας γιὰ νὰ καταστρέψετε τὰ μοναστήρια, τότε βέβαια καὶ αὐτὰ θὰ σᾶς βοηθήσουν διὰ νὰ σᾶς προβιάσω εἰς ἀνώτερον βαθμὸν. Σᾶς συνιστῶ νὰ παύσετε πλέον νὰ ἐνοχλῆτε τὸν ἡγούμενον τῆς ἱερᾶς μονῆς Στου παινας καὶ Ἀσπραγγέλους ὅπου ἀρχίσαν νὰ μπῆτε ἕναν παρὰ στὸ γρόσι, καθὼς καὶ τὰ ἄλλα μοναστήρια ὅπου ἐπροχωρήσαν Παλουρῆ, Λυκοστάνη καὶ Ντιχοῦνι. Ἐὰν δὲν ἀποσυρθῆτε καὶ ἐξακολουθήσετε νὰ ἀνακατωθῆτε εἰς τὰ μοναστήρια νὰ ἔχετε ὑπ' ὄψιν σας ὅτι θὰ σᾶς καταστρέψω ὅλην τὴν περιουσίαν σας κινητὴν καὶ ἀκίνητον, ἀκόμη καὶ τὴν ζωὴν σας καὶ νὰ μὴ σᾶς περάσῃ ἡ ἰδέα ὅτι θὰ εὐρῆτε προστασίαν ἀπὸ κανέναν.

Διατελῶ

1. Πουτέσης ἢ Καλαμῆς
(Σφραγίς).

Ὁ Πουτέσης μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ σώματος ἐγκατεστάθη εἰς Ἀλμυρὸν ὅπου ἦλθεν εἰς γάμον μετὰ τὴν κόρην ἑνὸς ἱερέως, ἀπὸ τὸν γάμον τοῦτον ἐγεννήθη ἕν ἄρρεν τέκνον περὶ τοῦ ὁποίου ἡ κατωτέρω πρὸς Σπυρομήλιον ἐπιστολὴ τοῦ Πουτέσης. Ἐκεῖ ἰδιώτευσεν μέχρι τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1912, ὁπότε διετάχθη νὰ συγκροτήσῃ τὸ σῶμα καὶ ἐξέλθῃ εἰς τὴν ὑπόδουλον. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἄνευ χρονολογίας καὶ τόπου προελεύσεως, ὁμιλεῖ περὶ διελεύσεως ἐκ Καλαμπάκας καὶ παροχῆς ἀρωγῆς ἀπὸ τὸν ταγματάρχην Σταματοπούλου· αἱ

ἀρχαὶ διατέλουν ἐν ἀγνοίᾳ τῶν ἀποφάσεων τῆς Κυβερνήσεως καὶ τούτου ἕνεκεν παρεμβάλλονται δυσχέρειαι, ἀνάγκη νὰ εἰδοποιηθῶν καὶ ἐν τέλει «Δὲν σοῦ γράφω πολλὰ μόνον τοῦτο, ὅτι τὸ σπῆτι μου σοῦ τὸ ἀφήνω βάρος ὅτι καὶ ἂν συμβῆ, νὰ τὸ ἔχῃς ὑπ' ὄψιν σου νὰ μὴ πεινάσουν» καὶ περαιτέρω «Τὸν Μίλτον νὰ τὸν φιλήσῃς ἀπὸ μένα καὶ νὰ τὸν στείλῃς νὰ βαπτίσῃ τὸ παιδί στὸν Ἀλμυρὸ διότι μένει ἔτσι». Ὁ ἡρωϊκὸς Γιάννος προαισθανόμενος τὸ ἡρωϊκὸν τέλος του, ἄφηκε τὴν οἰκογένειάν του εἰς τὴν μέριμναν τῶν φίλων καὶ συναγωνιστῶν του παρεκάλει δὲ τὸν Σπυρομήλιον νὰ στείλῃ τὸν ἀδελφόν του Μιλτιάδην νὰ βαπτίσῃ τὸ μονάκριβο παιδί του, τὸν μετὰ τὴν βάπτισιν Βοργίαν.

Ἡ ἔξοδος ἔλαβε χώραν τὸ πρῶτον δεκαπενθήμερον τοῦ μηνὸς Αὐγούστου, καθόσον ὁ Λάϊος ὑπηρετῶν τότε εἰς τὸ ἐν Ἀγορινῷ Ὑπ)μα τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης, ἔλαβεν τὴν 15ην Αὐγούστου ἐπιστολήν ἐκ Καλαρρυτιῶν ἄνευ χρονολογίας ἐν ἣ ὁ Πουτέσης τοῦ ἀνήγγειλεν τὴν ἔξοδον μετὰ τεύθυνσιν τὸ Ἀργυρόκαστρον.

Ἡ πρὸς τὸν Λάϊον ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἑξῆς :

«Ἀδερφε Ἀλέκο,

Ἀπόψε διαβαίνομε τὰ σύνορα, ὁ ἀρχηγὸς με διέταξε νὰ πιάσω τὸ Δέλβινο γιὰ νὰ ὀργανώσωμε τὸ Ἀργυρόκαστρο καὶ νὰ βγάλωμεν τουφέκια ἀπὸ Κέοκυρα, ἔχω μαζί μου καὶ τὸ Στέφανο ποὺ σὰ ἀσπάζεται, ἤθελε νὰ ἀκολουθήσῃ καὶ ὁ Βασίλης, τί νὰ τὸν κάνω, δὲν τὸν πήρα καὶ τοῦ κακοφάνηκε, εἶναι μονάχα γιὰ χορατὰ καὶ δὲν τὸν ἀκοῦν καὶ τὰ ποδάργια. Μυρίζει μαρουῖτι, οἱ Ἀρβανῆτες σιούκωσαν κεφάλι, τὰ πράγματα στένεψαν καὶ μοῦ φαίνεται θ' ἀνάψῃ πέρα γιὰ πέρα τὸ ντουφέκι. Δὲν με ἄφηκαν νὰ πάρω πολλοὺς μονάχα 45, θὰ πάρω παιδιὰ ἀπὸ Τσάμικο καὶ Κούρεντα. Ὁ Θεὸς βοηθός.

Σᾶς φιλῶ ἀπὸ καρδιά
ὁ ἀδερφός σου Γιάννης

Διελθὸν τὴν μεθόριον τὸ σῶμα κατηνύθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Κουρέντων ἐκεῖ καὶ συγκεκριμένως εἰς τὴν ἐν Ἀραχωβίτση οἰκίαν τοῦ Νάσιου Γκανιάτσα, ἔλαβε

χώραν σύσκεψις εἰς τὴν ὁποίαν παρέστησαν πολλοὶ ἀρχηγοὶ ὁμάδων καὶ ἄλλα μαχητικὰ στοιχεῖα τῆς ἐπαρχίας, κατ' αὐτὴν ὁ Πουτέτσης ἀνεκοίνωσε περίληψιν τῶν διαταγῶν τοῦ Κέντρου καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι βαδίζει εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου, τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ὀργανώσῃ καὶ ἐξοπλίσῃ ἐκ τῆς ἀπέναντι Κερκύρας. Οἱ πλεῖστοι τῶν παραστάντων κατὰ τὴν σύσκεψιν ἀπεδοκίμασαν τὴν ἐνεργεῖαν ταύτην ὑποδείξαντες τοὺς ἐπιπροσθύνοντας κινδύνους συστήσαντες ἀποχὴν ἀπὸ πάσης τοιαύτης ἐνεργείας. Παρομοίαν σύστασιν ἔκαμε καὶ ὁ Λαΐος ἐξ Ἀργινίου δι' ἐπειγούσης ἐπιστολῆς τοῦ μέσῳ Νικόλα Μάιου, ἡ ὁποία εἶναι ἀγνωστον ἂν ἔφθασεν εἰς χεῖρας τοῦ Πουτέτση.

Ὁ Πουτέτσης ἀναγνωρίζων τὴν ὀρθότητα τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν ἀντιτιθεμένων εἰς τὴν εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου μετάβασίν του, ἠγέρθη ὀρθίος καὶ ἐν μέσῳ γενικῆς συγῆς εἶπε τὰ ὀλίγα αὐτὰ ἀποφασιστικὰ λόγια «Ἀδέρφια, ὅταν ὀρκισθῆκαμε νὰ ὑπηρετήσωμε τὴν Πατρίδα, ὑποσχεθῆκαμε νὰ χύσωμε γι' αὐτὴν τὸ αἷμα μας, τώρα ἤλθεν αὐτὴ ἡ ὥρα, συζητήσεις δὲν χρειάζονται, ὁ καθένας θὰ πάῃ στὴ θέσι πού τοῦ ὄρισαν οἱ ἀρχηγοί, ὁποῖος θέλει ἄς μὴ με ἀκολουθήσῃ». Κατόπιν τούτων ὅλοι οἱ ἄνδρες ἐδήλωσαν ὅτι θ' ἀκολουθήσουν τὸν ἀρχηγόν, ἐξ αὐτῶν ἐξέλεξε 20—25 καὶ ἤρχισε ἡ πρὸς Ἀργυροκάστρον πορεία, ὅπου ἔλαβον χώραν τὰ δραματικὰ γεγονότα τὰ ὁποῖα κατωτέρω ἐκθέτομεν.

Ἡ ἀποστολὴ τοῦ σώματος Πουτέτση εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ἀργυροκάστρου, ὑπῆρξε βασικῶς ἄσκοπος καὶ ἀτυχής, ἐκεῖ οὐδεμίαν εἶχε προηγηθῆ ὀργάνωσις, ἡ ὁποία εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἀσφαλείας ἐνὸς ἐνόπλου σώματος, οὔτε κύκλοι, οὔτε ὀμάδες, οὔτε δίκτυον πληροφοριῶν καὶ τροφοδοσίας, ἀλλὰ τοῦναντίον λαὸς τρομοκρατημένος, ἀποφεύγων τὴν παροχὴν οἰασθήποτε βοήθειας καὶ ἐπὶ πλέον συνοικισμοὶ τουρκαλβανῶν, ἔστω καὶ ἀραιοί. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἐξοπλισμὸν τῶν κατοίκων, ἡ πείρα εἶχεν ἀποδείξει ὅτι μόνον διὰ τ ο π ι κ ῆ ς ὀργανώσεως εἶναι δυνατὸς καὶ σκόπιμος, οὐχὶ δὲ δι' ἀνταρτι-

κῶν σωμάτων, ἡ κίνησις τῶν ὁποίων θὰ ἐγίνετο ἀμέσως ἀντιληπτή. Ἀτυχῶς ἡ σχετικὴ ἐνεργεῖα τοῦ Κέντρου παρασυρθέντος ἴσως ὑπὸ τοῦ ἐν Ἀργυροκάστρῳ ἀντιπροσώπου του, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου οὐδαμῶς ἀνεύρομεν, ἀλλὰ μόνον τὸ ψευδώνυμον «Νικοκλῆς» ὑπῆρξεν ἐσφαλμένη καὶ ἐγένετο ἀφορμὴ τοῦ προώρου θανάτου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος ἀκριβῶς τὴν ὥραν ἐκείνην ἠδύνατο νὰ παράσχῃ πολυτιμοτάτας ὑπηρεσίας λόγῳ τοῦ γοήτρου τὸ ὁποῖον ἤσκει εἰς ὀλόκληρον τὴν Ἠπειρον, τῆς ἀκριβοῦς γνώσεως προσώπων καὶ πραγμάτων καὶ τοῦ θερμοῦ καὶ ἀδόλου αὐτοῦ πατριωτισμοῦ.

Μοναδικὴ δικαιολογία τῆς ἐνεργείας ταύτης τοῦ Κέντρου δύναται νὰ θεωρηθῆ ἡ ἐπείγουσα ἀνάγκη τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν Ἀλβανικῶν συμμοριῶν αἰτινες εἶχον ἀρχίσει νὰ κατέρχονται πρὸς Νότον. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην ἔπρεπε νὰ προηγηθῆ στοιχειώδης ὀργάνωσις τῆς περιοχῆς οὕτως ὥστε τὸ σῶμα νὰ ἔχη τὰ ἀπαραίτητα στηρίγματα τοῦθ' ὅπερ εἶχε διαπιστωθῆ ἐκ τῆς προηγηθείσης πείρας. Ἀτυχῶς ὁ εἰσηγηθεὶς ὡς φαίνεται «Νικοκλῆς» τοῦ Ἀργυροκάστρου θὰ ἦτο πρόσωπον οὐδεμίαν ἔχον πείραν τοιούτων ἐνεργειῶν.

Τὸ σῶμα ἀναχωρῆσαν ἐξ Ἀραχωβίτσης διῆλθε τὸν Καλαμῖν καὶ διὰ τῆς ἐπορχίας Πρωγνίου κατηνθύνθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν Δελβίνου τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ μηνὸς Σεπτεμβρίου. Μόλις ἐγένετο ἀντιληπτὴ ἡ ἐκεῖ παρουσία του, ἤρχισε ἡ καταδίωξις ὑπὸ τῶν ἀποσπασμάτων Χωροφυλακῆς ὑποβοηθουμένων ὑπὸ Ἀλβανικῶν συμμοριῶν. Ἡ πρώτη ἐπαφὴ ἐπῆλθε τὴν 13ην Σεπτεμβρίου παρὰ τὴν θέσιν «Κρανιά», ὅπου ἔλαβε χώραν συμπλοκὴ μετ' Ἀλβανικὴν συμμορίαν ὑπὸ ἀρχηγόν τὸν ἐξ Αὐλῶνος Ἀλῆ Βυανίτσαν καὶ στρατιωτικὸν ἀπόσπασμα, ἀποτέλεσμα ταύτης ὑπῆρξεν ὁ φόνος 12 Τουρκαλβανῶν, ἐκ τῶν ἡμετέρων ἐτραυματίσθη ὁ φοιτητὴς Θεολογίας Στέφανος Παπαφώτῃ Πάντος ἐκ Σωτήρας, υἱὸς τοῦ γνωστοῦ ἠρωϊκοῦ ἱερέως τῆς φάλαγγος τῶν Γαριβαλδινῶν τοῦ Παπαφώτῃ Πάντου, ἐφημερίου τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τῶν Ἁγίων Ἀσωμάτων. Οὗτος διεκομίσθη εἰς Λεσινίτσαν ὅπου παρέμεινεν κρυπτόμενος μέχρι

τῆς Ιάσεως του, ὁ Πάντος ἔπεσεν βραδύτερον ἥρωϊκῶς μαχόμενος εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς μετὰ τὸν βαθμὸν τοῦ λοχίου τοῦ Πεζικοῦ, ἐπίσης ἐτραυματίσθη ὁ ἐκ Ποπόβου Σπύρος Γαλάτης ὅστις διεκομίσθη μέσῳ Δίβρης εἰς Κέρκυραν.

Μετὰ τὴν συμπλοκὴν ταύτην, ἐνετάθη ἡ καταδίωξις καὶ τὴν 25ην Σεπτεμβρίου ἐκυκλώθη τὸ σῶμα ἐν ὄρῳ νυκτὸς κατόπιν προδοσίας εἰς τὸ χωρίον «Τσοῦκα» τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας· ἐκεῖ περὶ τὸ λυκαυγὲς τὸ σῶμα ὑπέστη αἰφνιδιασμόν, κατ' αὐτὸν ἐφονεύθησαν ὁ ἀρχηγὸς Ι. Πουτέσης, ὁ ἀνεψιὸς του Γρηγόριος Μαντζάρης ἡ Φαρμάκης, πρῶτος ὀρμήσας ἐκ τοῦ καταλύματος ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῶν πυροβολισμῶν, ὁ Δ. Στ. Στύλος ἐκ τοῦ χωρίου Κασήμ—Ἀλάμπεη, εἰς χωροφύλαξ ἐξ Ἀρ-

τῆς ὀνόματι Νίκος, ἀγνώστου ἐπωνύμου, ὅστις εἶχεν ἀκολουθήσει τὸ σῶμα κατὰ τὴν ἐκ Τζουμέρκων διέλευσίν του, καὶ δύο ἄλλοι ὧν τὰ ὀνόματα δὲν κατώρθωσαμεν νὰ ἐξακριβώσωμεν. Κατόπιν τῆς συμφορᾶς ταύτης, οἱ ὑπόλοιποι μετὰ πολλὰς περιπετείας ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Θύμιου Λιῶλιου, καταγομένου ἐκ τῆς ἐπαρχίας Δελβίνου καὶ γνωρίζοντος τὴν χώραν, κατώρθωσαν κακῶς ἔχοντες νὰ διαπεραιωθῶσι εἰς Κέρκυραν. Οἱ Τουρκαλβανοὶ ἀποκόψαντες τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐκόμισαν ταύτας εἰς Δέλβινον, ὅπου κατάπληκτοι διεπίστωσαν τὴν ταυτότητα τοῦ Πουτέση, τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ἀσύλληπτον καὶ ὁ ὁποῖος ἐπὶ τόσον χρόνον τοὺς ἐτρομοκράτησε διαφυγῶν ὅλας τὰς ἐνέδρας χάρις εἰς τὴν ἀρίστην ὀργάνωσιν τῆς Η.Ε. καὶ τὴν μετὰ

Τὸ Σῶμα τοῦ Γιάννη Πουτέση

παραδειγματικῆς ἀνταπαρνήσεως παρεχο-
μένην συνδρομὴν τῶν μελῶν αὐτῆς.

Τοιοῦτον ὑπῆρξε τὸ τέλος ἑνὸς ἡρωϊκοῦ
Βόρειοηπειρώτου, ἑνὸς ἀγνοῦ ἰδεολόγου,
ἑνὸς θερμοῦ πατριώτου καὶ ἐπιλέκτου μέ-
λους τῆς Η.Ε.

Αἰωνία του ἡ μνήμη.

ΑΛΕΞ. ΛΙΒΑΔΕΥΣ

Σημ. Οἱ ἐπιζήσαντες συναγωνιστὰὶ καὶ θαυμα-

σταὶ τοῦ Πουτέτσι ἐλάξευσαν τὸ 1940 ἐπὶ πεν-
τελικῷ μαρμαροῦ τὴν προτομὴν του, δὲν ἐπρό-
φθασαν δὲ νὰ τὴν στήσουν εἰς μίαν τῶν πλατειῶν
τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων λόγῳ τοῦ παρεμ-
πεσόντος πολέμου. Ἢδη ἐναπόκειται εἰς ὅσους
πιστεύουν εἰς τὰ πεπρωμένα τῆς Φυλῆς νὰ συλ-
λέξουν τὸ ἀναγκαῖον ποσὸν διὰ τὴν μεταφορὰν
καὶ τοποθέτησίν της. Θὰ εἶναι αὕτη μνημεῖον
αἰώνιον, τῶν δεσμῶν μας μετὰ τὴν Βόρειον Ἠ-
πειρον, τέκνον τῆς ὁποίας ἦτο ὁ ἡρωϊκὸς Που-
τέτσι.

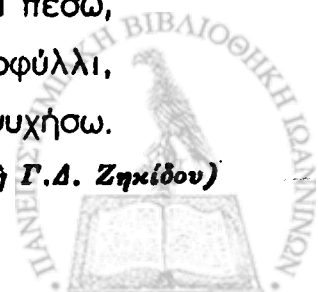
Α.Δ.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ

ΓΙΑ ΣΗΚΟΥ ΚΑΠΕΤΑΝΕ ΜΟΥ...

- «Γιὰ σήκου καπιτάνε μου, καὶ μὴ βαρειοκοιμᾶσαι».
— «Μὲ τί ποδάρια νὰ σκωδῶ καὶ χέρια ν' ἀκουμπήσω ;
μῶχουν τὸ γόνα τριμματα, τὸν πλάτη τσακισμένο.
Μωρὲ παιδιὰ μου, σῦρτε με πέρα σ' ἐκεῖν' τὴ ράχη,
ποῦναι τὰ πεῦκα τὰ ψηλά, τὰ δέντρα τὰ μεγάλα,
καὶ κόψτε καὶ χλωριά κλαριά καὶ βάλτε με νὰ πέσω,
καὶ δό μ'τε τὸ ντουφέκι μου, τὸ δόλιο καρυοφύλλι,
γιὰ νὰ τὸ τρίξω τρεῖς φοραῖς κι' ἀπαὶ νὰ ξεψυχῆσω.

(Ἀπὸ τὴ συλλογὴ Γ.Δ. Ζηκίδου)

Γ Α Ζ Η Ε Β Ρ Ε Ν Ο Ζ

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΙΚΥΡΙΑΡΧΟΣ ΤΩΝ ΓΙΑΝΝΙΝΩΝ

Ὁ πρῶτος «ἀφέντης» (ἐπικυρίαρχος, suzerain) τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων καὶ τῆς περιοχῆς του, ἦταν ὁ διάσημος στὴν ἱστορία τοῦ Τουρκικοῦ Κράτους Γαζῆ—Ἐβρενόζ, στρατηγός, ἐπὶ ἓνα σχεδὸν αἰῶνα, πέντε σουλτανειῶν, τῶν: Ὁρχάν, (1326—1360), Μουράτ τοῦ Α' (1360—1389), Βαγιαζίτ τοῦ Α' τοῦ ἐπιλεγομένου Γιλντιρίμ (Κερανοῦ) (1389—1402), τῶν διαδοχῶν του Σουλείμάν, Μουσαῖ, καὶ Μωάμεθ (1402—1413) καὶ τοῦ Μωάμεθ τοῦ Α' (1413—1421)¹.

*

Γύρω στὰ 1387, τὰ ἰσχυροποιημένα τὴν ἐποχὴ αὐτὴ Ἀλβανικὰ φύλλα—οἱ περισσότεροί, χριστιανοὶ ἀκόμα—πίεζαν πάρα πολὺ τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο. Ταυτόχρονα, τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ, στὴ Βαλκανικὴ γενικὰ καὶ στὶς Ἡπειρωτικὰς περιοχάς, κυκλοφοροῦσαν εὐρύτατα τὰ κατακτητικὰ ἰσλαμικὰ στίφη, τὰ ὁποῖα, ἀπὸ τότε ἀκόμα κόντευαν νὰ διαλύσουν ὀριστικὰ τὸ Βυζαντινὸ Κράτος. Οἱ τότε Δεσπότες τῶν Γιαννίνων τοῦ Κάστρου, πότε συμμαχοῦσαν μὲ τοὺς Ἀλβανοὺς γιὰ νὰ ἀμυνθοῦν κατὰ τῶν Τούρκων, καὶ πότε μὲ τοὺς τελευταίους αὐτοὺς, γιὰ νὰ ἀποφύγουν τὴν Ἀλβανικὴν κατάκτηση².

*

Στὰ 1388, ὁ τότε Δεσπότης τοῦ Κάστρου τῶν Γιαννίνων Ἡσαῦ Μπουοντελ-

1. Ἀ. Βαπορίδου, Βιογραφικὴ τῶν Σουλτάνων Ἱστορία, 1894, τόμος Α'.

2. Παπαρρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. Ἔθνους, 1887, τόμος Ε'. — Π. Ἀραβαντινοῦ, Χρονογραφία τῆς Ἡπείρου, τόμος Α'. — Κ. Μ. Μέκιου, Ἱστορία τῆς Ἡπείρου, Κάιρο, 1909. — Ι. Λαμπρίδη, Ἡπειρωτ. Μελετήματα, Πωγωνιακὰ, Μαλακασιακὰ Α'.

μόντε, ὁ γνωστός στὴν ἱστορία ὡς Ἰζάουλος, βρέθηκε στὴν ἀνάγκη νὰ «προσκυνήσει»³ τὸν στὴ Θεσσαλονίκη τότε ἐδρεύοντα γιὸ τοῦ Σουλτάνου Μουράτ τοῦ Α', Βαγιαζίτ (τὸν Γιλντιρίμ), καὶ νὰ γίνῃ ἔτσι «ὑποτελής» του (vassal).

Ἐπιστρέφοντας ὁ Ἰζάουλος στὰ Γιάννινα, συνοδεύτηκε ἀπὸ τὸ «Βρανόζη, ὀθωμανὸ Στρατηγὸς», ὁ ὁποῖος ὡς σημάδι τῆς ἐπικυριαρχίας ποὺ ἀρχίζε, ἔχτισε, ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο καὶ στὴν περιοχὴ τοῦ Ναοῦ τῆς Ἁγία—Τριάδας, ἓναν Ἐκε : Τὸ γνωστὸ μέχρι σήμερα ὡς «Ἐκε Γαζῆ—Βρενόζ»⁴, ἀκριβῶς πρὸς πάνω ἀπὸ τὰ θερινὰ τῆς πόλης λουτρό. Τὸ ἔτσι ἰδρυμένο βακουφικὸ φέουδο, προικίστηκε γιὰ τὴ συντήρησή του μὲ ὅλες εἰς γαῖες, ποὺ καλύπτονται σήμερα ἀπὸ τὸ τοπωνύμιον Λεῖβαδιώτη, καὶ πρὸς τὰ δυτικά, ἴσαμε

3. Χρον. τῆς Ἡπείρου, ὅπου ἀμέσως πρὸς πάνω, Α' σελ. 152. — Παπαρρηγοπούλου, ὅπου πρὸς πάνω, Ε' σελ. 288, 289.

4. Γνωστότατο μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸ στὰ Τουρκοκρατούμενα Γιάννινα. — Βλ. καὶ Δ. Σαλαμάγκα: 1) Περίπατοι στὰ Γιάννινα, στὸ περιοδικὸ τῶν Γιαννίνων «Ἡπειρωτ. Γράμματα», τεύχ. 9 - 10, σελ. 314 καὶ ἐπ. 2) Ὁ Μπεϊλέρμπεϊς τῆς Ρούμελης, στὴν ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», 4, 5, 6, 9 Αὐγούστου 1950. 3) Ὁ Παγετὸς τοῦ 1434 καὶ τὸ Μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης, εἰς ἐφημ. Γιαννίνων «Κῆρυξ», 9 Φεβρ. 1952. 4) Ὁ Γαζῆ Ἐβρενόζ, ἐφημ. Γιαννίνων «Κῆρυξ», 19 Ἀπρ. 1952. 5) Περίπατοι στὰ Γιάννινα. Σειρὰ Γ', Ἡ δυναστεία τῶν Ἀσλανιδῶν, εἰς ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», 16, 23, 31 Ὀκτ. 7, 13, 20, 28 Νοεμβρ. 4 Δεκεμβρ. 1951.—Ἡλία Βενέζη, Ἱστορία καὶ Θρύλος, στὴν ἐφημ. Ἀθηνῶν «Τὸ Βῆμα», 4 Μαρτ. 1952. — Χρ. Σούλη, Ταξίδι Τούρκου Περιηγητοῦ στὴν Ἡπειρο, στὰ «Ἡπειρωτικὰ Γράμματα», ὅπου πρὸς πάνω.

τὴν περιοχὴ τοῦ Ὁρφανοτροφείου Γεωργίου Σταύρου!.

*

Ὁ Γαζή—Βρενός, ἀνήκε σὲ οἰκογένεια χριστιανῶν ἔξωμοτῶν, —πιθανότατα ἠπειρώτικης καταγωγῆς— τῆς μεγάλης βυζαντινῆς οἰκογένειας τῶν Βρανάδων, τῆς ὁποίας ἓνας κλάδος εἶχεν ἐξισλαμισθεῖ κα-

1. Ὅπου πῶς πάνου, Περίπατοι στὰ Γιάννινα, καὶ ἀπὸ ἀνακοίνωση τοῦ ὑπερεβδομητάρη Γ. Παπανικολάου, παλαιοῦ Γιαννιώτη. — Τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ καὶ ἀπὸ τὸ Βαγιαζήτ τὸ Γιλντιρίμ, εἶναι ἰδρυμένο—καὶ ὄχι μονάχα αὐτό, ἀλλὰ καὶ ἄλλα παρόμοια στὴν Ἠπειρο (Παραμυθιά, Ἀργυρόκαστρο, Κόνιτσα, βλ. «Ἠπειρωτ. Γοάμματα», ὅπου πῶς πάνου σελ. 247, ὑποσημ. 5) καὶ τὸ τζαμί τῶν Γιαννίνων Μπαϊρακλή, τὸ λεγόμενο ἄλλοτε τῆς Βούσης τοῦ Παζαριοῦ. Κατὰ τὴν ἐποχὴ αὐτῆ, (βλ. Βιογραφικὴ τῶν Σουλτάνων Ἱστορία, ὅπου πῶς πάνου, σελ. 23), καὶ ὁ πατέρας τοῦ Βαγιαζήτ, ἔχτιζε «τεμένη, μοναστήρια, σχολεῖα καὶ λουτρῶνες», ἀλλὰ καὶ ὁ Ἐβρενός στὰ κατακτώμενα μέρη, «πτωχοκομεῖα καὶ ξενῶνες» (Τεκέδες). Ἀπὸ τὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ χρονολογεῖται καὶ ἡ πρώτη ἐγκατάσταση Τουρκικῶν στοιχείων ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο. Τὰ στοιχεῖα μάλιστα αὐτὰ (Παπαρρηγόπουλου ὅπου πῶς πάνου, σελ. 238), ἦταν Τουρκομανικά, «ἀτίθασοι καὶ δύστροποι με ληστρικές συνηθείας», «σφόδρα (δύως) εὐάριθμοι» σχετικὰ με τὸν ἐκασταχοῦ ἐπιχώριο πληθυσμό. Οἱ ὀλίγοι ἀξιωματοῦχοι τῆς παράδοσης— ἐγκαταστάθηκαν στὴν περιοχὴ τοῦ Τεκὲ Βρενός, στὸ γνωστὸ στὴν ἱστορία τοῦ τόπου «Τουρκοπάλουκο» αὐτοὶ ἦταν πού, κατὰ μιὰ ἔξοδο τῶν χριστιανῶν τοῦ Καστροῦ ἀπὸ τὰ τείχη του, γιὰ ἓνα παλαιότατο πανηγύρι (πιθανότατα τῆς Ἀη - Τριάδας), ἀρπαξάν τὶς χριστιανικὲς παρθένες τῆς Τουρκικῆς παράδοσης, καὶ τὶς ἐκάναν γυναῖκες τους. (Στὰ 1430, οἱ Τούρκοι εἶχαν χορηγήσει αὐτοτέλεια στοὺς Καστρικούς πού συνθηκολόγησαν καὶ τὴ συνθήκη πού ὑπόγραψαν τότε, τὴν κράτησαν, στὶς γενικὲς τῆς γραμμῆς, ἐπὶ διακόσια μετέπειτα χρόνια· δὲν εἶναι κατὰ συνέπεια κατανοητὸ ὅτι ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή θὰ τὴν εἶχαν παραβιάσει, ἀρπάζοντας τὰ κορίτσια τῶν καινούργιων (ψιλῶ σχεδὸν ὀνόματι) ὑποτελῶν, με τοὺς ὁποίους τοὺς ἔδεναν πρόσφατες συνθήκες. Αὐτό, μόνο οἱ ληστρικοὶ ἀντάρτες Τουρκομανοὶ μπορούσαν νὰ τὸ κάνουν. Τὸ μνημεῖο κατὰ συνέπεια «Ἐφτάμπουλές», ἔχει σχέση με περιστάτικα πού συντελέστηκαν πρὶν ἀπὸ τὰ 1430.— Ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα, ἔχουν ἔτσι τεθεῖ, γιὰ πρώτη φορὰ ἀπὸ τὸν ὑποφαινόμενο, σὲ πολλὰ προηγούμενα σημειώματα (ὅπου πῶς πάνου καὶ ἄλλου), καὶ ἀναπτύσσονται πλατύτερα στὴν ἀνέκδοτη ἀπὸ καιρὸ ἐργασία μου «Ζουλεῖχα».

τὰ τὸ IB' αἰῶνα'. Ὡς Ἕλληνα ἔξωμότη τὸν χαρακτηρίζει καὶ ὁ Hammer, στὴ δεκαοκτάτομή του ἱστορία τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους*.

*

Στὴν ἐπικυριαρχία τοῦ Καστροῦ τῶν Γιαννίνων, τὸν διαδέχτηκαν ἀργότερα —ἢ ἴσως καὶ ἀπὸ τὰ πρῶτα ἀκόμα χρόνια— οἱ γιοιοὶ του, οἱ ὁποῖοι ἦταν πέντε: ὁ Ἀγασί, ὁ Μπεχράμ, ὁ Ἀλῆ, ὁ Μπέγκ καὶ ὁ Ἰσα. Ὁ τρίτος καὶ ὁ πέμπτος, ἐμφανίζονται στὴν ἠπειρωτικὴ ἱστορία σὲ πολεμικοὺς ἀγῶνες με τοὺς ἄλβανούς φυλάρχους καὶ φεουδάρχες, Ἰωάννη Καστριώτη, (πατέρα τοῦ Σκεντέρ-μπεῦ), καὶ Ἀριανίτη Σπάτα Κομνηνό*.

Μιὰ ἀπὸ τὶς ἐμφανίσεις αὐτές, εἶναι καὶ ἡ ἐξῆς:

Στὰ 1430, τὸ Γιαννιώτικο Κάστρο, πού τὸ πολιορκοῦσε ὁ Σινὰν Πασιάς, εἶχε ὅπως ξέρουμε συνθηκολογήσει τώρα ὀριστικά, ἐξασφαλίζοντας μιὰν αὐτοδιοίκηση «ἐλευθέρης σχεδὸν πόλης» μέσα στὰ διαρκῶς ἀκόμα στὴ Βαλκανικὴ μετακινούμενα στίφη. Στὰ 1434, ὁ Ἀριανίτης Σπάτας Κομνηνός, ἐπαναστατεῖ κατὰ τοῦ Σουλτάνου καὶ ξεκινῶντας ἀπὸ τὶς περιοχὲς τῆς Τσερμενίτσας, συγκροτεῖται με τὸν Ἀλῆ, γιοιοῦ τοῦ Ἐβρενός καὶ Ἐπίτροπο τοῦ Σουλτάνου, τὸν κατατροπώνει, τὸν ἀναγκάζει νὰ καταφύγῃ στὰ Γιάννινα καὶ πολιορκεῖ τὸ Ἀργυρόκαστρο. Τότε εἶναι πού ἐμφανίζεται στὴν ἠπειρωτικὴ σκηνὴ ὁ ἐπίσης διάσημος Τούρκος Στρατηγὸς Ντουραχάν Πασιάς (ἐξισλαμισμένος καὶ αὐτὸς χρι-

2. Ε. Σιδερίδη, Κορτήσιος Βρανᾶς ὁ Ἠπειρώτης, στὰ Ἠπειρωτικὰ Χρονικὰ τοῦ 1928· σελ. 253 καὶ ἐπ.

3. Hammer, Histoire de l'Empire Ottoman, Paris 1835, τόμ. 1ος, σελ. 219, 222 καὶ ἐπ., 278 καὶ ἐπ., 339, τόμ. 2ος, σελ. 138, 143, 150, 151, 154, 358 καὶ ἐπ.—Τὸ βιβλίο αὐτὸ τοῦ Hammer, μεταφράστηκε καὶ στὰ Ἑλληνικά καὶ βρίζεται στὴ Βιβλιοθήκη τοῦ Δήμου Θεσσαλονίκης.— Βλ. ἐπίσης τὸ ἄρθρο, Evrenos, τῆς Islâm Ansiklopedisi, 1947, 33 Cüz, ὅπου καὶ πλούσια βιβλιογραφία.

4. Χρον. τῆς Ἠπ., ὅπου πῶς πάνου, Α, σελ. 161 καὶ 176.— Ἐπίσης Δ. Σαλαμάγκα, Ὁ Παγετός τοῦ 1434 καὶ τὸ Μοναστήρι τῆς Ντουραχάνης, ὅπου πῶς πάνου.— Βλ. ἐπίσης καὶ στὸ Δεξ. Ἐλευθερουδάκη, λ: Ἀριανίται.

στιανός ἢ γόνος ἔξιλαμισμένων, ὁ ὁποῖος, ἀπὸ τῆ Θεσσαλίας, σπεύδει πρὸς βοήθεια τοῦ Ἀλῆ Ἐβρενόζ: βιαστικὸς καὶ ἀνιδέαστος, σὲ καιροὺς βαρυχειμωνιάς, καθὼς κατέβαινε ἀπὸ τὸ Ντρίσκο, τὴν παγωμένη καὶ σκεπασμένη μὲ χιόνια Γιαννιώτικη Λίμνη, τὴν παίρνει γιὰ κάμπο, τὴν περνάει ὀλόκληρη μὲ τὸ στρατό του, σπεύδει νὰ λύσῃ τὴν πολιορκία τοῦ Ἀργυρόκαστρου, διώχνει τὸν Ἀριανίτη στὰ ὄρη τῆς ῥαίας του, καὶ γυρίζοντας — ἐπειδὴ σὲ θαῦμα εἶχεν ἀποδώσει τὴ σωτηρία τὴν ἀπὸ πνιγμὸ στὰ νερά τῆς Λίμνης — στίς ὄχθες ἀπ' ὅπου εἶχε ξεκινήσει καὶ ὅπου ἔστεκε ἓνα εἰκονοστάσι τῆς Παναγίας, χτίζει τὸ Μοναστήρι της, τὸ γνωστὸ μέχρι σήμερα ὡς Παναγία τῆς Ντουραχάνης¹.

*

Ὁ Γαζή Ἐβρενόζ, εἶνε θαμμένος στὰ Γιαννιτσά, πόλη, πού γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο ἦταν γιὰ τοὺς Τούρκους ἱερή. Ἐκεῖ ἦταν καὶ τὸ προσωπικὸ του φέουδο, πὺ τὸ εἶχε κατακτήσει στὰ 1363².

Σχετικὰ μὲ τὴν ἀπ' αὐτὸν κατάκτηση τοῦ Βαρδάρ καὶ τῆς Γενιτσιά, σώζεται ἀκόμα ὁ ἐξῆς θρύλος:

«Ἐγινε ἐκεῖ μεγάλη μάχη καὶ χύθηκε τόσο αἷμα, πὺ κοκκίνησε ἡ λίμνη (τῶν Γιαννιτσῶν). Τὸ β. ἄδου, στὴ ματωμένη λίμνη, καθρεφτίστηκε ἡ ἡμισέλινο μὲ τᾶστρο· ἔτσι ἀπὸ τότε, καθιερώθηκε (αὐτὴ) ὡς ἔμβλημα τοῦ Ὀθωμανικοῦ Κράτους»³.

*

Ἄλλος θρύλος πὺ διασώθηκε ἀπὸ τὸν Hammer εἶναι καὶ ὁ ἐξῆς:

Καθὼς ὁ Ἐβρενόζ γύριζε θριαμβευτῆς ἀπὸ τὶς νίκες του καὶ τὶς κατακτήσεις ὀλόκληρων ἐπαρχιῶν τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους, «ὁ Σουλτάνος, δεξιωθεὶς φιλοφρό-

1. Ὅπου ἀμέσως πὺ πᾶνου, καὶ Δ. Σαλαμάγκα, Ὁ Μπεϊλέρ μπεν τῆς Ρούμελης, ὅπου πὺ πᾶνου.

2. Βλ. ἐπίσης, Λεξικὸ Ἐλευθερουδάκη, λ. Γιαννιτσά.

3. Κατὰ ἀνακοίνωση τῆς Ἀγγελικῆς Μεταλληνοῦ, ἱστορικῆς συγγραφέως, Θεσσαλονίκη. — Ἡ Χρυσάνθη Ζιτσαία, μὲ βοήθησε παρὰ πολὺ στὴ συλλογὴ πληροφοριῶν ἀπὸ τὸν Hammer.

νως τὸν πιστὸν καὶ γενναῖον στρατηγόν, διέταξεν ἀμέσως γενναίαν καὶ πλουσιωτάτην ἀμοιβὴν νὰ παράσχωσιν αὐτῷ, τιλοφορήσας αὐτὸν καὶ Γκαζὴν (ἴτοι νικητὴν, τροπαιοῦχον)· ἀλλ' ὁ στρατηγός, παρεκάλεσε τὸν σουλτάνον, ὅπως, ἀντὶ πάσης ἄλλης ἀμοιβῆς, δωρήσεται αὐτῷ τεμάχιον γῆς, ἴσον τῷ δέρματι βουβάλου, ἵνα ἀνεγείρῃ ἐν αὐτῷ πόλιν, ἣν τίθησιν ὑπὸ τοὺς πόδας τῆς Βασιλομήτορος».

«Ὁ Σουλτάνος, ἐθαύμασε καὶ ἐγέλασε συνάμα διὰ τὴν παράδοξον τοῦ στρατηγοῦ αἴτησιν· συγχρόνως δέ, μετὰ τῆς ἄλλης πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀμοιβῆς, ἐξέδωκε καὶ Χάτι Σερίφ, ὀρίζον τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς τοῦ στρατηγοῦ αἰτήσεως.

Ὁ Στρατηγός, λαβὼν τὸ Χάτιον, ἀνεχώρησε: σφάξας δὲ τὴν μεγαλυτέραν βούβαλον, ἔκοψε τὴν δορὰν αὐτῆς εἰς λεπτότατον ἱμάντα, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ περιέβαλε τὸν διὰ τὴν μέλλουσαν πόλιν ἀπαιτούμενον χῶρον· ἢ, ὡς τινὲς λέγουσιν, ἐκ τεσσάρων σημείων, εἰς ἃ ἐνέληξε πασσάλους ἐκ ξύλου πλατάνου, ἐξέτεινε τὸν ἱμάντα· καὶ ἐκ τῶν τεσσάρων σημείων, οὕτως, ὠρίσθησαν καὶ τὰ ὄρια τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς της»⁴.

*

Κατὰ ἄλλη παράδοση πὺ διασώθηκε ἀπὸ τὸ Γάλλο διπλωμάτη Felix Beaujour, στὸ χῶρο αὐτὸ περικλείστηκαν 96 χωριά, πὺ ἔτσι περιῆλθαν στὴν κληρονομικὴ κυριότητα τοῦ Ἐβρενόζ καὶ τῆς οἰκογένειάς του⁵.

*

Ἀπὸ τὶς περιοχὲς αὐτές, ὅταν ὁ Μουράτ ὁ Α' ἔκανε στὴν Προύσα τοὺς γάμους τοῦ γιοῦ του Βαγιαζίτ, «ὁ Ἐβρενόζ βέγης, προσήνεγκεν ἐκ τῶν υἱῶν καὶ θυγατέρων τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, ἑκατὸν ἐκ τῶν καλλίστων νέων καὶ παρθένων, ὡς δούλων», τοὺς ὁποῖους ὁ Σουλτάνος, δώρησε τελικὰ στοὺς Αἰγύπτιους πρέσβεις⁶.

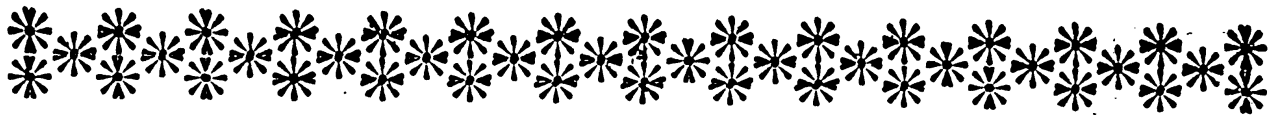
Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

4. Βλ. Hammer, ὅπου πὺ πᾶνου.

5. F. Beaujour, Tableaux de Commerce Grec au 18me siecle.

6. Βλ. Hammer, ὅπου πὺ πᾶνου.

Τὰ πήραμε τὰ Γιάννενα.

Διόσκουη: Κ. Παπαδημητρίου.

Μέτρια.

Τὴν 1^η φορά *p*, τὴ 2^η *f*.

p

1. Τὰ πή - ρα - με τὰ Γιάν - νε - να, μά -
 2. Τὸ λέν' ρι χτύ - ποι κι'οἱ βρον - τές, τὸ
 3. Τὰ πή - ρα - με βρον - τα - φω - νεῖ τὸ

- τια πολ. λά τὸ λέ - - νε, *mf* μά τια πολ. λά τὸ
 λέν' καὶ οἱ καμ - πᾶ - - νες, τὸ λέν' καὶ ρι χα -
 κά - δε παλ. λη - κά - - ρι, τὰ πή - ρα - με, τούς

λέ - - νε ὅ - που γε - λοῦν καὶ κλαῖ - νε; Τὰ κλαῖ - νε; Τὸ
 ρού - με - νες κι'οἱ μαυ - ρο - φό - ρες μά - νες; Τὸ μά - νες; Τὸ
 ἄ - παν. τῶ τοῦ θρό - νου τὸ κο - μα - ρι. Τὰ - μά - οἱ. Σκορ.

mf

λέν' που. λιὰ τῶν Γρε. θε - νῶν κι'ἄη. δό - νια τοῦ Με -
 λέν' καὶ οἱ Γιαν. νιῶ. τισ - σες, πού ζοῦ - σαν χρό - νια
 πί - στε τὰ τρα - γού. δια σας στὸ ὄρο - σε. ρὸ ἄ -

- τσό - δου *mf* πού τὰ σκια. Ξαν ἢ πα - γῶ - νιά κι'ἄ -
 βόγ - γου. Τὸ λέν' καὶ οἱ ζου - λιῶ. τισ - σες κι'οἱ
 - γέ - ρι, νὰ να. νου. ρί - σου - νε γλυ - κά τοῦ

f

- να - τρι - χι - λα φό - - δου. Τὸ φό - - δου.
 βρά - χοι τοῦ Ζα. λόγ - γου. Τὸ λόγ - γου.
 ὄρο - νου τὸ ἄ - στέ - ρι. Σκορ. - στε - ρι.

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΧΕΔΙΑΣΜΑΤΑ

Α'.—«Μὲ τᾶργανα . . .»

«Μὲ τᾶργανα βραχνὰ—βραχνά,
μὲ τοὺς ἀνακαράδες»

Τὸ στίχο αὐτὸ τοῦ ἄγνωστου—σὲ μένα—λαϊκοῦ (:) τραγουδιοῦ—ποὺ τὸν ἀναφέρει στὸ Γλωσσάριό του ὁ Ἀραβαντινὸς—θυμᾶμαι κάθε φορὰ πού, μὲ τῆ βοήθεια ἀπόμακρης ἀνάμνησης, ἀκούω στὰ σπλάχνα μου τὸ γιαννιώτικο τᾶργανον, ὅπως λέγαμε τὸ νταούλι τῆς γιαννιώτικης ἀποκρηᾶς¹ καὶ τῶν γλεντιῶν στὰ Ζευγάρια² καὶ τὰ Γύφτικα τῆς Καλούτσιας³. Τῆ λαϊκῆ αὐτῆ γκράν—κάσα, τὸ μέγα τύμπανο, μὲ τὸ ὁποῖο ἄκουσα νὰ καλοῦν στοὺς κυριακάτικους χορούς, τὶς νηὲς καὶ τὸ παληκάρια τοῦ Μετσόβου.

Κι ἀπὸ τοὺς μακρυνοὺς καιροὺς, ἀναθυμιάμαι τώρα τὰ τούρκικα Ραμαζάνια, ὅταν τὰ βράδια τῆς παράδοξης αὐτῆς τριαντακοστῆς, πού εἶναι, μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, ἀπόλυτη ἀποχή, τὶς νύχτες, ὀργιαστικῆ πανδαισία, τὰ νταούλια γέμιζαν τὶς τουρκοκρατημένες πόλεις μὲ τῆ διαπεραστικῆ ἀναταραχῆ καὶ τὸ συγκλονισμὸ τῆς ψυχῆς, ἀπὸ τοὺς κραδασμοὺς τῶν ὀργιαστικῶν τους ρεσιτάλ.

*

Καὶ σὲ ἀτελειωτῆ πίσω τους σειρὰ, ἀπὸ

1. 2 καὶ 3. Ἀπαραίτητο τὸ μεγάλο τύμπανο στὶς ἀποκρηάτικες συνοδεῖες πού ἐρχόταν, ἀπὸ τὶς ἀκραιῆς αὐτῆς συνοικίης (ἢ πρώτη, στὸ τέρμα τῆς ὁδοῦ Μανωλιάσσας, ἢ δεύτερη, περιοχῆ τῆς ὁδοῦ 21ης Φεβρουαρίου· στὸ τέρμα τους, κατοικοῦν κατὰ μεγάλη πλειοψηφία, οἱ ἐδῶ λεγόμενοι γύφτοι, πού ἐργάζονται συνήθως ὡς σιδεράδες καὶ ὀργανοπαίχτες, ἀλλὰ καὶ παντοδαποὶ ἐργάτες : καρραγωγεῖς, σὲ λατομεῖα κτλ. συνοδευόταν δὲ μὲ τὸ τζουρνά (τὴν ἀλλοῦ πιπίζα).

τὰ μακρῆ τῶν καιρῶν καὶ τῶν τύπων, ἀκούονται τὰ κάθε λογιῆς τύμπανα καὶ τυμπανίδια : ἀπὸ τὶς καυτερῆς καὶ ματωμένες σελίδες τοῦ Πιέρ Λοτι καὶ τοῦ Τζὰκ Λόντον, τὰ παντοδαπὰ τὰ μ—τὰ μ, πού καλοῦν, σὲ πολεμικοὺς ἢ αἰσθησιακοὺς συναγερομύς, τῆ φλογισμένη Ἀφρικῆ καὶ τὸν ἀμείλιχτο Εἰρηνικό. Μ' ἀντίθετα : ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητά μας, ἀκούονται χαρωπὰ τὰ τύμπανα πού συνώδευαν τὶς ὀρχηστρίδες, στὸν ἀνάερο καὶ ρυθμικὸ χορὸ τους.

*

Ἀπ' τοὺς σκληροὺς Σαρακηνοὺς καὶ τὰ Βυζαντινὰ στρατόπεδα, ἀπ' τοὺς κατάφρακτους τοῦ Μεσαίωνα καὶ τὸν Ἐρωτόκριτο, τρέχουν σὲ συνάντησή μας, οἱ ζευγαρωτοὶ ἀνακαράδες⁴. Καὶ κατόπι τὰ τουμπελέκια καὶ οἱ νταϊρέδες, τὰ ντέφια καὶ οἱ ντραμποῦκες⁵· οἱ τσιγγίστρος⁶ καὶ τὰ τακίμια⁷, οἱ γύφτοι καὶ οἱ λαλητάδες.

Σὰ μιὰν ἀνάκληση στὴν περισυλλογή, σὰ νὰ προστάζουν σύναξη καὶ προσοχή, σὰ σὲ θριαμβικὸ ξεκίνημα, τὰ νταμποῦρλα, ἀνοίγουν τὸ ρυθμικὸ κροτάλιωμα, μέσα σὲ θούρια καὶ παιᾶνες.

*

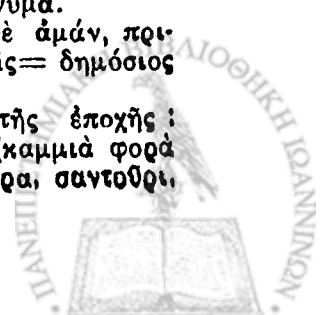
Κι' ὕστερα σὲ κάποιες μεγάλοπρεπες

4. Ἰταλικά nacchera· γαλλικά nacaires· στὸν Ἐρωτόκριτο, νιάκαρες.

5. Στὰ Γιάννινα, εἶδος τουμπελεκιῶ, μὲ κατεργασμένο δέρμα, δεμένο, ὄχι σὲ μισὸ πῆλινο δοχεῖο (στάμνα), ἀλλὰ σὲ εἰδικὸ κολοκῦθι. Νταϊρέδες καὶ ντέφια, εἶναι συνώνυμα.

6. Χορευτῆρες πάλκου καὶ καφὲ ἀμάν, πριμανιόνες· ἀπὸ τὸ περσικὸ τσεγγίς=δημόσιος χορευτῆς.

7. Τὸ μουσικὸ συγκρότημα τῆς ἐποχῆς : βιολί, λαούτο, κλαρίνο καὶ ντέφι (καμμιά φορὰ κατὰ προσθήκη ἢ ἐναλλαγῆ) φλογέρα, σαντούρι.

ὄρχηστρες, στὶς κορυφές ξεσπάσματος ἢ θριάμβου, ἀπάνω ἀπὸ τοὺς μουσικοὺς καταρράχτες, σὲ συγκλονίζει τελειωτικὰ σὲ μιὰ κυρίαρχη κορῶνα, ἡ γ κ ρ ἄ ν—κ ἄ σ σ α καὶ τὰ κ ὕ μ β α λ α°

Β'.—Τσαγκάριδες καὶ Σαράτσιδες

Ἡ λέξη τσαγγάρης, γιὰ ὑποδήλωση γενικὰ ἐκείνων πού φκιάνουν παπούτσια, μᾶς ἦρθε στὰ Γιάννινα μὲ τὸ «ρωμέϊκο».—Ἰσαμε τότε, σὲ στοιχεῖα πού μάζεψα γιὰ μιὰ ἐργασία μου γύρω ἀπὸ τὰ Ἰσνάφια ἐπὶ Τουρκοκρατίας', μονάχα στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα τῆ βρεῖκα, καὶ μόνο ὡς ἐπώνυμο. Τὸν κατασκευαστὴ γενικὰ ὑποδημάτων, ἀναλόγως τοῦ εἶδους ὑποδήσεως πού ἔφκιανε, τὸν λέγαν παπουτσηῖ ἢ κοντουρατζηῖ.—Ἦταν ἐπίσης καὶ οἱ σαράτσηδες καὶ οἱ τσαρουχάδες. Ἀλλὰ αὐτοὶ φκιάναν τσαρούχια καὶ κάτι συγγενῆ παπούτσια πού τὰ λέγαν σαράτσια.

*

Ἡ λέξη τζαγγίον, εἶναι ἀρχαιοτάτη, Παρθικὴ ἢ Περσικὴ κοινότητα τὰ τσαγγία στὸ Βυζάντιο, ἦταν ἓνα εἶδος ψηλές μπότες, ποδήματα, ὅπως τὰ λέγαμε ἐπὶ Τουρκοκρατίας, πού τὰ φοροῦσαν οἱ γεωργοί, οἱ στρατιῶτες καὶ οἱ βασιληάδες· οἱ τελευταῖοι ὅμως, ἀπὸ κόκκινο δέρμα καὶ κεντημένα μὲ ἀετοὺς καὶ πολύτιμα πετράδια°.

8. Τσιαμμτσιαράδες, στὴ Γιαννιώτικη διάλεκτο, λέξη τούρκικη.

1. Δ. Σαλαμάγκα, «Τὰ Ἰσνάφια καὶ τὰ ἐπαγγέλματα ἐπὶ Τουρκοκρατίας», εἰς ἐφημ. Γιαννίνων «Ἐθνικὸς Ἀγών», ἀπὸ 26)8 μέχρι 19)9)50, 27)9)50, καὶ (Ἀβτζηδες), 20, 29 Δεκεμβρίου 1951 1. 4, 6 Ἰανουαρίου 1952.

2. Οἱ παπουτσηδες, ἔφκιαναν τὰ ἐσώραφα μὲ ὄνα ἢ κορδέλες· οἱ κοντουρατζηδες, ἐμφανίστηκαν ἐδῶ περίπου κατὰ 1850, ἀπὸ Ἰταλοὺς στὰ Γιάννινα φυγάδες ἔχοντας μάθει τὴν τέχνη τοῦ σημερινοῦ εἶδους ὑπόδησης.

3. Παρόμοια ποδήματα χρωματιστὰ μυτερά, φοροῦσαν στὰ Γιάννινα καθὼς μερικὲς τζίκες (χανούμισες μπουλωμένες) καὶ μερικοὶ Χοτζιάδες· ἀπὸ μέσα, φοροῦσαν τὰ λεγόμενα μέστια· μαλακὴ πέτσινη ὑπόδυση, κατὰ τὸ εἶδος τοῦ τερλικιόυ, λαπιόύδας (καλτσάκιου). Αὐτό, γιὰ νὰ εἶναι πάντοτε ἔτοιμοι γιὰ προσκύνημα, χωρὶς νὰ μπαίνουν στὸ τζαμί,

Ἀπὸ τὰ τσαγγία τοῦ Βυζάντιου, βρεῖκα ὁ τζαγγάρις ἢ τζαγγάριος καὶ παληότερα ὁ σαγγάριος, ὅπως τότε λέγαν τὸ σκυτέα, τὸ σκυτοτόμο, τὸν ὑποδηματοποιό.

*

Καὶ ἡ λέξη σαράτσης εἶναι ἐπίσης ἀρχαία:—Παλαιότατο Τάγμα στοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Ἀραβες, ἦταν τὸ Τάγμα τῶν σαράτζ (ἰπλέων)· τὸ διαδέχτηκαν ἀργότερα οἱ σπαχῆ (σπαῖδες, ἰππεῖς) καὶ οἱ γενίτσαροι· (γιενι = καινούριο, νέο, τσιαρῆ=στράτευμα). Φοροῦσαν κι αὐτοὶ ἓνα εἶδος τσαγγία, μυτερὰ στὴν ἄκρη. Τὸ τσαρουῖ, ἦταν κι αὐτὸ μυτερὸ στὴν ἄκρη, καὶ τούρκικα λέγεται τσιαρίκ, ἀπὸ τὴν ἴδια πιθανῶς ρίζα τοῦ τσιαρῆ.

Σαράτσιδες λέγαν ἐπίσης καὶ τοὺς κατασκευαστὲς ἰπποσκευῶν (σαματοποιούς).

*

Φαίνεται ὅτι τὰ παλαιότατα αὐτὰ ἰππικὰ Τάγματα, ἦταν αὐτάρκη ἀπὸ τὴν ἄποψη εἰδικῶν τεχνιτῶν κατασκευῆς τῆς ὑπόδησεως καὶ τῆς ὑποσκευῆς τους· κι ἔτσι, τὸ ὄνομα τοῦ Τάγματος, μεταπήδησε εὐκόλα σὲ ὄνομα τεχνίτη τῶν εἰδῶν αὐτῶν.

Ὁ λογιωτατισμὸς, ἐπανάφερε σὲ χρῆση τὴν παλαιότατη λέξη σκυτεῦς καὶ σανδάλιον: Σὲ κατάλογο τοῦ 1911°, ἐμφανίζονται συντεχνίες ὑπαλλήλων ὑποδηματοποιῶν καὶ σκυτέων, καὶ σανδαλοποιῶν°.

Γ'.—Σιδηρουργοὶ καὶ μουσικοὶ

Στὸν κατάλογο τῶν στεφάνων γιὰ τὸν

μὲ τις κάλτσες μόνο: ἡ μωαμεθανικὴ λατρεία ἀπαγορεύει στοὺς πιστοὺς νὰ μπαίνουν στὶ τζιαμί μὲ τὴν ὑπόδηση τοῦ δρόμου, πού βεβηλώνει τὸ ἱερό· οἱ νεώτεροι Τούρκοι, φοροῦσαν γαλότσες ἀπὸ λουστρίνι, σὲ φόρμα πατικιοῦ, (πατημένης ἐμβάδας), μὲ σπηρουνάκι ἀπὸ πίσω γιὰ τὸ βγάλισμο.

4. Βλ. στὴν ἑβδομ. ἐφημ. Γιαννίνων «Θρησκευτικὴ Σάλπιγξ», κατάλογο στεφάνων ποὺ κατατέθηκαν στὸ μνημόσυνο τῶν Γρεβενῶν Αἰμιλιανοῦ, ὁ ὁποῖος δολοφονήθηκε στὶς 2 Ὀκτώβρη 1911.

5. Σανδάλια ὀνόμασαν τὰ... τσαρούχια

ὁποῖο θὰ μιλήσαμε στὸ ἐπόμενο (Δ') παρατιθέμενο σημείωμα, ἀναφέρεται καὶ ἡ συντεχνία τῶν σιδεροϋργῶν καὶ μουσικῶν.

*

Ἀπορεῖ κανένας, τί εἶδους ὁμοτεχνία νὰ ὑπάρχη ἀνάμεσα στὶς δυὸ αὐτὲς ἐπαγγελματικὲς τάξεις: Δὲ λέω· τὸ θέαμα ἐνὸς σιδεράδικου, μὲ τὸ βοερό του φυσερό, τὸ βούϊσμα τῆς φωτιάς πὺ βγάζει γαλάζιες φλόγες, τὸν ἤχο τῆς βιρυῆς, καθὼς πέφτει μὲ δύναμι στὸ ἀμόνι — πῶς πολὺ ὅταν εἶνε ἰρεῖς μαζῇ πὺ χτυποῦν ρυθμικὰ τὸ φλογισμένο σίδερο — τὸ θέαμα λοιπὸν αὐτό, σοῦ φέρνει στὸ νοῦ, Προμηθεῖα, Ἡφαιστο, Δαντικὲς σελίδες· καὶ τῆ μουσικῇ πὺ βγαίνει ἀπὸ τὸ ἀκουσμα αὐτῆς τῆς παντοδυναμίας τοῦ μυαλοῦ καὶ τοῦ χεριοῦ τοῦ ἀνθρώπου, μπορεῖς νὰ τὴν πῆς καὶ μεγαλόπρεπη. Ὅσο ὅμως κι ἂν εἶναι, αὐτῇ, ἀποκλείει τὴν ἄλλη, τὴν πραγματικὴ μουσικῇ: θέλω νὰ πῶ, αὐτῇ πὺ βγαίνει ἀπὸ τὰ μουσικὰ ὄργανα. Ἴσως μὴ γκράν κάσσα, πὺ θὰ τὴ χτυποῦσαν μανιακά, δαιμονισμένοι ἄγριοι!.. Μὰ πῶς ν' ἀκουστῇ μέσα στὰ μπουμπουνιτὰ τοῦ σιδεράδικου τὸ ... κλαρίνο καὶ τὸ σαντοῦρι;

*

Κι ὅμως· στὰ Γιάννινα, καὶ τώρα ἀκόμα, δίπλα στὸ φυσερό, μπορεῖ νὰ ἰδῆς κι ἓνα βιολιῖ ἢ ἓνα ντέφι. Αὐτὰ τὰ δυὸ ἐπιγγέλματα, τὰ συνδέει στὴν Ἡπειρο μὴ — πῶς νὰ τὴν πῶ; — «προσωπικὴ ἔνωση», ὅπως λέγαν στοὺς καιροὺς τῶν μοναρχιῶν, τὴν ἔνωση δυὸ κρατῶν, κάτου ἀπὸ ἓνα καὶ τὸν αὐτὸ μονάρχη. Μὰ φταίει ὁ λογιωτατισμὸς, κι ἡ μανία τῆς κακῶς ἐννοούμενης καλλιτέλειας, πὺ δὲ μᾶς ἀφήνει νὰ τὸ καταλάβουμε αὐτό, στὶς δυὸ αὐτὲς ἡπειρώτικες τέχνες.

Πρόκειται ἀπλούστατα γιὰ τοὺς γύφτους, ὅπως λέγαμε τὸν παλιὸ καιρό, καὶ τοὺς σιδεράδες, καὶ τοὺς βιολιτζίδες· γιὰτι κι οἱ δυὸ, προερχόταν ἀπὸ τὸ τέρμα τῆς Καλούτσιας καὶ τὰ Ζευγάρια, τίς γύφτικες ὅπως λέγαμε παλαιότερα συνοικίες.

Δ'. — Οἱ . . . «πνευματοπῶλαι»

Στὸν κατάλογο τῶν Ἰσναφιῶν πὺ στὰ

1906 κατάθεσαν στέφανο στὸ μνημόσυνο τοῦ Φώτιου Κορυτσᾶς, ὁ ὁποῖος δολοφονήθη κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν κομιτάτων καὶ τῶν ἀνταρτικῶν, ἀναφέρεται καὶ ἡ συντεχνία τῶν «. . . πνευματοπῶλων καὶ ξενοδόχων».

Αἰσθάνομαι τὸν πειρασμὸ νὰ κάνω τώρα κι ἐγὼ λιγάκι πνεῦμα εἰς βάρος τῶν πνευματοπῶλων τοῦ 1906· μὴ πὺ τὸ πούλᾶν, γιὰτι νὰ μὴν ἀγοράσουμε κι ἐμεῖς λιγάκι;

Εἶναι ὅμως τάχα αὐτοὶ θύματα τῆς λογιωτατιστικῆς κομποῦλειας; ἢ μήπως μονάχα τοῦ κατασκευαστῆ τῆς ταινίας τοῦ σιφάνου πὺ κατάθεσαν, ὁ ὁποῖος, νόμισε οἰκονομικώτερο γι' αὐτόν, νὰ συντομεύσῃ στὰ χρυσὰ γράμματα τὸ . . . ἀτελείωτο οἶνο πνευματο. . . κτλ; Πὺ ξέρεις; μπορεῖ νὰ μὴ τὸ χωροῦσε κι ἡ ταινία.

*

Πρὸς δικαιολογία πάντως τοῦ Ἰσναφιῶ, ὀφείλουμε νὰ ὁμολογήσουμε ὅτι, καὶ οἱ Ἰταλοὶ, τὸ οἶνο πνεῦμα τὸ λένε πνεῦμα, spirito, καὶ συντομότερα spiritto· μήπως κι ἐμεῖς σπῖρτο δὲ λέμε τὸ πνεῦμα; εἶνε σπῖρτο μοναχὸ λέμε γιὰ τὸν εὐφυῆ καὶ πνευματώδη ἄνθρωπο, πὺ λάμπει γύρω μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ γι' αὐτὸ ἴσως λέμε καὶ τὸ . . . σπῖρτο (πυρεῖο), σπῖρτο.

Κατὰ ποῖο ὅμως τρόπο συνεργάζεται τὸ πνεῦμα μὲ τὰ ξενοδοχεῖα; Καθὼς μαντεύετε, συμβαίνει κι ἐδῶ τὸ ἴδιο πὺ εἶπαμε στὸ ἄλλο σημείωμα, γιὰ τοὺς σιδηροϋργοὺς καὶ μουσικοὺς: Τὰ ξενοδοχεῖα τοῦ 1906, ἦταν, τὰ περισσότερα, ξενῶνες: λογικῶν ἀλλὰ καὶ . . . ἀλόγων ζῶων. Καὶ σ' αὐτὰ δίναν, καὶ κριθάρι, καὶ φαγητό· καὶ πότιζαν, καὶ μὲ νερό, καὶ μὲ ρακί (σπῖρτο, ὄνομα καὶ πράγμα): ἦταν ἀπλούστατα χάνια, πὺ ἦταν, καὶ ξενοδοχεῖα γι' ἀνθρώπους, καὶ σταῦλοι (τὸ γιὰ ζῶα, ἐννοεῖται)· καὶ παχινὰ, καὶ ἐστιατόρια, κρασο-ρακοπωλεῖα.

*

Νὰ λοιπὸν πῶς τὸ πνεῦμα, μπορεῖ θαν-

1, Ὁ κατάλογος, βρίσκεται στὸ ἀτομικὸ μου ἀρχεῖο.

ΑΘΑΝ. Χ. ΠΑΠΑΧΑΡΙΣΗ, Καθηγητοῦ
—Θ' Γυμνασίου Ἀρρένων Ἀθηνῶν—

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΙΣ ΤΟ ΤΟΠΩΝΥΜΙΚΟΝ ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ ΣΥΜΒΟΛΗ*

Δ') ΤΟΠΩΝΥΜΙΑ ΜΕΡΟΠΗΣ

στην Ἀγχατοριάδα· λόφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐξωκκλήσι ἀφιερωμένον εἰς τὴν Ἀγ. Τριάδα.
στον Ἀιλιά, στον Αἰνικόλα, ὁμοίως.
στον Ἀιχαράλαμπρο· ἢ παρὰ τὸν ναῖσκον τοῦ Ἀγίου Χαραλάμπους τοῦ Παλαιο-
πύργου ἐδαφικὴ ἔκτασις τῆς Μερόπης.

στην ἄλατισιὰ, ἀλλὰ καὶ σὴν ἄλατισιὰ.
Εἰς τὸν β' τύπον ἀκούεται καθαρῶς διακε-
κριμένη ἢ προφορά τοῦ τ καὶ τοῦ σ· δὲν ἀκούεται τὸ συμφωνικὸν σύμπλεγμα, ἔπως εἰς τὰς λέξεις *Τοιάμης, Τοιαῦος, τσέρος, τσακώνω*. Χωράφια καὶ ὁ περίξ αὐτῶν βο-
σκοτόπος. Ἡ ὄνομασία ἐπλάσθη ἕνεκα τῶν εὐρισκομένων ἐκεῖ πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων παραθέτουν ἄλλες διὰ τὰ βοσκήματα.

στην Ἀμπαραιοκευὴ (δηλ. σὴν Ἀγία Παρασκευή)· λόφος ὀνομασθεὶς οὕτω ἀπὸ τὸν ἐπ' αὐτοῦ κτισμένον ναῖσκον, ὁ ὁποῖος τι-
μᾶται εἰς τὴν μνήμην τῆς Ἀγ. Παρασκευῆς.

Τὸ σ πρὸ τοῦ οὐρανικοῦ μαλακοῦ κ (κί, κε) προφέρεται ἐν Πωγωνίῳ ὡς ch. Ἡ προφορά αὕτη ὑφίσταται, ὅσον γνωρίζω, καὶ εἰς τὸ Ζαγόρι καὶ εἰς τὴν Δερόπολην¹.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

1. Βλ. Δυὸ τραγοῦθια ἀπὸ τὴν Βόρειο Ἡπειρο εἰς τὸ περιοδικὸν Βόρειον Ἡπειρον, Σεπτ. 1936, σελ. 30 κ.ε.

μάσια νὰ φιλοξενεῖται καὶ μέσω τὰ χά-
νια· εἶναι τρομερὰ δημοκρατικόν. Πάντως οἱ ἀναγνώστες, ἅς μᾶς συγχωρήσουν τὸ πολὺ φτηνὸ πνεῦμα ποὺ κάνουμε· σ' αὐτὸ, φταῖνε κυρίως οἱ . . . πνευμα-τοπῶλαι.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

στον ἀνεμόμυλο· λόφος, ἐφ' οὗ ἄλλοτε πιθανώτατα ἀνεμόμυλος, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς ἐνθυμεῖται.

στην ἄσβεστοριά· χωράφια καὶ ἡ περίξ αὐτῶν ἔκτασις. Ἄλλοτε ὑπήρχεν ἄσβεστοριά.

στὸ βάτο· χωράφια. Φυτώνυμον.

στοῦ Βαϊνίτη· λακκούλες καὶ χωράφια.
Ἐπιπληθυντικὸς τὰ βαϊνίτια, ὅταν τὰ χω-
ράφια λαμβάνονται ἐν τῷ συνόλῳ· λ.χ. προ-
σίνισαν τὰ βαϊνίτια.

στὴ βρόσιτινα· τμήμα τῆς Νεμέρτσ(κ)ας, θερινὸν βοσκοτόπι.

στὴ βιδάγια· χωράφια.

στὸ βιτοικόπλο· βλ. σχετικῶς ὡς καὶ τὰς ἄλλας προφοράς εἰς τὰ Ἡπειρωτικὰ Χρονικά, 1933, σελ. 148.

στὰ δέματα· χωράφια λεγόμενα οὕτω, διότι, ἐπειδὴ κείνται ἐπὶ πρανοῦς ἐδάφους, κατ' ἀνάγκην ἀνεγείρονται τοῖχοι, δέματα λεγόμενοι, πρὸς συγκράτησιν τοῦ χώματος.

στοῦ δροῦβαλη· ράχες καὶ χωράφια. Πιθανῶς κυριώνυμον.

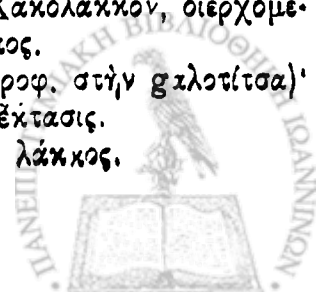
στοῦ Ἰοικιλιάμου· χωράφια καὶ ἡ περιέχουσα ταῦτα τοποθεσία. Κυριώνυμον.

στοῦ Ἰτζίου ἢ στοῦ Ἰτζίου τῆ ῥάχη· λόφος καὶ χωράφια.

στον Κακόλακκο· ὁ ἀνατολικῶς τοῦ χω-
ρίου Κακολάκκου, δυτικὸν δὲ σύνορον τῶν Ρομπατῶν πρὸς τὸν Κακόλακκον, διερχόμε-
νος ἀπόκρημνος λάκκος.

στην καλοῖτσα (προφ. σὴν γιλοῦτσα)·
χωράφια καὶ ἡ περίξ ἔκτασις.

στοῦ Καραθάνου· λάκκος.

στην καρυά (προφ. στήν γαριά)· Χωράφια. Καρυά τώρα δὲν ὑπάρχει.

στοῦ Μιχομάνου· χωράφια. Ὅταν λαμβάνονται ἐν τῷ συνόλῳ σὰ μίχομάνια.

σὸ ξεροπλαγο· τὸ ἄνωθεν τῆς Μερόπης καὶ τοῦ Παλαιοπύργου γυμνὸν (ξερό) πρανές.

στην παλιόστρουγκα (προφ. στήμ βαλιόστρουγκα)· τοποθεσία ἔπου ἄλλοτε ὑπῆρχε στρούγκα.

στην παλιουριά (προφ. στήμ βαλιουριά)· χωράφια. Φυτώνυμον.

στην Παναγιά (προφ. στήμ βαναγιά)· λόφος καὶ ἐξωκκλήσι.

στην πλαγιά (προφ. στήμ βλαγιά)· χωράφια κείμενα ἐπὶ πρανοῦς.

σὸν πρωτόερο (προφ. σὸμ βρωτόερο)· ὁ πλησίον καὶ ἄνωθεν τοῦ χωρίου λάκκος. Ἴσως σκωπτικὸν ἐλατήριον ὑπολανθάνει εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ τοπωνυμίου τούτου.

σὸ ριζό· τὸ ἄνωθεν τοῦ χωρίου ριζωμα τῆς Νεμέρτσ(κ)ας.

σὴ Σωτείρα· λόφος καὶ ἐξωκκλήσι Με-

ταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος. Εἰς χωρία τοῦ Δυτικῷ Ζαγορίου ἤκουσα νὰ λέγεται ἡ ἐορτὴ τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος τς Ἄι-Σουτήρους.

σὰ τζιοβανάλωνα· χωράφια. Μᾶλλον κυριώνυμον, δηλ. κάποιος λεγόμενος Τζιομπάνος ἢ Τζιομπάνης εἶχεν ἐκεῖ ἄλωνι. Ὁ πληθυντικός, διότι τὰ χωράφια πολλά. Πρβλ. ἄνωτέρω στοῦ Βαϊνίτη, σὰ Βαϊνίτια.

σὸ τζιοβανοκούρι· δασύλλιον, λάκκος καὶ τὰ παρακείμενα χωράφια. Μᾶλλον καὶ τοῦτο κυριώνυμον ὡς καὶ τὸ προηγούμενον.

σὰ τσεριά· χωράφια ἔπου ὑπάρχουν τσέροι (εἶδος δρυός). Ὁ πληθυντικός σὰ τσεριά, ἔστις ἐνίκησε ὑπάρξαν πιθανῶς τοπωνύμιον σὸν τζέρο ἢ σὸν τσέρους, ἐσχηματίσθη ὡς τὰ ἄνωτέρω σὰ βαϊνίτια, σὰ μίχομάνια, σὰ τζιομπανάλωνα.

σὰ τσιόκοτα καὶ σὰ τζιόκοτα· χωράφια καὶ βοσκήσιμος τόπος. (βλ. τοπωνύμιον καὶ εἰς «Ἡ π. Χρονικά» 1933 εἰς Συμβολὴν εἰς τοπωνυμικὸν Πωγωνίου, τοπωνύμια Κακολάκκου).

[Συνεχίζεται]

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

Συλλογὴ ΕΥ. ΜΠΟΓΚΑ

— Ζῆ καὶ ζαίν'

Γιὰ ὅσους διάγουν ἄθλια ζωὴ

— Ζοῦρλις ἔχ' πουλλές· κόκκινις κὶ παρδαλές ἢ

— Οἱ ζοῦρλις εἶνι σόια-σόια κλπ.

Γιὰ ὅσους δὲν εἶναι μὲν «δεδηλωμένοι» τρελλοί, κάνουν, ὅμως κί' αὐτοὶ τίς ἰδιότυπες «τρέλλες» τους.

— Ἡ πείνα σί πάν(πάει) σι' οὐχτροῦ τὴν πόρτα

Ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς πείνας εἶναι ἄνωτερο ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα.

— Ἡ κουσιῆ (=τρεχάλα) τ'ς γάτας, ὡς τ'ν ἀχυριώνα

Γιὰ ὅσους εἶναι ἀψίκοροι, γοργοχόρταστοι.

— Ἡ ἀρκοῦδα δὲ χουρταίν' μὶ μυρομήγκια (Μέτσοβο)

Γιὰ ἀνεπαρκεῖς προσπάθειες σὴν ἀντιμετώπιση μεγάλων ἀναγκῶν

— Θὰ χάσ' ἢ Βινιτιά βιλόν'

Ὅτι τόση μικρὴ σημασία πρέπει νὰ δίνῃ κινεῖς γιὰ ἕνα ἀχρηστο, γιὰ ἕνα παράσιτο τῆς κοινοῦτας, ὅση θὰ ἔδινε καὶ ἡ μεγάλῃ βελονοπαραγωγός, ἄλλοτε, Βενετία, ὅταν θὰ ἔχανε ἕνα ἀπὸ τὰ ἀναρτίμητα βελόνια τῆς.

ΜΑΝΘΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ Φιλολόγου

Η ΑΝΑΓΝΩΣΤΑΙΝΑ

(ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ)

Εἰς τὴν σελίδα 16ην τῶν «Ἡπειρωτικῶν Σελίδων» τοῦ μηνὸς Ὀκτωβρίου 195 δημοσιεύεται δημοτικὸ τραγουδι μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν «Τὸ Παραστράτημα» τὸ ὁποῖον παριστάνει τὴν ἡρωίδα του ὡς παραστρατημένην. Τὸ δημοσιευόμενον τραγούδι ἀδικεῖ παρὰ πολὺ τὴν κοσμοξακουμένην Ἀναγνώσταιναν, διότι ἡ παράδο-

σις ἀναφέρει ὅτι αὕτη ἦτο ἠθικωτάτη καὶ ἐξετιμᾶτο παρὰ πολὺ ἀπὸ ὅλους διὰ τὸν ἐνάρετον βίον της, ὃ δὲ ἀείμνηστος πατήρ μου Γεώργιος Β. Σωτήρης ἐξιστορῶν ἐν ὀλίγοις ἐν τῇ ἀ ν ε κ δ ὀ τ ω ἐμμέτρῳ ἱστορίᾳ περὶ τοῦ Ζαγορίου καὶ τῶν χωρίων αὐτοῦ τὰ περὶ τῆς Ἀναγνώσταινας ἐπαινεῖ τὴν ἠθικότητα αὐτῆς'.

«Κακὸ ζακὸν ἀπώχετε ἐσεῖς οἱ Ζαγορίσιες
τὴ νύχτα πᾶτε γιὰ νερό, τὴ νύχτα καὶ γιὰ ξύλα.
Σηκώθη ἡ Ἀναγνώσταινα πὼς εἶπ' ἡ πεθερὰ της
τὴ νύχτα ζύμωσε ψωμί, τὴ νύχτα σύρε γιὰ ξύλα.
Δὲ φταῖς κύρ' Ἀναγνώσταινα, δὲ φταῖς ἐσὺ καυμένη
μόν' φταῖει ἡ σκύλα πεθερὰ, ἡ Εὐὰ ἡ ἀνδραδέλφη
ποῦ σοῦειπαν νύχτα ζύμωσε, νύχτα σύρε γιὰ ξύλα
καὶ ζύμωσε καὶ κίνησες στὰ Ριζιανὰ γιὰ ξύλα.
Κι' ὁ Καραμπέρης τὸ σκυλὶ σοῦ ἔκαμε καρτέρι
στὴ Μάζια στὸ κρῦο νερὸ στὴν κερασιὰ ἴποκατο
σοῦ πιάνει τὸ μουλᾶρι σου, θέλει τὰ μαῦρα μάτια.
Ψιλὴ φωνίτσα ἔρριξες, ὅσον κι' ἂν ἤμποροῦσες
Ποῦ εἶστ' ἀδέλφια μ' χωριανοί, γλυτῶσι μ' ἀπ' τὸ σκύλο
Ὁ Ντῖνος τὴν ἐγλύτωσεν ἀπὸ τὴν ἀτιμία
κι' ὁ Δῆμος μετὰ τὸν Νικολὸ δέσαν τὸν Καραμπέρη
καὶ δέροντας τὸν ἔφεραν μέσα στὸ μεσοχώρι
κι' ὁ κύρ - Σταθᾶς ἐπρόσταξε καὶ τῶκοσαν τὸ χέρι».

Τὸ τραγούδι τῆς Ἀναγνώσταινας ἐποιήθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἸΘ' αἰῶνος, διότι τὸ ὑπ' αὐτοῦ περιγραφόμενον συνέβη κατὰ τὸ 1812. Τῆς Ἀναγνώσταινας, δὲν διεσώθη τὸ βαπτιστικὸν της ὄνομα καὶ οὐτε ἀπὸ ποῦ κατήγετο. Εἰς μικρὰν ἡλικίαν ὑπανδρευθῆ τὸν ἐκ Νεγάδων καταγόμενον καὶ μέγαν γαιοκτήμονα ἐν Ρωσσίᾳ

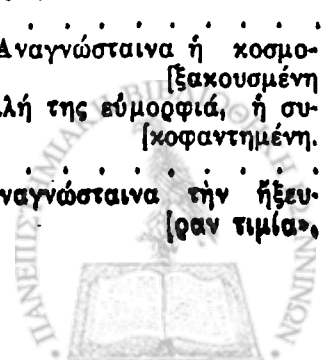
1. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 44 συνέβη τοῦτο κατὰ τὸ 1812.

Ἀναγνώστην Σύρμαν. Αὕτη ἠγαπᾶτο παρὰ πολὺ ἀπὸ τὸν ἄνδρα της καὶ ἐξετιμᾶτο

1. Γεώργιος Β. Σωτήρης «Ὀλίγοι στίχοι περὶ Ζαγορίου Ἡπείρου 1937

στίχ. 695 «Σύρμα ἡ Ἀναγνώσταινα ἡ κοσμοξακουμένη
γιὰ τὴν πολλὴν της εὐμορφίαν, ἡ συκοφαντημένη.

στίχ. 709 ὅλοι τὴν Ἀναγνώσταιναν τὴν ἤξευραν τιμία».

ἄσον οὐδεμία ἄλλη, ἀπὸ ὅλους διὰ τὰς ἀρετὰς της. Οἱ Νεγαδιῶται κυριολεκτικῶς τὴν ἐλάτρευον. Ἐξαιρέσιν ἔκαμαν μόνον ἡ πεθερά της καὶ ἡ ἀνδραδέλφη της, αἱ ὁποῖαι τὴν ἐμίσουν παρὰ πολὺ καὶ προσεπάθουν μὲ κάθε τρόπον νὰ τὴν κακολογήσουν καὶ νὰ τὴν ἐξοντώσων.¹

Μίαν ἡμέραν τοῦ καλοκαιριοῦ τοῦ 1812 ἡ Ἀναγνώσταινα διετάχθη ἀπὸ τοὺς οἰκείους της, ἵνα, ἀφοῦ σηκωθῆ πολὺ πρωτὶ καὶ ζυμώση, μεταβῆ εἰς Ριζιανὰ καὶ μεταφέρῃ ξύλα. Ἡ ἐνάρετος νύφη ὑπήκουσεν εἰς τὴν διαταγὴν καὶ ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ ἐν τῇ οἰκίᾳ μετέβη μαζί μὲ τὸ μουλάρι της εἰς τὰ Ριζιανὰ.

Ἡ οἰκογένεια τοῦ Ἀναγνώστη Σύρμα ὅπως καὶ πᾶσα οἰκογένεια τῶν Νεγάδων, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην εἶχεν ὡς ὑπρέτην ἓνα Καραμπέρην². Οὗτος ἐτρώθη ἀπὸ τὰ κάλλη τῆς νεαρᾶς κυρίας του, — ἡ ὁποία ἦτο καὶ παρὰ πολὺ ὠραία, — καὶ ἔκαρδόκει κάθε στιγμὴν νὰ ἐπιτεθῆ κατ' αὐτῆς καὶ κορέσῃ τὰς κτηνώδεις ὀρέξεις του. Εἰς τοῦτο δὲ καθημερινῶς ἐπιέζετο καὶ ἀπὸ τὰς κυρίας του, πεθερὰν καὶ ἀνδραδέλφην τῆς Ἀναγνώσταινας.

Ἐπὶ τέλους δὲ εὐρέθη ἡ κατάλληλος δι' αὐτὸν περίστασις, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ἀναγνώσταινα θὰ μετέβαινε διὰ ξύλα εἰς τὰ Ριζιανὰ. Διὰ τοῦτο τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐβγῆκεν ἀπὸ τὸ σπίτι κατὰ τὸ μεσονύκτιον, προεορεῦθη τῆς Ἀναγνώσταινας καὶ κρυπτόμενος εἰς τὸ παρὰ τὴν Μάζιαν τῶν Ριζιανῶν δάσος ἀνέμενεν αὐτήν.

Ἡ Ἀναγνώσταινα ἦλθεν εἰς τὴν Μά-

ζιαν καὶ ἀμέριμος ἐμάζευε ξύλα, διότι δὲν ἐφαντάζετο, ὅτι οἱ οἰκείοι τοῦ ἀνδρός της θὰ ὄθουν τὸν δούλον των εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε νὰ σχεδιάσῃ ἐπίθεσιν ἐναντίον της. Ἐξαφνικὰ ὁ Καραμπέρης ἐπετέθη κατ' αὐτῆς. Ἡ Ἀναγνώσταινα αἰφνιδιασθεῖσα ἐξέβαλεν ἀπελπιστικὰς κραυγὰς καὶ ἐκάλει εἰς βοήθειαν. Ταύτας ἤκουσαν οἱ παρὰ τὴν Μάζιαν εὐρισκόμενοι Ντίνος Κούμας, ὑλοτόμος, Δῆμος, ὑπρέτης τοῦ Καλαμανάκη καὶ Νικολός, ὑπρέτης τοῦ Χατζῆ Γιαννούση³. Οὗτοι ἔσπευσαν ἀμέσως καὶ τὴν ἀπήλλαξαν ἀπὸ τὸν κτηνώδη βιαστήν, ὁ ὁποῖος δὲν ἐπρόφθασε νὰ κορέσῃ τὸ αἰσχρὸν πάθος του καὶ ἀφοῦ τὸν ἔδεσαν δέροντες τὸν μετέφεραν εἰς τὸ μεσοχώριον τῶν Νεγάδων, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Κύρ - Σταθᾶ ἀπεκόπη τὸ δεξιὸ χεῖρι του.

Ὁ Εὐστάθιος Ἰωάννου, — Κύρ - Σταθᾶς λεγόμενος ἀπὸ ὅλους — ἐγεννήθη εἰς Νεγάδες Ζαγορίου κατὰ τὸ ἔτος 1740 καὶ ἀπέθανε κατὰ τὸ 1813. Οὗτος ἦτο ἀπόλυτος ἄρχων τῶν Νεγάδων⁴, ὁ δὲ Ἀλῆ Πασσᾶς τὸν ἐξετίμα καὶ τὸν ἐσέβετο παρὰ πο-

3. Γεώργιος Β. Σωτήρης. ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 44. α) Γεροντίνος. Κων/νος Γ. Τσίτας ἢ Κούμας ὁ ἐκ μητρὸς πάππος μου. ἀπλοϊκὸς καὶ τίμιος ἀνὴρ, ὑλοτόμος τὸ ἐπάγγελμα. β) Δῆμος, ὑπρέτης τοῦ Πέτρου Κώστα Πέτρου κοινῶς Καλαμανάκη. γ) Νικολός ἢ Κολιός, ὑπρέτης τοῦ Χατζῆ Γιαννούση. Οὗτοι ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ Γεροντίνου μετέβησαν εἰς τὸ παρὰ τὴν Μάζιαν δάσος πρὸς ἐκκοπὴν δρυίνων ξύλων δι' ἐπισκευὴν τοῦ διαδρόμου (Ἡλιακοῦ) τοῦ συνδέοντος τὰ μαγειρεῖα τοῦ Χατζῆ Γιαννούση μετὰ τῆς λοιπῆς οἰκίας, ἀκούσαντες δὲ τὰς φωνὰς τῆς Ἀναγνώσταινας, προσδραμόντες ἀπήλλαξαν αὐτὴν τοῦ κτηνώδους ἐκβιαστοῦ μὴ προφθάσαντος νὰ κακουργήσῃ ἐπ' αὐτῆς. Δέσαντες καὶ δέροντες αὐτὸν ἔφερον εἰς Μεσοχώριον, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Κύρ - Σταθᾶ ἀπέκοψαν διὰ πελέκεως τὴν δεξιὰν χεῖρα συνέβη τοῦτο κατὰ τὸ 1812. Μαρτυρία Χρυσούλας Χατζῆ Γιαννούση.

4. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρω σελ. 37.

στίχ. 595 «Ὁ Κύρ - Σταθᾶς ὁ φρόνιμος, κριτὴν εἰς τοὺς Νεγάδες διώρισεν Ἀλῆ Πασσᾶς, γιὰ φόνους γιὰ κανγάδες. Ἦξευρε πούναι τίμιος κι' ἀδέκαστος γιὰ κρίνη θὰ κρίνη τοὺς πάντας μὲ ἰσότητα καὶ μὲ δικαιοσύνη».

1. Γεώργιος Β. Σωτήρης, ἐνθ' ἀνωτέρω σελίς. 43.

στίχ. 698 «εἰς τ' Ἀρζιανὰ τὴν ἔστειλαν, νύχτα [νὰ φέρῃ ξύλα.

στίχ. 699 ὠμίλησαν τὸ δούλο των ἀχρεῖο Καραμπέρην».

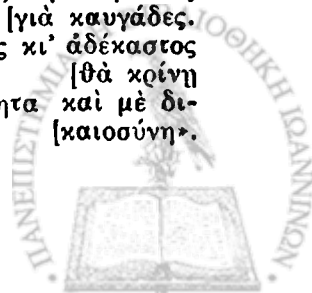
στίχ. 707 Ἡ Εὐὰ ἀνδραδέλφη της τραγοῦδι [ἔχει βγάλει

στίχ. 708 καὶ ἄτιμη τὴ νύφη της ἠθέλε νὰ [προσβάλλη

ὅλοι τὴν Ἀναγνώσταιναν τὴν ἤξευραν τιμία

κ' ἡ ἀνδραδέλφη ἔμεινε μόνον μὲ [τὴν κακία».

2. Καραμπέρης ... δηλωτικὸν περιοχῆς καταγωγῆς.

λὸν ἔνεκα τῶν ἀρετῶν του καὶ ἔνεκα τῶν νιῶν του, Ἀθανασίου καὶ Ἰωάννου, πρὸς τοὺς ὁποίους ὄφειλε χάριτας, διότι συνέδραμον αὐτὸν οἰκονομικῶς καὶ ἰσχύοντες οὗτοι ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπήλλαξαν τὸν Ἀλῆν ἀπὸ κατηγορίας πού ἀπεδόθη εἰς αὐτόν· μάλιστα δὲ ὁ εἰς ἕξ αὐτῶν συνέβαλε πολὺ χρηματικῶς παρὰ τῆ Τουρκικῆ Πύλῃ εἰς τὸ νὰ διορισθῇ ὁ Ἀλῆς Πασσᾶς τῶν Ἰωαννίνων'.

Ἡ οἰκία τοῦ Κύρ - Σταθᾶ ἦτο μεγαλοπρεπεστάτη καὶ ἔκειτο πρὸς βορρᾶν τῆς κεντρικῆς ἐκκλησίας. Ὑπῆρξε δὲ καὶ δικαστήριον, ἐν τῷ ὁποίῳ τελεσιδικῶς ἐδικάζοντο παντὸς εἴδους ὑποθέσεις. Τὰς ὑποθέσεις αὐτοῦ τόσον πολὺ ἐσέβeto ὁ Ἀλῆς, ὥστε εἰς ἐφεσιβάλλοντας αὐτὰς πρὸς αὐτὸν ἀπεκρίνετο «εἰπ' ὁ Κύρ - Σταθᾶς, ὄρε μῆτρο, κι' εἶναι δίκιο»¹. Ἦτο μὲν ὁ Κύρ Σταθᾶς αὐστηρὸς ἀλλὰ δικαιοτάτος ἀνὴρ καὶ κριτῆς ἀδέκαστος. Προσέτι δὲ καὶ ἀπὸ ἄλλα χωρία πολλοὶ προσέτρεχον πρὸς αὐτὸν διὰ τὴν λύση τὰς διαφορὰς των, διότι ἔθεωρεῖτο δεύτερος Σολομῶν εἰς τὰς κρίσεις του. Δι' ἀποφάσεως αὐτοῦ καὶ θανατικαὶ ποιναὶ ἐξετελοῦντο εἰς Νεγάδες. Ἀπὸ ὅλας τὰς ἀποφάσεις τοῦ Κύρ - Σταθᾶ διεσώθησαν μέχρι σήμερον δύο ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι ἡ ἀνωτέρω τοῦ Καραμπέρη, ἡ δὲ ἄλλη, ἡ ὁποία εἶναι καὶ θανατική, εἶναι ἡ ἑξῆς. Κᾶποιος ἀθίγγανος, ὑπηρέτης οἰκογενείας ἐν Σκαμνελίῳ, μετέβαινε εἰς Φραγκαδες. Εἰς τὸ παρὰ τὸν Ἅγιον Δημήτριον δάσος συνήτησε τὴν ὑπηρέτριαν τοῦ Καραχασάνη, νεάνιδα καταγομένην ἐκ Λεσινίτης, ἡ ὁποία μετέβη ἐκεῖ διὰ τὴν εὖρη μανιτάρια. Ὁ ἀθίγγανος ἐπετέθη κατ' αὐτῆς καὶ ἐκόρεσε τὰς κτηνώ-

δεις ὀρμάς του. Ἡ πράξις αὕτη κατηγορήθη εἰς τὸν Κύρ - Σταθᾶν, ὁ ὁποῖος διέταξε τὴν σύλληψιν τοῦ βιαστοῦ καὶ τὸν ἀπαγχονισμόν του εἰς τὸ δένδρον, ὑπὸ τὸ ὁποῖον διεπράχθη τὸ ἔγκλημα. Τὸ δένδρον τοῦτο, ὡς καὶ ἡ παρὰ τοῦτο τοποθεσία, ὀνομάζεται ἀκόμη καὶ σήμερον «Γυφτοκρέμασι».

Ὁ Κύρ - Σταθᾶς ἀπέθανε κατὰ τὸ 1813 καὶ ὁ θάνατός του ὑπῆρξεν αἰτία δημιουργίας φατριῶν καὶ διαιρέσεων εἰς Νεγάδες, ὥστε ἠναγκάσθη ὁ Ἀλῆς Πασσᾶς νὰ ἀποστείλῃ ἐκ Μπάγιας ἀπειλητικὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς Νεγαδιώτας ὑπὸ χρονολογίαν 2 Ἰουλίου 1817, διὰ τῆς ὁποίας διορίζων διοικητὰς τῶν Νεγᾶδων τοὺς Γεωργιάννην Τσίβην καὶ Γεώργιον Καρακώσταν ἐχορήγει εἰς αὐτοὺς ἀπόλυτον πληρεξουσιότητα νὰ διέπωσι τὰ τῶν Νεγᾶδων, ὅπως αὐτοὶ ἤθελον καὶ νὰ μὴ δίδουν λόγον πουθενά ἢ μὴ μόνον εἰς αὐτὸν τὸν Ἀλῆν, κανεὶς δὲ ἄλλος Νεγαδιώτης νὰ μὴ ἀναμιγνύηται εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Νεγᾶδων διότι θὰ τὸν φάη τὸ φίδι τὸ κολοβό, ὅπως ἐγράφετο εἰς τὴν ἐπιστολὴν.

Ἀπόγονοι τοῦ Κύρ - Σταθᾶ εἶναι ἡ οἰκογένεια τῶν Γεωργιτσαίων².

Ἀκόμη καὶ σήμερον ἀναφέρονται δύο τοπωνύμια, τὰ ὁποῖα ἔλαβον τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὰς κρήνας πού ἐκτίσθησαν εἰς τοποθεσίαν ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὰς τῆς παρουσίας ἱστορίας, τὸ πρῶτον «τ' Ἀναγνώσταινας» δηλ. ἡ βρύσ' τ' Ἀναγνώσταινας (ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1790) καὶ τὸ δεύτερον «ἡ βρύσ' τ' Σταθᾶ» (ἐκτίσθη κατὰ τὸ 1812)³.

Αὕτη εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἱστορία τῆς Ἀναγνώσταινας καὶ τοῦ τραγουδιοῦ αὐτῆς.

ΜΑΝΘΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

1. Εὐαγγελίδης ἐν Ἱστορίᾳ Ἀλῆ Πασσᾶ σελ. 101 ... ἀλλὰ καὶ τὰς ἀπαιτουμένας δαπάνας διὰ τοῦ ἐκ Νεγᾶδων Ἀ. Σταθᾶ κατέβαλον πρὸς ἐπίτευξιν τοιοῦτου διορισμοῦ.

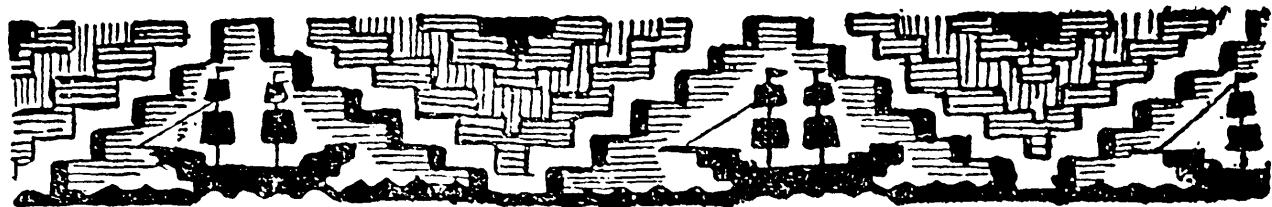
2. Γεώργιος Σωτήρης ἐνθ' ἀνωτέρω σ. 37. στίχ. 599 «ἐὰν κανεὶς γιὰ τὸν Σταθᾶ τ' Ἀλῆ [παραπονεῖτο] ἔλεγεν εἰπ' ὁ κύρ - Σταθᾶς, Μῆτρο μ' [κ' εἶναι δίκιο.]»

3. Γεώργιος Β. Σωτήρης ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 27 στίχ. 601 «Ἀπόγονοι τοῦ Κύρ - Σταθᾶ εἰν' οἱ

[Γεωργιτσαῖοι τῆς ἐγγονῆς του τὰ παιδιά, ὅλα, ἀνδρες σπουδαῖοι.]»

4. Λαμπρίδης «Περὶ τῶν ἐν Ἠπείρῳ ἀγαθοεργημάτων» Μέρος Α' σελ. 99.

ΤΑΚΗ ΤΣΙΑΚΟΥ

Π Α Ρ Γ Α *

Ο ΘΡΥΛΟΣ—Η ΙΣΤΟΡΙΑ—ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΗΣ

Με την καταστροφή του 'Αλῆ Πασᾶ και την ἀνακατάληψη τῆς Πάργας ὁ τόπος πιάνει και συνέρχεται. Σὲ λίγο χρόνο εὐημερεῖ. Τώρα ἡ ἔλῃ γιομίζει τὰ κεμέρια με Βενέτικα. Τὸ κίτρο κουβαλιέται μέχρι τὸν μυχό, ψηλά, τῆς 'Αδριατικῆς, κι' ἀπ' τὸ Τριέστι μπαίνει στὴν Εὐρώπη. Τὸ προτιμοῦν οἱ θρησκευόμενοι και τὸ ἀγοράζουν χοντρικῶς. Εἶναι τὸ κίτρο τοῦ 'Ισραήλ. 'Απ' τὸ Τριέστι, πάλε, κατεβαίνει στὸ χωριὸ κάθε λογῆς πραγματικό. Τὰ σπίτια, ἰσόγεια στὴν ἀρχή, παίρνουνε κι' ἀνεβαίνουν, δεύτερο, και τρίτο ἀκόμα, πάτωμα. Κι' ἄλλα καινούρια χτίζονται και περπατοῦν. Τώρα τὸ κάστρο τοὺς ἐρίνηκε στενό. Τολμοῦν και ξεμυτίζουν. Πρῶτα τοὺς μελετοῦν τὸ νέο τὸν τόπο—τὴν κατηφοριά. Γιουάτη σκαλωσιὲς μέχρι τὰ μαῦρα βράχια. Παίρνουν μιὰ φόρα και πηδοῦν: Μιὰ σκαλωσιά, δυὸ σκαλωσιές. Τί ὥραϊα ἐκεῖ σ' ἦν ἄκρη! Καί, νάτα, φτάνουν στὴν ἀκτὴ.

Χτίζεται ἐκεῖ, λοιπόν, γοργὰ καινούρια πόλη. Σχολεῖα ἰδρύονται κι' ἀνθοῦν. Στὴν Πάργα τώρα εἶναι πολλοὶ οἱ ταξιδεμένοι. Πολλοὶ τοὺς τώρα κι' οἱ γραμματιζόμενοι. Δανείζουν κι' ὅλας δάσκαλους γι' ἄλλοῦ. Κι' εἶναι τοὺς οἱ ἴδιοι οἱ Παργινοὶ ποὺ λίγα χρόνια πρὶν ἀπόρριψαν τὴ συμβολὴ τῶν Βενετῶν νὰ φύγουν στοὺς Παξοὺς. Ποὺ ζήσανε σὲ βράχους και σπηλιές κι' ἔτρωγαν χόρτα—μόνο χόρτα τοῦ βουνοῦ—κι' ὠμὰ καβούρια. Καί τὸν καιρὸ ποὺ ἡ ἄλλη 'Ελλάδα, ἡ περισσότερη, πελάγωνε στὸ σκότος τῆς ἀμάθειας και τῆς μεγάλης

ἀγραμματοσύνης, ἐδῶ, ποὺ δὲν ἐρίζωσε ποτὲ πόδι κατακτητῆ, συντάζιν νέες προσφυγὲς στὸν Δούκαν 'Αλοῖσιο Μοντενίγο, γραμμένες σὰν ἡ ἀκόλουθη:

«Φυσικὸν και ἴδιον ὑπάρχει τῆς ὑμετέρας αὐθεντίας, Γαληνότητε πρίγκιψ και ἐλαμπροτάτη αὐθεντία, ἵνα ἀξιοὶ τῆς εὐεργετικῆς προστασίας τῆς ἕκαστον ὑπὲρ τοῦν κλπ.

Πάργα, 5 Φεβρουαρίου 1572».

Τότε ἀσφαλῶς και τὸ δημοτικὸ τραγούδι, ξεκινώντας ἀπ' τὸ τρυφερὸ νανούρισμα τῆς νέας ζωῆς (πόσες ἐλπίδες γιὰ τὸ μέλλον!) φουντώνει και ξεχύνεται. Κατρακυλάει σὰν καταρράχτης ἀπὸ τὰ βουνὰ τῆς πάναγνης και τραγουδίστρας Παργινῆς ψυχῆς, σμίγει με τ' ἄλλα τὰ δημοτικὰ ποὺ τραγουδοῦν στὴν 'Ηπειρο, και πλιμυρίζουνε μαζί τὰ πλούσια και τὰ δομητικὰ ποτάμια τῆς 'Ελλάδας. Στὴ θάλασσα ποὺ χύνονται γίνονται κῆμα, ποὺ οἱ καιροὶ τὸ πέρνουνε και τὸ κυλοῦν, πότε ἀπὸ δῶ, πότε ἀπὸ κεῖ, μέχρι τὶς ἐκβολὲς τοῦ 'Ελληνικοῦ Γενούσου στὸ βορριά, μέχρι τὶς ταντελωτὲς ἀκτὲς τῆς Κρήτης, πρὸς τὸ νότο, και ὡς τὸ μοσχοβόλο Αἰγαῖο στὴν ἀνατολή. 'Ίδια θρησκεία, ἴδια φυλὴ, ἴδιοι καιμοὶ και προσμονές, ἴδιες ἐλπίδες, ἴδια γλῶσσα:

«Υπνε ποὺ παίρνεις τὰ παιδιὰ,
ἔλα πάρε και τοῦτο.
Μικρὸ - μικρὸ σοῦ τόδωκα
μεγάλο φέρε μου το.
Μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνό,
ἴσιο σὰν κυπαρίσι
κι' οἱ κλώνοι του ν' ἀπλόγουνται
σ' ἀνατολὴ και δύση»

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.

Σ' ἄλλο τραγούδι, τὸ παιδί γίνεται τόσο λουλουδένιο, τόσο ἀνάσφρο (πολύτιμο σὰν ἄσπρο μαλαματικό κι' ἀστραφτερό καθὼς τὸ ἄσῃμι), πού φτάνει μιὰ μεταξωτὴ κλωστή νὰ τὸ σηκώσει :

«Κουνιέται τὸ γαρούφαλο
κουνιέται καὶ τὸ ἄσῃμι,
κουνιέται τὸ παιδάκι μου
σὲ μιὰ κλωνιά μπρῶσίμι».

Κι' ἡ σαρμανίτσα βάρσας τὴν ξανθὴ σάνίδα τοῦ ἀρχοντόσπιτου στὸν ἴδιο τὸ ρυθμὸ σὰν τῆς φτωχῆς, στὸ χωματένιο πάτωμα, στὸ ἰσόγειο ἢ στὸ καλύβι. Σὲ τέτοιες σαρμανίτσες ἀναστήθηκεν ἡ οἰκειοπόλα ἑλληνικὴ ψυχὴ κι' ἔτσι τὴν ἀνασταί-
ναν ὡς ν' ἀντρούσει :

«Τάρνα του καὶ τάρνα του
μέχρι νάρθει ὁ τάτας του
καὶ νὰ τῶχει ἡ μάνα του.
Πάρτε το, χορέψτε το
καὶ γλυκοχαϊδέψτε το.
Πέστε του νὰ ζεῖ, ν' ἀξάινει,
τὰ κορίτσια νὰ μαραίνει».

Δὲ φτάνει ὡς τόσο νὰ τὸ πάρει μόνο ὁ ὕπνος τὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ κάμει νεῖο, γιὰ νὰ τὸ κάμει παλληκάρι. Θὰ χρειαστεῖ καὶ νύφη τὸ παιδί. Θὰ χρειαστεῖ καὶ προῦκα νὰ προκόψει :

«Θὰ παντρέφουν τὸ παιδί μου
θὰ τοῦ φέρουνε τὴ νύφη
μὲ τὰ σούγγου μὲ τὰ μούγγου
καὶ μὲ δώδεκα γαλιότες.
Στὴν ἐμπροστινὴ γαλιότα
τοῦ παιδιοῦ μου εἶν' ἡ γυναίκα,
καὶ στὴν πισινὴ γαλιότα
εἶναι τὰ πεθερικά του
— πού θὰ φέρουνε κοντά του
τ' ἀλοῦγάριαστα προικιά του».

Ἄλλη μητέρα, πὺ φιλόδοξη, θέλει τοὺς γάμους μεγαλοπρεπεῖς, τὴν ἀνοιξὴ μὲ τὰ λουλούδια :

«Τοῦ παιδιοῦ μου ἐγὼ τὸ γάμο
Μάν κι' Ἀπρίλη θὰ τὸν κάμω.
Θὰ καλέσω νεῖους καὶ γέρους
Τσ' ἀρχοντιάς τοὺς καλυτέρους.
Θὰ καλέσω καὶ τὸ Σπάνια
γιὰ ν' ἀλλάξει τὰ στεφάνια
καὶ τὴ Ρήγαινα τὴν ἴδια
γιὰ ν' ἀλλάξει δαχτυλίδια».

Σπάνιας, ἐδῶ, εἶναι ὁ Σπανέας (ἀπὸ τὸ ὁμώνυμο διδαχτικὸ του ποίημα) Ἀλέξης

Κομνηνός, ὁ ἀνηψιὸς τοῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ, Αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου. Στὴν Πάργα ὁ θρούλος σώζον-ταν ἀκόμα ζωντανός.

Ὑπνος, λοιπόν, τὸ παίρνει τὸ παιδί κι' ὕπνος τὸ μεγαλώνει. Γίνεται νέος ὠραίος καὶ δυνατός. Μὰ οἱ δώδεκα γαλιό-
τες δὲν ἀράζουν στὸ λιμάνι. Κακοὶ καιροὶ τὶς παίρνουν στ' ἀνοιχτιά. Τὰ γεγονότα τότε περπατοῦν τὸν ἄλλο δρόμο, τὸν πὺ φυσικό, τὸ δρόμο τῆς συμπάθειας, τῆς ἀγά-
πης, τῆς προξενειᾶς καὶ τῆς μνηστείας :

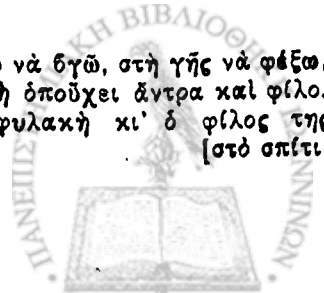
«Παρακαλῶσε, πέρδικα, καὶ προσκυνῶσε κόρη,
νὰ μοῦ δανείσεις τὰ κλειδιά, νὰ μπῶ στὸ περιβόλι,
νὰ κόψω κιτρολέϊμονα καὶ κιτροκαρυοφύλλι
καὶ νὰ σοῦ στείλω χάρισμα διαμάντι δαχτυλίδι.
Φτιασμένο εἶναι στὴ Βενετιά, στὴν Πόλη
[ἀγορασμένο
κι' ἡ μάνα μου γιὰ νύφη τῆς τόχει ἀποφασισμένο.
— Τὴ μάνα σου τὴν ἀγαπῶ καὶ τῆς φιλῶ τὸ χέρι
καὶ θὰ τὴν κάμω πεθερά, κι' ἐσὲ γλυκό μου
ἀηταίρι».

Μὰ ὑπάρχουν περιπτώσεις πού ἡ μητέρα δὲν τὶς συμπαθεῖ τὶς τέτοιες προξενειές. Πρὸ πάντων δὲν τὶς συγχωρεῖ σὰν ἔχει μείνει ἀνύπαντρη ἀδερφή μέσα στὸ σπίτι. Στὴν ἀνιπαθία τότε φυσικὸ νὰ προστεθεῖ κι' ἐκεῖνη τῆς ἀδικημένης ἀδερφῆς. Οἱ δυὸ γυναῖκες γίνονται συνασπισμός κι' ἀλλοίμοιό σου :

«Φεγγάρι μου βασίλεψε κι' ἄστρα μου τραθηχίτη
νὰ πᾶει γιὰναῦρει ὁ νειούτσικος τὴν ἀγαπητικιά
[του,
νὰ μὴ τὸν δοῦν στὴ γειτονιά, νὰ μὴ τὸν δεῖ,
[κανένας.
Τὸ ξέρει ἡ σκύλα ἡ μάνα του καὶ ἡ εἴθα
[ἡ ἀδερφή του
κι' ἐξῆντα βίγλες εἴθαλαν νὰ τὸ καταπατήσουν.
Ἐπήγε ὁ νεῖος καὶ γλέντησε στῆς κόρης τὶς
[ἀγκάλες,
κανένας δὲν τὸν ἐνοιώσε, κανένας δὲν τὸν εἶδε,
καὶ μόνο ἡ στρίγγλα ἡ μάνα του καὶ ἡ εἴθα
[ἡ ἀδερφή του
τὸν εἶδαν ὅταν πῆγαινε, καὶ τὸμαθε ὅλη ἡ χώρα».

Ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἔρωτες αὐτοὺς πού τέλος πάντων ἔχουνε τὴν εὐλογία τοῦ «νειούτσικου», βρίσκονται κι' ἄλλοι, οἱ ἀνυπόληπτοι, πού ἡ λαϊνὴ μούσα τῆς Πάργας τοὺς θυμᾶται :

«Ἀδερνιὸς θὰ νὰ γενῶ νὰ δῶ, στὴ γῆς νὰ φέξω,
νὰ δεῖξω τὴ μελαχροινὴ ὅπουχει ἀντρα καὶ φίλο.
Ὁ ἀντοας τῆς στὴ φυλακὴ κι' ὁ φίλος τῆς
[στὸ σπίτι».

Στὴ φυλακὴ φωνὴ φτωχὸ —καθάριο τρῶν στὸ
[σπίτι.
Ἐλάτε ἀφοκραστῆτε με τ' ὄνειρο ποῦεῖδα ἀπόψε:
Τὸ φίλο μου εἶδα κυνηγὸ τὸν ἄντρα μου ἀλάφι.
Θέμου, καὶ νὰ τὸ σκότωνεν ὁ κυνηγὸς τ' ἀλάφι».

Σίγουρα ὑπῆρχαν κι' ἔρωτες ἀχάριστοι.
Στὴν Πάργα αὐτοὺς τοὺς τραγουδοῦν πολὺ
πικρά, μὰ τρυφρὰ, μὲ τοὺς ἐξῆς ἐξαί-
σιους στίχους:

•Βρυσούλα, ποιὸς σ' ἀνάσκαφε καὶ σ' ἔδγαλε,
[βρυσούλα;
Βρυσούλα, ἐγὼ σ' ἀνάσκαφα καὶ σ' ἔδγαλα,
[βρυσούλα.
Καὶ τώρα ἐσὸ μοῦ γίνηκες ὀχτρὸς φαρμακωμένος.
Βούση, θὰ σὲ καταραστῶ, θὰ εἰπῶ βαρεῖα κατάρα:
Νὰ σκουληκιάσει τὸ νερό, νὰ χορταριάσεις, βρύση!
Κι' ἄλλος, κανεῖς, νὰ μὴ θρεθεῖ γιὰ νὰ σὲ
[ξανασκάψει,
μῆτε καὶ τὸ νερό νὰ πιεῖ, μῆτε νὰ σὲ κοιτάξει».

*

Ἔτσι περνοῦν τὰ χρόνια κι' οἱ καιροί.
1797, ἡ συνθήκη τοῦ Campo Formio.
Στὸ Ἴόνιο φτάνουν Γάλλοι. Στὴν Πάργα,
πὺ καταλαμβάνεται σὰν κτίση Ἐνετικὴ
διατηροῦνται τὰ προνόμια.

1798, ὁ πόλεμος Γαλλίας — Τουρκίας.
Ἡ Ἀλῆ Πασᾶς, Βεζύρης τῶν Γιαννίνων,
μὲ ἀστραπιαία ἐνέργεια χτυπάει τὴν Πρέ-
βεζα καὶ τὴ λεηλατεῖ. Πέφτουν ἐκεῖ Ρω-
μηοὶ καὶ Γάλλοι ἀδελφωμένοι, κι' ὡς ὑπε-
ρασπιστὲς μὰ κι' ὡς αἰχμάλωτοι. Τὸ κά-
στρο ὡς τόσο τῆς πρῆφανης μικρούλας
Πάργας στέκεται καρφί. Μέσα στὰ τεῖχη
του καὶ στὴν ἀσφαλισμένη περιοχὴ του δὲ
ζοῦνε μόνο οἱ Παργινοὶ ἀνεξάρτητοι, δὲ
βρίσκουν μόνον τρόπο νὰ πορεύονται οἱ
Σουλτῶνες, μὰ τὸ λουὺν κάμει χειμαδιὸ κι' οἱ
ἀρματολοὶ τῆς Ροῦμελης κι' οἱ κλέφτες τῶν
Ἀγραφῶν. Ἐδῶ οἱ Ἀνδρουῖται κι' οἱ
Κατσικογιάννηδες, οἱ Βαρνακιῶτες, οἱ
Μπουκουβαλαῖοι, οἱ Ποῦλοι, οἱ Ἰσκιοὶ, οἱ
Δράκοι, οἱ Γρίβες, οἱ Μαυρομματαῖοι, οἱ
Καραῖσκιοὶ κι' ἄλλοι ἕνα σωρὸ. «Ἀπὸ τὴν
Πάργα —γράφει στὸ Σουλτάνο του ὁ Ἀλῆς
θὰ πεταχτεῖ ἡ φωτιὰ πὺ θὰ μᾶς κάψει».

*

Ἐἶδησις πρὸς ἐσᾶς τοὺς Παργιώτας
—εἶναι τὸ πρῶτο γράμμα τοῦ Βεζύρη ἀπὸ
τὴν Πρέβεζα— διὰ τοῦτο γιὰ ὅπου σᾶς
γράφω, κλπ., ἐγὼ πόλεμον μετ' ἐσᾶς δὲν

θέλω, μόνο νὰ κινήσετε δυὸ - τρεῖς νομάτοι
νὰ ἔλθετε νὰ κουβεντιάσωμεν». Πρέβεζα,
12 Ὀκτωβρίου 1797.

«Μόνο νὰ διώξετε καὶ νὰ σκοτώσετε
τοὺς Φραντζέζους», εἶναι τὸ δεύτερο —16
τοῦ ἴδιου μηνός.

«Ὁ Θεὸς εἶναι δίκαιος, ἡ ὥρα προσ-
μένεται διὰ νὰ δοξασθεῖ ὁ νικητῆς»— ἀρ-
νοῦνται οἱ Παργινοὶ. «Ὅλοι οἱ Παργινοὶ
μικροὶ καὶ μεγάλοι». Πάργα, 16 Ὀκτω-
βρίου 1798 —αὐθιμερόν.

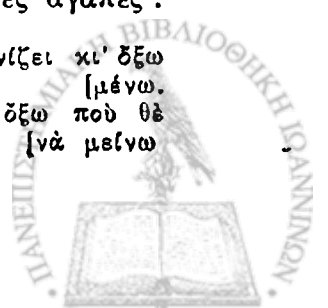
«Καὶ ἡμεῖς σὲ βεβαιοῦμεν ὅτι εἴμεθα
ἐδῶ καὶ κατὰ τὸ παρὸν εὐρισκόμεθα ὀπλι-
σμένοι εἰς τὰ μεθόρια», τοῦ ἀπαντοῦν
ὅταν τοὺς ἀπειλεῖ ἀπ' τὸ Μαργαρίτι. Καὶ
πάλι: «Ὅλοι οἱ Παργινοὶ μικροὶ καὶ με-
γάλοι». Ὁ Λεωνίδας τῆς Σπάρτης ἦταν
μόνο συντομώτερος.

Ἀκολουθεῖ ἡ παρέμβαση τοῦ Ρώσου
ναύαρχου Οὐζακῶφ κι' ἡ προστασία τῆς
Πάργας ἀπ' τοὺς ἐνωμένους στόλους Ρω-
σίας — Τουρκίας. Στὸ κάστρο τώρα κυμα-
τίζουν οἱ σημαῖες τῶν δύο σύμμαχων κρα-
τῶν. Ἡ δευτέρῃ τους, ἡ χριστιανικὴ, τῶν
Ρώσων, εἶναι δυνατὴ καὶ προστατεύει.
Γι' αὐτὸ καὶ μιὰ συνθήκη πὺ παρ' ὅλα
αὐτὰ τοὺς στέλλει ἀπὸ τὴν Πρέβεζα ὁ Πα-
σᾶς, σχίζεται ἐκεῖ στὴν ἀγορὰ, μπροστὰ
στὸν κόσμον. Κι' ὁ κόσμος ἔχει ἀγριωθεῖ.
«Διὰ πολλῶν δεήσεων ἔσωσεν αὐτὸν ὁ συγ-
γραφεὺς» μᾶς λέει ὁ Περραιβός, γιὰ τὸν
ἀπεσταλμένο τοῦ Πασᾶ, στὸ ἱστόρημά του.

1800, χάρη στὴ χριστιανικὴ Ρωσία καὶ
πάλι, ἡ Πάργα συμπεριλαμβάνεται στὴν
Πολιτεία τῶν Ἑπτανήσων. Τῆς ἐπιβάλ-
λουν μόνο Τούρκον τοποτηρητῆ. Εἶναι ἡ συν-
θήκη τῆς Κωνσταντινούπολης.

Μ' ἕνα της μάτι στὶς κινήσεις τοῦ Πασᾶ,
λοιπόν, καὶ τ' ἄλλο στὶς πολιτικὲς ζυμώ-
σεις, ἡ Πάργα ζοῦσε ἀκόμα ἐλεύθερη.
Κι' ὄχι μονάχα ἀπλῶς ἐλεύθερη μὰ καὶ κα-
λοστεκοῦμενη ὅπως πρῶτα. Τὸ λαϊκὸ τρα-
γοῦδι της ἔδινε ἀκόμα κι' ἔλαιονε, στὰ κα-
πηλεῖα, στοὺς γάμους, στὶς γιορτές, σὲ
κάθε πανηγύρι. Ἦταν τραγοῦδι σὰν καὶ
τοῦτο, ἀπ' τὰ παλιά, γιὰ ὠραῖες ἀγάπες:

«Βρέχει ὁ Θεὸς καὶ βρέχομαι, χιονίζει κι' ὄξω
[μένω.
Δὲν τῶχω πὺ θὲ νὰ βραχῶ κι' ὄξω πὺ θὲ
[νὰ μείνω

Δὲν τῶχω πού θά χτυπηθῶ (ν) ἀπὸ κακὸ πλευρίτη
ἢ ἀπὸ μαχαιριά πικρὴ τὸ γαῖμμα μου ἂν θά
Μόν' τῶχω ποῦειμαι γέρημος καὶ ποιὸς θὲ νά
[τρέξει.
— Ἄν δὲ σὲ κλάφει ἢ μάνα σου, ξένε καὶ
[μὲ κλάφει.
ἢ ἀδερφή σου,
ἐγώ, κρυφά ἀπ' τῆ μάνα μου, μέσα στὸ περιθόλι,
θά χύσω μαῦρα δάκρυα τὸ χῶμα νά ποτίσω».

*

Στὸ ξάγναντο τοῦ κάστρου κι' ἀντίκρου
στὸ γαρμπῆ καμάρωναν δυὸ πλάτανοι. Ἦ-
ταν δυὸ πλάτανοι ψηλοί, λεβέντες καὶ γεν-
ναῖοι. Τοὺς γύμωναν οἱ ὄστριες τοῦ φθι-
νόπωρου καὶ τοὺς σωριάζανε τὰ φύλλα
δυὸ ἄλωνιές. Μὰ ἡ ἄνοιξη τοὺς ἄντρωνε
καὶ πιὸ πολὺ, καὶ πιὸ πολὺ δυνάμωναν
χρόνο τὸ χρόνο. Δίπλα τους, ἀπ' τῆ μετὰ
μεριά πύργοι καὶ πύργοι ἀπανωτοί. Στὴν
ἄλλη, ὁ καλντερημωτὸς ἀνήφορος τοῦ μέσα
κάστρου, κι' ἄλλοι πύργοι. Γύρω-τριγύρω
ἀσβεστωμένα, παστρικά. Κάπου νά, ἐδῶ,
θά γίνονταν ὁ πρῶτος ὁ χορὸς τὸ Μέγα
Πάσχα. Θά γιόμιζαν μὲ κόσμο τείχη καὶ
λιθιές. Στὶς πολεμίστρες θά στήνωνταν τὰ
μπαϊράκια. Στὴ ρίζα τῶν πλατάνων τῶ-
γανα, φερμένα ἀπ' τὸ Φιλιάτι κι' ἀπὸ τὴν
Παραμυθιά. Κλαρίνο, ἕνα βιολί κι' ἕνα λα-
γοῦτο. Ἄρχιζε πρῶτα ὁ ἰηλυκός. Ἦταν
γοργός, ἀνεμιστὸς τῆς πτυχομένης καὶ με-
σάτης φούστας:

«Περιθόλι μου γραμμένο,
μαργαριταροφραμμένο,
ἔχεις γύρω-γύρω ἄλτάνες
καὶ τριγύρω μαντζουράνες.
ἔχεις καὶ μηλιά στὴ μέση
πού θεργολυγᾷ νά πέσει.
Σ' ἕνα μῆλο ὁ νεῖὸς ξαμώνει
κι' ἡ μηλιά τότε μαλώνει:
Μὴ ζυγώνεις νεῖὸς στὰ μῆλα
τί μαραινούνται τὰ φύλλα.
Τάχει ὁ ἀφέντης μετρημένα
καὶ δὲν εἶναι γιὰ τ' ἐσένα».

Γιὰ τοὺς λεβέντες ἦταν ἄλλος: ὁ βα-
ρός, ὁ σκεπτικός, ὁ μελαγχολικὸς ποῦ θελε
προσοχὴ μεγάλη στὸ κλαρίνο:

«Παιδιά, σᾶς κλαῖνε οἱ μάνες σας, ἀδέρφια οἱ
[ἀδερφάδες.
Ἄντρες σᾶς κλαῖν τὰ ταῖρια σας, σᾶς κλαῖνε
[τὰ παιδιά σας.
Κόσμε γλυκέ, κόσμε πικρέ, κόσμε φαρμακωμένε,
κόσμε καὶ ποιὸς θά σὲ χαρεῖ καὶ ποιὸς θά σὲ
[κερδέσει;
Θά σὲ κερδέσουν τὰ δουνά, θά σὲ χαροῦνε οἱ
[κάμποι».

Ἦταν χορὸς πολεμικός, χορὸς προε-
τοιμασίας, ἀλλὰ καὶ μοιρολόγι, ἀπ' τὰ πι-
κρά. Τέτοια μοιρολογοῦνε καὶ στοὺς θάνα-
τους. Στὴν Ἠπειρο καὶ τώρα ἀκόμα μπερ-
δεύουν τὶς χαρὲς μὲ τὶς μεγάλες λύπες τους.
Εἶναι τὶς τόσο λιγοστὲς αὐτὲς οἱ πρῶτες
καὶ τόσο πιὸ πολλὲς καὶ πιὸ συχνὲς οἱ δεύ-
τερες... Τὸ μοιρολόι τὸ τραγουδοῦν καὶ
στὸ χορὸ, μὰ κι' ὁ χορὸς εἶναι πολλὲς φο-
ρὲς βαρὺς σὰν μοιρολόι.

Οἱ νεῖες χαμογελοῦσαν ντροπαλά — βλέ-
φαρα μαῦρα πού ἤσκωναν τῆ γῆ στὶς χα-
μηλοβλεποῦσες. Οἱ παντρεμένες ἐκαμάρω-
ναν τοὺς ἄντρες τους, ἢ κάθε μάνα τὸ παι-
δί της. Κάπου ἕνα δάκρυ αὐλάκωνε τὸ μά-
γουλο τῆς χήρας καὶ τῆς ὄρφανῆς. Τὰ πιὸ
περίεργα τὰ παιδόπουλα στριμώγγονταν
μπροστά-μπροστά, νά μελετήσουν τὰ τσα-
λίμια τῶν μεγάλων.

(Συνεχίζεται)

*

Ἀγαπητῆ μου «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία»,

Δὲ φταίει κανένας ἄλλος ἐκτὸς ἀπὸ τὸν δυ-
σκολοδιάβαστο γραφικὸ χαρακτήρα μου — καὶ τῆ
νευρικότητα καὶ σπουδῆ μου, κάμποσες φορές—
γιὰ μερικὰ λάθη ἢ παραλείψεις λέξεων πού ἔγι-
ναν στὸ α' μέρος τῆς «Πάργας», ποῦ χεῖς τὴν κα-
λωσύνη καὶ δημοσιεύεις ἀπὸ τὸ προηγούμενο
τεῦχος σου.

Ἄν δὲ σοῦ κάνει κόπο θά παρακαλέσω νά
μοῦ σημειώσεις τὶς ἐξῆς διορθώσεις:

«Τὶς μέρες καὶ ἰ πραγματικὲς συνθήκες» (δ' §
ἀρχῆς). «Στὴν κυματοδαρμένη κ ἄ τ ω ἀκτῆ» (γ' §
ἐπίσης). «Β λ α χ ἔ ρ ε ν α» ἀντὶ Βλαχέρηνα. «Κά-
ποιο ποτάμι πού κυλάει ὀρμητικὸ μὲ τὶς βροχὲς
καὶ ἰ τρηγυδώντας κάθε καλοκαίρι» (τέλος ἄριστ.
σελ. 55). «Γ η λ α θ ο ἰ» ἀντὶ Γκλαθλί (σελ. 56).
«Τρομαγμένοι» ἀντὶ τρομαγμένον, «ἀκροθαλάσσι»
ἀντὶ ἀκροθαλάσσια, «ξεπλυμένες» ἀντὶ ξαπλωμέ-
νες (ἄριστ., σ. 57). «Ρ ο ζ α λ ί α» καὶ «Ρ ο υ σ α λ ί α»
ἀντὶ Ροζαλλοὶ καὶ Ρουσαλία (ἄριστ., σ. 58), καὶ
«Γ ι α τ ἰ ὄ α ὄνεϊρατα κακά» ἀντὶ Γι' αὐτὸ ὄα
ὄνεϊρατα κλπ., στὸ δ' μέρος τοῦ δημοτικοῦ τῆς
ναυμαχίας τῆς Ναυπάκτου.

Μὲ τὴν εὐκαιρία δὲν θά ἦταν ἄσκοπο νά
προσθέσεις, νομίζω, πὼς ὀλόκληρο τὸ κείμενο εἶ-
ναι ἡ διάλεξή μου γιὰ τὴν Πάργα ὅπως εἰπώ-
θηκε ἀκριβῶς στὶς 19/1/52 στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρ-
χαιολογικῆς. Τὸ τελευταῖο αὐτὸ θά μοῦ δικαιολο-
γήσει τὸ ὕφος τῆς περιγραφῆς καὶ τῆ συντο-
μία μου στὴν ἱστορικὴ πλευρὰ τοῦ τόπου.

Μὲ πολλὴν ἀγάπη καὶ πολλὴ συγγνώμην γιὰ
τοὺς μπελάδες πού δημιουργῶ.

Ἀθήνα, 15 Φεβρ. 1953.

δικός σου

ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ

ΠΑΝ. Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗ, Διευθυντοῦ Ζωσιμαίας
— Παιδαγωγικῆς Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων —

ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΓΩΓΗ

Ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἐξέλιξις τοῦ ἐξαιρετικοῦ τούτου περιοδικοῦ, τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ἀπὸ τῆς ἐκδόσεώς του μέχρι σήμερον εἶναι εὐχάριστος καὶ πλήρης ἐλπίδων διὰ τὸ μέλλον. Ἐξεδόθη εἰς μίαν ἀσυνήθη μορφήν περιοδικοῦ, ἀσυνήθη καὶ ὡς πρὸς τὸ ποσὸν καὶ ὡς πρὸς τὸ ποιόν.

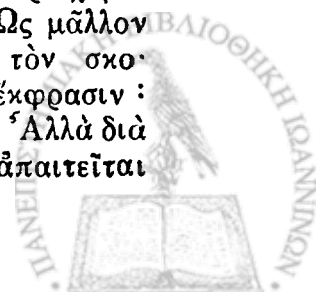
Οὐδὲν ἄλλο ἐπαρχιακὸν περιοδικὸν παρουσίασε τὸν ὄγκον τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας», ἀλλὰ καὶ οὐδὲν ἄλλο μέχρι σήμερον ἐπεξετάθη εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Πολιτισμοῦ τῆς ἐπαρχίας, ὡς συμβαίνει μὲ τὸ περιοδικὸν τοῦτο κατὰ τὰ πρῶτα τοῦλάχιστον βήματα τῆς ἐκδόσεώς του. Ἡ ἐπιθυμία τῶν ἐκδοτῶν καὶ συνεργατῶν τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» νὰ καταστήσουν ταύτην ἐστίαν τῆς Ἡπειρωτικῆς ζωῆς εἰς ὅλας αὐτῆς τὰς ἐκδηλώσεις, ἦτο τόσῳ μεγάλη καὶ δικαιολογημένη, ὅσον καὶ ἡ ἀγάπη των πρὸς τὴν Ἡπειρον. Ἄλλ' ἡ πραγματικότης πολλάκις εἶναι ἀνωτέρα τῶν ἐπιθυμιῶν ἡμῶν καὶ ἐπιβάλλει τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις καὶ τὰς ὑπαγορεύσεις της. Καὶ εἶναι ἀπαιτήσεις τῶν πραγμάτων δι' ἓνα περιοδικὸν τῆς ἐπαρχίας ὁ περιορισμὸς, διότι τοῦτον ἐπιβάλλει ἡ οἰκονομία δυνάμεων καὶ πρὸ πάντων τῶν πνευματικῶν, τῶν ὁποίων ἡ ἔλλειψις εἶναι τόσον αἰσθητὴ εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπη τὴν σπατάλην αὐτῶν καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι δυνατόν νὰ ἐξευρεθοῦν αὐταί. Ἄλλ' ἐκτὸς τούτου ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν εὐδοκίμησιν τοῦ ἐπαρχιακοῦ περιοδικοῦ εἶναι τὸ ἱστορικὸν καὶ λαογραφικὸν ἔδαφος ἐπὶ τοῦ ὁποίου πρέπει νὰ στηριχθῆ, διότι μόνον ἐκ τοῦ ἐδάφους

τούτου θὰ ἀντλήσῃ δυνάμεις διὰ τὴν περαιτέρω ζωὴν καὶ ἐπίδρασίν του.

Τὸ ὅτι ἡ «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», ὡς εὐκόλως ἀντιλαμβάνεται ὁ ἀναγνώστης, εὔρε τὸν δρόμον της πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν, ἀποτελεῖ εὐχάριστον γεγονός δι' ὅσους ἀποδίδουν μεγάλην σημασίαν εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μας καὶ τὸν ἑλληνικὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ λαοῦ μας. Ἰδιαιτέραν δὲ ἱκανοποίησιν ἀποτελεῖ ὁ ἱστορικὸς καὶ λαογραφικὸς χαρακτὴρ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας» διὰ τοὺς ἐκπαιδευτικούς λειτουργοὺς τῆς Ἡπείρου, οἱ ὅποιοι γνωρίζουν νὰ ἐκτιμοῦν καὶ νὰ ἐκμεταλλεῦνται τὴν Ἑθνικὴν Ἱστορίαν καὶ τὸν Λαϊκὸν πολιτισμὸν τῆς ἐπαρχίας διὰ τὴν μόρφωσιν τῶν νεαρῶν Ἑλλήνων, ἧτις εἶναι ἀνεπίτευκτος ἄνευ τῶν Ἑλληνικῶν ἀξιῶν. Καὶ ἐπειδὴ εἶμαι διδάσκαλος εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο θὰ ἐπιμείνω καὶ μὲ τὴν μορφωτικὴν σημασίαν τῶν λαϊκῶν ἐθίμων θὰ ἀσχοληθῶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦτο.

I

Περισσότερον συγκεκριμένη διατύπωσις τοῦ θέματος θὰ εἶχεν ὡς ἑξῆς: *Λαογραφία καὶ Ἀγωγή*. Ἀλλὰ δὲν προτιμῶ τὸν ὄρον Λαογραφία, καίτοι καθιερώθη πλέον ἐπισήμως παρ' ἡμῖν ἀντὶ τῶν ὀρθοτέρων *Λαολογία* ἢ *Λαογνωσία*, διότι τὸ δεύτερον συνθετικὸν τοῦ ὄρου δὲν ἀποδίδει τὸ πλούσιον καὶ ζωντανὸν περιεχόμενον τῶν λαϊκῶν ἐκδηλώσεων. Ὡς μᾶλλον ἐπιτυχῆ καὶ προσηρμοσμένη εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ θέματος εὐρίσκω τὴν ἔκφρασιν: *Λαϊκὸς Πολιτισμὸς καὶ Ἀγωγή*. Ἀλλὰ διὰ νὰ προχωρήσωμεν ἀπροσκόπτως ἀπαιτεῖται

περαιτέρω διασάφησις τῶν ὄρων τῆς δια-
τυπώσεως ταύτης, διότι μεγάλη σύγχυσις
ἐπικρατεῖ εἰς τὴν καθημερινὴν ἀλλὰ καὶ
τὴν ἐπιστημονικὴν χρῆσιν αὐτῶν, ἢ ὅποια,
ὡς εἶναι φυσικόν, δυσχεραίνει τὴν κατὰ
νόησιν καὶ ὁδηγεῖ εἰς ἐσφαλμένην καὶ
ἐπιπολαίαν ἀντίληψιν.

Καὶ ἐν πρώτοις ἡ ἔννοια Πολιτι-
σμὸς, ὡς ὀρθῶς παρατηρεῖ ὁ φιλόσοφος
καὶ Παιδαγωγὸς Ed. Spranger¹ δὲν
σημαίνει οὔτε τὴν ἐπίγειον ἐξα-
σφάλισιν τῆς ἀπλήρης ζωῆς οὔ-
τε τὴν προβληματικὴν εὐτυ-
χίαν τῶν ἐπιγείων ἀγαθῶν,
ἀλλὰ σημαίνει πάντοτε ἓνα
αἰώνιον ἀγαθόν, μίαν σκλη-
ρὰν ἀκαμψίαν ἠθικῶν ἀπο-
φάσεων. Πολιτισμὸς εἶναι, κατὰ τὴν
κλασσικὴν διατύπωσιν ἐνὸς ἐκ τῶν ἡγετῶν
τοῦ νεοανθρωπισμοῦ, τοῦ Wilh. V. Hum-
boldt², τὰ ἐπιτεύγματα τοῦ
σκληροῦ ἀγῶνος τοῦ ἀνθρώ-
που ἐναντίον τῆς φύσεως ἐναν-
τίον αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Ἐκ τοῦ
ἀγῶνος τοῦ ἀνθρώπου ἐναντίον τῶν κατα-
στρεπτικῶν ἐπιδράσεων τῶν φοβερῶν φυ-
σικῶν δυνάμεων προέρχεται ὅ,τι καλοῦμεν
μηχανικὸν ἢ ἐξωτερικὸν ἢ ὑλικὸν πολιτι-
σμὸν—ἡ οἰκονομία, ἡ τεχνικὴ, ἡ εὐμάρεια
καὶ αἱ ἄλλαι εὐκολαί τῆς ζωῆς, τὰς ὁποί-
ας εὐρίσκομεν περισσότερον ἀνεπτυγμένας
εἰς τὴν ζωὴν τῆς πόλεως (Civitas) ἐκ τῆς
ὁποίας προέρχεται καὶ ὁ ὅρος Πολιτισμὸς
(Civilisation). Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες δὲν
διέθετον ἰδιαίτερον γλωσσικὸν ὄρον πρὸς
δήλωσιν τοῦ ἐξωτερικοῦ καὶ μηχανικοῦ
τούτου πολιτισμοῦ, διότι δὲν ἀπέδιδον αὐ-
τοαξίαν εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ. Τὸναντίον
ὁ πολιτισμὸς τῶν εἶχεν ἀγροτικὸν χαρακτή-
ρα; ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου καὶ πρὸ πάντων
τοῦ Ἡσιόδου μέχρι καὶ τοῦ Σωκρά-
τους, ὁ ὁποῖος εἰς τοὺς τρόπους καὶ τὴν
ψυχὴν ἔμεινεν ἀγρότης καὶ φυσικὸς ἀνθρώ-
πος. Διὰ τοῦτο εὐστόχως ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ
Σωκράτους καὶ περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Πο-

λιτισμοῦ ὅτι μοσχοβολοῦν ἀπὸ τὴν ἀγνὴν
καὶ ζωογόνον μυρουδιά τῆς γῆς. Ὁ ὑλι-
κὸς πολιτισμὸς ἀναπτύσσεται καὶ ἐκτιμᾶ-
ται περισσότερον κατὰ τοὺς χρόνους τῆς
παρακμῆς, κατὰ τὴν Ἑλληνιστικὴν καὶ
πρὸ πάντων κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν ἐποχὴν,
ὅτε δημιουργοῦνται μεγάλαι καὶ πολυπλη-
θεῖς πόλεις μὲ τὰς παντοειδεῖς αἰσθησια-
κὰς ἀπολαύσεις τῶν, εἰς τὰς ὁποίας τοπο-
θετεῖται ἡ εὐδαιμονία τοῦ ἀνθρώπου.
'Ἀλλὰ ποίου ἀνθρώπου; Ἐκείνου τοῦ ξερι-
ζωμένου ὄντος, τὸ ὁποῖον μὲ τὴν ἰσο-
πέδωσιν καὶ τὴν μαζοποίησιν καὶ τὴν
ἀπαθλίωσιν, ὡς φυσικὴν τούτων συνέπει-
αν, ἔχασε τὴν ψυχὴν του καὶ ἔγινε πράγ-
μα καὶ ἀριθμὸς—οἱ στρατευόμενοι νέοι
εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν στρατὸν ἦσαν ὑποχρεω-
μένοι νὰ λαμβάνουν ἓνα ὁποιοῦνδήποτε
Ρωμαϊκὸν ὄνομα διὰ νὰ λησμονήσουν μα-
ζὶ μὲ τὸ προσωπικὸν τῶν ὄνομα μὲ τὸ
ὁποῖον ἔζησαν καὶ τὴν ἀτομικότητά των,
τὸν προσωπικὸν χαρακτήρα των— καὶ ἔζη
ἄνευ πατρίδος καὶ πολιτικῆς ὄντοτης ὡς
κοσμοπολίτης; Ἄλλὰ διὰ τὸν ἀνθρώπον
ἐκείνον, ὁ ὁποῖος χάνει ὅ,τι ἀποτελεῖ τὴν
βαθυ ἔραν αὐτοῦ οὐσίαν, τὴν ψυχὴν του
καὶ τὴν συνείδησίν του καὶ τὸ πνεῦμα του,
διὰ τὸν ἀνθρώπον—κτῆνος δὲν ὑπάρχει
εἶδα μόνια, οὔτε εὐτυχία. Ὡς ἀντίδρασις
ἐναντίον τῆς καταστάσεως ταύτης, ἡ ὁποία
ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τοῦ ὑπερτροφικοῦ
μηχανικοῦ πολιτισμοῦ δύναται νὰ ἐρμη-
νευθῆ ἢ στροφῆ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰς
μυστηριακὰς Θρησκείας καὶ πρὸς τὸν ἀρ-
χαῖον Ἑλληνικὸν πολιτισμὸν (Νεοπυθαγό-
ρειοι, Νεοπλατωνικοί, Ἀττικισμὸς) διὰ
νὰ εὔρη ἐκεῖ ὅ,τι πολῦτιμον ἔχασε, τὴν
ψυχὴν του καὶ τὸ πνεῦμα του. Καὶ ἡ προ-
αίρεσις καὶ ἡ προσπάθεια ἤρκεσε διὰ τὴν
σωτηρίαν τοῦ ἀπολωλὸτος—ἀσώτου. Ὅ,τι
δὲν ἠδυνήθη νὰ εὔρη μόνος ὁ ἀδύνατος
καὶ ἔλλειπτικὸς ἀνθρώπος τοῦ τὸ ἐχάρισεν
ὡς «δ ὦ ρ η μ α τ ἔ λ ε ι ο ν» ἢ ἔξ Ὑψους
βοήθεια διὰ τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας.

Ὁ Θεῖος Λόγος τοῦ Εὐαγγελίου μᾶς
ἐδίδαξε τὴν ἀληθῆ ἔννοιαν τοῦ πολιτισμοῦ,
διὰ τὸν ὁποῖον ἀπὸ τοῦ Hegel μέχρι σή-
μερον χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ κατ' ἐξοχὴν
Χριστιανικὸς ὅρος πνεῦμα καὶ διὰ τοῦ-
το σήμερον αἱ εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀναφε-

1. «Der deutsche Klassizismus und das
Bildungsleben der Gegenwart Erfurt 1927
σελ. 27.

2. Wilh. V. Humboldt ἔκδοσις Ἀπάντων
ὑπὸ Leitzmann Τομ. IV. σ. 54/55 καὶ I σ. 283.

ρόμεναι ἐπιστῆμαι ὀνομάζονται πνευματικαὶ καὶ ἡ ψυχολογία. ἡτις διὰ τὴν κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου ἀφορμᾶται ἐκ τῶν σχέσεων τούτου μὲ τὰς ἀξίας τοῦ πολιτισμοῦ, λέγεται ψυχολογία τῶν πνευματικῶν ἐπιστημῶν. Κατὰ τὴν Χριστιανικὴν διδασκαλίαν ὁ χειρότερος ἐχθρὸς τοῦ ἀνθρώπου δὲν κεῖται ἐκτὸς αὐτοῦ εἰς τὰς καταστρεπτικὰς δυνάμεις τῆς φύσεως, ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου, «ἐν τῇ σαρκὶ αὐτοῦ»¹ καὶ ἐναντίον τοῦ ἐχθροῦ τούτου ὀφείλει νὰ ἀγρυπνῇ καὶ νὰ ἀγωνίζηται ὁ ἄνθρωπος.

Ἐκ τῆς συνεχοῦς καὶ σκληρᾶς ταύτης πάλης ἐναντίον τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως προκύπτει ἡ «ἀποκαταλλαγή» τῶν δύο ἐν ἡμῖν κόσμων εἰς ἓνα «καὶ νὸν ἄνθρωπον», ἡ ψυχικὴ «Ἐιρήνη»², «πνεῦμα δυνάμεως καὶ ἀγάπης καὶ σωφρονισμοῦ»³, ὅ,τι γενικῶς ὀνομάζομεν ἐσωτερικὸν ἢ ψυχικὸν πολιτισμὸν — θρησκευτικαί, ἠθικαί, αἰσθητικαὶ ἀξίαι, δίκαιον, κοινωνικὴ ἀγάπη καὶ συμπάθεια κ.τ.θ.

Οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνας αὐτὸν τὸν πολιτισμὸν ἐξετίμων καὶ εἰς αὐτὸν ἔδιδον μεγάλην μορφωτικὴν σημασίαν. Πρὸς δήλωσιν δὲ τοῦ πνευματικοῦ, τοῦ ἐσωτερικοῦ τούτου πολιτισμοῦ ἐχρησιμοποιοῦν τοὺς ὄρους «εὐρυθμία καὶ εὐαρμοστία»⁴, «Ἑλληνικὴ ἀρμονία»⁵, οἱ ὅποιοι σημαίνουν περίπου ὅ,τι καὶ αἱ ἀνωτέρω θρησκευτικαὶ ἐκφράσεις. Ἀλλὰ καθιερωμένη ἔννοια πρὸς ἔκφρασιν τοῦ πνευματικοῦ πολιτισμοῦ ἦτο ἡ λέξις Παιδεία, τὴν ὅποιαν ὁ Κικέρων μεταφράζει cultura animi (=καλλιέργεια τῆς ψυχῆς). Ἡ μετάφρασις αὕτη ἐνθυμίζει τὴν καλλιέργειαν τῶν ἀγρῶν (agri—cultura) καὶ τὸν χαρακτῆρα τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅπως διὰ τὴν καλλιέργειαν τῶν φυτῶν εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τὸ εὐνοϊκὸν φυσικὸν περιβάλλον, οὕτω καὶ διὰ τὴν καλλιέργειαν, διὰ τὸν πολιτισμὸν, διὰ τὴν παιδευσιν τῆς ψυχῆς ἀπαραίτητος προϋ-

πόθεσις εἶναι τὸ πνευματικὸν περιβάλλον — ἐντὸς τοῦ ὁποίου καθίσταται δυνατὴ αὕτη⁶. Καὶ ὡς τοιοῦτον πνευματικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου δύναται νὰ συντελεσθῇ ἡ μόρφωσις εἶναι ὁ λαϊκὸς πολιτισμός.

Μὲ τὸν ὄρον λαϊκὸς πολιτισμὸς ἐννοῶ τὸν Ἐθνικὸν βεβαίως πολιτισμὸν. Ἄλλ' ὑπάρχει διαφορὰ τις μεταξὺ ἐθνικοῦ καὶ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Δημιουργὸς τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἐθνικὴ ὀλότης καὶ καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ κυρίως ὡς αὕτη ἐνσαρκούται εἰς τὰς μεγάλας ἐθνικὰς προσωπικότητας — εἰς τοὺς μεγάλους φιλοσόφους—ἐπιστήμονας, καλλιτέχνας κ.ἄ. Ἐνῶ λαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι ὅ,τι δημιουργεῖ τὸ ἀνώνυμον πλῆθος, ὁ λαὸς ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν ὀνομαστῶν ἐθνικῶν προσώπων.

Οὕτω π.χ. τὰ λαϊκὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ὡς ἐκδήλωσις τοῦ ἰδιαίτερου τρόπου ζωῆς ἐνὸς λαοῦ, ἡ λαϊκὴ θρησκεία, τὸ λαϊκὸν δίκαιον, ἡ λαϊκὴ ἠθικὴ κ.λ. ἀποτελοῦν ἐν τῷ συνόλω των τὸν λαϊκὸν πολιτισμὸν. Τὰ ὅρια μεταξὺ ἐθνικοῦ καὶ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ εἶναι δυσδιάκριτα, ὅπως δυσδιάκριτα εἶναι καὶ τὰ ὅρια μεταξὺ τῶν διαφορῶν περιοχῶν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀλλ' ἦτο ἀναγκαῖα ἡ γενικὴ αὕτη διασάφησις τῶν γλωσσικῶν ὄρων διὰ νὰ διαπιστωθῇ 1) ὅ,τι οἱ Ἑλληνας εἶναι οἱ δημιουργοὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι τῆς ἰδέας τοῦ πολιτισμοῦ, τοῦ ψυχικοῦ ἐσωτερικοῦ πολιτισμοῦ, διὰ τὸν ὁποῖον ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως χρησιμοποιεῖται καὶ ὁ ὄρος ἀνθρωπισμός⁷, καὶ 2) ὅ,τι ὁ πολιτισμὸς, ὁ ἐθνικὸς καὶ λαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ἀνθρώπου. Ἄλλ' εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιμείνωμεν περισσότερον.

II.

Ἐπληρξεν ἐποχὴ — καὶ δὲν ἀνήκει αὕτη εἰς τὸ μακρυνὸν παρελθὸν — κατὰ τὴν ὁποῖαν ἐπιστεύετο ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ συντελεσταὶ τῆς ἀγωγῆς: Ὁ διδάσκαλος — ὁ τροφίμος — καὶ τὰ μορφωτικὰ ἄγαθὰ.

1. Ἐφ. 2,16

2. Ἐνθ. ἀνωτ.

3. Β' Τιμ. 1,7.

4. Πλατ. Πρωτ. 826 Β.

5. Πλατ. Λαχ. 189 Α.

6. Ed. Spranger: «Probleme der Kultur-morphologie» 1926, σ. 16.

7. Περβλ. Wern. Jaeger: «Paideia» Τόμ. Γ', 1926, σελ. 7 καὶ ἑξ.

Μακάρι νά είχαν ούτω τὰ πράγματα, διότι τὰ προβλήματα τῆς άγωγῆς θά ἦσαν ὀλίγα καὶ ἀπλά. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ θά εἴχομεν νά κάμωμεν μὲ ὠρισμένους, συγκεκριμένους παράγοντας, οἱ ὅποιοι, ὅσον πολύπλοκοι καὶ ἄν παρουσιάζονται, θά ἠδύναντο νά ἐρευνηθοῦν καὶ νά μορφοποιηθοῦν οὕτως, ὥστε νά εἴμεθα ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι περὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς άγωγῆς· ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν συμβαίνει τοῦτο. Διότι καὶ οἱ τρεῖς ἄνωτέρω παράγοντες ζοῦν, ἀναπτύσσονται καὶ ἐνεργοῦν ἐντὸς ἐνὸς εὐρυτέρου φυσικοῦ καὶ πνευματικοῦ περιβάλλοντος, τὸ ὅποιον οὔτε νά μεταβάλωμεν δυνάμεθα, οὔτε νά προσδιορίσωμεν αὐστηρῶς.

Ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος, ἀναπτυχθεῖσα ἐπὶ βιολογικοῦ ἐδάφους, ἐβोधθησε τὴν ψυχολογίαν εἰς τὴν προσπάθειάν της πρὸς κατανόησιν τοῦ ἀνθρώπου.¹ Ἐκαστον ὄν ζῆ, αἰσθάνεται καὶ ἐνεργεῖ ἐντὸς ἐνὸς ἰδιαίτερου περιβάλλοντος, μὲ τὸ ὅποιον εἶναι συνυφασμένον εἰς μίαν ὀργανικὴν ἐνότητα. Ἄν ἀποκοπῆ ἀπὸ τὸ περιβάλλον τοῦτο τὸ ἰδιαίτερον δὲν δύναται πλέον νά ζῆσῃ. Ὅ,τι εἶναι τὸ ὕδωρ π.χ. διὰ τὰ ὑδροβία ζῶα καὶ φυτά, ὁ ἀέρας διὰ τὰ πτηνὰ κ.ο.κ. εἶναι διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸ φυσικὸν καὶ πνευματικὸν περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου γεννᾶται, ἀνατρέφεται καὶ ἐνεργεῖ καὶ τὸ ὅποιον ὀνομαζέται πατρίς. Ὁ χῶρος τοῦ παρόντος ἄρθρου δὲν ἐπιτρέπει διεξοδικὴν ἐρευναν τοῦ περιεχομένου τοῦ ὅρου τούτου. Τοῦτο μόνον δύναται νά λεχθῆ ἐνταῦθα, ὅτι ἡ πατρίς δὲν ἔχει μόνον τοπικὴν σημασίαν, ἀλλὰ καὶ πνευματικὴν καὶ ἔτι πλέον συνδέεται μὲ μεταφυσικόν τι ἀπροσδιόριστον καὶ ἀκατανόητον ἐκτὸς τοῦ ὑποκειμένου νόημα. Πατρίς δὲν εἶναι μόνον ὁ τόπος εἰς τὸν ὅποιον ἐγεννήθημεν, ἀλλὰ καὶ ὁ πολιτισμὸς ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἀνετράφημεν καὶ ὁ ἰδιαίτερος τόνος καὶ ἡ ἰδιαίτερα γλῶσσα μὲ τὴν ὁποίαν ὀμιλεῖ πρὸς ἐμὲ μόνον καὶ πρὸς οὐδένα ἄλλον ὁ ἥλιος τῆς πατρίδος μου καὶ τὸ πατρικὸν μου σπιτί

καὶ ἡ στενὴ γειτονιά μου καὶ ὁ δρόμος καὶ τόσα ἄλλα μὲ τὰ ὁποῖα μὲ συνδέει ἐν εἶδος θρησκευτικοῦ δεσμοῦ. Εἴμεθα ριζωμένοι εἰς τὸ πατρικὸν ἔδαφος ὄχι μόνον ὡς φυσικὰ ὄντα, ἀλλὰ μὲ ὄλην μας τὴν πνευματικότητα καὶ τὸν πολιτισμὸν. Εἶναι αὐταπάτη, ἐὰν πιστεύωμεν ὅτι δυνάμεθα νά ἀποξενωθῶμεν τούτου, αὐταπάτη ἡ ὁποία προέρχεται ἀπὸ μίαν ξηράν, λογικὴν καὶ μηχανικὴν σκέψιν. Ὅλοι μας ἀσπαζόμεθα τὸ ἔδαφος τῆς πατρικῆς γῆς ὅταν θέλωμε νά γίνωμε βασιλεῖς, βασιλεῖς ὄχι ἄλλων, ἀλλὰ, τοῦ ἰδίου ἡμῶν (ἔσωτετικοῦ, ψυχικοῦ) κράτους. Ὅποιος δὲν κατέχει καὶ δὲν τιμᾷ τὸ ἀτομικὸν τοῦτο συναίσθημα οὔτος οὐδὲν κεντρικὸν στήριγμα ἔχει ἐν ἑαυτῷ. Ἀκόμη καὶ οἱ νομάδες τῶν μεγαλοπόλεων, διὰ νά κάμω χρῆσιν μιᾶς ἐκφράσεως τοῦ Spengler, διὰ χιλίων δεσμῶν εἶναι συνδεδεμένοι μὲ τὸν κόσμον των.

Ἀναπνέομεν συνειδητῶς τὴν μυρουδιά τοῦ στενοῦ πατρικοῦ ἐδάφους. Μανθάνομεν νά βλέπωμε τὴν πατρίδα μὲ τὴν κατανουῶσαν ἀγάπην, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ κατ' ἀρχὰς ἡμᾶς εἰς ἡμᾶς αὐτούς, διότι αὕτη (ἡ πατρίς) εἶναι ἓνα κομμάτι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν ἑαυτὸν μας. Ἀκροῶμεθα μὲ εὐλάβειαν καὶ προσοχὴν τῆς γλώσσης, τὴν ὁποῖαν ὀμιλοῦν πρὸς ἡμᾶς τὰ μνημεῖα τῆς φύσεως καὶ τῆς ἱστορίας τῆς πατρίδος. Εἰς ταύτην κεῖνται αἱ ρίζαι τῆς δυνάμεώς μας. Ἡ ὁδὸς πρὸς τὸν ἀνθρωπισμὸν μόνον διὰ μέσου τοῦ λαϊκοῦ χαρακτήρος καὶ τοῦ πατριωτικοῦ συναίσθηματος διέρχεται. Ἐφ' ὅσον μανθάνομεν νά κατανουῶμεν τὴν ζωὴν τῆς πατρίδος, κατανουῶμεν ἡμᾶς αὐτούς. Ἡ πατρίς εἶναι ἐκείνη ἡ ὁποία ἐν πνευματικῇ ἐννοίᾳ ἐγέννησεν ἡμᾶς. Αὕτη εἶναι ἐκείνη, ἥτις μᾶς μορφώνει. Μόρφωσις ὅμως σημαίνει διεύρυνσις ὑπὲρ τὰ στενὰ ὄρια τῆς ἀτομικότητος ἡμῶν διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ κατανόησεως τῆς ἀτομικότητος ταύτης.² Καὶ δικαίως ἀναφωνεῖ ὁ Spranger «ἄλλοίμονον εἰς τὸν ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος οὐδαμῶν εἶναι ριζωμένος».

1. Π. Κοροντζῆ. «Ἡ θεωρία τοῦ περιβάλλοντος εἰς τὴν ψυχολογίαν» Περ. «Παιδαγωγικὴ Ἐπιθεώρησις» Ἀθήναι 1946 τεύχος 8.

2. Ed. Spranger: «Der Bildungswert der Heimatkunde» Ἐκδοσις Reclam 1943 σελ. 45/46.

Εὐτυχῶς σήμερον κατενοήθη ἡ ἀναντικατάστατος μορφωτικὴ ἀξία τῆς πατρίδος καὶ διὰ τοῦτο ἡ Πατριδογνωσία, ὅπως συνήθως λέγεται, ἀποτελεῖ τὸ κέντρον τῆς ἀγωγῆς εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον.

Τοῦτο δὲν εἶναι ἀνακάλυψις τῶν νεωτέρων χρόνων, διότι ὁ Πλάτων ἤδη εἶχε τονίσει τὴν σημασίαν τοῦ περιβάλλοντος διὰ τὴν ἀγωγήν. Ἀλλὰ τὸ ὅτι ἡ ἀλήθεια αὕτη ἐπανέρχεται καὶ πάλιν εἰς τὴν ζωὴν καὶ ἀποτελεῖ θεμελιῶδες Παιδαγωγικὸν ἀξίωμα σημαίνει ὅτι ἀκολουθοῦμεν ὀρθὴν κατεύθυνσιν καὶ πολλαὶ ἐλπίδες ὑπάρχουν πρὸς βελτίωσιν τῆς Ἑθνικῆς Παιδείας. Μόνον ἡ πατρις ἀποτελεῖ τὸ κατάλληλον ἔδαφος καὶ τὸ περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὁποίου μορφώνεται ὁ ἄνθρωπος. Ἀλλ' ἡ πατρις οὐχὶ ὡς ἄψυχος γεωγραφικὴ ἔννοια, ἀλλ' ὡς τόπος ζωντανός, πλήρης ψυχῆς καὶ πνεύματος, τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων οἱ ὁποῖοι ἔζησαν εἰς τὸ παρελθὸν καὶ ζοῦν σήμερον ζωοποιοῦντες καὶ καθαγιαζόντες διὰ τοῦ ἰδρωτός καὶ τοῦ αἵματός των τὸ πατρικὸν ἔδαφος.

Εἰς τὴν πατρίδα αὐτὴν ἀνήκομεν εἴτε τὸ θέλωμεν εἴτε ὄχι. Τοῦτο δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἐκλογῆς ἡμῶν, ἀλλ' ἡ γέννησις καὶ ἡ μοῖρα ἡμῶν μᾶς συνδέουν δι' ἀκαταλύτων δεσμῶν μὲ τὴν πατρίδα. Ἐντὸς τοῦ ἱεροῦ τούτου περιβάλλοντος ἐγεννήθημεν, ἐντὸς αὐτοῦ θὰ ζήσωμεν καὶ ἐντὸς αὐτοῦ καὶ δι' αὐτοῦ εἶναι δυνατὴ ἡ μόρφωσις μας, ἥτις συντελεῖται διὰ τῆς φύσεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς πατρίδος, μίαν περιοχὴν τοῦ ὁποίου ἀποτελεῖ ὁ λαϊκὸς πολιτισμός.

III

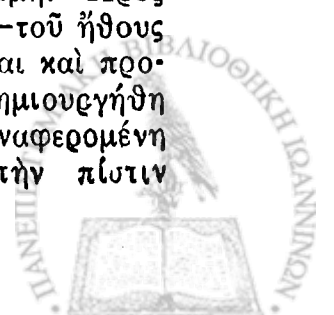
Τί σημαίνει λαϊκός πολιτισμός ἐλέχθη συντόμως ἀνωτέρω. Προσθέτομεν ἐνταῦθα ὅτι τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα, τὰ ὁποῖα εἶναι ἐκφρασις τῆς πίστεως τοῦ λαοῦ εἰς ὠρισμένας ἀξίας, τὰς ἐθνικὰς ἀξίας, ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ ἦθος ἀναφέρεται εἰς τὸ ἐσωτερικόν, εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ λαοῦ, τὸ ἔθιμον εἶναι ἡ συνήθεια, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖον ἐκδηλοῦται ἡ ἐσωτερικότης,

ὁ ψυχικὸς χαρακτήρ. Εἶναι φυσικὸν κατὰ ταῦτα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα νὰ ἐκτινώνονται εἰς ὅλας τὰς περιοχὰς τῆς ζωῆς. Καὶ πράγματι ταῦτα ρυθμίζουν τὰς σχέσεις τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Θεόν, πρὸς τὴν οἰκογένειάν του, πρὸς τοὺς συνανθρώπους του καὶ πρὸς τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν.

Τοῦτο ἀνέπτυξεν ἤδη ὁ κινέζος ἠθικοδιδάσκαλος Κομφούκιος, ὅστις κατενόησε τὴν ἀξίαν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων διὰ τὴν ἠθικὴν συγκρότησιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἠθικὴ του στηρίζεται εἰς τὸ ἔθιμον.

Ἡ Βιολογία διδάσκει ὅτι εἰς τὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀναπτύσσονται μεταξὺ τοῦ ζωϊκοῦ ὄντος καὶ τοῦ ἰδιαιτέρου περιβάλλοντός του, εἶναι εὐδιάκριτοι τρεῖς περιοχαί: ἡ γενετήσιος περιοχὴ, ἡ ἐχθρική καὶ ἡ περιοχὴ τῆς τροφῆς. Καὶ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἀναφέρονται καὶ εἰς τοὺς τρεῖς αὐτοὺς κύκλους: Εἰς τὴν διαιώνισιν τοῦ εἴδους, εἰς τὴν προφύλαξιν ἀπὸ ἐχθρικών δυνάμεως, καὶ εἰς τὴν ἐργασίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται ἡ ζωὴ. Πῶς γεννῶνται καὶ διατηροῦνται τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα; Ἡ μόνη πηγὴ ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέρχονται ταῦτα καὶ διὰ τῆς ὁποίας συντηροῦνται εἶναι τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς, τὸ ὁποῖον εἶναι συνδεδεμένον μὲ τὴν φήμην, μὲ τὸ «τί θὰ εἰπῆ ὁ κόσμος;». Ἐνεκα τούτου τὰ λαϊκὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ἀναπτύσσονται καὶ ζοῦν ἐκεῖ ὅπου εἶναι ἀνεπτυγμένον τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς, εἰς στενοὺς κοινωνικοὺς κύκλους, ὅπου τὸ ἄτομον δὲν ἔχει ἀποκοπῆ ἀπὸ τὴν γειτονίαν καὶ ὑπολογίζει τὴν κοινὴν γνώμην.

Ἀλλὰ γενικῶς τὸ συναίσθημα τῆς τιμῆς εἶναι συνυφασμένον μὲ τὴν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ περισσότερο μὲ τὴν Ἑλληνικὴν ζωὴν, διὰ τὴν ὁποίαν τὸ φιλότιμον ἀποτελεῖ ἰσχυρὸν ρυθμιστικὸν παράγοντα, ὅστις καθίσταται μᾶλλον ἐκδηλὸς εἰς τὰς τρεῖς μνημονευθείσας περιοχάς, ὡς οἰκογενειακὴ τιμὴ, ὡς τιμὴ τῶν ὄπλων καὶ ὡς ἐπαγγελματικὴ τιμὴ. Πρὸς διαφύλαξιν τῆς τιμῆς ταύτης — τοῦ ἦθους — διὰ τῆς ὁποίας ἐξασφαλίζεται καὶ προστατεύεται ἡ Ἑθνικὴ ζωὴ ἐδημιουργήθη ἡ πολὺπλοκος ἐθιμοτυπία, ἡ ἀναφερομένη εἰς τὴν μνηστείαν, τὸν γάμον, τὴν πύστιν

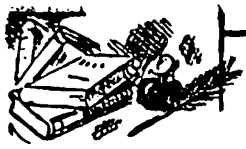
και την αγάπην τῶν συζύγων, τὴν μέριμναν διὰ τὰ τέκνα, τὴν ὑπακοὴν καὶ τὸν σεβασμὸν τούτων πρὸς τοὺς γονεῖς καὶ τοὺς μεγαλυτέρους, εἰς τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ θάρρος τοῦ ἀνδρός, εἰς τὴν τρυφερότητα καὶ τὰς ἄλλας γυναικείας ἀρετάς, εἰς τὰς πολεμικὰς ἀρετάς, εἰς τὸν δεσμὸν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὰ ὄπλα καὶ τὰ ἐργαλεῖα κ.ο.κ. Τὸ αὐτὸ νόημα ὑπάρχει καὶ τὸ αὐτὸ ἦθος ἐκφράζεται καὶ εἰς τὰ λαϊκὰ τραγούδια, εἰς τὰ μοιρολόγια, εἰς τὰς λαϊκὰς παροιμίας καὶ τοὺς μύθους. Ὅλοι αὐταὶ αἱ περιοχαὶ τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ ἀνήκουν εἰς τὸ ρυθμιστικὸν πνεῦμα, διότι ἀποτελοῦν κανόνας ρυθμίζοντας τὴν ζωὴν τοῦ λαοῦ. Ὁ λαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι πρὸ τοῦ ἀτόμου καὶ ὑπὲρ τὸ ἀτομον, διὰ τὸ ὁποῖον δημιουργεῖ ὑποχρεώσεις. Καὶ ἀκριβῶς διὰ τοῦτο εἶναι μεγάλη ἡ φρονηματιστικὴ ἀξία τούτου, διότι ἀνεπαισθήτως ἐπιδρᾷ εἰς τὸν γιγνόμενον ἄνθρωπον καὶ κάμνει ἰσχυροτέρους τοὺς δεσμοὺς αὐτοῦ μετὰ τὴν ἐθνικὴν ὁλότητα. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι τρεῖς εἶναι οἱ παράγοντες τῆς ἀγωγῆς: Ἡ φύσις, τὸ ἔθνος, ὁ λόγος. Ἐκ τούτων ἡ φύσις τοῦ ἀτόμου εἶναι βέβαια καὶ ζήτημα προσπαθείας καὶ ἐπιλογῆς, ἀλλ' ὡς ἐξαρτωμένη ἀπὸ ἀγνώστους κληρονομικοὺς συντελεστάς, μὴ δυναμένους νὰ ὑπολογισθοῦν, εἶναι ζήτημα καλῆς τύχης. Ὁ δὲ λόγος εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν ἀνθρώπινον γνῶρισμα, τὸ ἡγεμονικὸν μέρος τῆς ψυχῆς, ὅπως ἔλεγεν ὁ Πλάτων, καὶ ἂν κερδίσωμεν τὸ μέρος τοῦτο κερδίζομεν ὁλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δυστυχῶς ἐμφανίζεται ἀργὰ καὶ ὠριμάζει πολὺ ἀργότερον. Ὡστε δὲν μένει παρὰ τὸ ἔθνος μετὰ τὸ ὁποῖον δυνάμεθα νὰ ἐπιδράσωμεν μορφωτικῶς εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του καὶ καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς ἐξελιξεως του.

Οἱ καλοὶ διδάσκαλοι παντὸς βαθμοῦ γνωρίζουν νὰ ἐκμεταλλεύωνται τὴν μορφωτικὴν ταύτην ἀξίαν τοῦ λαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Οἱ ἄλλοι παραπονοῦνται, συνήθως, διότι

τὸ πρόγραμμα τῶν σχολείων δὲν εἶναι προσηρμοσμένον εἰς τὰς σημερινὰς ἀπαιτήσεις τῆς ζωῆς καὶ ὅτι δὲν εἶναι συντεταγμένον σύμφωνα μετὰ τὸ Παιδαγωγικὸν ἀξίωμα: ἀπὸ τὴν ζωὴν. Ὁ ἰσχυρισμὸς οὗτος σημαίνει ὑποπτον μετατόπισιν τῆς εὐθύνης. Διότι δὲν πταίει τὸ πρόγραμμα ἂν οἱ μαθηταὶ δὲν γνωρίζουν τὸν τόπον των καὶ τὴν ἱστορίαν του, τὰ μνημεῖα τῆς πόλεως καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτῆς μετὰ τὰ ἱστορικά των ὀνόματα, τὰ ἱστορικὰ τοπωνύμια, τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ ἐξωκλήσια, τὰ παλαιὰ σπίτια, τὸν ρυθμὸν καὶ τὴν διαρρυθμίσει τῆς συγχρόνου λαϊκῆς κατοικίας, ἡ ὁποία εἰς τὰ περισσότερα χωρῖα τῆς Ἡπειροῦ καὶ ὅλης τῆς Ἑλλάδος προξενεῖ ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἀναλογίαν τῶν μερῶν πρὸς τὸ ὅλον τοὺς θρούλους καὶ τὰς τοπικὰς παραδόσεις τὰ τραγούδια τοῦ τόπου, τὰς Ἑλληνικὰς χαιρετιστηρίους ἐκφράσεις καὶ τὰς ἀγνὰ Ἑλληνικὰς εὐχὰς, τὰς ἐργασίας καὶ τὰ τοπικὰ ἐπαγγέλματα καὶ τόσα ἄλλα. Πάντα αὐτὰ εἶναι ζωὴ, ἡ γνησία Ἑλληνικὴ ζωὴ καὶ δημιουργοῦν ἐπίσης Ἑλληνικὴν ζωὴν. Εἰς παλαιότεραν ἐποχὴν οἱ διδάσκαλοι ἠσχολοῦντο μετὰ ὅλας τὰς μορφὰς τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ καὶ οὗτοι ὑπῆρξαν κυριώτεροι καὶ οἱ στοργικώτεροι ἐργάται συγκεντρώσεως λαογραφικοῦ ὕλικου, διότι ἤρχοντο εἰς ἄμεσον ἐπαφὴν μετὰ τὸν λαὸν τῆς ὑπαίθρου, ὅπου πρὸ πάντων δημιουργεῖται καὶ συντηρεῖται ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἀλλὰ σπανίως οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι ἐξεμεταλλεύοντο τὰ μορφωτικὰ στοιχεῖα τοῦ πολιτισμοῦ τούτου διὰ μορφωτικούς σκοπούς. Ἐλπίζομεν ὅτι οἱ νέοι διδάσκαλοι, οἱ ὁποῖοι γνωρίζουν τὴν παιδευτικὴν σημασίαν τῆς Πατριδογνωσίας καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ, θὰ στραφοῦν μετὰ ζῆλον καὶ ἀγάπην πρὸς ἀμφοτέρας τὰς κατευθύνσεις: Κατὰ τὴν περισυλλογὴν τοῦ ἀνεκτιμήτου πλοῦτος τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ καὶ τὸν δι' αὐτὸν φρονηματισμὸν τῶν παιδιῶν τοῦ λαοῦ μὲ

ΠΑΝ. Γ. ΚΟΡΟΝΤΖΗΣ

Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΙΩΡΓΟΥ ΡΑΓΚΟΥ

ΗΡΩΪΚΗ ΡΑΨΩΔΙΑ

1

ὦ Μνήμη τῶν ἡρώων ἱερή,
ἀγέραστη κι ἀγέρωχη ἀνορθώσου
καὶ μὲ τὴ σάλπιγγα τὴ βροντερὴ
σήμανε τὸ ἐγερτήριο τῶν ἀθανάτων!..
Βόγγα, παιᾶνα Ἐπίνικε, κι ἔμπρός,
πάνω σὲ τάφους καὶ κρουνοὺς αἱμάτων
ψυχῶν πυρρίχ' ὡς στηθῆ χορός!..

2

Εἰκοσιῆ πρώτη τοῦ Φλεβάρη. Ὁρθί,
Πανέλληνες, κρατᾶτε τὴν ἀνάσα!
Ὁ πέπλος τῆς σκλαβιάς θ' ἀνασυρθῆ
νὰ παρελάσῃ ἡ Λευτεριά κι ἡ Δόξα.
Μεριάστε σύγιεφα! Λαμπρὴ ἠλιαχτίδα,
ἕφανε χρυσαφένια οὐράνια τόξα
κι ἕψωσε τοῦ θριάμβου τὴν ἀψίδα,
γιὰ νὰ περάσῃ νικητῆς Ἐκεῖνος,
ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος!

3

Μάγισσα φαντασία, ἀνάστησε ξανά
τ' ὄραμα τὸ μεγάλο, τ' ἀνιστόρητο ...
Πρῶτο νὰ σέρνῃ τὸ χορὸ στὰ Γιάννινα
τὸ ξακουστὸ Ρηγόπουλο τὸ γλυκοθώρητο,
μὲ νικητήριες λαχῆς καὶ μὲ Ὁσανὰ
στῆς Δόξας τ' Ἀγιονόρος ν' ἀνεβαίνῃ ...
Καὶ δίπλα του τὸν ἄξιο Κυβερνήτη,
Παλληκαριὰ καὶ Νοῦ τὰ δυὸ μαζί ...

ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ ΖΙΤΣΑΙΑΣ

ΤΑ ΧΡΥΣΑ ΜΑΛΛΙΑ ΤΗΣ ΝΟΥΣΙΑΣ

«Ἐπέσανε τὰ Γιάννενα σιγὰ νὰ κοιμηθοῦνε
ἐσβύσανε τὰ φῶτα του κ' ἐκλείσανε τὰ μάτια.
Ἦ μάννα σφίγγει τὸ παιδὶ βαθειὰ στὴν ἀγκαλιά της·
γιατ' εἶναι χρόνοι δίσεχτοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάσει».

ΑΡ. ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ΤΕΤΟΙΕΣ ἦταν ἡ νύχτες πὸ σκέπαζαν τὰ σκλαβωμένα Γιάννενα ἐκείνη τὴν ἔποχὴ. Μιά τέτοια νύχτα ἦταν καὶ τούτη, πὸ τῆλιξε μέσα στὴν σκοτεινιά της τὴν ἱστορία πὸ θὰ ποῦμε παρακάτω.

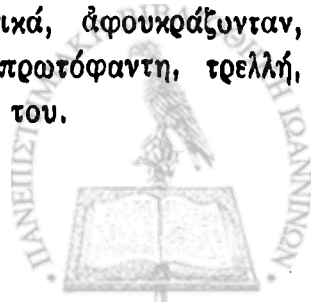
Ὁ βορριάς φυσοῦσε μ' ὅλη του τὴν ὀρμὴ. Ἐρχόταν ἀπὸ τ' ἀντικρονὰ βουνὰ καὶ χύμαγε βαθειὰ στὴ λίμνη μανιασμένα. Ἀφρισμένα βουνὰ τὰ κύματα, χτυποῦσανε βουίζοντας στὶς ὄχθες κουβαλῶντας καλάμια, σαπισμένα ξύλα, σπασμένες βάρκες καὶ φύκια· κι ἀπὸ κάποτε πνιγμένους ἀνθρώπους, ὕστερα ἀπὸ μυστηριακούς, μὰ συνηθισμένους ἔξαφανισμούς. Λὲς κι' ἡ λίμνη ἤθελε νὰ καθαρῶσι τὸ βυθὸ της γιὰ νὰ δεχτῆ λίγες νύχτες ἀργότερα στὴν ἀγκαλιά της, τὴ Φροσύνη μὲ τίς δεκαεφτὰ ἀρχόντισες.

Οἱ Γιαννιώτες ἦταν τρυπωμένοι —τρομαγμένα πουλιὰ— ἀπὸ νωρὶς μέσα στὰ σπίτια τους. Ψυχὴ δὲν ἄκουγες ζωντανή. Μόνο στοὺς τουρκομαχαλάδες περνοῦσε ποῦ καὶ ποῦ κανένα ἀμάξι μ' ἀργοπορημένα τουρκόπουλα ἀπὸ τὰ κρασοπουλιὰ τῆς Καλούτσιας. Φορούσανε σαμούρια καὶ τὸ κόκκινο φέσι λοξὰ πάνω στὸ μαῦρο φρεῖδι. Ἦ φοῦντα κατέβαινε καὶ χάιδευε παιγνιδιὰρα τὸ μάγουλο. Ἦ ἀλαζωνεῖα τότε καὶ τὸ νταϊλίκι ψήλωναν ὄλο καὶ πὸ πολὺ. Σιδερένιες πόρτες ἀνοιγαν ἔπειτα καὶ τοὺς κατάπιναν. Τίποτε ἄλλο φανερό. Τάλλα τὰ κρυβε ἡ νύχτα κι' ὁ τρέμος. Τὸ μαῦρο φρεῖδι, πὸ κᾶτι τέτοιες νύχτες διάλεγε γιὰ τ' ἀνθρωποκυνῆγι του, σέφνονταν ἀθώρητο κι' ἀπόψε στοὺς δρόμους τῶν Γιαννίνων.

*

Ἀνάμεσα στὴν ταραγμένη ἐκείνη νύχτα, φωτισμένο μὲ τὰ πολύχρωμα τζαμιλίκια του μέσα στὸ κάστρο, φάνταζε τὸ πασαδικο σεράϊ.

Ὁ Ἀλῆς ἦταν ἀκόμα ξύπνιος. Πηγαινοερχότανε στοὺς ἀπέραντους διαδρόμους, τοὺς στρωμένους μὲ παχειὰ περσικὰ χαλιὰ ἀνήσυχος. Τί νὰ τὸν κράταγε πάλι ξυπνητὸν τέτοια ὥρα; Ποιὰ ἔχτρα, ποιὸ πάθος καὶ ποιὰ καταχθόνια σκέψη δὲν ἐκλείνει τοῦ θεριοῦ τὰ βλέφαρα; Χάιδευε τὰ γένια ἡδονικά, ἀφουκράζονταν, ὀσμίζονταν τὸν ἀέρα καὶ περίμενε μὲ λαχτάρια σχεδὸν πρωτόφαντη, τρελλή, κ' ἐνοιῶθε τὸ αἷμα νὰ τρέχη καυτερὸ στὶς γερνικὲς φλέβες του.

«Αὐγερινὸς καὶ πούλια εἶναι πασιά μου» τοῦ εἶπαν τ' ἀκριβοπληρωμένα λαγωνικά του. «Τὰ μαλλιά της πέφτουν ὡς τὶς ἀντζες χρυσᾶ» σὰν ἡλιαχτίδες. Γκοῦλ μπαξέξ εἶναι ἡ ὄψη της. Δὲ ματάειδε ἀνθρώπου μάτι τέτοια μαλλιά. Τὴ χτένιζε ἡ μάνα της κείνη τὴν ὥρα. Τρία χτένια ἄλλαζε ὀρθὴ καὶ τὰ τραβοῦσε ἴσια μὲ κάτω ἀνίλαφρα καὶ πάλι τᾶπαιρνε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ τὰ κανάκευε κι' ἔπλεκε τὶς χοντρὲς πλεξοῦδες, πού σέρνονταν στὸ λυγερὸ κορμί της, σὰν δεντρογαλιές πάνω στὸ κορμὶ τῆς λεύκας».

Κεῖνη τὴ μέρα οἱ «μυστικοὶ» κάνανε τοὺς πραμματευτάδες. Κουμπιά, τσατσάρες, κορδέλλες, κλωστές, μαντήλια μὲ χρυσὴ νταντέλα στὶς ἄκρες, καὶ μπένανε στὶς αὐλές —καλοδεχούμενοι— νὰ πουλήσουν τὴν ὁμορφὴ πραμμάτια. Ἡ Νούσια πῆρε γαλάζιες κορδέλλες γιὰ τὰ μαλλιά. ... Ἡ Νούσια . . τῶλεγε καὶ τὸ ξανάλεγε μὲ τὸ νοῦ του ὁ Ἄλῃς λιγωμένος. «Αὐγερινὸς καὶ πούλια εἶναι πασιά μου».

Τὸ ἀρωματισμένο λουτρὸ ἄχνιζε ἔτοιμο. Ὁ νοντᾶς μὲ τὰ βυσσινιά βελοῦδα, τὰ λαχούρια καὶ τὰ γουναρικά ἄγριων ζώων, περίμενε μὲ τέσσερα μπρούτζινα ἀναμμένα μαγκάλια, ἀπὸ ἓνα σὲ κάθε γωνιά. ... Ὅμως δὲν ἐρχότανε ἀκόμα. Ἀκόμα κανένας δὲ φαινότανε. Δὲν ἀκουγότανε οἱ πατημασιές τῶν ἀλόγων ἀπάνω στὰ στενὰ καλντερίμια, ὅσο κι' ἂν ἔβαζε τ' αὐτί του ν' ἀκουρμαστῆ. Ἡ νύχτα κόντευε νὰ τελειώσῃ, ὁ βοριάς εἶχε κουραστεῖ κι' ἄφηνε λαχανιασμένος τὸ στερενὸ ἀγκομαχητό του. Ὅμως ἀκόμα δὲ φάνηκε κανεὶς. Ὁ θυμὸς μαζεύτηκε καὶ τοῦ ἔσφιγγε τὸ λαρῦγι. Ἡ καταδίκη ἐτοιμάζονταν στὸ σκοτεινὸ μυαλό του βαρειά κι' ἀνελέητη, γιὰ ὅποιον δῆποτε πού θὰ σκέφτηκε νὰ σταθῆ ἐμπόδιο στὸ σκοπὸ του. Ἀκόμα κι' οἱ ἀκριβοπληρωμένοι σπιοῦνοι του, ἀκριβοπλήρωναν κ' αὐτοὶ συχνὰ μὲ τὴ ζωὴ τους τὶς ἀποτυχίες.

Ἦταν σταλμένοι μὲ τὴ ῥητὴ ἐντολὴ —βοῦλα βαρειά σιδερένια στὴ μοῖρα τους— νὰ τὴ φέρουν ἀπόψε. Τούτη τὴ νύχτα κι' ὄχι ἄλλη καμμιά.

Οἱ διαταγὲς εἶχαν δοθεῖ καὶ τὰ σχέδια εἶχαν στρωθεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο πανοῦργο μυαλό του. ... Τ' ἀμάξι θὰ περίμενε ἀπὸ τὸν κάτω δρόμο τῶν μποστаниῶν. Ἀπὸ κεῖνο τὸ μέρος θ'ἀμπαιναν, θὰ περνοῦσαν πάνω ἀπὸ τὸ μισιακὸ πηγᾶδι τῆς ἄλλης αὐλῆς καὶ θ'ἀμπαιναν ξαφνικὰ στὴν κοιμισμένη φαμίλια. Θ'ἄδιναν στὸν πατέρα ἓνα σακκουλάκι μὲ λίρες καὶ θὰ τοῦ ἔδειχναν ἓνα γιαιλιστερὸ μακρὸ γιαταγάνι μὲ τὰ σημάδια τοῦ πασιά. Ἐνα γιαταγάνι πασαλειμένο μὲ αἷμα. «Ἡ τῶνα ἢ τᾶλλο, καὶ ... τσιμουδιά! ... τ'ἀκοῦτε; τσιμουδιά! Τ' ἄλλα τὰ ξέρετε. Ξέρετε πῶς πληρώνονται οἱ ἀ-υπάκουοι κι' ἀχάριστοι ῥαγιαδες». Ὑστερα θ'ἄκλειναν τὸ στόμα τῆς κοπέλλας καὶ θὰ τὴν ἄρπαζαν Ἡ Νούσια μὲ τὰ χρυσὰ μαλλιά. Ἐνα καινούργιο ἀστέρι τῆς ὁμορφιάς θὰ στόλιζε ἀπόψε τὸ χαρέμι του.

*

Στοὺς πίσω νοντάδες ξάγρυπνη περνοῦσε τὴ νύχτα της κι' ἡ Βασιλική. Ἡ μεγάλη κυρὰ τοῦ χαρεμιοῦ, κι' εὐνοούμενη μόνιμη γυναίκα τοῦ Ἄλῃ, περιμένε τὴ στιγμὴ νὰ πάη νὰ ἡμερώσῃ τὸ θηρίο. Ὡρα τὴν ὥρα καὶ θὰ ξέσπαγε. Ἡ συλλογία τὴ βάραινε σὰν νὰ εἶχε πέσει πάνω στὰ στήθη της ὀλάκαιρο τὸ Μιτσικέλι.

— Θὰ πρόφταινε τάχα ἡ κρυφὴ ἔμπιστη γυναῖκα νὰ πάη ὡς τὰ Γάλατα, θᾶβρισκε τάχα τὸ μικρὸ σπητάκι πού εἶχε τὴν κόρη μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά νὰ τοὺς πάη τοῦτο τὸ μαῦρο χαμπέρι, γιὰ νὰ διώξουν τὴν κοπέλλα ; Ἀκόμα μιὰ χριστιανὴ θᾶπεφτε σὲ τοῦτα τ' ἀρπάγια. Οἱ δικοὶ τῆς «ἔμπιστοι» τῆς ἔφεραν τὴν εἶδηση ἀπὸ τὸ δειλινό. Τὴν εἶχε σταλμένη ἀπὸ βραδὺς ἡ Βασιλική, μὲ τὴν παραγγελία. Πότε γονατιστὴ μπροστὰ στὸν Ἐσταυρωμένο καὶ πότε πίσω ἀπὸ τὰ καφάσια τῶν παραθυριῶν περνοῦσε τὶς στιγμὲς ἐκεῖνες.

Ἄνθρωπος Βελῆ Γκέγκας πηγαινοερχότανε ἀπὸ τὰ σκαλοπάτια τοῦ παλατιοῦ ὡς τὴν κρυφὴ σιδερόπορτα στὸ πίσω μέρος, σὰν στοιχειό.

Ἦρα τὴν ὥρα καὶ θὰ κατέβαζαν δεμένη πιστάγκωνα τὴ δύστυχη φαμίλια, θ' ἄνοιγε τὶς μυστικὲς τρύπες κι' ἀπὸ τὰ μακρὰ λαγούμια μαζί μὲ τοὺς σταλμένους θὰ τὴν περνοῦσε στὰ μουχλιασμένα μπουντρούμια τοῦ κάστρου. Ὅλα τᾶξερε ἡ κυρὰ Βασιλικὴ κι' ὅλα τὰ λογάριζε. Κι' ὅλοι τᾶξεραν τοῦτα τὰ φορητὰ τερετίπια του, κι' οἱ ἁγιάδες, κι' οἱ ἀφεντάδες, κι' οἱ ἔμπιστοι τῆς δουλειᾶς του.

... Νὰ διώξουν τὴν κοπέλλα ... ἕνας λόγος ἦτανε ... Ὅμως, ἄς τὰ ζύγιαζαν, ἄς τὰ λογάριζαν κι' ἄς τὰ μετροῦσαν. Αὐτὴ ἔκανε τὸ χρέος τῆς στὴ γενιά τῆς.

«Ἐλεος Σωτῆρα . . . Ἐλεος . . .»

*

Τὴν ἴδια νύχτα ἀπὸ βραδὺς, σ' ἕνα μικρὸ σπιτάκι ἐκεῖ κατὰ τὰ Γάλατα ἀνάμεσα ἀπὸ κλωνόγυρτες ἰτιές στὸ βάθος ἑνὸς μεγάλου μπαξέ, μιὰ ἀπελπισμένη μάνα, πού ὡς τώρα χτένιζε ὀρθὴ μὲ τρεῖς χτένια τὸ χρυσὰ μαλλιά τῆς μονάκριβης, ὀρθὴ καὶ τώρα, κίτρινη σὰν λείψανο, κρατοῦσε στὰ τρεμάμενα χέρια τῆς ἕνα ξυράφι κι' ἕνα δαυλί. Ξύριζε τὰ ξανθὰ μαλλιά σύρριζα καὶ μὲ τὸ ἀναμμένο κάρβουνο ἔκανε πληγὲς στὸ τρυφερὸ κεφαλάκι. Τὸ τριανταφυλλένιο στόμα, ἦταν δεμένο μὲ μαντῆλι γιὰ νὰ πνίγεται τὸ βογγητὸ τοῦ πόνου. Ξύρισε καὶ τὰ φρύδια κι' ἔκοψε τὰ μακριὰ τσίγουρα.

Ἡ ἀνθισμένη ἀμυγδολίτσα ἔμεινε τώρα ἕνα κούτσουρο χτυπημένο ἀπὸ τὸν κεραυνὸ τῆς μαύρης σκλαβιάς. Ἐκεῖ στ' ὠραῖο κεφαλάκι τῆς, σημάδεψε ἀπόψε κι' ἔρριξε τὴ φωτιά του.

Ἐπесαν στὰ στρώματα καὶ περίμεναν μὲ κομμένη ἀνάσα. Κατὰ τὰ μεσάνυχτα ἦρθαν οἱ μπόγηδες, μὲ τὶς λίρες καὶ τὸ κοφτερὸ γιαταγάνι. Ἄναψαν τὴ λάμπα καὶ τοὺς ἄνοιξαν.

«Ποιὰ θέλετε ; Ἡ Νούσια ἔχει κασσίδα κι' ἄλλη θυγατέρα δὲν ἔχουμε. Τί νὰ τὴν κάνει ὁ πασιᾶς μιὰ κασιδιάρρα ; Φέρομε τὴν κασιδογιάτρισσα, τὴν ἔβγαλέ κι' ἔκαψε τὶς ρίζες.

Κυττάχτε τὴν, κι' ἂν σῶς κάνει ... κουρμπάνι γιὰ τὸν πολυχρονεμένο μας».

Πῆραν τὸ σακκουλάκι μὲ τὶς λίρες, τὸ βαρὺ γιαταγάνι κι' ἔφυγαν τρέμοντας μὲ τὸ κεφάλι σκυμμένο.

*

Ἡ Νούσια φύλαξε τὰ μακρὰ χρυσὰ μαλλιά τῆς.

— Θυσία στὸ βωμὸ τῆς τιμῆς καὶ τῆς Ρωμισούνης — σ' ὅλη της τῆ ζωῆ.
Τὰ φύλαξαν ὕστερα κι' οἱ κόρες της κι' οἱ ἐγγονές της, μαζί μὲ τὴν ἱστορία τους.

Ἄπὸ στόμα σὲ στόμα, σώθηκε ἡ ἱστορία τούτη, στὶς κατοπινὲς γενιὲς
σὰν θρύλος.

— Στὸ σπῖτι τοῦ παποῦ μου στὰ Γάλατα, μέσα σὲ μιὰ σαρακοφαγωμένη
κασσέλα σκαλιστή, καταχωνιασμένα, ἀνάμεσα σ' ἄλλα παλκωμένα κι' ἄχρηστα ἀπο-
μεινάκια περασμένου καιροῦ, βρίσκονταν τυλισμένα σ' ἓναν τριμμένο μποξιά, λίγα
νεκρὰ κίματα ξανθῶν μαλλιῶν. Ἐπερνα ἀπὸ καμμιά φορὰ λίγες μποῦκλες, σὰν
ἀπὸ στάχνα ξεροῦ καλαμποκιοῦ καὶ τᾶραβα στὸ κεφάλι τῆς κοῦκλας μου.

Ἡ μάνα ἔλεγε πὼς —τὸ δίχως ἄλλο— αὐτὰ τὰ μαλλιά θάναυ ἀπὸ τὰ μαλ-
λιά τῆς Νούσιας, κάποιας μακευνῆς προγιαγιᾶς μας, ποὺ μιὰ νύχτα ὁ Ἄλῃ Πα-
σιᾶς —τὸ θεριὸ τῶν Γιαννίνων— βάλθηκε ν' ἀρπάξη στὸ χαρέμι του.

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

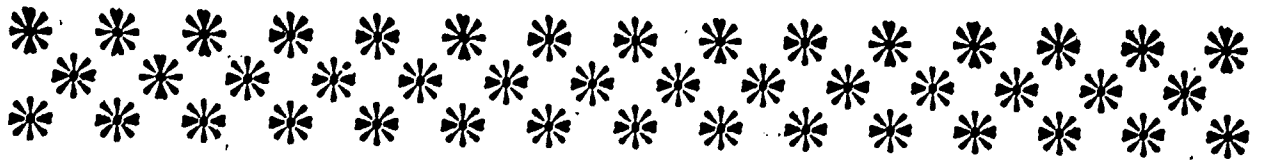
ΕΜΠΡΟΣ

Ἐμπρός! Ὀλόρθοι, ἀτρόμαχοι.
Μαυρίλα. Ἀστροπελέκι.
Μὰ τὸ σπαθὶ γοργάστραψε,
καὶ νά! ἡ βροντὴ τουφέκι!
Στὸ Πίνδο ἀπ' τὸν Γαῦγετο,
καὶ στὰ Μπαλκάνια, ὡς πέρα,
μιὰ ἡ φλόγα, μιὰ ἡ φοβέρα,
κ' ἓνας ὁ νοῦς. Ἐμπρός!

Ἐμπρός! Βουνά, ψηλῶστε μας,
κ' ὦ θάλασσα, νὰ ἡ ὥρα!
στοίχισε τὰ καράβια μας,
καὶ βοήθα, νικηφόρα.
Ἐνὰ τοῦ Ρήγα ἡ σάλπιγγα,
καὶ πάει στὰ μισουράνια:
«Μαυροβουνιοῦ καπλάνια
κι' Ὀλύμπου σταυραῖτοί!»

Ἐμπρός, ἀδέλφια, ἀτράνταχοι!
Κι' ἂν πέφτη ἀστροπελέκι,
νά! τὸ σπαθὶ γοργόστραψε,
βρόντησε τὸ ντουφέκι.
Κρήτη, ὁ Μωριάς, ἡ Ρούμελη,
Ἐμπρός! ἡ Ἑλλάδα λάμπει
ἀχολογᾶν οἱ κάμποι,
καίνε οἱ καρδιές. Ἐμπρός!

ΤΑΚΗ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Π Τ Α Σ Ι Ε Σ

— Γίνε δουλευτής.

Π α λ α μ α ς (Δωδεκάλογος τοῦ Γόφτου)

Διαβαίνουν οπτασίες ἀπ' τὰ μάτια σου,
— Θεῶν, ἡρώων καὶ τόπων οπτασίες, —
ἔφηβε, τολμηρὲ καρaboκύρη
τῶν γελαστῶν ὄνειρων, ποὺ κοιτᾶς
νὰ φύγης μακρυνά, νὰ φύγῃς πέρα
ἀπ' ὄ,τι ξαίρεις κι' ὄ,τι κατακτᾶς.
Διαβαίνουν οπτασίες ἀπ' τὰ μάτια σου,
θεῶν, ἡρώων καὶ τόπων οπτασίες.

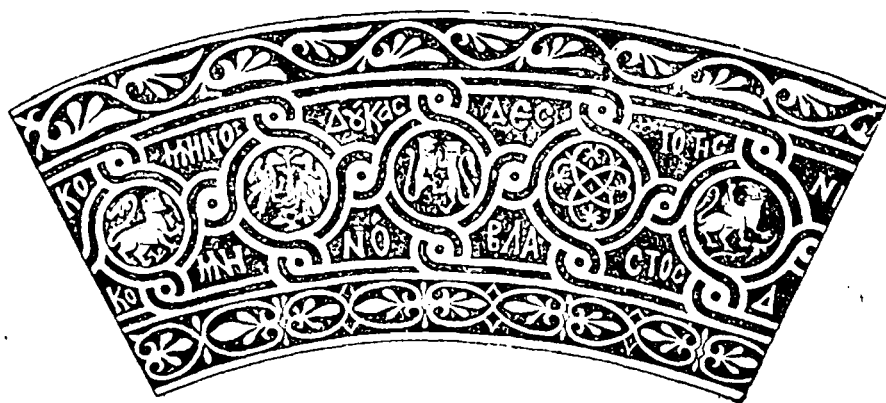
Κάτι πολὺ γνωστό, ποὺ δὲ φαντάζεσαι.
τις οπτασίες θεῶν κι' ἡρώων κρύβει.
Ἄτρώμητε Ὀδυσσεά τῶν ὄνειρων
τὸ πιὸ μεγάλο σου ὄνειρο εἶν' ἐδῶ:
ἓνα πικρὸ κι' ἐρειπωμένο κάστρο
μ' ἓνα φτωχὸ κι' ἀδάμαστο λαό.
Τὸ κάστρο τῆς πατρίδας σου στοχάστηκες
πὼς ξεπερνάει τῆ δόξα τῶν ἡπείρων;

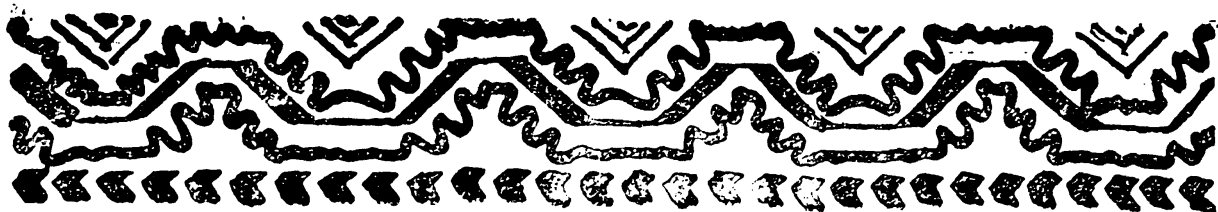
Ὁ πιὸ μεγάλος δρόμος κι' ὁ τραγικότερος
στὰ πατρικὰ χαλάσματα γὲ φέρνει.
Νὰ ὄνειρο γιὰ νὰ τὸ κάμῃς πράξη
μὲ γνώση καὶ μὲ θέληση· καὶ νὰ
τῆς ταπεινῆς Ἰθάκης ὁ ἄσπρος βράχος,
ποὺ τὸ χτυποῦν τὰ κύματα βουνά.
Ὁ δουλευτής κι' ὁ χίστης τῆς πατρίδας τοῦ
ἥρωας εἶναι καὶ βωμὸς τοῦ ἀξίζει.

Θέλεις; Τολμᾶς; Τὸ πατρικὸ καλύβισον
 ἄν τ' ἀγαπᾶς καὶ μ' ἔρωτα καὶ πίστη,
 ἔλα νὰ χτίσης. Πλάνες φαντασίες
 κι' ἄν σὲ τραβοῦν, ποιητή, στὰ μακρινά,
 παιδιῶν παιγνίδια αὐτὰ οἱ σοφοὶ τὰ λένε.
 Μόνον ὁ χτίστης ζῆ παντοτεινὰ
 κι' εἶν' ἡ ψυχὴ του στοιχειωμένος φύλακας
 στὸ ἔργο τὸ γερό, τὸ μετρημένο.

Τὰ χέρια σου ἄς ροζιάσουν' καὶ τὰ μάτια σου,
 τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου, ἄς μὴ νυστάξουν.
 Ἡ σκόνη ἄς πέση ἐπάνω σου κι' ἄς δείρουν
 οἱ θύελλες κ' οἱ βοριάδες τὸ κορμί.
 Ὅταν θὰ γείρης κάποτε γιὰ πάντα
 νὰ κοιμηθῆς στὴν πατρικὴ σου γῆ,
 ἀγύρευτη θὰ βρῆς τὴν ἀποθέωση
 στοῦ τάφου τὴν ἀθόλωτη γαλήνη.

† ΧΡΗΣΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

Η ΚΑΘΑΡΟΔΕΥΤΕΡΑ

(ΔΙΗΓΗΜΑ)*

Εἶμουν τότε πολὺ μικρός· ὄχι πλειότερο ἀπὸ ὀχτὼ χρονῶν.

Ὅταν ξύπνησα εἶχα μέσα μου τὸ συναίσθημα, ὅτι εἶχε ξημερώσει ἡ Καθαροδευτέρα.

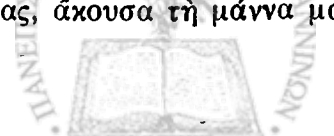
Μιὰ μεγάλη λύπη εἶχε δεμένη τὴν παιδική μου καρδιά καὶ δὲν τολμοῦσα νὰ πιναχθῶ πέρα ἀπὸ τὰ στρώματά μου, μὲ τὴν ψεύτικη ἐλπίδα, ὅτι ἦταν ψέματα, ὅτι δὲν εἶχε ξημερώσει ἡ ἀνήλεη Καθαροδευτέρα. Ἄλλὰ λίγο - λίγο ἔλαβα τὸ θάρρος νὰ πιραδεχθῶ, ὅτι δὲν ἦταν ψέματα, κι' ὅτι ἀληθινὰ ἐκεῖνο τὸ φῶς κι' ἐκεῖνες οἱ ἀργυρόχρονες ἀχιτίδες, πού ἔμπαιναν ἀπὸ τὲς χαραμάδες τῶν πιραθυριῶν κι' ἀπὸ τοὺς φεγγίτες τῆς στέγης εἶταν τῆς φοβερῆς Καθαροδευτέρας. Θυμήθηκα, ὅτι τὴν περασμένη βραδαὶ εἶχαμε ἀπόκριες τυρινές, θυμήθηκα ὅτι εἶχαμε φάγει γκουλιάστρα, αὐτὰ τηγανισμένα, τυρί, ψάρια κι' ὠμορφοφκιασμένη αὐγοτυρόπητα. Θυμήθηκα, ὅτι ὕστερα ἀπὸ τὸ φαγητὸ τραγουδήσαμε καὶ χορέψαμε. Θυμήθηκα, ὅτι τρουπήσαμε ἓν' αὐγὸ μισοψημένο μὲ τὸ βελόνι, τοῦ περάσαμε ἓν' ἄσπρο ράμμα καὶ τὸ δέσαμε στὴ μύτη ἐνὸς βεργιοῦ, κι' ἔτσι κάναμε τὸ χάψαρη, καὶ περιχύθηκε μὲ τὸ ἀσπράδι καὶ μὲ τὸν κρόκο τοῦ αὐγοῦ ὁ Ζῆκος, τὸ κοπέλλι μας, πὺ ἀνοιξε διάπλατα τὸ στόμα πλειότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους νὰ τὸ χάνη καὶ νὰ κερδίση τὸ ἀσημένιο κέρασμα. Θυμήθηκα, ὅτι

* Πιστὸ ἀντίγραφο, ἀπὸ δημοσιευμένο μὲν διήγημα, τὸ αὐτόγραφο ὅμως τοῦ Χριστοῦ Χριστοβασίλη κείμενο, πὺ μαζὶ μὲ ἄλλες ἐργασίες του βρίσκονται στὸ ἀρχεῖο τοῦ φίλου τοῦ συγγραφέως Γεωργίου Β. Σωτήρη, παραχωρημένο ἀπὸ τὸ γοῖο τοῦ τελευταίου, φιλόλογο Μάνθο Οἰκονόμου.

ὕστερα ἀπὸ τὸν χάψαρη βγήκαμε στὸ μεσοχώρι, ὅπου εἶχαν ἀναμμένη μιὰ μεγάλη φωτιά ἀπὸ τοῦφες πουρναρίσιες κι' οἱ νυφάδες τοῦ χωριοῦ εἶχαν στήσει τὸ χορό. Θυμήθηκα τὸν γκούλιαρα, πὺ στριφογύριζε τρίζοντας ἓνα τρίξιμο σὰ μουγκριτὸ θεριοῦ. Θυμήθηκα, ὅτι ἔτρεχα γύρα στὴ φωτιά τοῦ μεσοχωριοῦ μὲ τὰ συνομήλικά μου καὶ βάναμε ψιλές τοῦφες πουρναρίσιες γιὰ νὰ φέγγη καλύτερα, καὶ νὰ φωτίζεται πλειότερο τὸ χοροστάσι.

Ὅλες αὐτὲς οἱ ἐνθύμησες περνοῦσαν ἀπὸ τὴν φαντασία μου, σὰν εἰκόνες φωτόλουστες, χαρωπές, ὠμορφες, γεμάτες τέρψη κι' εὐθυμία, σὰν κῆμα, πὺ διαδέχεται τὸ κῆμα, ἀλλ' ἡ Καθαροδευτέρα γιὰ ἀναμαλλιάρα καὶ ξεδοντιασμένη μὲ αὐστηρὸ πρόσωπο καὶ κάτασπρο φακιόλι, παρουσιάζονταν στὴν στιγμή μπροστά μου καὶ μοῦ χαλοῦσε ὅλες ἐκεῖνες τὲς εἰκόνες καὶ μὲ φοβέριζε μ' ἓνα κρανίσιο ραβδί, πὺ κρατοῦσε στὰ χέρια της. ἀπαράλλαχτη, ὅπως μοῦ τὴν εἶχε παραστήσει ἡ μάνα μου τὴν περασμένη χρονιά, πὺ ἤθελα νὰ φάγω τ' ἀπομεινάρια τῆς κίτρινης αὐγοτυρόπητας ἀνήμερά της.

Γύρισα καὶ ξαναγύρισα μέσα στὰ στρώματά μου, συλλογίστηκα καὶ ξανασυλλογίστηκα, μελαγχόλησα καὶ ξαναμελαγχόλησα, πικράθηκα καὶ ξαναπικράθηκα καὶ θέλοντας καὶ μὴ, σηκώθηκα τρεκλὰ τρεκλὰ, βγήκα ἔξω στὸ πεζούλι τῆς κρεββάτας κι' ἐκεῖ στήριξα τοὺς ἀγκῶνες μου, ἔβαλα ἀνάμεσα στὲς παλάμες μου τὸ κεφάλι μου κι' αἰσθάνομουν τὲς λαμπερές καὶ θαλπερές ἀχιτίνες τοῦ ἡλιοῦ μ' εὐχαρίστηση ἀροητὴ νὰ μὲ θεομαίνουν. Ἐκεῖνη τὴ στιγμή, πὺ ἔπλεα σὲ πέλαγο μελαγχολίας, ἄκουσα τὴ μάνα μου

νά μανλάη τὸ σκυλί μας μὲ ἡμερη φωνή :

— Κῶ, Μούργκα, κῶ !

Σήκωσα τὸ κεφάλι μου καὶ βλέπω στήν αὐλή τὴν μάννα μου νὰ χύνη καταγῆς ἀπὸ τὸ μεγάλο τεψὶ κᾶτι πιθαμιάρικα κομμάτια πῆττα καὶ τὸν σκύλι μας τὸν Μούργκα νὰ τὰ καταπίνη, ἐνῶ παρέκει οἱ γάτες μας ἔτρωγαν μὲ τὶς οὐρὲς σηκωμένες τ' ἀπομεινάρια τῶν ψαριῶν.

Ξακολούθησα γιὰ κάμποσες στιγμὲς νὰ βλέπω αὐτὸ τὸ σκυλογατοπανήγυρο, σὺν ποῦ βλέπει κανεὶς τὸ σπίτι του νὰ κατατρώγη ἢ φωτιά, ἢ νὰ τὸ συμπαίρη τὸ ποτάμι, χωρὶς νὰ μπορῆ νὰ κράξῃ βοήθεια. Μοῦ ἔρχονταν ὄρεξη νὰ κλάψω, νὰ κλάψω, νὰ κλάψω κι' ἂν μοῦ παρουσιάζονταν ἡ Καθαροδευτέρα μπροστά μου μὲ τ' ἄσπρο της τὸ φακιόλι καὶ τὴν κρανίσια τῆ βέργα στὸ χέρι της, θὰ περνοῦσε πολὺ ἄσχημα μαζί μου.

Αἰστάνομουν τὴν πείνα νὰ μοῦ θερίζῃ τ' ἄντερα, ἀλλ' ὄχι πείνα γιὰ ψωμί ξερὸ ἢ τὸ πολὺ—πολὺ ψωμί καὶ κρομμύδια, ἀλλὰ πείνα γιὰ γκουλιάστρα, γι' αὐτὰ τηγανισμένα, γιὰ τυρὶ γιὰ πῆττα γιὰ ψάρια, καὶ ζῆλευα τὴ θέση τῶν γατιῶν καὶ τοῦ σκυλιοῦ, ποῦ ἔυρωγαε ἐκεῖνη τὴν στιγμή, χωαὶς νὰ φοβοῦνται τὸ ραβδί τῆς Καθαροδευτέρας.

Εἶπα στὴ μάννα μου μὲ παράπονο γεμάτο φαρμάκι :

— ὦρ' μάννα ! Ἡ Καθαροδευτέρα μόνο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους εἶναι ; Δὲν εἶναι γιὰ τὰ σκυλιὰ καὶ γιὰ τὲς γάτες ;

Ἐκεῖνη (Θεὸς σχωρὲς τὶ) μ' ἀπολογήθηκε ἀμέσως :

— Γιὰ τοὺς ἀνθρώπ'ς, γιὰ μ' εἶναι μοναχά. Γιὰ τοὺς ἀνθρώπ'ς πῶχουν ψυχὴ καὶ καρτεροῦν Δευτέρα Παρουσία ! Τὰ καημένα τὰ ζῶα δὲν ἔχουν ψυχὴ, κι' οὔτε Καθαρὴ Δευτέρα φοβοῦνται, οὔτε Δευτέρα Παρουσία καρτεροῦν. Αὐτὰ τὰ κακόμοιρα παιδιὰ μου δὲν πεθαίνουν ... ψοφοῦν.

Κι' ἄλλο κακό ! Κοντὰ στήν Καθαρὴ Δευτέρα, μοῦ παρουσιάστηκε κι' ἡ Δευτέρα Παρουσία ! Μ' ἔπιασε ἕνας κρύος φόβος κι' εἶπα στὴ μάννα μου δειλὰ δειλὰ.

— Τί λογῆς εἶναι ἡ Δευτέρα Παρουσία, μάννα ;

— Αὐτὴ, γιόκα μ' εἶναι ποῦ εἶναι !

Μοῦ ἀποκρίθηκε ἡ μάννα μου, ἐνῶ ἔξυνε τὸ τεψὶ μὲ τὸ μαχαίρι γιὰ νὰ βγοῦν τὰ κολλημένα πέτρα.

— Πῶς εἶναι μάννα ;

— Εἶναι μιὰ γυναῖκα ψηλὴ ὡς τὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ, χωρὶς κρέας ἀπάνω της, σὺν ξέρακας, μὲ τὰ κόκκαλα μοναχά. Τὸ ὄλο της ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ ποδάρια εἶναι μὲ ἄρμάθα κόκκαλα μὲς σ' ἕνα ποκάμισο. Βαστάει στὸ χέρι της μιὰ ζυγαριὰ μεγάλη, κι' ὅταν θὰ σωθῇ ὁ κόσμος καὶ κρίνῃ ὁ Θεὸς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτὴ θὰ ζυγαίρῃ τὸν κάθε ἀνθρωπο μὲ τὴ ζυγαριὰ της, κι' ὅσοι θὰ εἶναι βαροὶ θὰ πᾶνε στὴν Κόλαση καὶ στὰ σκοτεινά, ποῦ βράζει ἀκατάπανστα ἡ πίσσα καὶ τὸ κατράνι, κι' ὅσοι θὰ εἶναι ἄλαφροὶ θὰ πᾶνε στὸν Παράδεισο, στὸν ἥλιο στὸν προσῆλιο !

— Καὶ ποιοὶ θάναυ βαροὶ, μάννα, καὶ ποιοὶ ἄλαφροὶ ;

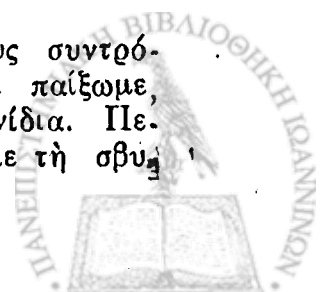
Τῆς εἶπα τρέμοντας.

— Ὅσοι ἔχουν ἁμαρτίες θάναυ βαροὶ.. Ἄμαρτία εἶναι νὰ λὲς ψέμματα, νὰ κλέφτης, νὰ σκοτώνῃς, νὰ δοκίξῃσαι, νὰ φθοῦνῃς, νὰ μὴν εἶσαι Χριστιανός, καὶ ν' ἀρταίνῃσαι τὰ τετραδοπαράσκευα καὶ τὲς σαρακοστὲς.

Στάθηνκα κάμποση ὥρα συλλογισμένος ἀπὸ τὴν ἐντύπωση, ποῦ μοῖ ἔκαναν τὸ λόγια τῆς μάννας μου καὶ πλεῖστο ἐκεῖνη ἢ εἰκόνα τῆς Δευτέρας Παρουσίας, ποῦ εἶταν ψηλὴ ὡς τὴ σκεπὴ τοῦ σπιτιοῦ καὶ δὲν εἶχε κρέας ἀπάνω της ὀλωσδιόλου, ἀλλὰ τὸ ὄλο της εἶταν μὲ ἄρμάθα κόκκαλα, ντυμένα μ' ἕν' ἄσπρο ποκάμισο ἀπὸ τὸ κεφάλι ὡς τὰ ποδάρια.

Ἔχασα στὴ στιγμή τὴν ἐπιθυμία, ποῦ εἶχα γιὰ τὴν γκουλιάστρα, τ' αὐτὰ τὰ τηγανισμένα, τὸ τυρὶ, τὴν πῆττα, καὶ τὰ ψάρια, καὶ πῆγα νὰ νιφτῶ καὶ νὰ χτενιστῶ, καὶ νὰ βγῶ ἔξω νὰ βρῶ τοὺς συντρόφους μου νὰ παίξω, ἐνῶ ἡ μάννα μου μὲ τὴν ἀδερφή μου καὶ τὲς ὑπηρέτριες καταγέρονταν νὰ πλένουν καὶ νὰ καθαρίζουν ὅλα τὰ χαλκώματα καὶ τὰ πιάτα τοῦ σπιτιοῦ μὲ δυνατὴ λεσίβα.

Βγῆκα ἔξω, ἀντάμωσα τοὺς συντρόφους μου, τοὺς προσκάλεσα νὰ παίξωμε, ἀλλὰ εἶταν ἀνόρεχτοι γιὰ παιγνίδια. Περῶσαμε ἀπὸ τὸ μεσοχώρι, εἶδαμε τὴ σβυ

σμένη φωτιά τῆς ἀποκριᾶς καὶ τὸν τσακισμένον τὸν γκούλιαρα καὶ μᾶς ἔπιασε τὸ παράπονο. Μᾶς φάνηκε σ' αὐτὸ νὰ βλέπομε ἐκεῖ τὸ μνήμα τῆς χαρᾶς μας, καὶ κατακυλοῦσαν ἀπὸ τὰ μάτια μας τὰ δάκρυα κόμποι—κόμποι, σ' αὐτὰ μαργαριτάρια.

Ἄφ' ἑνὸς φέραμε ἀκόμα κάμποσους γύρους στοὺς δρόμους τοῦ χωριοῦ, βγήκαμε στὴ ρίγη, ποὺ εἶταν ἡ ἐκκλησιά. Ὁ νάρθηκας τῆς ἐκκλησιᾶς μας κι' ἄλλο δυσάρεστο, πολὺ δυσάρεστο, τὸ σχολειό. Τί κακὸ πρᾶγμα καθαροβδομίδα καὶ σχολειὸ μαζύ. Τὸ καλὸ εἶταν ὅτι ὁ δάσκαλός μας, ὁ παπᾶς, εἶχε πάει στὸ χωριὸ τοῦ ἀπὸ τὸ Σάββατο γιὰ ν' ἀποκρέψη σπῖτι τοῦ καὶ μποροῦσε ν' ἀργήσῃ κάνα δυὸ μέρες ἀκόμα.

Καθήσαμε στὸ νάρθηκα κάμποσο, κι' ἐκεῖ ὁ καθέννας μας μὲ τὴν ἀράδα ἔκανε τὸ δάσκαλο στοὺς ἄλλους καὶ τοὺς χτυποῦσε μὲ τὴ βέργα, ἀλλ' ἀνάλαφρα κι' ὄχι ὅπως μᾶς χτυποῦσε ὁ δάσκαλος.

Ἄφ' ἐκεῖ γυρίσαμε ὁ καθέννας σπῖτι τοῦ μὲ τὸ ζωνάρι πλατύχειρο ἀπὸ τὴν πείνα.

Μπαίνοντας στὸ μαγειρειὸ τοῦ σπιτιοῦ μου, εἶπα στὴ μάννα μου μελαγχολικά :

— Πεινάω, μάννα !

— Ἄνοιξε τὴν κασσέλλα (μοῦ εἶπε) καὶ πᾶρε ψωμάκι καὶ φᾶε !

— Τίποτε προσφάγι ;

Τῆς εἶπα μὲ παράπονο . . .

— Σήμερα προσφάγι, παιδί μ', σὲ καλό σ' ! (Μοῦ ἀπολογιήθηκε). Σήμερα εἶναι τρίμερα ! Ἐρ' εἰς τί θὰ πῆ τρίμερα ; Νὰ μὴ φᾶς καθόλου τρεῖς μέρες !

— Δὲν τρώω τίποτε ἄλλο σήμερὰ ἀπὸ ψωμί ;

Τὴν ξαναρώτησα.

— Τίποτε ! Τίποτε !

Μοῦ ξανάειπε ἐκείνη διαταχτικά.

— Κανένα σῦκο, κάνε μ' ! . . . Καμμιά σταφίδα . . .

— Ὅχι, μοναχέ μ' ! Δὲν κάνει ! Τὴν Τετράδη θὰ σοῦ δώσω σῦκα καὶ σταφίδες.

Σήμερα κι' αὔριο δὲν κάνει νὰ φᾶμε κανένα γλυκὸ πρᾶμμα ! εἶναι ἁμαρτία . . .

— Πῶς νὰ κάνω, ἐγὼ ποὺ θέλω προσφάγι ; Καμμιά ἐλιά δὲν κάνει ;

— Μπᾶ ! μπᾶ ! Φιῦσε γλήγορα μὴ μαγαρί'ς τὸ στόμα σ', ποὺ καὶ τ' ἀναβάν' εἰς ἀκόμα.

— Πῶς νὰ κάνω, ποὺ θέλω προσφάγι ;

Ἐκανε πῶς συλλογιέται κι' ὕστερα ἀπὸ λίγο, μοῦ εἶπε.

— Ἄν θέλ' εἰς καλὰ καὶ σὸν' προσφάγι, ἓνα πρᾶμμα μπορεῖς νὰ κάν' εἰς . . . Νὰ πᾶς πλαγινὰ καὶ νὰ βρῆς περδικοφωλιές . . .

— Κι' ὕστερα θὰ φάω προσφάγι ;

— Θὰ φᾶς τὰ περδικαῦγα, ποὺ θὰ βρῆς στὲς περδικοφωλιές.

— Τρώω περδικαῦγα σήμερα ;

— Τρώω βέβια ! . . .

— Τὰ θέλω καὶ τηγανισμένα . . .

— Ἄ ! ὄχι ! Μόνο ψημένα ἢ βρασμένα κάν' . . .

— Ἄς εἶναι κι' ἔτσι . . . (εἶπα μὲ χριστιανικώτατη συγκατάβαση). Ἄλλ' εἶναι καλὰ τὰ περδικαῦγα, σὰν τὰ κοταῦγα ;

— Καλύτερα ἀκόμα !

— Δὲν μοῦ τῶλεγε, καημένη, τόση ὥρα, παρὰ μ' ἄφινες νὰ τυραγνιοῦμαι ;

Πετᾶχτηκα στὴ στιγμή ἔξω ἀπὸ τὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ μας, σ' αὐτὸ ζαρκάδι τρομαγμένο. Σκέφτηκα νὰ πάω πλαγινὰ μόνος μου, ἀλλ' ἤθελα καὶ συντροφιά. Ἐπιθυμοῦσα νᾶχω μαζύ μου καὶ τὸν ἀχώριστο φίλο μου τὸν Γιάννη.

Σιμόνω στὸν αὐλόγυρο τοῦ σπιτιοῦ τοῦ καὶ φωνάζω :

— Γιάν' ! Γιάν' !

— Ὅρσε !

Μ' ἀπολογήθηκε ὁ Γιάννης, μ' ἓνα κόμματο ψωμί ἀραποσίτικο, στὸ χέρι του.

— Ἐλα γρήγορα !

— Τί μὲ θέλ' εἰς ;

— Ἐλα γλήγορα ! σ' λέω !

Βγήκε ὁ Γιάννης στὸ δρόμο, δαγκάνοντας ξέκαρδα ἓνα κομμάτι ψωμί, σ' αὐτὸν εἶταν ζυμωμένο μ' ἀγκάθια.

— Τί μὲ θέλ' εἰς ;

Μοῦ εἶπε μελαγχολικά.

Ἄφ' ἑνὸς τὸ ψωμί (τοῦ εἶπα σοβαρὰ) κι' ἄ-ιντε νὰ πᾶμε γιὰ περδικαῦγα στὰ πλάγια.

— Τί νὰ τὰ κάνωμε τὰ περδικαῦγα :

Μ' ἐρώτησε μ' ἀπορία.

— Τί νὰ κάνωμε ; (Τοῦ λέγω) Νὰ τὰ φᾶμε !

— Καὶ τρώω αὐτὰ τώρα τὴ μεγάλη σαρακοστή ;

— Ἀπὸ τ' ἄλλα τ' αὐτὰ δὲν τρώω, ἀλλὰ περδικαῦγα τρώω ! Μοῦ τὸ εἶπ' ἡ μάνα μου.

Ἡ μάννα μεν εἶταν ἡ πλειὸ πολυξερὴ τοῦ χωριοῦ, καὶ τὸ μόνο, ποὺ δὲν εἴξερε, εἶταν τὰ γραμμата. Δὲν εἴξερε οὔτε νὰ διαβάξη, οὔτε νὰ γράφῃ. Ὅλα τ' ἄλλα τὰ εἴξερε. Ἦξερε ὅλες τὲς γιορτὲς μὲ τὲς ἡμερομηνίες, καὶ ποιὲς εἶταν βαρείες, ποὺ κάνουν καὶ τὰ γαιδούρια σκόλη, ποῦ λέγει ὁ λόγος, καὶ ποιὲς εἶταν ἀλαφρές. Εἴξερε πότε εἶναι δρύμες, πότε εἶναι χάση τοῦ φεγγαριοῦ, πότε γιόμωση καὶ πότε πιάση. Ἦξερε πότε εἶταν δυσεφτιὰ καὶ πότε ὁ Φλεβάρης εἶχε εἴκοσι ὄχτῶ καὶ πότε εἴκοσι ἔννια μέρες. Ἦξερε ποιά τετραδοπαράσκευα εἶναι ἄρτσι - βούρτσι. Τέλος πάντων ἡ μαννούλα μου (Θεὸς χωρὲς τῆ)* πολλὰ γιὰ τὸ χωριὸ τῆς, καὶ ὁ φίλος μου ὁ Γιάννης ἄκουσε ὅτι τὸ εἶπε ἡ μάννα μου, ὅτι τῶν περδικαῦγα τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, πέταξε τὸ ψωμὶ ἀπὸ τὰ χέρια του στὲς κότες, ποῦ ἔβοσκαν γύρα μας κι' ἔτρεξε μαζύ μου γιὰ περδικαῦγα.

Πήραμε ἴσια τὰ πλάγια, πότε ἐγὼ μπροστὰ κι' αὐτὸς πίσω, πότε - πότε αὐτὸς μπροστὰ κι' ἐγὼ πίσω. Ἐὼ νὰ βροῦμε περδικαῦγα κι' ἐκεῖ νὰ βροῦμε, τρέχομε δεξιά, τρέχομε ἀριστερά, πότε ἴσια κίτω, πότε ἴσια πάνω, μέσα στὰ βράγια καὶ στοὺς γκρεμούς, στὲς οἰβες καὶ στὶς σπηλιές, στὰ πλάγια καὶ στὶς νεροσουμέες, παντοῦ σ' ὅλους τοὺς γνώριμους τόπους τοῦ χωριοῦ μας, βγάλαμε ἀλεπὲς ἀπὸ τὲς τρύπες τους, λαγούς ἀπὸ τὲς τοῦφες τους, προντίσαμε γεράκια ἀπὸ τὲς φωλιές τους, περδίκια ἀπὸ τὲς βοσκές τους, ἀλλὰ πουθενὰ περδικοφωλιές καὶ περδικαῦγα!

Ὅλη τὴν ἡμέρα ψάξαμε χωρὶς νὰ βροῦμε τίποτε! Μήπως μοῦ εἶχε εἰπῆ ψέμματα ἡ μάννα μου; Ἀλλ' αὐτὴ δὲν λέγει ποτὲ ψέμματα, κι' οἱ παραγγελίες τῆς κάθε τόσο εἶταν:

— «Μὴν κλέψης, μὴ φονέψης, μὴν ψευτομαρτυρήσης...»

Ψάχνοντας, ψάχνοντας ὅλη τὴν ἡμέρα, βρεθήκαμε βασίλεμα ἡλιοῦ σὲ μιὰ βαθειὰ λακκιά, ποὺ εἶχαμε ἓνα φοβερὸ ἀνήφορο γιὰ νὰ βγοῖμε στὸ χωριό. Τὰ ποδάρια μας εἶταν κομμένα, κι' ἀπὸ τὴν κούραση κι' ἀπὸ τὴν πείνα. Ἀλλὰ τί πείνα! Πείνα

μὲ δόντια, ποὺ μποροῦσε νὰ ροκκάνησῃ καὶ πουρνάρια! Πῶς νὰ βγάλωμε τὸν ἀνήφορο καὶ νὰ πῶμε στὸ χωριό; Δοκιμάσαμε ν' ἀνηφορήσωμε, ἀλλὰ τὰ ποδάρια μας ἔκαμαν πρὸς τὰ πίσω, ἀντὶ νὰ κάνουν πρὸς τὰ ἔμπρός. Ἔτσι ἀποφασίσαμε, θέλοντας καὶ μὴ, νὰ μείνωμε στὴ λακκιά, μισὴ ὥρα μακρὰ ἀπὸ τὸ χωριό, καὶ δὲν εἶταν ἡ ἀπόσταση τῆς μισῆς ὥρας, ποὺ ἔκανε τὸ χωριὸ νὰ μᾶς εἶναι μακρὰ, ὅσο εἶταν ὁ ἀνήφορος.

Σὲ λίγο ἀκούσαμε νὰ μᾶς φωνάζουν πὸ μιὰ ράχη.

Μᾶς εἶχαν χάσει οἱ μάννες μας κι' ἔβαλιν τὸν πορτόγυρο τοῦ χωριοῦ νὰ φωνάξῃ ἀπ' ὅλες τὲς ράχες τοῦ χωριοῦ γιὰ νὰ μᾶς βροῦν.

Καλὰ ἀκούαμε τὰ ὀνόματά μας, ἀλλὰ δὲν εἶχαμε τὴν δύναμη ν' ἀπολογηθοῦμε σ' ὁ φώναγμα τοῦ πορτογύρου καὶ νὰ τοῦ δώσωμε νὰ καταλάβῃ ποῦ βρισκόμαστε.

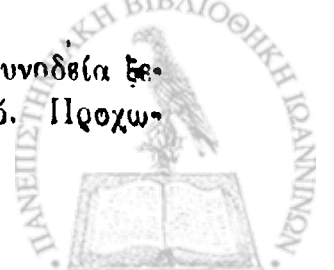
Ἐκεῖ ποὺ κοθόμαστε ἀπελπισμένοι καὶ βλέπαμε μὲ τρόμο νὰ μαυρίζῃ πλειότερο ἡ νιχτα καὶ νὰ σφίγγῃ τὸ κρῦο, ἀκοῦμε κοντὰ μας ἓνα δυνατὸ γκάρισμα: «γκάρρ». Μάλιστα καταλάβαμε ἀπὸ τὴ φωνή, ὅτι εἶταν τὸ γαιδούρι τῆς γειτόνισσάς μας τῆς Τσίταινας. Πλειὸ χαρμόσυνο ἄγγελμα δὲν μποροῦσε νὰ γίνῃ. Ἐκεῖνο τὸ γκάρισμα μοῦ φάνηκε γλυκότερο κι' ἀπὸ τ' ἀηδοκολάλημα! Εἶταν γκάρισμα γεμάτο ἐλπίδα καὶ χαρὰ γιὰ μᾶς τοὺς δύο, τοὺς ἀποκαμωμένους.

Βάλαμε καὶ τὴν τελευταία μας δύναμη νὰ μπορέσωμε νὰ πᾶμε κοντὰ του. Τὸν βρήκαμε πρὸ βοσκοῦσε ξεσαμάρωτο καὶ ξεκαλίστρωτο, πράγμα, ποὺ μᾶς ἔκανε νὰ σκεφτοῖμὲ λίγο, πῶς νὰ οἰκονομήσωμε τὸν δρόμο μας. Τέλος ἀποφασίζομε νὰ τὸ καπιστρώσωμε μὲ τὰ ζωνάρια μας, νὰ καταβαλλικέψῃ ὁ ἓνας κι' ὁ ἄλλος νὰ κρατιέται τὸν ἀνήφορο ἀπὸ τὴν οὐρά του, κι' ἔτσι νὰ ξεκινήσωμε γιὰ τὸ χωριό.

Γιὰ λόγους οἰκογενειακούς, παρὰ σωματικῆς ὑπεροχῆς, καταβλήκεψα ἐγὼ, ὁ δὲ σύντροφός μου ὁ Γιάννης πιάστηκε ἀπὸ τὴν οὐρά.

Ἔτσι ἡ ἀνθρωπινὴ ἰδιοσυνοδεία ξεκίνησε γάλι - γάλι γιὰ τὸ χωριό. Πρῶτα

* Λείπει τὸ ρῆμα.

ρούσαμε ἀγάλι - ἀγάλι καὶ σὲ μιὰν ὥρα εἴ-
μαστε στὰ πρόθυρα τοῦ χωριοῦ.

Τὸ χωριὸ εἶταν ἄνω - κάτω γιὰ τὸν
χαμό μας, κι' ὁ ζευγίτης ρωτοῦσε τὸν πι-
στικὸ ὅλη τὴν ἡμέρα κι' ὁ πιστικὸς τὸν
ζευγίτη, ἂν εἶχαμε φανῆ πουθενά! Κον-
τὰ στὲς μάννες μας καὶ στοὺς σπιτιακούς
μας, ποῦ στενοχωριῶνταν κι' ἔτρεχαν ἀπ'
ἔδω κι' ἀπέκει, εἶταν κι' ἡ γειτόνισσά μας
ἡ Τσίταινα, ποῦ εἶχε χαμένον τὸν σωτήρα
μας, τὸ γαϊδούρι της. Μιὰ τσιούπρα, ποῦ
μᾶς πρωτόειδε καὶ τοὺς τρεῖς, ἔτρεξε νὰ
τὸ εἶπῃ στὲς μάννες μας γιὰ νὰ πάρῃ συ-
χαρήκια. Σὲ μιὰ στιγμή, καὶ πρὶν νὰ φτά-
σωμε στὸ μεσοχώρι, ἔτρεξε ὅλο τὸ χωριὸ
νὰ μᾶς ἰδῇ, σ' ἂν τίποτε καινούργια φαινό-
μενα, ἢ σ' ἂν νὰρχόμαστε ἀπὸ πολύχρονο
καὶ μακρυνὸ ταξίδι καὶ μᾶς ρωτοῦσαν μὲ
περιέργεια πῶς εἶχαμε χαθῆ ὅλη τὴν
ἡμέρα.

Μέσα στὰ σκοτάδια κάποιος μὲ πῆρε
στὴν ἀγκαλιὰ κι' ἔχασα τὸ γαϊδούρι ἀπὸ
κατωθιό μου. Εἶταν ἡ μαννούλα μου, ποῦ
μὲ φιλοῦσε κλαίοντας καὶ ρωτῶντας με.

— Τί μ' ὄγεινες σήμερα, ψυχούλα μου,
πι ὦ νᾶσκαζα ; ...

— Πήγαμε γιὰ περδικαῦγα μὲ τὸν
Γιάννη ...

— Χαλασιά μ' καὶ φορτούνα μ' παι-
δάκι μ' !

— Ψωμί, μάννα !

Τῆς εἶπα λιγοθυμισμένος.

Εἶχαμε μπῆ στὴν αὐλὴ τοῦ σπιτιοῦ μας.

— Ἐνα κομμάτι ψωμί !

Φώναξε ἡ μάννα μου χουγιαχτὰ στὲς
ὑπερέτριες, καὶ πρώτη ἡ ἀδερφή μου ἕνα
χοντροκόμματο ψωμί μου παρουσίασε
κλαίγοντας.

Ἄρχισα ἀμέσως νὰ τὸ καταπίνω. Νό-
μιζα ὅτι ἔτρωγα ὄχι ψωμί ξερό, ἀλλὰ ψω-
μί ζυμωμένο μὲ μέλι.

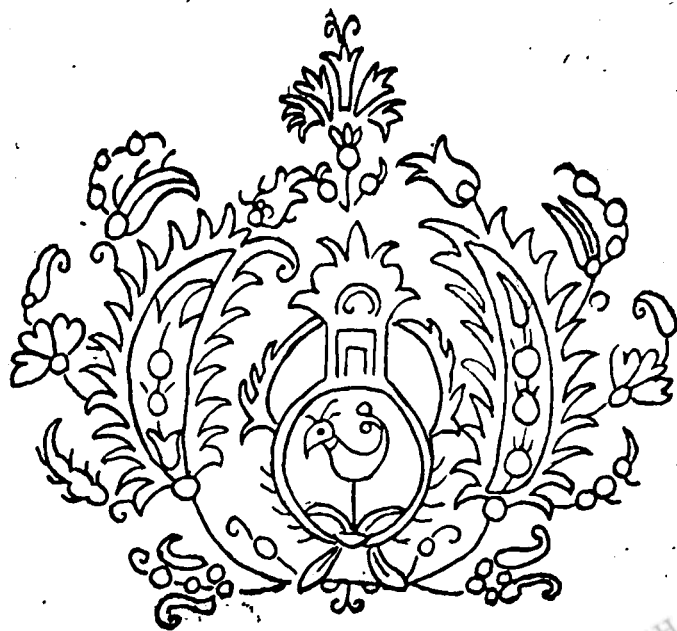
— Μάννα ! (ρώτησα) μὲ μέλι τὸ ζύ-
μωσες σήμερα τὸ ψωμί ;

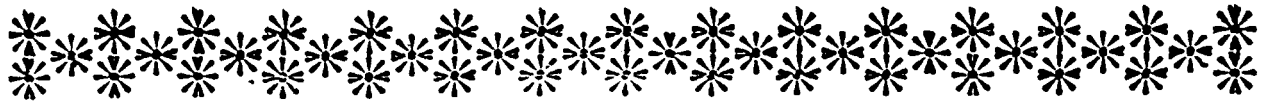
— Ὁχι, παιδί μ' !

— Ἀλλὰ τότε, γιατί εἶναι ἔτσι γλυκό ;

— Ἐτσι εἶναι, παιδί μ', τὸ ψωμί τῆς
Καθαροδευτέρας γιὰ τὰ καλὰ παιδια ! ...

Χ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

ΣΩΤΗΡΙΟΥ Μ. ΖΟΥΜΠΟΥ

ΣΤΟΝ ΠΥΡΓΟ ΤΟΥ ΚΑΣΤΡΟΥ

(ΕΠ' ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΤΗΣ 40ΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ ΑΠΟ ΤΗΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΕΩΣ)

... Πύργε πού στέκεις ἔρημος στῆς νύχτας τὸ σκοτάδι,
γιὰ πές μου ποιὸς σ' ἐγκρέμισε καὶ σ' ἔκανε ρημάδι ;
'Ἡ λεβεντιά κι' ἡ δόξα σου πὸν ἐγάθη κι' ἡ χαρά σου
κι' ἀπόμεινες μὲ τὴ στερνὴ πὸν δείχνεσαι θωριά σου ;..
Τὴ νύχτα, στὸ τρισκόταδο, πὸν οἱ ἄνεμοι μουγκρίζουν
ποιοὶ πόνοι, τάχα ποιοὶ καῦμοί, τὰ σπλάχνα σου ξεσχίζουν ;
Πύργε, δὲν ἀποκρίνεσαι νὰ εἰπῆς τὰ περασμένα,
σὰν ποιὲς νὸ γνώρισες χαρὲς καὶ συμφορὲς οἰμένα.
Στοῦ Μεσσαιῶνα τοὺς φρικτοὺς κι' ἀραχνιασμένους δρόμους
ἐξησες κι' ἔδοκίμασες σκληροὺς, θλιμμένους χρόνους.
Τώρα δὲ σοῦμειναν χαρὲς, τὰ νειάτα σου χαθῆκαν,
οἱ δόξες σου διαβήκανε, οἱ στόλοι τραβηχτήκαν.
Μέσα στὰ κούφια στήθεια σου —σκέψεις οἱ νυχτερίδες—
πετᾶν σὰν ἥσκιοι ἀνάεροι ἀπὸ μικρὲς θυρίδες.
'Αντιλογιὰ στοὺς βόγκους σου, στίς πίκρες πῶχουν σβύσει,
τὴν ὁμορφιά σου, τώρα πειὰ θλιμμένο κυπαρίσσι (*)
κοντὰ σου στέκει σκέλεθρο, σιωπηλό, στὸ χρόνο,
καί, κάπου - κάπου συμπονάει μ' ἓνα θλιμμένο τόνο ...
'Αχολογáει στὸν ἄνεμο καὶ τρ ζει, λυπημένο,
στερνὸ τῆς Μοίρας λειψανο, τὸν πόνο φορτωμένο.
Τὰ φύλλα του στὸ πέρασμα τῶν χρόνων μαδηθῆκαν
σαρακωθῆκαν τὰ κλαδιά, τὰ νειάτα του χαθῆκαν.
Σημάδι ἀπόμεινε στερνὸ αὐτοῦ νὰ μαρτυρήσῃ,
τὴ δόξα καὶ τίς μέρες σου σὺτὲς ὅπ' ἔχεις ζήσει.
Μὰ σὰν σὲ βρῆ ἢ "Ανοιξη κάθε χρονιά γεμίζεις
καὶ σὺ μὲ τάνθη της πυκνὰ τίς πέτρες σου στολίζεις.
Φανταχτερός, λουλουδιαστός, ὀλόχρυσος φαντάζεις,
τὴν παλιωμένη γέρικη ὄψι σου τότε' ἀλλάζεις.
Κι' ὅπου ὁ ἀγέρας ἔσκουζε μὲ θρῆνο στοὺς χειμῶνες
τώρα οἱ κισσοὶ φουντώνουνε κι' ἀνθοῦν οἱ ἀνεμῶνες.
Καὶ τὰ ρημάδια θέμελα κι' οἱ θόλοι σου πὸν στάζουν
τώρα δροσιά καὶ γλωρασιά τριγύρω τους μοιράζουν.
— Σ' εἶδα στὸ χινοπώριασμα μὲ δίχως καμμιά χάρι.
τὴν ὄψι σου ἐφώτιζε βερέμικο φεγγάρι ...
'Ἡ καλαμιὰ ἀπ' ἀντίπερα, στῆς λίμνης τὴ μαυρίλα
ἐξφωνητῶν κλαψιάρικων, σκορποῦσε ἀνατριχίλα ...

* Εἰς ἀπόστασιν τινα ἀπὸ τοῦ Πύργου, ὑπῆρχεν αἰωνόβιος καὶ μεγαλοπρεπὴς κυπαρίσσιος.
Τὸ θρέμμα τοῦτο ἰῶν αἰῶνων, κατεκόπη κατὰ τὸ διάστημα τῆς κατοχῆς.

Σὰν πόσοι μέσ' τις πόρτες σου, σ' ἰς φυλακές σου πόσοι
 ἐπέσανε καὶ χάθηκαν, πόσους ἔχουν σκοτώσει ;..
 Στὰ χρόνια τῆς πικρῆς σκλαβιάς μουντρούμια τὰ κελιά σου,
 οἱ τοῖχοι, τ' ἀγκωνάρια σου καὶ τ' ἄλλα μακελλεῖά σου ...
 Τὸ Βαῖμοῦνδο εἶδες ἐσύ, θριαμβευτὴ στὸ χρόνο
 καὶ τοὺς δεσπότες Κομνηνοὺς, νὰ στήνουνε τὸ θρόνο.
 Τοῦ βάρβαρου Θωμᾶ Προλάπ, δοκίμασες τὴ βία,
 τοῦ Ἀλῆ πασσᾶ, τῶν Ἀλβανῶν, τῶν Τούρκων τὴ μανία.
 Στὰ σωθικά σου κρύβονται τὰ μυστικά τῶν χρόνων
 κι' οἱ θόλοι σου σταλάζουνε τὰ δάκρυα τῶν πόνων ...
 Κι' ἀκατερωῶντας ἔλεγες : Ἄς ἰδῶ ψηλὰ τοῦ Κάστρου
 λαμπρὸ τὸ θρόνιασμα Σταυροῦ, τὸ γκρέμισμα τοῦ ἄστρου.
 Κι' ἦρθε καιρὸς χαρούμενος κι' εὐλογημένη ὥρα
 κι' ἀπὸ χιλιάδες στόματα ἔν' ἄσμα βγαίνει τώρα :
 —«Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
 μάτια πολλὰ τὸ λένε, ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε !»
 Γέλασε, Πύργε, σύγκορμα, τὰ ρεπιοθέμελά σου
 βλέπουν τὸ φῶς τῆς λευτεριάς, σκιροῦν τὰ σωθικά σου !
 Τὸ φῶς ξεχύνεται γλυκὸ στὰ σκοτερὰ μαδάρια
 γιὰ πάντα ἐχάθηκε ἡ σκλαβιά, χαρῆτε παλληκάρια !
 —Ἐλεύθερα τὰ Γιάννινα, τραγουδιστὰ γιορτάζουν,
 μέσ' τοὺς ἀνθούς τῆς μυγαλιᾶς, μύρια πουλιὰ φωνάζουν.
 Καὶ λὲν τὸ λυγερόφωνο τῆς λευτεριάς τραγουδι :
 —«Τὰ πήραμε τὰ Γιάννινα, μάτια πολλὰ τὸ λένε,
 μάτια πολλὰ τὸ λένε ὅπου γελοῦν καὶ κλαῖνε !»

Ἱστορικαὶ σημειώσεις

Πρόκειται περὶ τοῦ ἐντὸς τοῦ Κάστρου τῶν Ἰωαννίνων καὶ παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ τεμένους Ἀρσλάν πασσᾶ, ἔνθα τὸ Δημοτ. Μουσεῖον, ἐρειπωμένου ἀρχαίου Μεσσαιωνικοῦ πύργου. τοῦ ἱστορικοῦ «Γουλᾶ», ἀναφερομένου εἰς τὸ χρονικὸν Πρόκλου καὶ Κομνηνοῦ, ὅπου διεξήχθησαν μεγάλαί καὶ τρομεραὶ μάχαι κατὰ τὸν μεταξὺ Ἰωαννιτῶν καὶ Ἀλβανῶν πόλεμον κατὰ τὸ ἔτος 1379 κατὰ τὸν ὅποιον πύργον (μετὰ τοῦ Καστελλίου ἐννοεῖται γύρωθεν), ἀνεκατέλαβον οἱ Ἰωαννῖται «διὰ τῆς βοηθείας τῶν Ταξιαρχῶν Μιχαὴλ καὶ Γαβριήλ, λαβόντες ἐκ τῆς ἀντιπέρας κειμένης φερωνύμου Ἐκκλησίας (Μητροπόλεως τῶν Ἰωαννίνων τότε τυγχανούσης), ἐπ' ὀνόματι τῶν Ταξιαρχῶν, τὴν «θαυματοργὸν εἰκόνα», τούτων καὶ ἐξορμήσαντες μετὰ θάρρους καὶ βοῆς ἐναντίον τῶν κατεχόντων τὸν πύργον καὶ τὸ Καστέλιον Ἀλβανῶν, ἐκφωνούντων ἐκεῖθεν στεντορείως «ρόφτ, ρόφτ, (=Ζήτω, Ζήτω) καὶ οὗς Ἀλβανούς μετὰ τὴν κατάληψιν τοῦ Καστελλίου, συνέλαβον ἅπαντας καὶ κατακόψαντες αὐτοὺς εἰς τὴν λίμνην ἀπέριψαν . . . Τὸν ἐν λόγῳ πύργον προγενέστερον Βυζαντινὸν κτίσμα, καθ' ὁμολογίαν τῆς Ἄννης

Κομνηνῆς (Ἀλεξιάς), ἐπεσκεύασεν ὁ καταλαβὼν τὴν πόλιν τῶν Ἰωαννίνων Βοημοῦνδος ἐν ἔτει 1081, καὶ μετέπειτα, ὁ ἡγεμὼν καὶ δεσπότης τῆς Ἠπείρου Μιχαὴλ Ἀγγελος Κομνηνός, πρῶτος καταλαβὼν τὴν χώραν ταύτην κατὰ τὸ 1204, μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας ὑπὸ τῶν ἐπικαταράτων ἐκείνων φράγων τῆς Δ' Σταυροφορίας καὶ ἰδρύσας τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, τὸ ὅποιον διετηρήθη ἐπὶ διακόσια περίπου ἔτη (1294-1430) ἀναπτύξαν καὶ συγκρατήσαν τὸν Ἑλληνοβυζαντινὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν Ὀρθόδοξον θρησκείαν καὶ διεξαγῶν πλείστους ἀγῶνας καὶ πολέμους πρὸς ἀναριθμήτους ἐχθρούς. Χάρις εἰς τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου, ἡ χώρα μας καὶ ἡ Ἑλλάς περιέσωσε τὸν ἔθνησμον καὶ Χριστιανισμό τῆς, τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα ὡς καὶ τὸν πατριωτισμὸν κλπ. τὰ δὲ Ἰωάννινα ἔκτοτε ἤρχισαν ἀναδεικνυόμενα καὶ ἀναπτυσσόμενα, κατὰ τὰς πόλεις περίλαμπρος καὶ πρωτεύουσι καὶ «Ἄστὺ ὀνομαστὸν καὶ πολυάνθρωπον» μ πληθυσμὸν μέγαν : «μεμéstωται δι' οἰκητόρων» πλούτῳ καὶ φήμῃ τοῖς πολλοῖς διαφέρων καὶ «τιμᾶται καὶ ἐναβρύνεται» κατὰ τὸ Αὐτοκρτορικὸν Χρυσόβουλον τοῦ Ἀνδρονίκου.

Σ.Ζ.

ΟΥΙΛΙΑΜ ΣΑΡΟΓΙΑΝ

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ Η "ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΚΩΜΩΔΙΑ,"

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΓΙΑΝΝΗ ΕΥ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ

Ο ΟΥΙΛΙΑΜ ΣΑΡΟΓΙΑΝ γεννήθηκε στο Φρέσκο της Καλλιφόρνιας από Αμερικανούς γονείς, αρμενικής καταγωγής. Από μικρός ακόμα, 13 χρονών, αποφάσισε να γίνει λογοτέχνης κι άρχισε να διαβάζει, ότι διβλίο έπεφτε στα χέρια του και να γράφει. Από όχτώ χρονών δούλευε έφημεριδοπώλης κι στα δεκατρία του έγινε διανομέας τηλεγραφείου. Αφού τελείωσε το σχολείο στα δεκαπέντε χρόνια του ασχολήθηκε με πολλών ειδών δουλειές. Σα λογοτέχνης επεβλήθηκε το 1934. Έγραψε πολλά διηγήματα, που εκδόθηκαν σε χωριστούς τόμους και θεατρικά έργα. Το μυθιστόρημά του «Η ανθρώπινη κωμωδία» απ' όπου και το παρακάτω απόσπασμα, εκδόθηκε το 1943 και την ίδια χρονιά κυρίστηκε στον κινηματογράφο. Το 1940 το θεατρικό έργο του, «Η ώρα της ζωής σου» βραβεύθηκε με το βραβείο Pulitzer και το Βραβείο Κριτικών της Ν. Υόρκης. Ο Σαρογιάν δε δέχτηκε το βραβείο Pulitzer, λέγοντας πως το έμπόριο δεν έχει το δικαίωμα να πατρώνει την τέχνη.

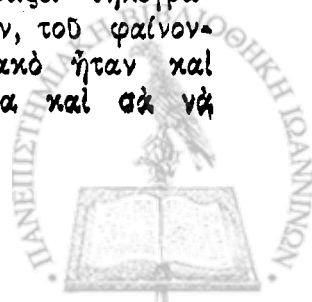
Ο διανομέας κατέβηκε από το ποδήλατό του μπροστά στο σπίτι της κυρα Ρόζας Σάντοβαλ. Ζύγωσε στην πόρτα και χτύπησε απαλά. Καταλάβαινε πως κάποιος ήταν μέσα στο σπίτι. Δε μπορούσε ν' ακούσει τίποτα' ωστόσο ήταν σίγουρος πως το χτύπημα θάφερνε κάποιον πίσω από την πόρτα, και ήθελε, πόσο το ήθελε! — να ιδει ποιός θά ήταν αυτός ο άνθρωπος — αυτή ή γυναίκα, ή Ρόζα Σάντοβαλ, που θάκουγε τώρα για

ένα φρονικό, που έγινε στον κόσμο και θά τδνωθε βαθιά μέσα της. Η πόρτα άνοιξε ύστερα από λίγο, μα δεν κινήθηκε διαστικα πάνω στους ρεζέδες. Η πόρτα άνοιξε έτσι, σαν κι αυτή που ήταν πίσω της — όποια κι αν ήταν —, δεν είχε τίποτα να φοβηθει στον κόσμο. Έτσι, άνοιξε ή πόρτα, και να ή γυναίκα!

Για τον Όμηρο, ή Μεξικάνα ήταν έμορφη. Μπορούσε να καταλάβει πως πέρασε όλη της τη ζωή υπομονετικά, και τώρα, ύστερα από την υπομονή τώσων χρονών, τα χελια της πήραν ένα ευγενικό, άγιασμένο χαμόγελο. Μα όπως σ' όλους τους άπλους ανθρώπους, που δεν παίρνουν τηλεγραφήματα, το φανέρωμα του διανομέα στην έξωπορτα, τη γιόμισσε σκέψεις και κάτι σαν άόριστο φόβο. Ο Όμηρος ένωσε πως ή κυρα - Ρόζα Σάντοβαλ ταραχτήκε που τον ειδε. Η πρώτη της κυδέντα, ήταν ή κουδέντα, που λέει καθένας εύθως σα νιώθει κάποιον ξάφνιασμα. Είπε «Α» σα να μη περίμενε να ιδει τον διανομέα άνοιγοντας την πόρτα, μα κάποιον άλλον, που τον ήξερε έδω και χρόνια και θά χαιρόνταν να καθίσει δίπλα του. Πριν ξαναμιλήσει, σπούδαξε τα μάτια του Όμηρου κι αυτός κατάλαβε πως ή γυναίκα ένωσε κιόλας ότι το τηλεγράφημα δεν εινε απ' αυτά που καλοδεχόμαστε.

«Έχεις τηλεγράφημα για μένα; ρώτησε.

Δεν ήταν λάθος του Όμηρου. Η δουλιά του ήταν αυτή' να μοιράζει τηλεγραφήματα. Μα κι έτσι που ήταν, το φαινόταν πως ένα μέρος από το κακό ήταν και δικό του. Ένωθε στενοχώρια και σα να

ἦταν ὁ μοναδικὸς φταίχτης γι' αὐτὸ ποῦ γίνονταν. Σύγχρονα ἤθελε νὰ πεταχτεῖ ἴσια ἔξω καὶ νὰ πεῖ : «Ἐγὼ εἶμαι μονάχα ἓνας διανομέας, κυρα - Σάντοβαλ. Λυποῦμαι κατὰκαρδα ποῦ σοῦ φέρνω τέτοιο τηλεγράφημα, μὰ τὸ κάνω γιατί αὐτὴ εἶνε ἡ δουλειά μου».

«Γιὰ ποιὸν εἶνε ;» εἶπε ἡ Μεξικάνα.

«Κυρίαν Ρόζαν Σάντοβαλ, ὁδὸς Γ ἀριθμὸς 1129» ἀπάντησε ὁ Ὀμηρος. Ἐπλωσε τὸ χέρι του μὲ τὸ τηλεγράφημα στὴ Μεξικάνα, μὰ αὐτὴ δὲν τ' ἄγγιξε.

«Εἶσαι ἡ κυρα - Σάντοβαλ ;» ρώτησε ὁ Ὀμηρος.

«Σὲ παρακαλῶ, ἔμπα μέσα, εἶπε ἡ γυναίκα· κάνε μου τὴ χάρη. Δὲ μπορῶ νὰ διαβάσω Ἑγγλέζικα. Διαβάζω μόνο τὴν Πένσα, ποῦ ἔρχεται ἀπὸ τὴν πόλη τοῦ Μεξικοῦ». Σώπασε ἓνα λεπτὸ καὶ κοίταξε τὸ παιδί ποῦ στέκονταν ἀδέξια τόσο κοντὰ στὴν πόρτα, σὰ νὰ ἦταν μέσα κι ὄξω στὸ σπίτι.

«Πές μου, σὲ παρακαλῶ, τί λέει τὸ τηλεγράφημα ;»

«Κυρα - Σάντοβαλ, ἀπάντησ' ἔ διανομέας, τὸ τηλεγράφημα λέει...»

Τώρα ἡ γυναίκα τὸν σταμάτησε. «Μὰ πρέπει ν' ἀνοίξεις τὸ τηλεγράφημα καὶ νὰ μοῦ τὸ διαβάσεις. Δὲν τ' ἀνοίξεις ἀκόμα».

«Ναί, θειά» εἶπε ὁ Ὀμηρος σὰ νὰ μιλοῦσε στὸ δάσκαλό του, ποῦ μόλις τοῦ διόρθωσ' ἓνα λάθος ποῦκαμε.

Ἄνοιξε τὸ τηλεγράφημα μὲ δάχτυλα νευρικά.

Ἡ Μεξικάνα ἔσκυψε καὶ μάζεψε τὸ σκισμένο, τσαλακωμένο φάκελλο καὶ πάσχισε νὰ τὸ ἰσιώσει. Κάνοντας τὴ δουλειά τούτη εἶπε : «Ποιὸς ἔστειλε τὸ τηλεγράφημα, ὁ γιός μου ὁ Χουάν Ντομίγκο ;»

«Ὁχι, θειά, εἶπ' ὁ Ὀμηρος. Τὸ τηλεγράφημα εἶνε ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν».

«Ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν ;» ἀπόρησε ἡ Μεξικάνα.

«Κυρα - Σάντοβαλ, εἶπ' ὁ Ὀμηρος κοφτά, ὁ γιός σου εἶνε σκοτωμένος. Μπορεῖ νὰ εἶνε καὶ λάθος. Ὅλοι κάνουν λάθη κυρα - Σάντοβαλ. Μπορεῖ νὰ μὴ εἶνε τὸ παιδί σου. Ἴσως νὰ εἶνε καὶ ἓνας ἄλλος. Τὸ τηλεγρά-

φημα λέει πὼς ἦταν ὁ Χουάν Ντομίγκο. Μπορεῖ ἔμως τὸ τηλεγράφημα νὰ εἶνε λάθος».

Ἡ γυναίκα ἀπὸ τὸ Μεξικὸ ἔκανε σὰ νὰ μὴν ἀκουσε τίποτα.

«ὦ, μὴ σκιάζεσαι, τοῦ εἶπε, ἔλα μέσα. Ἐμπα μέσα. Θὰ σοῦ δώσω γλυκά». Ἐπίασε τὸ παιδί ἀπὸ τὸ χέρι, τὸ ἔφερε στὸ τραπέζι στὴ μέση στὸ δωμάτιο καὶ τὸ ἔβαλε νὰ καθίσει ἐκεῖ.

«Ὅλα τὰ παιδιά ἀγαποῦν τὰ γλυκά! Θὰ σοῦ φέρω γλυκά»,

Μπήκε σ' ἓνα ἄλλο δωμάτιο καὶ γύρισε εὐθύς μ' ἓνα παληὸ κουτί ἀπὸ σοκολατάκια στὸ χέρι. Ἄνοιξε τὸ κουτί στὸ τραπέζι κι ὁ Ὀμηρος εἶδε μέσα κάτι παράξενα γλυκά.

«Νά, εἶπε, φάε αὐτὸ τὸ γλυκό. Σ' ἔλα τὰ παιδιά ἀρέσουν τὰ γλυκά».

Ὁ Ὀμηρος πῆρε ἓνα κομάτι γλυκὸ ἀπὸ τὸ κουτί, τῶβαλε στὸ στόμα του κι ἄρχισε νὰ μασάει.

«Δὲν ἔπρεπε νὰ μοῦ φέρεις αὐτὸ τὸ κακὸ τηλεγράφημα, εἶπε. Ἐσὺ εἶσαι καλὸ παιδί—σὰν τὸν μικρὸ μου τὸ Χουανίτο, ὅταν ἦταν παιδάκι. Φάε κι ἄλλο ἓνα κομάτι». Κι' ἔβαλε τὸν διανομέα νὰ πάρει κι ἄλλο ἓνα κομάτι γλυκὸ.

Ὁ Ὀμηρος κάθονταν μασώντας τὸ σκληρὸ γλυκὸ κι ἡ γυναίκα τοῦ Μεξικοῦ κουδέντιαζε : «Εἶνε γλυκά τοῦ τόπου μας, ἀπὸ κάκτους. Τὸ ἔκανα γιὰ τὸν Χουανίτο μου, νὰ τὸ φάει σὰν θάρχονταν πίσω στὸ σπίτι μας, ἀλλὰ τώρα τὸ ἔφαγες ἔσὺ. Κι ἐσὺ παιδί μου εἶσαι».

Ἀξαφνα τότε ἄρχισε νὰ κλαίει μ' ἀναφυλητά, βαστώντας τὸν ἑαυτὸ της, λὲς καὶ τὸ κλάμα ἦταν ντροπή. Ὁ Ὀμηρος ἤθελε νὰ σηκωθεῖ ἀπάνω καὶ νὰ φύγει τρέχοντας, μὰ καταλάβαινε πὼς ἔπρεπε νὰ μείνει. Τοῦ φαίνονταν πὼς θὰ μείνει ἐκεῖ ὅλη του τὴ ζωὴ. Δὲν ἤξερε καλὰ—καλὰ τί ἄλλο νὰ κοιτάξει νὰ κάνει, γιὰ νὰ ξαλαφρώσει τὴ δυστυχία τούτης τῆς γυναίκας· κι ἂν ἀκόμα τοῦ ζητοῦσε νὰ πάρει τὴ θέση τοῦ παιδιοῦ της, δὲ θ' ἄρνιόνταν, γιατί ἤξερε πὼς δὲ θὰ μποροῦσε. Σηκώθηκε ὀρθός, λὲς κι' ἤθελε νὰ πεῖ πὼς θάρχιζε νὰ ξαναφτιάσει ὅτι δὲ μπορούσε πιά νὰ σιαχτεῖ. Καταλαβαίνει τὴν τρέλα τῆς ἐπιθυμίας του κι ἔγινε περισσότερο ἀδέξιος ἀπὸ πρῶτα. Ἐλεγε καὶ ξανάλεγε μέσα του

δλοένα: «Τί μπορῶ νὰ κάνω; Τί διάβολο μπορῶ νὰ κάνω; Τί ἄλλο εἶμαι ἀπὸ ἓνας διανομέας;

Ἐκρινκὰ ἡ γυναίκα τὸν πῆρε στὴν ἀγκαλιά της λέγοντας. «Μικρὸ μου παιδί, παιδάκι μου!»

Δὲν καταλάβαινε γιατί, μὰ αισθάνονταν πληγωμένος ἀπ' ὄλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεση, ἄρρωστος σ' ὄλο τὸ κορμί του καὶ τὸ αἷμα του κι ἐνωθετὴν ἀνάγκη νὰ ξεράσει. Δὲ συχαίνονταν τῇ γυναίκα ἢ κανέναν ἄλλον, μὰ τοῦ φαίνονταν τόσο ἄδικο τοῦτο τὸ κακό, πὺ τῆς ἦρθε, καὶ τόσο γιομάτο ἀσχήμια πὺ τὸν ἄρρώσταινε καὶ δὲν ἤξερε κι ἂν ἀκόμα ἤθελε νὰ ζήσει κι ἄλλο.

«Ἐλα, τοῦ εἶπε ἡ γυναίκα, κάθισ' ἐδῶ». Τὸν ἔβαλε μὲ τὸ ζόρι κι ἔκατσε σὲ μιὰ ἄλλη καρέκλα καὶ στάθηκε ἀπὸ πάνω του. «Ἄσε με νὰ σὲ κοιτάω» τοῦ εἶπε. Τὸν κοίταξε παράξενα κι ὁ διανομέας, βαθιὰ ἄρρωστος σ' ὄλα τὰ μέσα του, δὲν μποροῦσε νὰ κουνηθεῖ. Δὲν ἐνωθε οὔτε ἀγάπη, μήτε μίσος, μὰ κάτι πὺ ἀγγίξε τὴν ἀηδία. Σὺγχρονα ὁμως ἐνωθε μεγάλη συμπόνοια, ὄχι μονάχα

γιὰ τὴ φτωγὴ τούτη γυναίκα, μὰ γιὰ κάθε πρᾶμα καὶ γιὰ τὸν γελοῖο τρόπο πὺ ζοῦν καὶ πεθαίνουν οἱ ἄνθρωποι. Ἐναλογίστηκε πὺς θὰ ἦταν τούτη ἐδῶ παληότερα· μιὰ ὁμορφὴ νιὰ γυναίκα, καθισμένη δίπλα στὴν κούνια τοῦ μωροῦ της. Τὴν εἶδε νὰ κοιτάει μὲ θαυμασμό τὸ ἀνθρώπινο τοῦτο πρᾶμα, ἄφωνο, ἀδοήθητο καὶ γιομάτο ἀπὸ τὸ μελλούμενο κόσμο. Τὴν εἶδε νὰ κουνάει τὴν κούνια καὶ τὴν ἄκουσε νὰ τραγουδάει στὸ παιδάκι της.

«Τώρα, κοίταξέ την» εἶπε μέσα του.

Ἐξέφρα βρέθηκε πάνω στὸ ποδήλατό του κατεβαίνοντας γλήγορα τὸ σκοτεινὸ δρόμο καὶ ξεστομίζοντας παιδιάστικες τρελὲς βλαστήμιες.

Σὰν ἔφτασε στὸ Τηλεγραφεῖο, τὰ δάκρυα εἶχαν στεγνώσει ἀπὸ τὰ μάτια του· ὡστόσο κάτι ἄλλο εἶχε ξεκινήσει μέσα του κι ἐνωθε πὺς τοῦτο δὲ θάχει σταματημό. «Ἄλλιῶς θ' ἀξίζω κι' ἐγώ, ὄσο κι ἓνας πεθαμένος» φώναξε σὰν νᾶθελε νὰ τὸν ἀκούσει καὶ κάποιος ἄλλος πὺ τ' αὐτιά του βαρῶκουγαν.

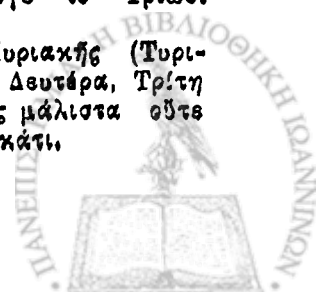
ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

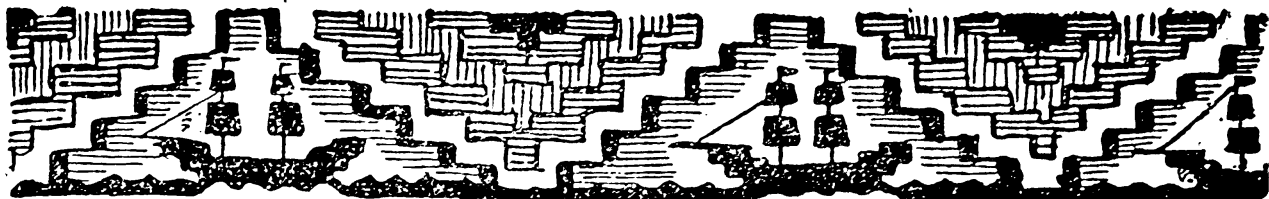
- Θὰ μᾶς κᾶν' τοῦ πουργουκόκι¹, γλιέπ'ς!
- Ἐτι δὲν χρειάζονται καὶ πολὺ μεγάλες φροντίδες ἢ περιποιήσεις γιὰ ὄσους δὲν εἶναι ἄξιοι γι' αὐτές.
- Θέλει τέχνη τ' ἄργανου².
- Ἐτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ εἰδίκευση καὶ ἡ πείρα γιὰ τὸ κάθε πρᾶγμα.
- Θέλεις τοῦ τρανὸ χουλιάρ' πάρι κι μιγάλου φκιάρ'.
- Ἐτι γιὰ νὰ κερδίσης πολλὰ, πρέπει νὰ κοπιάζης καὶ πολὺ.
- Θυμᾶμι κι τοῦ τρήμιρου,³ μαῦρου χουρὸ πὺ κάνου. (Ἐλεγαν καὶ θυμούμινους «τοῦ τριμήρου» κλπ.).
- Ἐτι δὲν μπορεῖ νὰ νοιώση κανεὶς τὸ «καλό», ὅταν ξαίρει ὅτι σὲ λίγο θὰ ἐπακολουθήση καὶ ἡ δυσάρεστη φάσι αὐτοῦ, πὺ δοκιμάζει κανεὶς εὐχάριστα τώρα.

1. Πρινοκόκι, πολὺτιμο προϊόν, ἄλλοτε.

2. Μεγάλου τύμπανου, μὲ τὸ ὄποιο, συνοδεία ζουρνᾶ, ὁ μακαρίτης Μάρκος ἄνοιγε τὸ Τριῶδι στὴν Καλοῦσσα (1810).

3. Ἡ παροιμ. φρ. εἶναι παρμένη ἀπὸ ἀποκρηάτικο τραγούδι τῆς τελευταίας Κυριακῆς (Τυρινῆς) καὶ θυμίζει τὴν παλαιότερη ἀπόλυτη νηστεία «τοῦ Τρήμερου». Τὴν Καθαρὴ Δευτέρα, Τρίτη καὶ Τετάρτη οἱ παλαιότεροι δὲν ἔδαναν τίποτε στὸ στόμα τους, οὔτε ψωμί, μερικὲς μάλιστα οὔτε νερό, τὴν Τετάρτη τὸ ἀπόγευμα μετὰ τὸν ἑσπερινὸ γόριζαν στὸ σπῆτι καὶ ἔτρωγαν κάτι.

ΓΙΩΡΓΟΥ ΚΟΤΖΙΟΥΛΑ

ΑΠΟ ΜΙΚΡΟΣ ΣΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

2. ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

ΔΥΣΤΥΧΑ ΧΡΟΝΙΑ είχαν πλακώσει και τότε στον τόπο μας. Όλο πόλεμοι γινόνταν κι οί γυναίκες με τα παιδιά που έμεναν δίχως προστάτη περνούσαν μαύρες μέρες. Ο θεϊός μου υπηρετούσε από χρόνια στο μέτωπο. Άλλα και τον πατέρα μου τον είχαν καλέσει στην επιστράτευση με τις μεγάλες ηλικίες. Τότε έγινε ο αποκλεισμός, παρακοντά ήρθε κι η γρίπη που έστειλε πολλούς στον άλλο κόσμο. Η πείνα έκοβε τα γόνατα πολλών, ύστερα έρχονταν κι ο θάνατος να τους θερίσει.

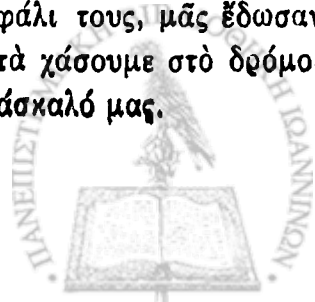
Έμεις τα παιδιά είχαμε μείνει σαν πρόβατα χωρίς τσοπάνο. Ποιός θάδινε σημασία σ' έμάς; Οί μεγάλοι, που δούλευαν κίβλας, έτρωγαν άλεσμένες άγριαδες. Κάποτε έστελναν στο μύλο και κότσαλα, γούτσια καλαμποκιού, που τ' ανακάτευαν έπειτα με λίγο άλεύρι να ξεγελάσουν την άναφαγιά τους. Μάζωναν άγρια χόρτα με το σουγιά και τ' αλείρωναν βρασμένα. Αυτά μως έσωσαν καθώς και το γάλα, άπ' την άνοιξη και πέρα, που το πασπαλίζαμε μ' άλεύρι.

Έκεινον τον καιρό, με τις επιστρατεύσεις, το χωριό μας είχε μείνει χωρίς δάσκαλο. Κι ούτε ήταν έλπίδα νάρθει κανένας άπό πουθενά. Μιά μέρα όμως παρουσιάζεται, στα καλά καθούμενα, ένας νέος καλοντυμένος, σωστός λιμοκοντόρος, που δήλωσε στο μεσοχώρι πως ήταν δάσκαλος σταλμένος άπ' το Έπουργείο κι έβαλε να βαρέσουν την καμπάνα για να συναχτούν τα παιδιά.

Κινήσαμε άπ' τους μακρινούς μαχαλάδες μας και πήγαμε να ιδούμε τον καινούργιο δάσκαλο. Πέρασαν χρόνια πολλά άπό τότε και δε θυμούμαι καλά. Πάντως η έντολη που έδωσε ήταν αυτή:

— Να πητε στις μανάδες σας να σās δώσουν λεφτά για βιβλία. Οί μεγάλοι να πάρουν κι άπό ένα τετράδιο, οί μικροί άπό μια πλάκα να γράφουν. Όποιος δε φέρει λεφτά να του αγοράσω, δεν έχει να πατήσει στο σχολείο. Τ' ακούσατε καλά; Έτσι να πητε στις μανάδες σας...

Όρισε και το ποσό, αρκετό για κείνα τα χρόνια, και θαρρώ ίδιο για όλους, ξεκομμένη ταρίφα. Πήγαμε στα σπίτια μας, επιμείναμε στις γυναίκες και κείνες, άπ' τις οικονομίες που είχαν κάμει πουλώντας άβγά στο γυρολόγο, άντ'ις ν' αγοράσουν κερδί για την εκκλησιά ή μαντήλια για το κεφάλι τους, μās έδωσαν τα λιανώματα δεμένα καλά σε κανένα ρεντζοπάνι, να μην τα χάσουμε στο δρόμο, κι έμεις τα παραδώσαμε σχεδόν με ευλάβεια στο νεόφερτο δάσκαλό μας.

Ἐκεῖνος κατέβηκε στὸ παζάρι, στὴ Φιλιπιάδα, ν' ἀγοράσει μόνος του τὰ ὄργανα τοῦ φωτισμοῦ μας, ἀλλὰ ἔκαμε καλὰ καὶ δὲν ξαναγύρισε στὸ χωριό. Περιμέναμε δυὸ - τρεῖς μέρες, περιμέναμε μιὰ βδομάδα νὰ ἔρθει ὁ δάσκαλος, καὶ τότε κατάλαβαν οἱ χωριανοὶ πὼς ὁ δάσκαλος ἦταν ἀπατεώνας, ἀπ' αὐτοὺς ποὺ μαζεύουν τὰ λεφτὰ τοῦ κοσμάκη μὲ ψευτιές. Πρωτύτερα ὅμως δὲ βρέθηκε κανένας ποὺ νὰ τοῦ κόβει λιγάκι γιὰ νὰ ζητήσει ἀπ' τὸν ψευτοδάσκαλο τὸ διορισμό του ἢ ἄλλο χαρτί, πὼς τὸν λένε τουλάχιστα. Τόση ἀθωότητα βασίλευε ἀκόμα σ' ἐκεῖνα τὰ χωριά.

Ἄφοῦ κήκαν οἱ χωριανοὶ μου ἀπ' τὸν ξένο, ἀποφάσισαν νὰ βάλουν δικό τους ἀνθρωπο στὸ σχολειό, ἔστω καὶ μὲ λιγώτερα γράμματα. Διάλεξαν λοιπὸν ἓνα παιδαρέλι, τὸ γιὸ τοῦ Κώτσου Παπᾶ, ἀγγόνι τοῦ παπᾶ Γιωργάκη, ποὺ εἶχε μάθει κάμποσα ἀπ' τὸν παπούλη του καθὼς κι ἀπ' τὸν πατέρα του, ποὺ ἔκανε τὸν ἀριστερὸ ψάλτη στὴν ἐκκλησιά μας, βοηθώντας τὸν παπᾶ στὴ λειτουργία. Κάτι κανόνισαν νὰ τοῦ δίνουν, σὲ εἶδος νομίζω, «γέννημα», παραπέρα στὶς σοδειές, μαζὶ μὲ τὸ παπαδικό.

Ἔτσι ὁ Γιώργος τοῦ Κώτσου Παπᾶ, ἀνάλαβε τὰ καθήκοντα τοῦ δασκάλου. Θάταν ὡς δεκαοχτώ, δεκαεννιά χρονῶν, ἀλλὰ τὸ ψηλό του μπόι τὸν ἔκανε νὰ φαίνεται στὰ μάτια μας πιὸ μέγας. Ἐξὸν ἀπ' τὸ ἀνάστημά του ἐπιβαλλόταν μὲ τὴ δυνατὴ του φωνή, μὲ τοὺς ἀπότομους, ζωηροὺς τρόπους του καὶ μὲ τὰ κατσαρά του μαλλιά ποὺ ξεπετιόνταν σὰν τοῦ τσαλαπετεινοῦ.

Ὅλα αὐτὰ τὰ προσόντα χρειάζονταν ἐκεῖ μὲ τὸ παραπάνω, γιὰτὶ ἀλλιῶς θὰ τοῦ ἔπαιρναν τὸν ἄερα οἱ μαθητές του, ποὺ μερικοὶ ἀπὸ τὰ ψηλώματα, τὴ συνοικία τοῦ βουνοῦ, τὸν ἔφταναν στὰ χρόνια καὶ στὴν ἀξιάδα. Γι' αὐτὸ ὁ νέος δάσκαλος φυλαγόταν νὰ μὴν ἀπλώνει χέρι ἀπάνω τους οὔτε νὰ τοὺς ἀποπαίρνει στὰ βρισίδια, παρά, ὅταν ἔρχονταν ἀδιαβαστοὶ (κι αὐτὸ γινόταν συχνά), προτιμοῦσε νὰ δίνει τόπο τῆς ὀργῆς του μπροσιὰ σ' ἐκείνους τοὺς ἀνυπόταχτους γιδοβοσκούς. Ἀπεναντίας μάλιστα προσπαθοῦσε νὰ τοὺς καλοπιᾶσει, ἐπιζητώντας τὴ συμμαχία τους κι ἐξαντλώντας τὴν αὐστηρότητά του σ' ἐμᾶς τοὺς μικροὺς.

—Ἐ, χοντροκέφαλοι! μᾶς φώναζε. Ἔσεῖς θέλετε ξυλιές γιὰ νὰ γιομίσει τὸ ξερό σας...

Στὶς μικρότερες τάξεις ἔβανε ἀπὸ ἓναν μεγάλο μαθητὴ, εἶδος ἐπόπτη, εἶδος σωφρονιστή, μὲ ἀπεριόριστα δικαιώματα στὴν τιμωρία τῶν μαθητῶν. Αὐτοὶ οἱ ἀνεξέλεγκτοι τοποτηρητὲς μᾶς ἄστραφταν «μπατσαλιές», «ἀφανταλιές», «πσωκεφαλιές» γιὰ τὸ τίποτε. Οἱ «φοῦσκοι» καὶ οἱ «μπάτσες» ἦταν ἡ κυριώτερη ἔνδειξη τοῦ βαθμοῦ καὶ τῆς ἐξουσίας τους. Μονάχα ἓνας δὲν μᾶς ἔδερνε ἄδικα, κι αὐτὸς ἦταν ὁ ταχτικὸς βοηθὸς τοῦ δασκάλου, ὁ ἐπιμελὴς μαθητὴς του. Εἶχε μιὰ ἔκφραση νοημοσύνης στὸ πρόσωπό του, κι αὐτόν, μπορεῖ νὰ πεῖ κανεὶς, τὸν σεβόμασταν.

Μὰ ὁ δάσκαλος δὲ μᾶς ἔδινε καὶ τόσες εὐκαιρίες γιὰ σεβασμό.

Ἐκεῖ μέσα στὸ παρακλήσι τοῦ Ἀηνικόλα, ποὺ εἶχε γίνει σχολειό μας, ἔβγαζε συχνά ἀπ' τὴν τσέπη του μιὰ κομμάτι ψωμί —κατακίτρινη μπομποτά— καὶ ροκανοῦσε μὲ ὄρεξη λύκου, βουτώντας κιόλας τὶς χιαψιές, πρὶν τὶς καταπιεῖ, σ' ἓνα στράτσο μὲ ζάχαρη.

— Τί κοιτάτε, μωρέ ; Λίμα σᾶς ἔπιασε ! Νά, τώρα πού θά σᾶς ἀπολύσω, θά φᾶτε κι ἐσεῖς, θά περιδρομιάστε ...

Τὸν ζηλεύαμε γιὰ τὴ ζάχαρη πού ἔτρωγε, μᾶς φαινόταν γλύκισμα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀκριβά, γιὰτι ἐμεῖς τὸ μεσημέρι, ἀνεβασμένοι στὰ παράθυρα τοῦ Ἑθνικόλα ἢ κουρνιασμένοι στὰ γύρω τσουγκάρια, δὲν εἶχαμε γιὰ προσφάϊ παρὰ ἢ ἀρμυρὴ πρέντζα σὲ φύλλα γκουτσοοπιᾶς ἢ λίγα στεγνὰ φασούλια, «γρίλια», ἢ κρεμμύδια ψημένα στὴ χόβολη ἢ τέσσερες πέντε «κοκόσιες», καρύδες, πού τύχαινε νάναί και μισοσάπιες ἢ «κουστενικές», δηλ. δύσκολα ἔβγαινε τὸ σοῦμπρο τους, ἢ ψίχα. Αὐτὲς τὶς πραμάτειες εἶχαμε στὸ μάλλινο σακούλι μας, τὸ «τσατσούλι», σὲ πάνινο χώρισμα στὴν ἄκρη, γιὰ νὰ μὴ λερώνονται τάχα τὰ βιβλία.

Ὁ δάσκαλος εἶχε φίλους, συνομηλίκους του, πού συχνὰ ἔρχονταν νὰ τὸν ζητήσουν ἀπάνω στὸ μάθημα. Κάτι τοῦ λέγαν σιγά, ἔπιαναν τὰ γέλια κι ἐκεῖνος γυρνώντας σ' ἐμᾶς ἔλεγε μὲ σοβαρὸ ὕφος :

— Ἐγὼ ἔχω λίγη δουλειὰ τώρα. Διαβάστε μόνοι σας ἀρθιμητική (ἔτσι τὸ πρόφευρε) κι ὅσοι ἔχετε μολύβια ζωγραφίστε τὸν Ἀηγιάννη τὸν Πρόδρομο ... μᾶς ἔδειχνε τὴν εἰκόνα στὸ τέμπλο.

Σὲ τέτοιες στιγμὲς βιάζονταν πάντα νὰ φύγει μὲ τὴν ἀνυπόμονη παρέα του, τὸν Κίτσο Καρά, τὸν Κώτσιο Μπατση και τοὺς ἄλλους. Ἡ «λίγη δουλειὰ», πού προφασίζονταν πὼς εἶχε, δὲν ἦταν ἄλλη ἀπὸ τὰ χαρτιά. Πήγαιναν παραπάνω στὸ μαγαζὶ και παίζαν κολτσίνα ἢ ξερή. Τὸ χαρτοπαίγνιο ἄλλοτε βαστοῦσε λίγο (ἢ πρώτη, ἢ δεύτερη κι ἢ «καλή», γιὰ νὰ «τὰ πατίσουν»), ἄλλοτε κράταγε μιὰ ὥρα και παραπάνω. Στὴν τελευταία περίπτωτη οἱ ἐπιμελητὲς λάβαιναν ἐντολὴ νὰ μᾶς βγάλουν διάλειμμα, γιὰ νὰ ξεχυθοῦν οἱ περισσότεροι σὰν ἀκράτητα κατσίκια κλεισμένα στὸ μαντρί, ν' ἀπολυθοῦν στὰ γύρω χωράφια και στὰ ὑψώματα διψασμένοι γιὰ τρέξιμο και γιὰ παιγνίδι.

Οἱ πιὸ μεγάλοι, οἱ «βουνίσιοι» αὐτοὶ πού ξεχώριζαν ἀπὸ μᾶς - γιὰτι φοροῦσαν ἀνοιχτὲς, βλάχικες «μανίκες» και ἄσπρα σαλβάρια σὰν τοὺς πατεράδες τους μὲ κανένα μαχαιράκι κρουμένο στὴ ζώση, — γιὰ νὰ μένουν ξέμακτρα ἀπ' τοὺς ἄλλους σὰ νταῆδες πού ἦταν, ἔπιαναν ἓνα βραχάκι ἀπέναντι ἀπ' τὴν ἐκκλησιά, σὰν ὑποψήφιοι κλαρίτες, και τὰ λέγαν μοναχοὶ τους. Ἄν ζύγωνε κανένας δῆθεν τυχαῖα ἐκεῖ κι ἔστηνε τ' αὐτί του γιὰ λίγο, θ' ἄκουγε πὼς σχεδίαζαν ζωοκλοπὲς — κατὰ τὸ πρότυπο τῶν «τρανύτερων» — ἢ (ποιὸς θὰ τὸ πίστευε σήμερα ;) καμιὰ ἀπαγωγή χωριανῆς, πού τοὺς χτύπησε στὸ μάτι.

Ἐκανε πολὺ καλὰ λοιπὸν ὁ δάσκαλός μας και δὲν ἀνοίγε λογαριασμοὺς μ' αὐτοὺς τοὺς ἐπίφοβους μακρομάλληδες.

Περνοῦσαν ὅμως και χατήρια σ' αὐτόν.

— Δάσκαλε, δάσκαλε ! σήκωνε τὸ δάχτυλό του κάθε δειλινό, τὴν ὥρα πού ἀκουμποῦσε ὁ ἥλιος στὴ ράχη, ὁ Περικλὴ Τσουλογιάννης.

— Τί θέλεις ;

— Νὰ πάω στὰ στεφάνια γιὰ τὰ γίδια ;

— Σύρε.

Γὰ «στεφάνια» ἦταν οἱ ἀπότομοι γκρεμοὶ πὺ ὑψώνονταν ἀπάνω ἀπ' τὸ χωριό. Ἐκεῖ ἔβουσκαν τὰ γίδια τοῦ μικροῦ Περικλῆ κι ἔπρεπε νὰ πάει κάθε ἀπόγευμα ὁ ἴδιος νὰ τὰ κατεβάσει. Μποροῦσε νὰ φύγει καὶ ἀργότερα, μὰ ζητοῦσε τὴν ἄδεια ἀπὸ τρεῖς ὥρες μέρα, γιὰ νὰ γλυτώσει καὶ τὸ μάθημα μὲ τὴν εὐκαιρία.

Σὲ ἄλλους πότε ἐπέτρεπε ὁ δάσκαλος νὰ φύγουν καὶ πότε ὄχι, ἀνάλογα μὲ τὶς διαθέσεις του. Μὰ γιὰ τὸν Περικλῆ ἔκανε πάντα ἐξαίρεση, ἐπειδὴ ἦταν συγγενῆς του καὶ ἐπιπλέον τοῦ πήγαινε κάθε τόσο ἀβγά· τὸ κρατοῦσε ὅμως κρυφὸ, γιὰ νὰ μὴν τὸ μάθουν οἱ ἄλλοι καὶ γίνεῖ τυχὸν στὸν ἴδιον ζημιὰ.

Σὲ μιὰ εἰδικὴ περίπτωση ἔδινε ὁ δάσκαλος μόνος του ἄδεια.

— Λεωνίδα! καλοῦσε μπροστὰ σ' ὄλους τὸ Γκοτζιά, τὸν πιστὸ μαθητὴ του, τὸν ἔξυπνο καὶ καλὸ. Σύρε νὰ ἐτοιμάσεις τὰ καλάμια καὶ νὰ βγάλεις σκουλήκια...

Ἐέραμε τότε σὲ μιὰ ὥρα τὸ πολὺ θ' ἀπολοῦσε κι ἐμᾶς ἀπ' τὸ σκολεῖό. Τὰ σκουλήκια πὺ ἔλεγε ἦταν γιὰ δόλωμα καὶ τὰ καλάμια γιὰ ψάρεμα στὸ ποτάμι. Ὁ δάσκαλος εἶχε συνήθεια νὰ ψαρεύει ἀφότου λαγάριζαν τὰ νερά, μαζὶ μὲ τὸ μαθητὴ του, θυμίζοντας —σ' αὐτὸ μονάχα— τὸ Χριστό.

Μὰ στοὺς ἀδύνατους δὲ φερνόταν καθόλου ἱπποτικά.

Εἶχαμε ἓνα συμμαθητὴ πὺ ἦταν τρευλός, δὲ μποροῦσε νὰ τὰ προφέρει ὅλα καθαρά. Ὁ δάσκαλος ἔφερε καὶ τὸ μεγάλο του ἀδερφό, τὸ Γιαννούλη, κολίγα στὰ χαρτιά, νὰ κάνουν γοῦστο μαζὶ.

— Πῶς σὲ λένε; ρωτοῦσε τὸ μαθητὴ, τάχα πῶς δὲν ἤξερε τ' ὄνομά του.

— Ἄμπη... πρόφερεν ἐκεῖνος κατακόκκινος, μὴ μπορώντας νὰ πετύχει τὸ «Λάμπρη».

— Γιὰ πὲς λύκος.

— Ὑκος.

— Ὁχι εἴκοσι, μωρέ! Λύκος! Λύκος νὰ σὲ φάει!

— Ὑκος σὲ φάει...

— Ἐμένα χαμένε;

Ἐκαναν τότε πὺς θύμωναν, τὸν ἔβαναν νὰ τὸ ξαναπεῖ, καὶ δὸς τὶ υ γέλια ἀπὸ μεγάλους καὶ μικρούς, μαθητὲς καὶ θαμῶνες.

Ἐνας ἄλλος μαθητὴς πὺ τοῦ εἶχε προτίμηση ὁ δάσκαλός μας, ἦταν κάποιος Δημητράκης τῆς Ρίνας, μοναχοπαίδι χήρας. Αὐτὸς ἔδινε καὶ ἀφορμὴ μὲ τὶς ἀταξίες του, κακομαθημένος ἀπ' τὸ σπίτι, μὰ κι ὁ δάσκαλος εἶχε συνηθίσει θαρρεῖς νὰ τὸν δέρνει κάθε μέρα. Ἐκεῖνος βέλαζε, ρέκαζε, οὔρλιαζε, γινόταν κυνηγητὸ μεταξὺ δασκάλου καὶ μαθητῆ μέσα στὸ σκολεῖό, σηκώνονταν ὅλοι στὸ ποδάρι, οἱ φωνὲς ἔφταναν ὄξω, πέρα, ὥσπου ἀπὸ γειτονιὰ σὲ γειτονιὰ ροβολοῦσαν κάτου στὰ Λακώματα, ἐκεῖ πὺ καθόταν ἡ μάνα τοῦ Δημητράκη, κι ἐρχόταν ἡ ἴδια ἡ χήρα, τρεχάτη, ἀναμαλλιασμένη, φωνάζοντας τὸ δάσκαλο «Γιούδα!» ἀπάνω στὸν τυφλὸ της θυμό, ἴσα ἴσα γιὰ νὰ πάρει θάρρος μὲ τὴν παρουσία της κι ὁ ἔξαντλημένος ἀπ' τὰ κλάματα μοναχογιὸς της, πὺ ἀδιάντροπα καὶ περιγελαστικά ἔβγαζε τώρα τὴ γλώσσα στὸν ἀποσβολωμένο ἀντίπαλό του, ἐνῶ ἐμεῖς οἱ ἄλλοι διασκεδάσαμε ἀπὸ καρδιάς μας σὰ νὰ βλέπαμε ἀπλέρωτο θέατρο.

Ἄλλη μιὰ φορὰ ἡ ξαδέρφη μου ἡ Λάμπρω, ποὺ ἔξακολουθοῦσε νάχει ζῆλο γιὰ γράμματα, ἔκαμε κάποιον λάθος στὴν προπαίδεια. Ὁ δάσκαλος δὲν τῆς τὸ συχώρησε κι ἔβαλε ὅλη τὴν τάξη νὰ τὴν φτύσουν, συνηθισμένη τιμωρία γιὰ τότε. Ὅταν μάλιστα βρῆκε τὸ σωστὸ κάποιος ἀπὸ μικρότερη τάξη θριαμβευτικά, ὁ δάσκαλος μᾶς ἔβαλε ὅλους πὰ νὰ τὴ φτύσουμε.

Ἡ κοπέλα στάθηκε κατατροπιασμένη γιὰ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐξευτελιστικὴ καταδίκη. «Φτού, φτού!» περνοῦσαν μπροστὰ της καὶ φτύναν, μερικοὶ στὸ πρόσωπο, οἱ πιδὸ πολλοὶ στὸν ἄερα.

— Ἐσὺ τί στένισαι; μὲ ἀποπῆρε ὁ δάσκαλος βλέποντάς με δισταχτικῶς.

— Δὲ θέλω ... μουρμούρισα γιὰ τὸν ἀνήκουστο ἔξαναγκασμὸ του.

— Ἄιντε γλήγορα, γιὰτὶ θὰ βάλω νὰ φτύσουν κι ἐσένα! μὲ φοβέρισε, ἔτοιμος νὰ προχωρήσει.

Τί νάκανα, πέρασα κι' ἐγώ, ὑποκύπτοντας σὲ μιὰ ποταπότητα, εὐχαριστημένος ποὺ δὲν κηλιδώθηκα περισσότερο παρὰ μ' ἓνα φτύσιμο στὸν ἄερα, σὰν τοὺς πιδὸ διακριτικούς.

Ἀπὸ κείνη ὁμως τὴν ἡμέρα μίσησα τὸ δάσκαλό μας κι ἡ Λάμπρω ἔμεινε στὸ σπίτι της, κοντὰ στὴ θειά μου, ἔχοντας διδάχει ἀρκετὰ ἀπ' τὸ σχολεῖο καὶ τὴν ἀπονιά του στὴν τρυφερὴ ἐκείνη ἡλικία.

ΒΑΣΟΥ Π. ΜΠΕΧΛΗ

ΠΙΚΡΙΑ ΜΕ ΜΙΚΡΕΣ ΔΟΣΕΙΣ

1

Τὴν ἄρνηση ἔχουμ' ὑψώσει σὲ περιοπῆ
Μὰ κάθε τι τριγύρω μᾶς βαρβαίνει
Καὶ διαρκῶς ἡ πλήξη μας αὐξάνει
Στὴν ἄγωνα ποὺ ζοῦμε σιωπῆ.

4

Ξέρουμε πῶς βαδίζουμε στὴν ἄβυσσο ποὺ χάνει
Κάτω ἀπ' τὰ πόδια μας, ἐκεῖ στοῦ δρόμου τὴ στροφῆ
Μὰ δὲν ὑπολογίζουμε διόλου τὴν ἐπιστροφή
Ποὺ μοναχὴ διέξοδος στὴν ἀγωνία μας μένει.

12

Τὰ κύματα μᾶς σύντριψαν τὸ πλοῖο μιὰ βραδύα
Μὰ τώρα ποὺ ἀπλώθηκεν καὶ πάλιν ἡ εὐδία
Τὰ θλιβερὰ συντρίμια του μαζέψαμε στὴν ἀμμουδιά
Νὰ φτιάξουμε—μὰ δὲν ἀρκοῦν—ἔστω καὶ μιὰ σχεδία.

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΗΡΘΑΝ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ !...

Στά 1937, πέθανε ένας μεγάλος φιλο-ηπειρώτης και φιλέλληνας; ο Γάλλος René Puaux, διακεκριμένος συνεργάτης της σπουδαιότερης έφημερίδας του Παρισιού «Le Temps». Στη νεκρολογία που δημοσίευσε γι' αυτόν στα Ήπ. Χρονικά της ίδιας χρονιάς, ο Περικλής Βιζουκίδης, τον αποκαλεί άνθρωπο των γραμμάτων, δημοσιογράφο, λογοτέχνη, αλλά πρό παντός, ένθουσιώδη λάτρη του ωραίου, και ζωηρό και ακατάβλητο αγωνιστή κάθε καλού αγώνα. Το Ρενέ Πυώ, γράφει εκεί, μπορούμε να τον θεωρήσουμε δικό μας, και μάλιστα ανενδοίαστα· όχι μονάχα για όσα είπε και έγραψε και έκανε για τη «δυστυχημένη Ήπειρο», αλλά και για όσα συνολικά όφειλει σ' αυτόν ο Έλληνισμός, για τα δίκαια του όποιο παλλόταν ή ευγενής και ήπιος ήταν οι τελευταίες φράσεις της τελευταίας από την Ελλάδα για το Ήπειρωτικό ζήτημα ανταπόκρισής του: «Έχω διατρέξει, γράφει, όλη αυτή τη χώρα (την Ήπειρο), την όποια, κοσμοκρατορικά όνειρα, θέλουν ν' άποσπασούν από την Ελλάδα, με την όποια τη συνδέουν τα πάντα: γλώσσα, και παραδόσεις και θρησκεία κι άνατροφή, αλλά και αιώνων πατριωτικό μαρτύριο. Τη στιγμή που γυρίζω στη Γαλλία, άφου άκουσα την ιστορία τόσων πόνων, άφ' ου άντελήφτηκα με τα ίδια μου τα μάτια τη θαυμάσια δύναμη του πατριωτισμού, τον όποιο τίποτε δε μπορούσε ν' άπελπίση, έννοώ πληρέστατα το γυιό εκείνο, ό όποιος, το πρωί της παράδοσης του Μπιζιανιού, τη στιγμή κατά την όποια οι πρώτοι ευζώνοι έμφανιζόταν στον Άη-Γιάννη (Μπουνίλας), έτρεξε στο Νεκροταφείο, και έκκενώνοντας το όπλο του έπάνου από τον τάφο του πατέρα του που του είχε κληροδοτήσει την έλπιδα της άπελευθέρωσης, την όποια όμως ό ίδιος δέν είχε μπορέσει να τη δηπραγματοποιούμενη, του φώναξε:

— Πατέρα!... Πατέρα!... Ήρθαν οι Έλληνες!...

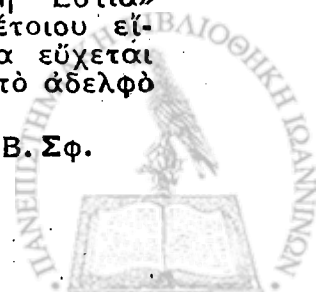
Δ.Σ.

«ΕΛΛΗΝΙΚΑ»

Άπό τη Θεσσαλονίκη τά τελευταία

χρόνια μάς έρχονται τα πιο όμορφα μηνύματα πνευματικής ζωής. Ή σοβαρότητα των κάθε είδους έκδηλώσεων στους τομείς της λογοτεχνίας και της τέχνης γενικώτερα, τοποθετεί πιά την πρωτεύουσα του Βορείου Έλληνισμού σε ίση με την Άθήνα, άν όχι και σε καλύτερη κάποτε μοίρα. Έκείνο που πιο πολύ είναι χαρακτηριστικό είναι ή ζωντάνια των πνευματικών ανθρώπων της, που δημιουργεί αυτόμάτως τον σεβασμό και την άναθεώρηση κάποιων παλιών αντιλήψεων, των Άθηναίων πρό παντός, για τις δυνατότητες της έπαρχίας. Τις σκέψεις αυτές μάς φέρνει το τεύχος του περιοδικού «Έλληνικά», που βρίσκεται στα χέρια μας. Είναι, όσο ξέρομε τουλάχιστον, το πρώτο ειδικό περιοδικό με αξιώσεις, που εκδίδεται στην συμπρωτεύουσα, και άποτελεί συνέχεια των «Έλληνικών» που εκδίδονταν πριν από τον πόλεμο από τους καθηγητάς της Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Άθηνών και Άκαδημαϊκούς κ. κ. Κ. Άμαντιν και Σ. Β. Κουγέαν. Στην καινούργια του περίοδο το διευθύνουν οι φωτισμένοι επιστήμονες και καθηγητά του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. κ. Στ. Κυριακίδης και Λίνος Πολίτης. Οι μελέτες του, φιλολογικές, ιστορικές και λαογραφικές, γραμμένες από σοφούς και φιλέρευτους επιστήμονες άποτελούν θαυμάσιες συμβολές, που ρίχνουν φώς σε σκοτεινά ή άμφισβητούμενα σημεία των θεμάτων στα όποια αναφέρονται. Ή λεπτομερής άνάλυση των μελετών αυτών θ' άπαιτούσε χώρο πολύ· άπ' όσες όμως περιέχονται στο πρώτο τεύχος του 12ου τόμου πρέπει να σημειωθούν μερικές, όπως του καθηγητού κ. Ι. Θ. Κακριδή για τη Γυναίκα του Σκανδαύλη—όπου με ύπεροχη κριτική σκέψη διατυπώνονται γνώμες για το άπόσπασμα μιας χαμένης άρχαίας τραγωδίας,—του κ. Ν. Π. Άνδριώτη τά Συντακτικά και μορφολογικά, του κ. Ά. Βακαλοπούλου τη Συμβολή στην Ιστορία και όργάνωση της Φιλικής Έταιρίας και του κ. Ε. Κριαρά για τον Ψυχάρη και τις Πολιτικές και Θρησκευτικές του ιδέες. Ή «Ήπειρωτική Έστία» που ιδιαίτερα χαιρέται για τέτοιου είδους πνευματικά φανερώματα εύχεται από την άκριτική σκοπιά της στο άδελφό περιοδικό κάθε προκοπή.

Β.Β. Σφ.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

Τὸν περασμένο μήνα ἔκλεισεν ἕνας χρόνος ἀπὸ τὴν ἡμέρα τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου Ξενόπουλου, τοῦ ἀξιοτέρου πεζογράφου κατὰ τὸ πρῶτο ἡμῖσι τοῦ 20οῦ αἰῶνα στὴ χώρα μας. Ὁ Γρ. Ξενόπουλος γεννήθηκε στὴν Κωνσταντινούπολη τὸ 1867 ἀπὸ γονεῖς Ζακυνθινούς καὶ στὴ Ζάκυνθο πέρασε τὰ παιδικὰ καὶ ἐφηβικὰ του χρόνια. Οἱ ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴν πατρίδα του ἦταν τόσο ζωηρὲς στὴν ψυχὴ του, ὥστε ἀργότερα, ὅταν δόκιμος πιά συγγραφέας ἀσχολήθηκε μὲ τὸ δράμα, τὸ μυθιστόρημα καὶ τὸ διήγημα, ἢ Ζάκυνθος μὲ τὰ ἔθιμά της καὶ μὲ τοὺς τύπους της τοῦ ἔδωσε τὰ κύρια πρόσωπα τῶν ἔργων του. Ὅπως ὁ Παπαδιαμάντης ἔκαμε τὴ Σκίαθο πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων του, ἔτσι πηγὴ τῶν ἐμπνεύσεων τοῦ Γρ. Ξενόπουλου ἦταν ἡ Ζάκυνθος. Ἄλλ' ἐνῶ ὁ Σκιαθῆτης διηγηματογράφος ὑπογραμμίζει τίς ἀπαλὲς ψυχὲς καὶ σκληραγωγημένες ζωὲς τῶν συμπατριωτῶν του πλαισιώνοντας συχνὰ τίς ἀφηγήσεις του μὲ μιὰ ἀπλοϊκὴ θρησκευτικότητά, ὁ Ξενόπουλος ἔγραφε μὲ ἄλλο στόχον καὶ ἔθεσε ἄλλο σκοπὸ στὴν πέννα του: νὰ βοηθήσῃ στὴν πρόοδο καὶ νὰ συμβάλῃ στὴν ἀπόρριψιν τῶν προλήψεων καὶ τῶν κοινωνικῶν προκαταλήψεων, πού ὑπῆρχαν στὴν ἰδιαίτη πατρίδα του καὶ σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Ὁ Ξενόπουλος ὑπῆρξε ὁ πολιτισμένος συγγραφέας, πού, χωρὶς νὰ εἶναι πρωτοπόρος, στόθηκε πάντοτε σύγχρονος στὴ νεοελληνικὴ πραγματικότητα. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴ Ζάκυνθο τὸν Ξενόπουλο τὸν ἐνέπνευσε καὶ ἡ Ἀθήνα. Ζάκυνθος καὶ Ἀθήνα ἐνέπνευσαν στὸν Ξενόπουλο τὸ ἀστικὸ μυθιστόρημα, πού τὸ ἀνέδειξε ὁ Ξενόπουλος στὴν Ἑλλάδα καλύτερα ἀπὸ κάθε ἄλλον. Μυθιστορήματα ὅπως «ὁ κόκκινος βράχος», δράματα ὡς τὴ «Στέλλα Βιολάντη» καὶ διηγήματα ὡς τὸ «Ζακυνθινὸ μαντήλι» θὰ μείνουν στὰ νεοελληνικὰ γράμματα ὡς πνευματικὰ δημιουργήματα πού ἀποτελοῦν διαμαρτυρία γιὰ τίς βάρβαρες συνήθειες ἐνὸς καθυστερημένου τόπου καὶ γιὰ τὴν τυραννία τῶν γονέων, πού σατραπικὰ καὶ ἀψυχολόγητα ἐπιβάλλουν τὴν ἀντίληψή τους. Ἐξ ἄλλου διηγήματα ὡς τὸν «κακὸ δρόμον» ἀποτελοῦν δειγμάτων ὕφους μὲ προσπάθεια φιλοσοφικῆς ἐξέτασης τῶν ἐγκοσμίων. Ὁ Ξενόπουλος δὲν ἔμεινε ξένος καὶ πρὸς τὸ παιδί. Τὸ μυθιστόρημα του ἢ «ἀδελφούλα μου» εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα τῆς παιδικῆς φιλολογίας στὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἐπιστολὲς πού δημοσίευσε ὡς «Φαίδων» στὴ «Διάπλαση τῶν παιδῶν» ἀποτελοῦν μιὰ θετικὴ προσφορὰ ἐπὶ 50 περίπου χρόνια στὴ μόρφωση τῶν Ἑλληνόπουλων. Ὁ Ξενόπουλος ἐργάστηκε ἐπὶ 50 χρόνια χωρὶς διακοπὴ καὶ μᾶς ἔδωσε ἕνα πλῆθος ἀπὸ δράματα, μυθιστορήματα καὶ διηγήματα, χωρὶς νὰ ὑπολογισθῇ ἡ ἄλλη ἐργασία του στίς ἐφημερίδες. ὅπου τὴν κυριώτερη προσφορὰ του ἀποτελεῖ ἢ «Κριτικὴ». Γιατί εἶναι ἀλήθεια

ὅτι ὁ Ξενόπουλος εἶχε μιὰ κριτικὴ δευτέρεια μὲ τὴν ὁποία κατώρθωσε νὰ ξεχωρίσῃ πρῶτος τὴν ποιητικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ Καβάφη καθὼς καὶ τὴν ἀξία τῶν ποιημάτων τοῦ Γρυπάρη. Μιὰ φορὰ μονάχα ἀπειλήσῃ ὅτι θὰ πάψῃ νὰ γράφῃ — τὸ 1918 — ὅταν ἡ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας ἔδωκε τὸ «ἀριστεῖο τῶν γραμμάτων» στὸν ποιητὴ Γρυπάρη, ἀντὶ νὰ τὸ δώσῃ σ' αὐτὸν ὅπως τὸ περιμενε. Τότε ὁ Ἄγγελος Βλάχος, πού ζοῦσε ἀκόμα τοῦ ἔγραψε ποιητικὸ γράμμα, ὅπου ἔλεγε «μὴ θύμωσεν, Γρηγόριε, κάσῃ τὴν πέννα ἀλι...» Μὰ ὁ Γρηγόριος καμῶνταν τὸν θυμωμένο, ἢ προσπαθοῦσε νὰ δημιουργήσῃ θόρυβο. Γιατί δὲν τοῦ ἔλειπε καὶ ἡ σχετικὴ φιλοδοξία, εἴτε χάριν τῆς ἴδιας τῆς δόξης, εἴτε γιὰ λόγους κυκλοφορίας τῶν βιβλίων του «Ὅταν πέθανε ὁ Παλαμᾶς, γράφοντας γιὰ τὸν Παλαμᾶ, ἔγραφε πῶς πολλὰ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του. Καὶ μιλώντας γιὰ τὸ βραβεῖο Νόμπελ, πού γι' αὐτὸ ἦταν δυὸ φορές ὑποψήφιος ὁ Παλαμᾶς, ἀνέφερε πῶς κι' ὁ ἴδιος εἶχε ὑποδειχθῇ γιὰ τὸ Νόμπελ, ἀλλὰ θεώρησε σωστὸ νὰ τὸ πάρῃ πρῶτα ἕνας ποιητῆς... Καὶ ἄλλη μιὰ φορὰ, ὅταν τὸ βραβεῖο Νόμπελ τὸ πῆρε ἡ Ἰταλίδα συγγραφεὺς Grazia Deledda, ἔγραφε ὅτι καὶ στὴν Ἑλλάδα ὑπάρχουν πεζογράφοι πού μποροῦν νὰ παρουσιάσουν ἔργο ὡς τὸ δικό της ἴσως καὶ καλύτερο ἀκόμα. Ἡ ἀλήθεια εἶναι, πῶς, ἂν ἔπρεπε νὰ βραβευθῇ κάποιος Ἕλληνας πεζογράφος γιὰ τὸ Νόμπελ, αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁ Ξενόπουλος. Ἄλλ' ὑπάρχει ἕνας ὁρος στὴ διαθήκη τοῦ διαθέτη, πού δὲν τὸν ἐκπληρώνει οὔτε τὸ ἔργο τοῦ Ξενόπουλου μὲ τὴν ἀξία του πού δὲν βγαίνει πέρα ἀπὸ τὰ ὅρια τῆς Ἑλλάδας, οὔτε τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ μὲ τὴν ἀναγνωρισμένη διεθνή ἀξία του: «ὅτι τὸ βραβεῖομο φιλολογικὸ ἔργο ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φιλολογικὴ του ἀξία πρέπει νὰ ἐξυπηρετῇ ἀνθρωπιστικὰ ἰδανικά». Καὶ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ, ὅσο κι' ἂν ὁ ἴδιος ἔλεγε ὅτι δὲν ἔχει ρίζες καὶ γι' αὐτὸ ἔχει φτερά, ἦταν βαθεῖα ριζωμένο στὴν ἐλληνικὴ γῆ... Ἐνῶ τὸ ἔργο τοῦ Ξενόπουλου ἦταν ριζωμένο στὴν ἐλληνικὴ ἐπαρχία...

Τ.Σ.

ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ ΛΑΪΝΑΣ

Μιὰ νέα χριστιανικὴ ἡπειρώτικη φυσιογνωμία, ἔρχεται στὸ προσκήνιο τῆς τοπικῆς ἱστορίας: Ὁ ἴσαμε χτές, ἀγνωστος στοὺς πολλούς, «ἐν ἐλαχίστοις Ἱερομόναχος Χρυσάνθος (τὸ κοσμικὸ του ὄνομα, Χριστόδουλος, πατρὸς Δημητρίου) Λαϊνᾶς ἢ Λαενᾶς, πρώην, ἄλλου ἴσως ἐπώνυμου, χάρις στὸ πολῦτιμο χειρόγραφο τοῦ «Ἀναστασίου υἱοῦ Κωνσταντίνου Ἱερέως, ἐκ κόμης Γραμμένου», τοῦ κοινότερα γνωστοῦ στὰ παλιὰ Γιάννινα, ὡς Τασιοῦλα Οἰκονόμου Γραμματικοῦ, ἀρ-

χίζει νὰ ἀνατέλλῃ στὸν ὀρίζοντα τῆς ἡπειρώτικης διασημότητος. Ὁ Χρυσανθος Λαϊνάς, ἀποτελεῖ, καὶ μέχρι σήμερα, παράδοση στὴν Κόνιτσα, ὅπου ἔζησε τὰ περισσότερα χρόνια τῆς θαυμαστῆς ζωῆς του, κί' ὅπου εἶναι θαμμένος. Πιθανὸ νὰ κατάγεται ἀπὸ τὴν Ἄρτα, ἴσως ὅμως κί' ἀπὸ τὰ Γιάννινα. Ἐδῶ, στὴ Θήβα, στὴ Χαλκίδα, στὴν Πάτρα, εἶχεν ἀδερφούς, ἀδερφές, ἀνεψιούς, (στὴν τελευταία αὐτὴ πόλιν, τοὺς Χρυσανθόπουλους) καὶ στὴν Ἀθήνα, καὶ τώρα ἀκόμα, μικρανειψιούς. Ζητῶντας ἐλεημοσύνη, γιὰ νὰ ἐλεῆσῃ ἄλλους, πολυσέβαστος στὰ περιτρίγυρά του, μιὰ δύναμις ἀγαθοποιός, εἶναι ὁ Ὑμνογράφος, ὁ Συναξαριστής, ὁ Ἐγκωμισατής τοῦ Νεομάρτυρά μας, πρὸς τὸν ὁποῖο κατέχεται ἀπὸ ἀμετρη εὐλάβεια. Εἶναι ταυτόχρονα κί' ὁ πρῶτος — μὲ δαπάνη του — ζωγράφος του. Στὸ Σ π ἦ τ ι τ ο ὕ Ἀ γ ί ο υ. ὑπάρχουν δύο μεγάλες εἰκόνες τοῦ Ἀη-Γεώργη: ἡ μιὰ τοῦ 1849, ὅπου ὁ Νεομάρτυρας, ἱστορεῖται ἀνάμεσα στὸν ὄσιο Χρυσανθο καὶ τὸν Ἅγιο Ἀρτέμιο, κί' ἡ ἄλλη, τῆς 3ῆς Γενάρη τοῦ 1838, δεκατρεῖς μόλις ἡμέρες μετὰ τὸ μαρτύριο, καμωμένες κί' οἱ δύο μὲ ἐξοδα τοῦ Χρυσανθο. Ὅσοι μποροῦν νὰ μᾶς ποῦν, ὅ,τι δῆποτε, γιὰ τὴν ἐξαιρετὴ αὐτὴ ἡπειρώτικη φυσιογνωμία, ἄς μὴν ἀμελήσουν νὰ τὸ κάνουν: ἄς γράψουν πρὸς τὸν ὑποφαινόμενο. (Γεωργίου Β' 29, Γιάννινα).

Δ.ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ

Στις 21 τοῦ Φλεβάρη ἐ.ε., κλείνουν σαράντα χρόνια ἀπ' ὅταν ἀπεδήμησε πρὸς Κύριον ὁ Στέφανος Σαλαμάγκας ἱατρός, σὲ εὐμύτητα κοινωνικὰ στρώματα τῶν καιρῶν τῆς τουρκοκρατίας γνωστὴ ἡπειρώτικη φυσιογνωμία. Γεννήθηκε στὰ Γιάννινα στὰ 1868· ἀριστοῦχος τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς, σπούδασε ὑπότροφος τῆς Κοινότητος τῶν Γιαννίνων τὴν ἱατρικὴν στὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν, συμπλήρωσε δὲ τίς σπουδές του στὸ Παρίσι (1893 - 1894). Ἐγκατεστημένος ἐδῶ ἀπὸ τὸ 1897 ἀναμίχθηκε ἐνεργότατα στὰ Κοινωνικὰ τῆς ὑπόδουλης πατρίδας του, καὶ κατέλοβε διαδοχικὰ ὄλα τὰ κοινωνικὰ ἀξιώματα. Ἐφορος Ἐκπαιδευτηρίων στὰ 1911, ἴδρυσε ἐδῶ τὴ θρησκευτικὴν Ἀδελφότητα «Θεοτόκος», σωματεῖο μὲ εὐρύτατη ἔθνικο—κοινωνικὴ καὶ θρησκευτικὴ δράση, πλουτισμένο ἀπὸ τὸν ἴδιο, μὲ ἔβδομαδιαία ἐφημερίδα «Θρησκευτικὴ Σάλπιγξ», βιβλιοθήκη, Ἀναγνωστήριον, Μουσικοδιδασκαλεῖο, Νυκτερινὴν Σχολήν, Τυπογραφεῖο, Αἴθουσα κηρυγμάτων, Ἱεροκήρυκες, Ἐξομολόγους, Ἱεροψάλτες. Δόκιμος χειριστὴς τοῦ καλάμου ἀφῆκε σὲ περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια, ἐκλεκτὰ

δείγματα τῆς πνευματικῆς τουέργασίας. Εἶναι ὁ πρῶτος νεκρὸς στὸν ὁποῖο παρουσίασαν ὄπλα οἱ Ἕλληνες στρατιῶτες.

Δ.Σ.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Περὶ τῆς ἔτυμολογίας τῶν Κατσανοχωρίων

Φίλη «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια»

Εἰς πραγματεῖαν συνεργάτου σας περὶ τῆς ἔτυμολογίας τῆς λέξεως «Κατσανοχώρια» τῶν Ἰωαννίνων εἶδομεν ὅτι παράγει τὴν ὀνομασίαν ἀπὸ τὸν στρατηγὸν Κασσιανὸν τοῦ Βυζ. Κράτους.

Ἡ γνώμη αὐτὴ μᾶς φαίνεται ὄχι ὀρθή. Ὁ στρατηγὸς πέρασε τόσες ἐπαρχίας· πῶς ἦτο δυνατόν νὰ μείνῃ τὸ ὄνομα του μόνον στὴ περιφέρεια «Κατσανοχωρίων»;

Εἰς τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρυτῶν μιὰ περιφέρεια περὶ τὴν Κλειτορίαν (Μαζαίικα) φέρει τὸ ὄνομα «Κατσάνες».

Ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀκόμη ἓνα ἀπὸ τὰ 4 σέμπτια τοῦ Καζᾶ Καλαβρυτῶν ἦτο καὶ τὸ Σέμπτι «Κατσάνας». Ἐχομεν δὲ καὶ οἰκογενειακὰ ὀνόματα «Κατσανιώτης».

Ὡστε δυνατόν ἡ λέξις «Κατσάνας» νὰ εἶναι τουρκικῆς ἢ ἀλβανικῆς προελεύσεως. Εἰς τὴν ἀναζήτησιν αὐτὴν πρέπει νὰ προστεθοῦν καὶ αἱ ὀνομασίαι «Καρακατσάνης» ἢ «Σαρακατσαναῖοι», μήπως ἔχουν καμμίαν συγγένειαν.

Μετὰ τιμῆς

Β. Παπαγεωργίου

πρῶην Ἐπιθεωρητῆς Δ. Σχολείων Ἰωαννίνων

Αἱ Ἐπιστολαὶ τοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρα Ἀγαπητῆ «Ἠπειρ. Ἔστια»

Παρακαλῶ ὅπως φιλοξενήσητε εἰς τὰς στήλας σας τὰ κάτωθι πρὸς ἐπανόρθωσιν μιᾶς ὀβλεψίας διαπραχθείσης ἐκ μέρους μου, κατὰ τὴν δημοσίευσιν εἰς τὰς σελίδας τοῦ Γ' τεύχους τῶν ἀνεκδότων ἐπιστολῶν τοῦ Ἀλβανοῦ πολιτικοῦ ἀρχηγοῦ Ἰσμαήλ Κεμάλ Βλιώρα πρὸς τὸν Μίνωα Λάμπαν.

Αἱ ἐπιστολαὶ ἐκεῖναι ἀνήκον εἰς τὴν ἐκ Δροβιάνης οἰκογένειαν Μιχαήλ Βιδούρη, κληρονόμου τοῦ ἀειμνήστου Μ.νωος Λάμπρα, μὸς παρεδόθησαν δὲ πρὸ ἀρκετῶν ἐτῶν παρὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ συμπατριώτου μας κ. Ἀλεξάνδρου Μαμπούλου, τὸν ὁποῖον καὶ εὐχαριστῶ καὶ διὰ τῆς παρούσης δημοσίαι.

Εὐχαριστῶν διὰ τὴν φιλοξενίαν, διατελῶ μετὰ τιμῆς καὶ πατριωτικῶν χαιρετισμῶν,

Νικ. Β. Πατσέλης

Τὰ Ἱστορικὰ Μνημεῖα τῶν Ἰωαννίνων

Φίλη «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια»

Ὁ ἀξιδίτιμος κατὰ πάντα καὶ συμπαθὴς Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων κ. Σ. Δάκαρης μὲ

τὸ ὄφος τῆς ἐπιστολῆς του, εἰς ἀπάντησιν δι-
κῆς μου, (τευχος Ἰανουαρίου σελ. 105—106)
φαίνεται θιγείς ὡς μὴ ἔδει.

Βεβαίω τὸν ἐπιστολογράφου σας πὺς
ἡ ἐπιστολή μου δὲν εἶχε καμμιά αἰχμὴ προ-
σωπική, οὔτε διόθεση νὰ τὸν θίξῃ.

Δὲν ἀπευθυνόταν προσωπικὰ στὸν κ. Δά-
καρη, ἀλλὰ γενικὰ σὲ κάθε ἀρμόδιο καὶ δι-
ερμήνευε αἰσθήματα πικρίας καὶ ἀπογοητεύ-
σεως ὄχι μόνο δικὰ μου μὰ καὶ πολλῶν ἄλ-
λων συμπολιτῶν μας καὶ ξένων.

Ἦσαν τὸ περασμένο καλοκαίρι πῆγομε
στὸ Κάστρο καὶ τὸ νησί μὲ τὸν Γενικὸ Ἐπι-
θεωρητὴ τῶν Ταχυδρομείων τῆς Ἑλλάδος κ.
Ἐλπίδ. Ζανουδάκι καὶ εἶδε τὰ χάλια στὰ
ὄποια βρῖσκονται ἀρκετὰ ἀπὸ τὰ ἱστορικά
μας μνημεῖα, κούνησε τὸ κεφάλι καὶ μὲ ἀπο-
καρδίωση μοῦ εἶπε: «Φεύγω μὲ τὲς θλιβερώ-
τερες ἐντυπώσεις, καλύτερα νὰ μὴ τὰ εἶχα δῆ»

Τὰ ἴδια ἀσφαλῶς καὶ χειρότερα, ἴσως,
θά λένε καὶ πλείστοι ἄλλοι. Ὅλα οὗτὰ βέ-
βαια κάθε ἄλλο παρά τιμοῦν τὸν τόπου μας.

Ἄν, παραδεχθῶμε αὐτὸ πὺς βεβαιώνει
ὁ κ. Ἐπιμελητὴς Ἀρχαιοτήτων, χρειάζονται
σαράντα ὀλάκερα ἑκατομμύρια γιὰ τὴν ἀπο-
κατάστασιν τοῦ τάφου τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, δηλ.
τὴν κατασκευὴ νέου κιγκλιδώματος καὶ διευ-
θέτησιν τοῦ περίεξ χώρου, ποῦ θὰ κόβονταν
ἀπὸ τὰ κονδύλια τῶν ἀνασκαφῶν ἢ ὑποστυ-
λώσεων βυζαντινῶν κλπ. μνημείων καὶ ἐπειδὴ
οἰκονομικὴ ἀνθηρότης στοὺς δύσκολους αὐ-
τοὺς καιροὺς δὲν πρόκειται νὰ παρουσιασθῆ
ποτέ, δὲν νομίζω πὺς θὰ πρέπει νὰ περ-
μῆνουμε καλύτερους καιροὺς καὶ νὰ ἐγκαταλεί-
ψουμε καὶ τοῦτα στὴν τύχη, ἀλλὰ θὰ μπο-
ροῦσαν εἰς ἀρμόδιαι — οἱ οἰοιδήποτε — νὰ δι-
έθεταν λίγα, πολὺ λίγα χρήματα γιὰ λίγο
σῶμα καὶ αἰδηροπασσάλους γιὰ τὴν προσω-
ρινή, ἔστω περίφραξιν τοῦ τάφου τοῦ Α.Π.
καὶ μερικὰ κυβικὰ λιθάρι γιὰ νὰ βουλώσουν
τὰ χάσματα τῶν παραθυρίων τοῦ προστόκου
τοῦ Φετχιέ Τζαμιού, ὅπως συνέβη καὶ μὲ τὰ,
πρὸ τῆς παληᾶς Ἐφορείας Ὑλικοῦ Πολέμου,
λουτρά, γιὰ νὰ προληφθοῦν μεγαλύτερες κα-
ταστροφές.

Ἡ ἐρείπωση τοῦ Τζαμιού αὐτοῦ, ὅπως
εἶχα πῆ καὶ στὴν προηγούμενη ἐπιστολή μου,
πολὺ θὰ ζημίωνε τὴν αἰσθητικὴ γραμμὴ τοῦ
Κάστρου, πὺς ἔχει γίνει πῆ τὸ σύμβολο τῶν
θρυλικῶν μας Γιαννίνων.

Ἀκόμα ἄς μὲ συμπαθήσῃ ὁ κ. Σ.Δ. γιὰ
τὴν διαφορετικὴ ἀντίληψιν πὺς ἔχω ἀπ' οὐτόν,
γιατὶ τὸ νὰ πονεῖ κανεὶς καὶ τὸ τελευταῖο λι-
θάρι τοῦ τόπου του καὶ νὰ διαμαρτύρηται γιὰ
τὴν οἰκτρὴ ἐγκατάλειψιν δὲν μοῦ φαίνεται πὺς
εἶναι «ἀκαρπὴ πολυπραγμωσύνη», ὅπως τ ν
θέλει, μὰ π ο λ ὸ «μετρημένη, συνετὴ καὶ
ζυγισμένη κριτικὴ», ἂν τὴν περνεῖ γιὰ κριτικὴ,
ποῦ ἕκαστα ἐγὼ καὶ ποῦ πρέπει νὰ κάμνη κά-
θε ἐλεύθερος πολίτης γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τόπου.

Καλλίτερα νὰ τὰ φωνάζουμε ἐμεῖς, ἔστω

καὶ εἰς ὧτα μὴ ἀκούβωτον, παρὰ νὰ μᾶς τὰ
ψάλλουν εἰς ξένοι.

Ὅσο μπόρω νὰ πῶ πὺς ὀφείλω χά-
ριτος στὸν κ. Σ.Δ., γιατί μοῦ ἔδωκε τὴν εὐ-
καιρίαν νὰ τὰ ἐπαναλάβω γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ
(καὶ τελευταία), μήπως καὶ προκύψῃ κάτι τὸ
κολό.

Τὰ ἄλλα γιὰ τοὺς διαχειριστικοὺς δαιδά-
λους καὶ λοιπὰς διατυπώσεις δὲν ἐνδιαφέρουν
τὸ πολὺ κοινόν.

Εὐχριστῶ γιὰ τὴν φιλοξενίαν

Μ' ἐκτίμησιν

Κ. Φωτόπουλος

Ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν ἱστορίαν τῆς Ἠπειροῦ

Ἀγαπητὴ «Ἠπειρωτικὴ Ἐστία»

Συμπληρωματικὰ πρὸς ὅσα μὲ τὸν τί-
τλο αὐτὸ πολῦτιμα ἔγραψε ὁ φίλτατος
Γεώργιος Οἰκονόμου σὲ σειρά ἀπὸ τεύχη
τῆς Ἠπ. Ἐστίας, παρέχω κατωτέρω γιὰ
ἕναν Ἰωαννίτη Ἱεράρχην σημείωμα, παρ-
μένο ἀπὸ τὸ Ἡμερολόγιον «Ὁ Φάρος τῆς
Ἀνατολῆς», ἔτος 1902, σελ. 123 ὅπου καὶ
φωτογραφία του:

Τὸ σημείωμα αὐτὸ, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Λ ε ὄ ν τ ι ο ς Ἐ λ ε υ θ ε ρ ι ἰ ἰ ὲ ς :

Γεννηθεὶς ἐν Ἰωαννίνοις ἐσπούδασεν ἐν
τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Ριζαρείῳ σχολῇ τῶν
Ἀθηνῶν, καὶ ἐχρημάτισε καθηγητὴς
τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐν τῷ Ζαπτεῖῳ
Ἐθνικῷ Παρθεναγωγείῳ Κωνσταντινου-
πόλεως ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι 1890, ὅτε ὁ Πα-
τριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ' διώρισεν αὐτὸν
Μέγαν Ἀρχιμανδρίτην, προϊστάμενον δη-
λαδῆ τοῦ Πρεσβυτερίου τοῦ Πατριαρχι-
κοῦ Ναοῦ.

Ἐν ἀρχαῖς τοῦ 1885, παράλαβὸν αὐ-
τὸν μετ' ἑαυτοῦ Γρηγόριος ὁ Καλλιδης ὁ
Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης ἐχειροτά-
νησεν αὐτὸν Ἐπίσκοπον Κίτρους. Τῷ 1893
προεβιβάσθη εἰς τὴν Ἐπισκοπὴν Παραμυ-
θίας καὶ Φιλιατῶν ἥτις ἐπὶ τῆς ἀρχιερα-
τείας αὐτοῦ προεβιβάσθη εἰς Μητροπό-
λεως βαθμὸν ὑπὸ τοῦ οἴκου. Πατριάρ-
χου Ἀνθίμου ἕως ὑποκειμένη τῇ Μητρο-
πόλει τῶν Ἰωαννίνων. Τῷ 1896 προεβιβά-
σθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Φιλαδελφείας,
ἀφ' ἧς τῷ 1899 μετέβη εἰς τὴν Μητρόπο-
λιν Μελενίκου, ἣν ἠναγκάσθη νὰ κατα-
λίπῃ τῷ 1901 κατὰ Φεβρουάριον, μετατε-
θεὶς εἰς τὴν Μητρόπολιν Κασσανδρείας,
τὴν ἐν τῇ Χαλκιδικῇ Χερσονήσῳ.

*

Ὁ Λεόντιος, εἶναι γιὸς τοῦ ἀπὸ τὰ

1. Περὶ τούτου πρβλ. Ἀθηναγόρα. Ἡ ἐκκλη-
σία τῶν Ἰωαννίνων. «Ἠπειρωτικὰ Χρονικά» τ.
Γ' (1928) σελ. 44.

2. Περὶ τούτου πρβλ. «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ
Ἐγκυκλοπαίδεια» Τόμος Α' σελ. 722α.

μέσα τοῦ 19ου αἰώνα ἐγκατεστημένου στὰ Γιάννινα Ἰταλοῦ πολιτικοῦ φυγάδα Francesco Cipolina, πρόσπαππού μου καὶ μιάς, κατὰ παράδωσιν ποῦ σώζεται στὴν οἰκογένειά μου Σουλιώτισσας ἀπὸ τὴν πατρειὰ τῶν Μποτσαραιῶν... Ἦταν ἐξαίρετα μορφωμένος, καὶ ἀναφέρω ἐδῶ μερικὲς ἀπὸ γνωστὰς βιβλιογραφικὰ ἐργασίες του.

1) Λεοντίου Κασσανδρείας, «Μοναστηριακαὶ περιουσίαι ἐν Ἠπειρῷ», εἰς «Ἐκκλησιαστικὴν Ἀλήθειαν», ἔτος ΚΓ', σελ. 355-356, 362-363, Κωνσταντινουπόλις. (Βλ. Εὐλογίου Κουρίλλα, Βιβλιογραφία Ἠπειρου - Ἀλβανίας, στὰ Ἠπ. Χρονικά 1929, σελ. 135).

2) Λεοντίου Ἐλευθεριάδη, Μητροπολίτου στὸ Μενελίκου (Ἰωαννίτου).—«Βιογραφία τοῦ Ἰωαννίνων Ἰωακείμ Μενελικίου —Μενελικλή».—«Ταχυδρόμος» 12 καὶ 13 Νοεμβρίου 1900.—(Βλ. Ἠπ. Χρον. 1928, σελ. 43).

3) Λεοντίου Ἐλευθεριάδου, «Σιγίλιον Προκοπίου Πατριάρχου». — «Ταχυδρόμος» (Ἐφ. Κωνσταντινουπόλεως) ἀριθ. 1769, 1771 (πρόκειται περὶ Σιγιλίου ἐκδοθέντος ἐν ἔτει 1771, καὶ ἀναφερομένου εἰς τὴν Σχολὴν Γκιούμα ἐν Ἰωαννίνοις).

θείας, γιὰ τὴν ὕψωση τῆς πνευματικῆς στάθμης τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας...».

Κ. Σ. Κώνστας, Γουριὰ Μεσολογγίου.— «...καμαρώνω τὰ τεύχη σου σὰ μιὰ μεγάλη, μοναδικὴ νίκη τοῦ ἐπαρχιακοῦ περιοδικοῦ...».

Ἡλίας Λάμπας, Θεσσαλονίκη. — «...σὰς συχαίρω γιὰ τὴν ἀξιέπαινον προσπάθειαν... ἢ ὅποια ἀποτελεῖ τὸν ἀψευδῆ μάρτυρα ὅτι ἡ Ἠπειρος, παρὰ τὴ φτώχεια τῆς, διατηρεῖ ἄσβεστον τὸν πυρῆνα τῆς διανοητικῆς ζωῆς...».

Π. Δ. Μηλιώτης, Θεσσαλονίκη. — «...ὁ κ. Περικλῆς Βιζουκίδης, καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης... με ἐξουσιοδοτεῖ νὰ σὰς ἐκφράσω τὰ ἐγκάρδια συχαρητήρια του, ὡς καὶ τὰς εὐκρινεῖς εὐχὰς του πρὸς εὐδωσιν τοῦ ἔργου σας τὸ ὅποιον ἰδιαίτερώς ἐξετίμησε...».

Δημ. Σιατόπουλος, Ἀθήνα.— «...πέρνω τὰ τεύχη τῆς ὁμορφῆς «Η.Ε.» καὶ μῆνα με μῆνα, διαπιστώνω μιὰ βελτίωση ὄχι τυχαία. Εἶμαι κατενθουσιασμένος ἀπὸ τὴν πνευματικὴν προκοπὴν σας. Συνεχίστε καὶ ἡ νίκη δική σας... Ὅλοι ἐκτιμοῦν τὸ ἔργο σας...».

ἨΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑ

Παναγιώτη Κανελλοπούλου: «Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας. Ἀπὸ τὴν ἱστορίαν εἰς τὴν Αἰωνιότητα.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΙΝ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΣΤΙΑΣ»

Β. Τσουμάκας, ἐπιθεωρητῆς Δημοτικῶν Σχολείων Πρεβέζης — «... δι' ὅσους... ἀνέγνωσαν τὸ περιοδικὸν τοῦτο, παρέλκει πάσα σύστασις... ἢ ἀπετέλει ἀπαροίτητον στόλισμα διὰ καθὲς Ἠπειρωτικὴν Σχολικὴν ἢ Διδασκαλικὴν Βιβλιοθήκην... Ἀπὸ ὅλους ἡμᾶς τοὺς Ἠπειρώτας... τὰ ἐξαρτηθῆ, οὐκ ἴδιον ἢ διατήρησις, ἀλλὰ καὶ ἡ βελτίωσις ἐνὸς τόσης ἀξίας διὰ τὰ βιβλία καὶ τὸν Ἠπειρωτικὸν πολιτικὸν περιοδικὸν...».

Α. Γ. Μεταξᾶς, ἐπιθεωρητῆς Δημοτικῶν Σχολείων Φιλιατῶν.— «...πρόκειται περὶ περιοδικοῦ, τὸ ὅποιον παρὰ τὸ μικρὸν σχετικῶς διάστημα τῆς ἐκδόσεώς του, ἔχει ἀποκτήσει κῆρος μεταξὺ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου τῆς Χώρας...».

Εὐάγγ. Μακρῆς, ἐπιθεωρητῆς Δημ. Σχολείων Κορίνθου.— «... ἔχων πλήρη ἐπίγνωσιν τοῦ πολιτιστικοῦ σκοποῦ τὸν ὅποιον ἐπιδιώκει ὑφ' ἡμῶν ἐκδοσις τῆς «Ἠπειρωτικῆς Ἑστίας» ἐναύσης εἰς τὴν πνευματικὴν ὄντως ἀναγέννησιν καὶ ἀνορθοποίησιν τῆς Ἠπειροῦ, δρᾶται πᾶσης εὐκαιρίας συνιστῶν... τὴν κτήσιν καὶ ἀνορθοποίησιν τοῦ προσηλαδέστου περιοδικοῦ σας.

Ραδιοσταθμὸς Θεσσαλονίκης.— «...σημαντότερα ἀπ' ὅλα... εἶναι ἡ «Ἠπειρωτικὴ Ἑστία» ἢ ἐκδοσις τοῦ περιοδικοῦ αὐτοῦ ἀποτελεῖ δεῖξιν εὐγενεῖς ὑπομονῆς καὶ ὑψηλῆς προσπα-

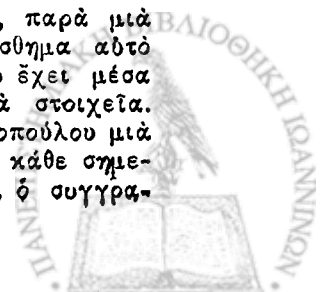
ἡ κ. Παναγιώτης Κανελλόπουλος ἔχει, ἀναμφισβήτητα, μιὰν ἰδιάζουσα θέσιν στὰ ἑλληνικὰ γράμματα. ἔχει ἀσχοληθῆ μετὰ τὰ πιὸ ἀνομοιοειδῆ εἶδη τοῦ γραπτοῦ λόγου: Δοκίμιο, Μελέτη, Κοινωνιολογία, Ποίηση, Θέατρο.

Ὁ κ. Κανελλόπουλος ἐξέδωκε, μπροστὰ ἀπὸ δυὸ περὶ-ποὺ χρόνια, τὸ θεατρικὸν τὸ ἔργο —θεατρικὴ βιογραφία — «Ὀλιβερ Κρόμβελ». Ἐνα ἔργο ρωμαλέο, ποῦ θάπρεπε νὰ δῆ τὸ φῶς τοῦ προσκηνίου. Ἀπὸ αὐτὴ τὴν παράλειψιν δὲν ζημιώθηκε, φυσικὰ, τὸ ἔργο. Ζημιώθηκε τὸ «Ἐθνικὸν Θέατρο», ποῦ θά ἔπρεπε νὰ τὸ εἶχε συμπεριλάβει στὸ δραματολόγιόν του.

Ἡ καινούργια πνευματικὴ προσφορὰ τοῦ ἐκλεκτοῦ συγγραφέως ἐγένε μετὰ τὸ διβλίο «Ὁ Χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἐποχὴ μας». Ἐνα διβλίο ποῦ πραγματευεται τὴν ἐπίδρασιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας σ' ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς γῆς καὶ σ' ὅλες τὶς ἐποχάς.

Κάθε σελίδα του, ὅσο κι' ἂν ἀναφέρεται σὲ ζητήματα καὶ προβλήματα, ποῦ τὰ χωρίζουν αἰῶνες καὶ δεκαετηρίδες, εἶναι τόσο σφιχτὰ συνδεδεμένη καὶ ἀλληλένδετη μετὰ τὶς ἄλλες σελίδες τοῦ διβλίου, ὥστε τὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλοπούλου γίνεταί ἕνα ὅλον τοῦ συγγραφέα, παρὰ μιὰ ἱστορικὴ ἀνασκόπησις. Καὶ τὸ συναίσθημα αὐτὸ τὸ δοκιμάζει: κάθε ἀναγνώστης, ποῦ ἔχει μετὰ του ἀφομοιωσίμα ἱστορικοκοινωνικὰ στοιχεῖα.

Βρίσκω στὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλοπούλου μιὰ λύτρωση ἀπὸ τὸ ἄγχος, ποῦ κατέχει κάθε σημερινὸν πνευματικὸν ἄνθρωπον, γιὰτὶ ὁ συγγρα-

φεύς του βιβλίου άπαντά σε μύρια έρωτηματικά, που γεννούν στον άναγνώστη τὰ τόσο συνταρακτικά προβλήματα τής έποχής μας.

Ο κ. Κανελλόπουλος, που γράφει στον πρόλογο του βιβλίου του ότι «τόγραφε ως παιδαγωγός», έχει τὸ χάρισμα τής σαφήνειας. Έκθέτει τις σκέψεις του τόσο παραστατικά, σαν ένας άπαραμίμλος τεχνίτης του λόγου. Καί αιχμαλωτίζει τὸν άναγνώστη του.

«Τὸ βιβλίο τούτο τόγραφε σε σαρανταπέντε μέρες. Ἀπὸ τὰ τέλη Ἀπριλίου ὡς τὰ μέσα Ἰουνίου τοῦ 1952. Τὸ δούλεψα, ὅμως, μέσα μου ἕναν ὀλόκληρο χρόνο. Κι' ὡς τὰ τέλη Ἀπριλίου 1952 βασάνιζα τὸν ἑαυτόν μου καλώντας τον στὸ ἔργο». Συνεχίζει στὸν πρόλογον τοῦ βιβλίου.

Ἐγραφα πὼς τὸ ἔργο αὐτὸ εἶναι ἕνα δίωμα τοῦ συγγραφέως του. Αὐτὴ τὴ γνώμη τὴν σχημάτισα, διαβάζοντας τὸ βιβλίο τοῦ κ. Κανελλόπουλου. Προσέχοντας, σε δεύτερη ἀνάγνωση, στὸν πρόλογο τοῦ ἔργου, εἶδα πὼς καί ὁ συγγραφεὺς του κάνει λόγο γιὰ ἕνα ἔργο μιᾶς ζωῆς. Νὰ ἢ σχετικὴ παράγραφος, ἀπὸ τὸν πρόλογο :

«Εἶπα ὅτι τὸ βιβλίο μου τούτο τὸ δούλεψα μέσα μου ἕναν ὀλόκληρο χρόνο. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ἄλλη. Πάλευα γιὰ νὰ τὸ ἀρτίσω ἕναν ὀλόκληρο χρόνο, ἀλλὰ τὸ δούλεψα μέσα μου, χωρὶς νάχω τὴν πρόθεση νὰ τὸ γράψω, μιᾶν ὀλόκληρη ζωῆ. Σὲ σαρανταπέντε μέρες, δηλαδὴ σὲ ὅσες χρειάσθηκα γιὰ νὰ τὸ γράψω τὸ βιβλίο τούτο, δὲν ἔθαντλεῖται, δέβαια, τὸ χρέος μιᾶς ὀλόκληρης ζωῆς».

Γιὰ νὰ παρουσιάσῃ πειστικὴ τὴν ἐπίδραση πού εἶχε ὁ χριστιανισμὸς σὲ κάθε ἐποχὴ καί στὴν διαμόρφωση τοῦ πολιτισμοῦ τῆς, ἀναφέρει στὸ μεγαλόπνοο αὐτὸ βιβλίο ἱστορικὰ πρόσωπα καί γεγονότα, πού ἀφήνουν κατάπληκτο τὸν ἀναγνώστη, γιὰ τὴν ἱστορικὴ συνέπεια, πού δίνει σ' ἕνα τόσο ποικίλο καί πολύμορφο ὕλικό.

Ο Ὀλιβερ Κρόμβελ, ὁ ἄνευ στέμματος Βασιλεὺς τῆς Μ. Βρετανίας, ὁ ἥρωας τῆς ὁμώνυμης θεατρικῆς βιογραφίας τοῦ κ. Κανελλόπουλου, λίγο πρὶν παραδώσει τὸ πνεῦμα, ἀνέκραξε : «ὦ, Κύριε ! Εἶμαι ἕνα ἄθλιο πλάσμα. Καί μένα τὸν ἀνάξιο μὲ διάλεξες ὡς ὄργανο γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετήσω !...»

Τις σελίδες τοῦ βιβλίου τοῦ κ. Κανελλόπουλου, τίς τονίζει διαρκῶς μιὰ αἰσιοδοξία. Ὁραματίζεται, ὁ συγγραφεὺς του, τὴν ἐπιστροφή τοῦ ἀνθρώπου στὶς πηγές τῆς χριστιανικῆς ὀρησκείας. Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι ἕνα κήρυγμα αἰσιοδοξίας. Οἱ ἄνθρωποι, ἡγήτορες καί λαοί, παρ' ὅλη τὴν τελειοποίησιν τῶν πολεμικῶν τους ἐξοπλισμῶν, θὰ θυμηθοῦν τὰ λόγια τοῦ Θεανθρώπου :

«Ἴδου ἔστηκα ἐπὶ τὴν θύραν καί κρούω· ἔάν τις ἀκούσῃ τῆς φωνῆς μου καί ἀνοίξῃ τὴν θύραν, εἰσελεύσομαι πρὸς αὐτόν καί δειπνήσω μετ' αὐτοῦ καί αὐτός μετ' ἐμοῦ».

Καί τὸν κ. Κανελλόπουλον ἀπασχολεῖ τὸ ἐρώτημα : «Γιατί δὲν ἀνοίγουμε τὴ θύρα ; Τὴν κρούει ὁ Ἰησοῦς. Ἄν τὴν ἀνοίξουμε, θὰ μπῆ ὁ Ἰησοῦς καί θὰ δειπνήσῃ μαζί μας».

Τὸ ἔργο του τελειώνει μὲ τὸ αἰσιόδοξο αὐτὸ συμπέρασμα :

«Κι' ἀποκλείεται, τάχα, ν' ἀποφασίσουν οἱ ἄνθρωποι νὰ ζήσουν ὑπεύθυνα τὸ φοβερὸ κενὸ πού ὑπάρχει μέσα τους ; Ἀποκλείεται, τάχα, νὰ περάσουν ἀπὸ μιὰ κρίση ἰερῆς ἀδυναμίας καί νὰ αἰσθανθοῦν, ὕστερα, τὴ δύναμη ν' ἀκούσουν τὸν χτύπο ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ψυχῆς τους ;»

«Τί τοὺς ἀπομένει νὰ μάθουν ἢ νὰ διαισθανθοῦν ; Κάτι ἐλάχιστο πού, ὡστόσο, μπορεῖ νὰ γίνῃ μεγάλο γιὰ τὴν ψυχὴ τους. Ἀνάμεσα στὰ ἐρχόμενα ὑπάρχει καί ὁ ἐρχόμενος. Ὁ αἰώνια ἔρχόμενος. «Ὁ ὢν καί ὁ ἦν καί ὁ ἐρχόμενος». Ἄν τὰ γεγονότα πού ἔρχονται εἶναι κρίσιμα καί φοβερά, ὁ ἔρχόμενος εἶναι πρᾶος καί ἀπαλός. Χτυπάει τὴ θύρα τους τόσο ἡμερα καί διακριτικὰ πού δὲν τὸν ἀκοῦνε. Ὅστόσο, μποροῦν νὰ τὸν ἀκούσουν. Θὰ τὸν ἀκούσουν σήμερα λίγοι, αὐριο περισσότεροι. Καί θὰ τοῦ ἀνοίξουν τὴ θύρα γιὰ νὰ μπῆ. Καί θὰ δειπνήσῃ μαζί τους».

Μ' αὐτὴ τὴν σελίδα τελειώνει τὸ ἔργο τοῦ κ. Κανελλόπουλου. Ὁραματίζεται τὴν ἐποχὴ, πού θὰ βασιλεύσῃ στὴν γῆ ἢ εἰρήνη, ὅπως τὴν εὐαγγελίζονται τὰ χριστιανικὰ κηρύγματα.

Νίκος Πρωτόπαπας

Ἰωάννης Μπέκου : *Οἱ πύλες δὲν ὀδηγοῦν πουθενά.* Χρονικὸ 1940 - 1950.

Οἱ δογματισμοί, στὴν λογοτεχνία, εἶναι πάντα ἐπικίνδυνοι. Δημιουργοῦν ἀδικαιολόγητα «ταμπού», πού κάποτε ἀπογοητεύουν καί τοὺς λογοτέχνες καί τοὺς πνευματικὸς ἀνθρώπους τῆς χώρας.

Δὲν πέρασε πολὺς καιρὸς, πού ἀπὸ τὴν «Νέα Ἔστια», συγγραφεῖς τοῦ κύρους ἑνὸς Θεοτοκά καί ἑνὸς Ἀλκή Θρούλου, ἐξύμνησαν τίς γυναικῆς συγγραφεῖς, γιὰ τὰ ἀξιόλογα ἔργα, πού παρουσίασαν τὰ τελευταῖα χρόνια. Ἀπὸ αὐτὸν τὸν ὕμνον, στὴ γυναικεία συμβολὴ στὴν λογοτεχνία μας, ἀπουσιάζει τὸ ὄνομα τῆς δ. Ἰωάννας Μπέκου, τῆς συγγραφέως τοῦ βιβλίου, πού ὕπασχολήσῃ σήμερα τὴ στήλη αὐτῆ. Καί εἶναι γνωστό, πὼς τὸ βιβλίο τῆς αὐτῆ. «Οἱ πύλες δὲν ὀδηγοῦν πουθενά», εἶναι μεταγενέστερο. Κυκλοφόρησε ὕστερα ἀπὸ τὴ διθυραμβικὴ αὐτῆ ἀρθρογραφία τῆς «Νέας Ἐστίας». Μὰ ἡ δ. Ἰωάννου Μπέκου πρωτοφάνηκε μ' ἕνα, ἐπίσης ἀξιόλογο, βιβλίο. Τὴν «Δεσποινίδα Μποδαρὺ». Δὲν ἔτυχε νὰ τὸ διαβάσω. Ἀλλὰ εἶμαι δέβαιος πὼς καί τὸ βιβλίο αὐτὸ θὰ εἶχε ὅλα τὰ χαρίσματα τοῦ καινοῦργου τῆς ἔργου. Καί συνεπῶς ἢ συμβολὴ μιᾶς τέτοιας λογοτέχνης δὲν ἔπρεπε ν' ἀγνοηθῆ, κατὰ τὸν ἀπολογισμὸν αὐτόν, γιὰ τὰ ἔργα τῶν ἑλληνίδων συγγραφέων.

Δὲν ἔτυχε νὰ διαβάσω, ὅπως γράφω, τὴν «Δεσποινίδα Μποδαρὺ». Φαντάζομαι πὼς τὸ ρομάντζο τῆς ἐκεῖνο θὰ τὸ ἐνέπνευσε ὁ πόθος τῆς νοσταλγίας, τῆς φυγῆς, κατὰ τὸ μεγάλο τῆς πρότυπο τοῦ διασῆμου γάλλου συγγραφέως Φλομπέρ.

Τὸ «Οἱ πύλες δὲν ὀδηγοῦν πουθενά» εἶναι

τό ακρον αντίθετον. Είναι εμπνευσμένο από μιὰ διάθεση ύποταγής στο μοιραίο. Στην διαπίστωση τῶν ἡρώων του, ὅτι θὰ μείνουν στὸν ἴδιο τόπο, ἀνίσχυροι νὰ τανύσουν τὰ ἀτροφικὰ φτερά τους, σὲ τόσο, ὅπως τοὺς ἀντικρύζουν, κλειστοὺς ὀρίζοντας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ οἱ ἥρωες τῆς δ. Μπέκου μοιάζουν τοὺς ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος «'Αργῶ» τοῦ κ. Θεοτοκά. Είναι τόσο ἀόριστη, τόσο ἀχνή ἢ ὁμοιότης, πού ἴσως νὰ ἀποκλείεται οἰαδήποτε ἐπίδρασις τοῦ περίφημου αὐτοῦ ἔργου τοῦ κ. Θεοτοκά.

«Οἱ πύλες δὲν ὀδηγοῦν πουθενὰ» χαρακτηρίζονται ἀπὸ τὴν συγγραφέα, σὰν χρονικὸ 1940—1950. Καὶ ὅσες ἐπιφυλάξεις κι' ἂν ἔχη κανεὶς γιὰ τὴν μορφὴ τοῦ βιβλίου της, δρῶσκω πὼς περιλαμβάνει στὶς σελίδες του πολλὰς φάσεις ἀπὸ τὴν ἱστορία μιᾶς γενεᾶς. Καὶ ὅσο καὶ ἂν δὲν φαίνεται ἀμέσως ὅτι τὰ γεγονότα πού διηγεῖται ἀφοροῦν τὴν συγγραφέα—τὸ βιβλίο της εἶναι ἐξιστόρησις τῆς ζωῆς ἑνὸς νέου, ἀπὸ τὰ ἐφηβικά του χρόνια—ὁ ἀναγνώστης πείθεται ἀπὸ τὸν ἀθόρμητισμὸ καὶ τὴ ζωντάνια, πού δίνονται αὐτὰ τὰ γεγονότα, ὅτι ἡ δ. Μπέκου ἐκθέτει μιὰ περιπέτεια τῆς ζωῆς της.

Στὴν περίοδο αὐτῆ, 1940 - 1950, πού τὴ γνωρίζουμε ὅλοι, ἔχουν διαδραματισθῆ τὰ συνταρακτικώτερα γεγονότα τοῦ αἰῶνος μας, πού ὅλοι σχεδὸν βρεθήκαμε κάτω ἀπὸ τὴν ἀμειλιχτὴ ἐπίδρασή τους. Καὶ ὅμως ἡ δ. Μπέκου διηγείται μὲ τόση χάρη, μὲ τόση δύναμη, ὥστε νὰ αἰσθάνεται κανεὶς τὴν ἀγωνία καὶ τὸ δέος, πού γεννᾷ ἡ θύμησις γεγονότων, πού τὰ ἔζησαν οἱ περισσότεροι ἀναγνώστες.

Τὸ βιβλίο αὐτὸ εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ προτερήματα. Σὲ κάθε του σελίδα εἶναι διάχυτη ἡ ποιητικὴ πνοή, πού ἀναδίνεται ἀπὸ τὴ διήγησή τῆς δ. Μπέκου. Καὶ κάθε κεφάλαιο τοῦ χρονικοῦ εἶναι καὶ μιὰ θαυμαστὴ ἀπόδειξη τῆς τέχνης της. 'Απὸ κάθε σελίδα προκύπτουν φυσιολογικώτατα τὰ γεγονότα, πού συνθέτουν τὸ ἀδιέξοδο τοῦ ἥρωα τοῦ βιβλίου, πού μάταια ζητεῖ μιὰ διέξοδο ἀπὸ τὰ ἐποχιακά αὐτὰ προβλήματα. Καὶ ὅταν ἀντικρύσῃ τίς πύλες, στοῦ ἀδιέξοδο αὐτοῦ, βλέπει, μὲ δέος, ὅτι δὲν ὀδηγοῦν πουθενὰ.

Καὶ τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ συγγραφεὺς τοῦ βιβλίου αὐτοῦ κατόρθωσε νὰ περιγράψῃ, μὲ τόση ζωντάνια, ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα, πού κάποτε μᾶς ἀπασχόλησαν ὅλους μας, μαρτυρεῖ τὴν ἀξία τοῦ ἔργου της.

Νίκος Πρωτόπαπας

Μητροπολίτου Ἐρμουπόλεως Εὐαγγέλου: «Ὁ πολέμαρχος Κατζημιχάλης Νταλιάνης, 'Αλεξάνδρεια, 1950.

Ἄν ἦταν βέβαια ἄγνωστος ὁ ἥρωας τῆς μονογραφίας τοῦ συμπατριώτη μας Σεβασμιότατου κι' ἑλλογιότατου Μητροπολίτη Ἐρμουπόλεως κ. Εὐαγγέλου (Ψίμα). Κατζημιχάλης Νταλιάνης, πόν ὅποιο, μὲ τόση στοργή, μὲ τόση συμπατριωτικὴ ὑπερηφάνεια καὶ τόσο ἀδρές φράσεις ἐμφα-

νίζει ὁ συγγραφέας της, σὲ κάθε λεπτομέρεια τῆς πολεμικῆς ἢ ἄλλης ζωῆς του. Είναι ὅμως τώρα, πολὺ λεπτομερειακῆ, καὶ μὲ ἐξαντλητικὰ περιουλογοικῆ προσπάθεια, ἡ ἐμφάνιση πού γίνεται τοῦ ἡρωϊκοῦ αὐτοῦ τέκνου τοῦ Δελδινακίου ἀπὸ τὸ συμπατριώτη του λόγιο, ἡ ὁποία διασχίζεται σὲ ὅλα της τὰ στάδια, ἀπὸ τὸν ἐνθουσιαστικὸ λυρισμὸ μὲ τὸν ὅποιο ὁ Σεβασμιότατος σ. ἔφερε σὲ πέρας τὴν ἐργασία του.

Διακηρύσσονται σ' αὐτὴ ἀλήθειες, ἀντικρούονται ἀμφισβητήσεις, διαλύονται πλάνες, καὶ θαρραλέα—μὲ τὴ συνείδηση τῆς ἱστορικῆς ἀποστολῆς—ἀναιροῦνται συκοφαντικὲς ἢ παραπλανητικὲς διαθέσεις, διατυπώνονται μομφὲς γιὰ ἠθελημένες ἀδιαφορίες ἢ παραλείψεις, μαστιγώνονται διαστρεβλώσεις τῆς ἱστορικῆς ἀλήθειας. Ἀναστηλώνονται περιφρονημένα δίκαια τῶν Ἑπειρωτῶν.

Τὸ τελευταῖο μάλιστα ἐπεισόδιο τῆς πολυκύμαντης ζωῆς τοῦ Κατζημιχάλη, κι ὁ σφαγιασμὸς τῶν ἐγκαταλειμμένων παληκαριῶν μας στοῦ Φραγκοκαστέλλο, εἶναι γραμμένα μὲ τονισμένη λυρικότητα καὶ μὲ συγκίνηση πηγαία, πού δρῶσκει ἀμέσως ἀνταπόκριση. Οἱ σκιὲς τοῦ Κατζημιχάλη καὶ τῶν ὁπαδῶν του, ἴσως βρῆκαν ἔτσι μιὰ δικαίωση· κι ἴσως πάφουν τώρα τὸ αἰώνιο πέρασμά τους στὰ κακοτράχαλα καὶ ματωμένα ἐκεῖνα πεδία, ἴσως σταματήσουν τὸ διάδα τῆς διαμαρτυρίας τους, γιὰ μιὰν ἀδίκην πράξη, κι ἴσως ἤσυχάσουν οἱ μέχρι σήμερα ἀνήσυχες καὶ θλιβερὲς ψυχὲς τους.

Δ. Σ.

Νίκου Στρατάκη: *Εἶπεν ἡ ψυχὴ μου*, ποιήματα, Ἀθήναι, 1952.

Ὁ κ. Στρατάκης ἔχει ἐκδόσει ὡς τώρα, τρεῖς ἀκόμα ποιητικὲς συλλογές: «Τραγούδια τοῦ Στρατοκόπου», «Δεύτεροι παλμοί» καὶ «Ὁ δρόμος τῶν Ἀστρων». Ἐκτὸς αὐτοῦ ἔχει κι' ἓνα πλούσιο μεταφραστικὸ ἔργο τῶν Γάλλων ποιητῶν, πού κρίθηκε εὐμενέστατα ἀπὸ τοὺς ἐγκυροτέρους δικούς μας καὶ ξένους κριτικούς.

Ἄν ἔτυχε νὰ διαβάσω τὰ προηγούμενα ποιήματα τοῦ κ. Στρατάκη. Ἡ συλλογὴ ὅμως «Εἶπεν ἡ ψυχὴ μου» μᾶς δείχνει ἓνα ποιητὴ μὲ ὄριμο ταλέντο καὶ ἀθόρμητη ποιητικὴ φλέβα. Τὰ τραγούδια του, κινούμενα στοῦ ρυθμὸ καὶ τὴ ρίμα τῆς παράδοσης, δονοῦνται ἀπὸ πηγαῖο λυρισμὸ, εὐαισθησία καὶ μουσικότητα. Ὁ στίχος του λεπτὸς, ἀρμονικὸς, καλοδουλεμένος συνδυαζόμενος μὲ τὴ γνησιότητα τῆς ἐμπνευστῆς του δημιουργεῖ ἀβίαστα τὸ κλίμα τῆς καλλιτεχνικῆς συγκίνησης. Ὁ παραλογισμὸς, ἡ ἐκζητήση, ἡ ἀνελικρύνεια, καὶ τὸ ἀκατάληπτο, εἶναι πράγματα πού δὲν ἔχουν θέση στὴν ποίηση τοῦ κ. Στρατάκη. Ὁ ποιητὴς συνεχίζει ἐπιτυχημένα τὴ μεγάλη παράδοση τῶν νεοελλήνων λυρικῶν κι' αὐτὸ εἶναι κάτι πού πρέπει νὰ ἐξαρθῆ ἰδιαίτερα στὴ σημερινὴ ἐποχὴ πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ κούφια μίμηση ξένων προτύπων καὶ ἀπομακρύνει τὴν ποίηση ἀπὸ τίς γνήσιες πηγὲς της.

Ι. Ν. Ν.

ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΤΟΥ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ

1.— Παρουσία τῶν ἐπισημῶν ἐγένετο εἰς τὴν Μητρόπολιν Ἰωαννίνων δοξολογία ἐπὶ τῷ νέῳ ἔτει. Μετὰ τὸ πέρασ ταύτης ἐγένετο δεξιῶσις εἰς τὴν Γενικὴν Διοικησὶν Ἡπείρου.

2.— Εἰς ἡλικίαν 112 ἐτῶν ἀπεβίωσιν εἰς Ἰωάννινα ὁ Ε. Τάσιος ἐκ Β. Ἡπείρου.

3.— Μὲ ἐπιβλητικὴν ἐπισημότητα καὶ μεγαλοπρέπειαν ἐγένοντο εἰς Κόνιτσαν τὰ ἀποκαλυπτήρια τοῦ ἀνδριάντος τῆς Α.Μ. τῆς Βασιλείσσης Φρειδερίκης Κατ' οὐτὰ παρέστησαν ὁ ὑπουργὸν τῶν Στρατιωτικῶν κ. Κανελλόπουλος, ὁ ὑφυπουργὸς κ. Δημάρατος, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν ἐπιτελείων κ.κ. Τσιγκούνης, Κιτριλάκης, Λάμπας καὶ Κελαϊδῆς, οἱ στρατηγοὶ κ.κ. Ἰωάννου, Μπαλαντᾶς, Δόβας καὶ Τσοταλός, ὁ Γεν. Διοικητὴς Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας, ὁ Νομάρχης Ἰωαννίνων κ. Κιτσιδης, οἱ βουλευταὶ κ.κ. Παπαδόπουλος, Ἰωάννου καὶ Ζωτος ὡς καὶ οἱ ἐκπρόσωποι τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχῶν τοῦ Νομοῦ. Πρὸ τῶν ἀποκαλυπτηρίων ὡμίλησεν ὁ ὑπουργὸς κ. Κανελλόπουλος ἐξάρας τὴν σημασίαν τῆς ἐπετείου.

— Εἰς δηλώσεις του εἰς Ἰωάννινα ὁ κ. Κανελλόπουλος ἐτόνισεν ὅτι ἡ Κυβέρνησις ἀντιμετωπίζει μὲ ρεωλισμὸν τὰ Βαλκανικὰ προβλήματα καὶ περισσότερον ὄλων τὸ Βορειοηπειρωτικόν.

4.— Ὁ Γεν. Διοικητὴς Ἡπείρου κ. Τσιτσάρας εἰς τὸ ἐπισκεφθέντα αὐτὸν Διοικητικόν Συμβούλιον τῆς Ἑνώσεως Ζαγορισίων Ἰωαννίνων ἐτόνισεν ὅτι θὰ ἐνδιαφερθῆ ζῶντως διὰ τὴν ἀναουγκρότησιν τῆς καταστραφείσης περιοχῆς.

5.— Ἐνεκρίθη πιστώσις 300 ἑκατομμυρίων δραχ. διὰ τὸ Διοικητήριον τῆς Ἡγουμενίτισης.

6.— Συνεπεία τῶν βροχῶν ὑπέστη καθίζησιν τὸ ἔδαφος εἰς τὴν Κονότητα Ἀσπροχωρίου Σουλίου συνεπεία τοῦ ὁποῦ ὑπάρχει κίνδυνος κατορρεύσεως τῆν οἰκίδων.

7.— Εἰς Ἄρταν λόγῳ τῶν βροχῶν ἐπλημύρισεν ὁ Ἄραχος μὲ κίνδυνον νὰ καταστραφῆ ἡ κολλιεργεία τοῦ κάμψου.

8.— Κατόπιν χορηγηθείσης νέας πιστώσεως ἀποπερατοῦται τὸ Σανατόριον Ἰωαννίνων καὶ θὰ παραδοθῆ εἰς χρῆσιν τὸν Φεβρουάριον.

9.— Διὰ τὸ Διοικητήριον Ἰωαννίνων ἐχορηγήθη νέα πίστωσις ἐκ 450 ἑκατομ. δραχμῶν.

10.— Λόγῳ τῶν συνεχιζομένων βροχῶν ἐπλημύρισεν τὸ λεκανοπέδιον Ἰωαννίνων.

11.— Εἰς Ἄρταν ἐδόθη ὑπὸ τοῦ μουσικοφιλολογικοῦ Συλλόγου «Σκούφας» θεατρικὴ παράστασις μὲ τὸ ἔργον «Οἰδίπους τύραννος» σημειώσασα πλήρη ἐπιτυχίαν.

— Εἰς Σαγιαῖδα ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια θεμελιώσεως ἱεροῦ ναοῦ χόροστατοῦντος τοῦ Σεβασμ. Δωροθέου.

12.— Εἰς τὸν Νομὸν Ἰωαννίνων συνέχίζεται ὑπὸ τῶν δασικῶν ὑπηρεσιῶν τὸ ἔργον τῆς ἀναδασώσεως καὶ δενδροφυτεύσεως.

13.— Ἀπεστάλησαν εἰς Ἰωάννινα τὰ σχέδια τῆς θεμελιώσεως νέας Ζωσιμαίας Σχολῆς συντόμως δὲ θὰ ἀρχίσουν οἱ ἐργασίαι ἐποκαφῆς τῶν θεμελιῶν.

14.— Ὑπὸ μηχανικοῦ τοῦ ὑπουργείου Προνοίας συνετάχθησαν μελέται σχεδίου πόλεως Φιλιπιάδος, Κονίτισης καὶ Παραμυθᾶς.

15.— Ἀφίχθη εἰς Ἰωάννινα ὁ κ. Φ. Δραγούμης, πρῶτον ὑπουργός, ὅστις μετέβη εἰς Κόνιτσαν πρὸς ἐπιθεώρησιν τῆς Ἀναγιωστοπούλειου Σχολῆς.

16.— Ἡ Μάννα τοῦ Στρατιώτου κ. Λύκα περιοδεύσασα εἰς τὰς περιοχὰς Πωγωνίου καὶ Κονίτισης διένειμεν εἰς τοὺς ἀνδρας τῶν ΤΕΑ ἱματισμὸν.

17.— Ἡ 116ῃ ἐπέτειος τοῦ Νεομάρτυρος Γεωργίου τοῦ Πολιοῦχου Ἰωαννίνων ἐωρτάσθη μετὰ πόσης ἐπισημότητος. Εἰς τὸν τόπον τοῦ μαρτυρίου ἐντετιχόθη μορμαρινὴ πλάξ μὲ τὰς ἐξῆς λέξεις: «Χριστῷ παθὼν πιστεως ὑπὲρ ἀγχωνίνην δεχθεὶς ἰῶδε τότῳ νέος μάρτυς Ἰωαννίνων Γεώργιος ἐξέλιπε γαῖαν ἔτει σωτηρίῳ αἰῶνι Ἰανουαρίου ιζ'».

18.— Ἀπεφασίσθη ἡ ἀσφαλτόστρωσις τῆς ὁδοῦ ἀπὸ Β. γλας μέχρι Κονίτισης.

19.— Ἀπεφασίσθη ἡ κατάργησις ὄλων τῶν ἀποθηκευτικῶν κέντρων τῆς Ἡπείρου πλὴν τῶν Ἰωαννίνων.

20.— Εἰς Ἄρταν ἐξεργάγη πυρκαϊὰ πρᾶξειῆσασα σημαντικὰς ζημίας.

21.— Οἱ γεωργικοὶ ὑπάλληλοι τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων προσέφερον εἰς τὸν ἔρανον ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τῆς νέας Ζωσιμαίας Σχολῆς 1.202.000 δραχ. Ἐπίσης ὁ κ. Σ. Λούτσης τραπεζιτικὸς ὑπάλληλος ἐν Ἀθήναις προσέφερον 1.000.000 δραχμάς.

22.— Ἐκ τοῦ Ἐράνου τῆς Βασιλείσσης ἀπεφασίσθη ἡ χορήγησις σημαντικῶν πιστώσεων εἰς τὸς πορτομεθούρους νομοὺς διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν οἰκίδων τῶν συμμοριοπλήκτων.

23.— Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ χωρίου Μοργαριτίου Θεσπρωτίας ἀνευρέθησον κοιτάσματα λιγνίτου.

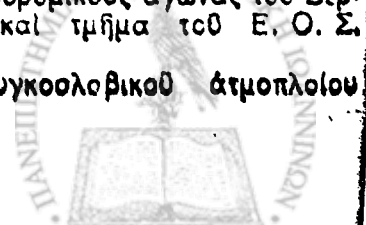
24.— Εἰς τὸν Νομὸν Θεσπρωτίας βαίνει ἱκανοποιητικὰς ἡ διανοίξις τῶν ὁδῶν βάσει τοῦ προγράμματος «Πρόνοια Ἐργασίαι».

26.— Ὑπὸ τοῦ ἀφικθέντος εἰς Ἰωάννινα μηχανικοῦ τοῦ Ἐράνου τῆς Βασιλείσσης κ. Βερυκίου ἐγένετο ἡ παραλαβὴ τῶν κάτωθι ἀποπερατωθέντων ὑπὸ τοῦ ἔρανου διδασκηρίων: Περάματος, Κρύας, Ἀσφάκος, Νεγρᾶδων, Γεροπλατάνου, Βασιλικῶν, Πεκτορίου, Καβασιλῶν, Τραπεζῆς, Μηλιάς, Μοισιοιότης, Ἄνω Λίππας, Ἐλάφης, Γκολεμῆς, Κεμμαριάς, Χοροκοπίου, Πραμάντων, Μαυροπούλου, Δρυμάδων, Γρεβενιτίου καὶ Πεντολάκκου.

27.— Διεκόπη ἡ ἀεροπορικὴ συγκοινωνία Ἰωαννίνων—Ἀθηνῶν μέχρι 22 Μαρτίου.

28.— Εἰς χιονοδρομικοὺς ἀγῶνας τοῦ Βερύκου θὰ μετᾶσχη καὶ τμήμα τοῦ Ε. Ο. Σ. Ἰωαννίνων.

29.— Ἐπὶ γιουγκοσλοβικὸν ἀτμοπλοίου

ἐγένετο εἰς Πρέβεζαν ἡ πρώτη φόρτωσις ἡπειρωτικῆς ὀρύξης διὰ τὸ ἐξωτερικόν.

30.—Ἐκ μέρους τοῦ Ἀμερικανικοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ Νεότητος ἀπεστάλησιν 4014 κυτία μὲ ἱματισμόν, σχολικά ὑλικά καὶ τρόφιμα προοριζόμενα διὰ τὰ σχολεῖα Ἑπείρου.

3.—Λίαν συντόμως ἀρχίζει ἡ ἐκτέλεσις τῆς 3ης σειρᾶς ἀρδευτικῶν ἔργων εἰς τὴν πεδιάδα Κονίτοης.

ΔΙΑΛΕΞΕΙΣ

Στῆ σειρά τῶν διαλέξεων, πού ὀργανώνει ἡ «Ἑπειρωτικὴ Ἔστια» δόθηκε τὴν 1η Φεβρουαρίου ἡ ὁμιλία τοῦ Δικηγόρου κ. Πάνου Φάντη μὲ θέμα «Γεώργιος Χατζῆς - Πελλερέν». Ὁ ὁμιλητής, πού ἔτυχε κατὰ τὰ φοιτητικά του χρόνια νὰ γνωρίσῃ ἀπὸ κοντὰ τὸν ἀειμνηστο Χατζῆ, μᾶς μίλησε γιὰ τὴ δραματικὴ ζωὴ του καὶ ἀνέλυσε τὸ ἔργο του ὡς δημοσιογράφου, δραματικοῦ ποιητῆ καὶ χρονογράφου μὲ ἀκρίβεια καὶ ἀντικειμενικότητα.

Τὸ πυκνὸ καὶ ἐκλεκτὸ ἀκροατήριον, πού συγκεντρώθηκε στὸ Στρατιωτικὸ Θέατρο, ἀκουσε τὸν κ. Φάντη μὲ προσοχὴ καὶ ἐνδιαφέρον ὀφειλόμενο καὶ στὸ θέμα ἀλλὰ καὶ στὸν ἀψογον ὁμιλητῆ.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ὁμιλίας ἀπήγγειλε μερικὰ ἀπὸ τὰ πρὸ χαρακτηριστικὰ ποιήματα τοῦ Πελλερέν ἢ δις Μάγδα Παπαδοπούλου.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Περιφερείας Φιλιατῶν

I. Συγκεντρώσεις

1. Στὸς Φιλιάταις. Ἐγίνε στίς 11 Νοεμβρίου 1950. Πῆραν μέρος οἱ 60 διδάσκαλοι καὶ οἱ 13 Νηπιαγωγοὶ τῆς Ἐπαρχίας Φιλιατῶν τῆς Περιφερείας.

Στοὺς συγκεντρωθέντας μίλησε διεξοδικὰ ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Ἄλ. Μεταξᾶς. Ἐκαμε ἀξιολόγησιν τοῦ ἔργου τοῦ δημοδιδασκάλου καὶ μάλιστα τοῦ ἀκρίτα δημοδιδασκάλου, διεκήρυξε τὶς ἀρχὰς πού πρέπει νὰ διέπουν τὸ ἔργον αὐτό, διέγραψε κατευθύνσεις, ἀνέπτυξε βασικὰς παιδαγωγικὰς καὶ διδαχτικὰς ἀρχὰς κλπ.

2. Στοῦ Βουτζαρά. Ἐγίνε στίς 16 Νοεμβρίου 1950. Σ' αὐτὴ πῆραν μέρος οἱ 21 δημοδιδάσκαλοι τῆς Ἐπαρχίας Κουρέντων τῆς περιφερείας. Καὶ πρὸς αὐτοὺς μίλησεν ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Μεταξᾶς.

3. Στὸς Φιλιάταις. Ἐγίνε τὴν 1 Φεβρουαρίου 1951 καὶ πῆραν μέρος οἱ δημοδιδάσκαλοι καὶ οἱ Νηπιαγωγοὶ τῆς Ἐπαρχίας Φιλιατῶν τῆς Περιφερείας. Στῆ συγ-

κέντρωσιν αὐτὴ παρευρέθη καὶ ὁ Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Δ. Κόπανος.

Στοὺς συγκεντρωθέντας μίλησαν κατὰ σειράν: Ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Μεταξᾶς, ὁ Διευθυντῆς τοῦ ἑξαταξίου Σχολείου τῆς ἔδρας κ. Ν. Κορδῆς καὶ ὁ Νομάρχης κ. Κόπανος.

Οἱ ὁμιλίαι καὶ τῶν τριῶν περιστράφηκαν γύρω στὸ μεγάλο θέμα: Ὁ δημοδιδάσκαλος ἀνάμεσα στὸν ἐπαναπατρισθέντα καὶ ἐπαναπατριζόμενο ἀκριτικὸν μας πληθυσμόν.

II.— Παιδαγωγικὲς Συνεδροίαι

Ἐπειτα ἀπὸ πειρηκολούθησιν τῆς ἐργασίας ἐπιθεωρηθέντων Σχολείων ἔγιναν οἱ παρακάτω παιδαγωγικὲς συνεδροίαι:

- 1) Στὸ Τσαρακλιμάνι, στίς 20-4-1951
- 2) Στὸ Μαυρονέρι, καὶ 3) Στὸ Παληοχώρι.

III.— Τοπικὰ Συνέδρια.

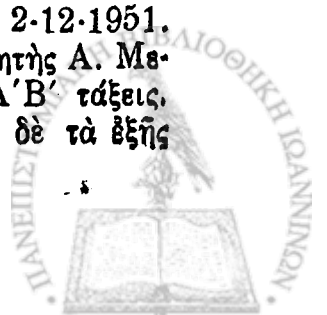
1) Στοῦ Βουτζαρά, στίς 4 Μαρτίου 1951. Παρευρέθησαν σ' αὐτὸ οἱ Διδάσκαλοι τῶν 12 γύρων Σχολείων. Ὁ Δ/λος τοῦ ἐκεῖ 1)ταξίου Δημοτ. Σχολείου κ. Δ. Μπέσιας παρουσίασε στοὺς συναδέλφους του ἓνα συνολικὸν κομμάτι τῆς καθημερινῆς στὸ Σχολεῖον τοῦ ἐργασίας.

2) Στῆ Σίδερη, μὲ συμμετοχὴ 32 δημοδιδασκάλων, στίς 23-4-51. Καὶ σ' αὐτὸ τὸ Συνέδριον ἔγιναν πρακτικὲς διδασκαλίαι ἀπὸ τὸ Διευθυντῆ τοῦ σχολείου Δ)λο κ. Θ. Ἐξαρχο καὶ ἀπὸ τὴν διδασκάλισσα Μ. Μουσμούνη.

Ἐπακολούθησε διεξοδικὴ συζήτησις γύρω ἀπὸ τὸν ὀρθότερον τρόπον δ)λίας τῶν παραπάνω μαθημάτων κλπ.

3). Στὸ Φοινίκι, στίς 21-11-1951 Σ' αὐτὸ τὸ Συνέδριον δίδαξαν ὑποδειγματικὰ: α) Ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἄ. Μεταξᾶς: 1) Ἀνάγνωσις καὶ 2) Ἐν. Δ)λία μὲ θέμα: Ἡ ἐκκλησία τοῦ χωριοῦ μας καὶ μὲ ἐνύφανση σ' αὐτὸ τῶν παρακάτω ἐπὶ μέρους μαθημάτων: Πατριδογνωσίας, Λεκτικῶν Ἀσκήσεων, Ἀναγνώσεως, Ἰχνογραφίας, Τοπικοῦ θρύλου. β) Ὁ δ)λος τοῦ Σχολείου Π. Τσάτσας. 1) Ἀριθμητικὴ καὶ 2) Ἱστορία.

4) Στὸ Παληοχώρι στίς 2-12-1951. Ἐδῶ δίδαξε πάλιν ὁ Ἐπιθεωρητῆς Ἄ. Μεταξᾶς: 1) Ἐν. δ)λία στίς Α' Β' τάξεις. Ἐνότητα: τὸ σπῆτι. Ἐνύφανε δὲ τὰ ἑξῆς

μαθήματα : Πατριδογνωσία, Λεκτικές ἀσκήσεις, Ἀνάγνωση, Ἀριθμητική, Χειροτεχνία, Παραμύθι. 2) Ζωολογία. Ὁ δὲ Δ)λος τοῦ Σχολείου Θ. Κουτσοχοῆτος δίδαξε Φυσικὴ Πειραματικὴ.

5. Στοῦ Βουτζαρά, στίς 7 12-1951. Σ' αὐτὸ δίδαξε μόνον ὁ Ἐπιθ)τῆς Α. Μεταξᾶς. 1) Ἐν. Δ)λία στίς Α' Β' τάξεις. 2) Ἀνάγνωση. 3) Γεωμετρία. 4) Ζωολογία καὶ 5) Ἀριθμητικὴ.

6) Στῆ Λεπτοκαρυά, στίς 20 12-1951. Σ' αὐτὸ παρηκολούθησαν τὸν Ἐπιθ)τῆ τους οἱ δημοδιδάσκαλοι στίς ἐξῆς διδασκαλίαις του : 1) Ε.Δ. στίς ΑΒ τάξεις. 2) Ἀνάγνωση καὶ 3) Φυτολογία.

7. Στοὺς Ἀγίους Πάντες, στίς 28-2-1952. Δίδαξε καὶ πάλιν ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Α. Μεταξᾶς : 1) Ε.Δ. στίς ΑΒ τάξεις 2) Ἀνάγνωση (Ε' ΣΤ'). 3) Ἱστορία καὶ 4) Ζωολογία.

8) Στεὺς Φιλιάταις, στίς 29-3-1952. Δίδαξαν : α) Ὁ Ἐπιθεωρητῆς κ. Α. Μεταξᾶς Ε.Δ. στήν Α' τάξη, β) Ἡ Δ)λισσα Ροδάνθη Τσαλούκη, στήν τάξη της, Β' Ἐν. Δ)λία, γ) Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Σχολείου καὶ δ)λος τῆς Στ' τάξεως Ν. Κορδῆς τὸ κεντρικὸ μάθημα τῆς ἡμέρας — Φυσικὴ Πειραματικὴ.

9. Στοῦ Βουτζαρά, στίς 8-11-1952. Στὸ Συνέδριον αὐτό, τὸ πρῶτον τοπικὸν τοῦ Σχολ. ἔτους 1952—53, πῆραν μέρος οἱ δ)λοι τῶν Σχολείων τῆς Ἐπαρχίας Κουρέντων τῆς Περιφερείας. Δίδαξε καὶ σ' αὐτὸ ὑποδειγματικὰ ὁ Ἐπιθ)τῆς Α. Μεταξᾶς Ἀνάγνωση (ΓΔ). 2) Ε.Δ. στίς ΑΒ τάξεις 3) Φυσικὴ Πειραματικὴ (Ε' Στ') καὶ 4) Θρησκευτικὰ.

10. Στῆ Λεπτοκαρυά, στίς 11-11-1952. Δίδαξε καὶ σ' αὐτὸ ὑποδειγματικὰ ὁ Ἐπιθεωρητῆς Α. Μεταξᾶς.

IV. Γενικὰ Συνέδρια.

Συγκροτήθηκαν στήν ἔδρα τῆς Περιφερείας — Φιλιάταις — δυὸ Γενικὰ Συνέδρια.

Τὸ πρῶτον στίς 9 · 11 Μαΐου 1951. Τὸ τίμησαν ὁ Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Κόπανος, ὁ Γεν. Ἐπιθεωρητῆς Στοιχ. Ἐκπαιδεύσεως, Ἀντιπρόσωπος τοῦ Μητροπολίτου, Προϊστάμενοι ὑπηρεσιῶν τοῦ Νομοῦ, ὁ Ἐπαρχος Φιλιατῶν, ὁ Δήμαρχος Φιλιατῶν, ὁ Πρόεδρος Συνδέσμου Φίλων

Στρατοῦ κ. Ἀθανασᾶκος, ἐπίλεκτα μέλη τῆς κοινωνίας, Στρατιωτικοὶ κλπ. Τὸ παρακολούθησαν ὅλοι οἱ δάσκαλοι, οἱ διδασκάλισσες καὶ οἱ νηπιαγωγοὶ τῆς Περιφερείας. Συζητήθηκαν τὰ παρακάτω θέματα:

1. Ὁ Δημοδιδάσκαλος καὶ δὴ ὁ ἀκρίτας, ὡς ἐθνικὸς καὶ ἐκπολιτιστικὸς παράγων. Εἰσηγηταί: α) Ὁ Δημοδιδάσκαλος Φιλιατῶν Ν. Κορδῆς καὶ β) ὁ Δημοδιδάσκαλος Πλαισίου Τ. Βασδέκης.

2. Ἡ διδασκαλία τῶν Φυσιογνωστικῶν μαθημάτων στὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο. Εἰσηγηταί: α) Ὁ δημοδιδάσκαλος Κουρέντων Κων. Σταμάτης. β) Ὁ δημοδιδάσκαλος Δεσποτικοῦ Δημ. Δαῆς.

3. Ἡ ἐπι ὀρθῶν ψυχολογικῶν βάσεων καὶ μεθοδικῶν ἀπαιτήσεων ὀργάνωσις καὶ διεξαγωγή τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Α' τάξει: α) Κεχωρισμένως διδασκομένη. β) Ἐν συνδιδασκαλίᾳ μετὰ τῆς Β' ας. Εἰσηγηταί: α) Ὁ δημοδιδάσκαλος Ἐλαίας Σ. Τσαντίνης καὶ β) ἡ διδασκάλισσα Γολᾶς Π. Βακόλα.

Τὸ δεύτερον στίς 18 · 20 Σεπτεμβρίου 1952 Τὸ τίμησαν ὁ Νομάρχης Θεσπρωτίας κ. Κόπανος, ὁ Ἐπαρχος Φιλιατῶν κ. Ἐξαρχάκης, ὁ Ἀντιπρόσωπος τοῦ Μητροπολίτου, οἱ Στρατιωτικὲς καὶ Πολιτικὲς Ἀρχές, ὁ Δήμαρχος Φιλιατῶν κ. Δ. Σπανόπουλος, ὁ Θεολόγος ἱεροκῆρυξ κ. Α. Κοκολιός, ἐκλεκτὰ μέλη τῆς κοινωνίας Φιλιατῶν κλπ.

Συζητήθηκαν τὰ παρακάτω θέματα:

1. * Ὁρια καὶ δυνατότητες ἀποδοτικῆς ἐφαρμογῆς τῶν δι' ὑπ' ἀριθ. 3095/17.10.50 ἐγκυκλίου τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ κοινοποιηθέντων Προγραμμάτων μονοτοταξίου καὶ διταξίου Δημοτ. Σχολείων. Παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ἐφαρμογῆς των εἰς τὴν πράξιν. Ἀναγκαῖαι τροποποιήσεις καὶ συμπληρώσεις. Εἰδικώτερον παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν δυνατοτήτων καὶ προῦ ὁθέσεων ἐφαρμογῆς τῆς καθιερουμένης διὰ τῶν προγραμμάτων αὐτῶν εἰς τὰ ἱτάξια καὶ 2τάξια Δημοτ. Σχολεῖα Ἐλαίας Διδασκαλίας*.

Εἰσηγηταί: α) Ν. Σκόπας, δημοδιδάσκαλος τοῦ Δημοτ. Σχολείου Καλοχωρίου καὶ β) Σ. Τσαντίνης, δημοδιδάσκαλος τοῦ Δημοτ. Σχολείου Ἐλαίας.

2) * Ἡ διὰ τῆς ἐλευθέρως συζητήσεως

τῶν μαθητῶν διεξαγωγή τῆς διδασκαλίας. Πῶς ἐπιτυχῶς οἱ μαθηταὶ ἐθίζονται εἰς ταύτην. Πῶς ἐπιτυχῶς ἐποικοδομεῖται καὶ τελειοποιεῖται αὕτη».

Εἰσηγηταί: α) Κ. Κοντοπάνος, δημοδιδάσκαλος τοῦ Δημ. Σχολείου Ριβενῆς καὶ β) Μ. Μάκκας, δημοδιδάσκαλος Δημοτ. Σχολ. Γκριμπόβου.

3. «Βασικά προβλήματα τῶν Σχολείων τῆς Περιφέρειας. Τρόποι καὶ μέσα ἀντιμετωπίσεώς των». Εἰσηγητῆς ὁ δημοδιδάσκαλος Δεσποτικοῦ Δημ. Δαῆς.

4) «Τὰ ὑπηρεσιακὰ βιβλία τοῦ Σχολείου καὶ τῆς Σχολικῆς Ἐφορείας. Ὁρθὴ τήρησις αὐτῶν. Τακτοποιήσις τοῦ Ἀρχείου». Εἰσηγητῆς ὁ Δ/λος Σίδερης Θ. Ἐξαρχος.

5) «Τί πρέπει νὰ διδάσκεται καὶ πῶς νὰ διδάσκεται εἰς τὸ Νηπιαγωγεῖον». Εἰσηγήτρια ἡ Νηπιαγωγὸς Μ. Μουσμούνη.

Διοργ. Ἐταιρεία, Ἀθήνα. Πήραμε εὐχαριστοῦμε θερμότατα γράφουμε. — Δογιοτεχνικὴ Πνοή, Ἀθήνα. Εὐχαριστοῦμε, στείλαμε. — Ν. Πρωτ., Ἀλεξανδρούπολη. Πήραμε, εὐχαριστοῦμε βιβλιοκρισία δημοσιεύεται. Γράφουμε. — Κ. Κωνστ., Γουριά. Ἐντυπα ἐστάλησαν ταχυδρομικῶς εὐχαριστοῦμε θερμά. Γράψαμε. — Μιλτ. Τζ., Ἀργίνο. Εὐχαριστοῦμε θερμότατα γὰ ὅλα ὁ κ. Σ. εὐχαριστεῖ θερμὰ καὶ ἀντεπιστέλλει. — Γ. Καρ., Πάτρα. θερμότατα πάντοτε εὐχαριστοῦμε ταχυδρομοῦμε ἐγγωρίαν ἐφημερίδα. — Τάκ. Δαν., Ριγγλάδες (Κέρκυρα). Ἡ συνεργασία σας ἐδόθη εἰς σκτισογράφον διὰ τὰ περαιτέρω. Ἐλπίζομε νὰ ἐπανέλθωμε γρήγορα. — Δ. Ν. Δολ., Kuwait. Ἐστάλησαν διὰ συστημένου δέματος ὅλα. — Χρ. Μηλ., Θεσσαλονίκη. Ἐστάλη συστημένον πρὸ 10ημέρου. — Ἀλκην Ἀγγίνον, Ἐνταῦθα. Ἐπήραμε εὐχαριστοῦμε. — Β. Βελ., Ἀθήνα, θερμότατα εὐχαριστοῦμε δημοσιεύεται. — Τακ. Τσ., Ἀθήνας. Συνεργασία ἐλήφθη. Μετάφρασις Πινδάρου ἔχει ἤδη δημοσιευθῆ (τεῦχ. Δεκεμβρίου). Συμφωνοῦμε ἀπολύτως. Γράφουμε καὶ ἰδιαίτερος. — Γ. Θεόδ., Ἀθήνα. Ἀναμένομε, εὐχαριστοῦμε. — Παν. Χρ., Θεσσαλονίκη. Ἐλάβομεν, εὐχαριστοῦμε, γράφουμε καὶ ἰδιαίτερος.

□

ΒΙΒΛΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

ΒΙΒΛΙΑ: Ἀλκην Κωτσάκη: «*Αρματοδρόμοι—Ἑλληνικὴ Γῆ*» Ἀθήναι 1953. Κ. Μ. Κιούρη καὶ Α. Νικολαΐδη: «*Ἡπειρωτικὴ ψυχὴ*» (εἰκονογραφημένον Λεύκωμα) Α' τομ. Ἰωάννινα 1913. Δημήτρης Σιατοπούλου: «*50 χρόνια Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς*» Ἐκδόση περιοδικοῦ «*Ἡρῆς*», Λονδίνο 1953. Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας: «*Διογραφία*» Τριμηνιαῖον Δελτίον, τόμοι Β', Γ', Δ', Ε', ΣΤ', Ζ', Η', Θ', Ι', ΙΑ', ΙΒ', καὶ ΙΓ'. Ἀθήναι 1910—1950.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «*Κιβωτός*», 14ον, Φῆριος 1953. Ἀθήναι. «*Βορικός Ἀγών*», 12ον, Νῆριος—Δῆριος, Ἀθήναι. «*Μορφές*» 76ον Ἰαν, Θεσσαλονίκη. «*Νέοι Θεομοῖ*» 33ον, Ἀθήναι. «*Ἀκτίνες*», 135ον, Φῆριος. Ἀθήναι «*Κρῖκος*» 25-26 Λονδίνον. «*Δογιοτεχνικὴ Πνοή*», 1ον, 2ον, 3ον, Ἀθήναι 1952. «*Πνευματικὴ Ζωὴ*» 12ον Ἀθήναι «*Δελτίον Χριστ. Ἐνώσεως Ἑκπαίδ. Λειτουργῶν*» 36 37ον Φῆριος 1953. «*Ἐκλογὴ*» 88ον Φῆριος 1953.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ: «*Ἡπειρωτικὰ καὶ Ἀρτεργατικὰ Νέα*» Ἀθήναι «*Ξενοδοχειακὸν Βῆμα*» Ἀθήναι. «*Ἡπειρ. Μέλλον*» — Ἀθήναι. ἔτος 15ον (9ον) φ. 97)251. «*Στρατ. Νέα*» — Ἀθήναι. «*Θεσπρ. Νέα*» — Ἀθήναι. «*Ἐλευθ. Λόγος*» — Ἄρτα. «*Θεσπρ. Βῆμα*» — Ἡγουμενίτσα. «*Β. Ἡπειρος*», «*Ἐθν. Ἀγών*», «*Κῆρυξ*», «*Ἡπειρ. Ἀγών*» — Ἰωάννινα.

Σημ.—Στὴ σελ. 200 τοῦ παρόντος τεύχους «*Ἱστορικαὶ σημειώσεις*» ἡ χρονολογία 1294 νὰ γίνῃ 1204.

Παρακαλοῦμε τοὺς ἀγαπητοὺς μας συνεργάτας νὰ ἔχουν πάντοτε ὑπ' ὄψει τους, ὅτι τὰ χειρόγραφα ποὺ στέλλουν στὸ περιοδικό, εἴτε δημοσιευθοῦν εἴτε ὄχι, δὲν εἶναι δυνατόν — γιὰ πολλοὺς λόγους — νὰ ἐπιστρέφονται καὶ ὑποτίθεται ὅτι πάντοτε μένει — καὶ πρέπει νὰ μένη — στὰ χεῖρα τους ἀντίγραφο τῆς στελλόμενης ὑλης. Μόνο σὲ ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, θὰ εἶναι δυνατόν στὸ περιοδικό, νὰ μὴ ἐφαρμοζῆ τὴν καθιερωμένη πιά γιὰ ὅλα τὰ ἔντυπα ἀρχή.

Θωμ. Εὐθ., Worcester Mass. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ γιὰ τὸ ἐνδιαφέρον σας. — Γ. Παπαγ., Μαραθῶνα. Μᾶς συγκινεῖ καὶ ἡ ἄλλη εὐγενικὴ προσφορά σας, γιὰ τὴν ὁποία θὰ σᾶς γράψωμε ὅταν ὠριμάσῃ τὸ θέμα ἐνεργοῦμε. — Στ. Στεργ., Καβάλα. Στείλαμε καὶ γράψαμε. — Β. Σκαφ., Φάρασαλα. Ὁ κ. Σ. μᾶς διαβίβασε τὸ μήνυμά σας· θὰ σᾶς γράψωμε καὶ ἐμεῖς. — Γ. Γαλδ., Σέρρας. Εὐχαριστοῦμε καὶ ἀντεπευχόμεθα. — Χρ. Σολωμ., Ἀθήνα. Θερμότατα εὐχαριστοῦμε περιμένομε ὅλα ἀνυπόμονα. Σᾶς γράφωμε. — Α. Χαλ., Λονδίνο. Εὐχαριστοῦμε θερμὰ. — Αἰδ. Γ. Παῖσ., Χιονάδες. Πήραμε εὐχαριστοῦμε· οἱ ἐργασίες σας εἶναι πάντοτε εὐπρόσδεκτες. — Β. Μπ., Ἀθήνα. Πήραμε, εὐχαριστοῦμε περιμένομε. — Μ. Οἰκ., Elisabethville. — Εὐχαριστοῦμε γιὰ τὴ στοργή σας. Στείλαμε καὶ στοὺς δυὸ ὅλη τὴ σειρά. — Γ. Γάγ., Ἀθήνα. — Εὐχαριστοῦμε θερμὰ, δημοσιεύεται. — Ἐλλ.

Τυπώνεται και θα κυκλοφορήσει προσεχώς :

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

“Η ΣΠΗΛΙΑ ΤΟΥ ΣΚΥΛΟΣΟΦΟΥ,,

Ο Λαΐσσης — Τρίκης Διονύσιος
ὁ Φιλόσοφος καὶ τὸ Ἑπειρωτικὸ
κίνημα τοῦ 1611

Θὰ διατίθεται καὶ ἀπὸ τὸ Τμῆμα Βιβλίου τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑστίας».

Σημ.—Οἱ «Περίπατοι στὰ Γιάννινα» τοῦ αὐτοῦ συγγραφέα ἐξαντλήθηκαν· ἐτοιμάζεται ἀνατύπωσις μετὰ τὴν προσθήκην τῆς Βας καὶ Γης σειρᾶς.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑ

Γ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

Στοὰ Λιάμπεη 14—Τηλ. 6-35

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

- Διαρκῆ παρακαταθήκη γνησίων οἰνῶν ΖΙΤΣΗΣ εἰς φιάλας, (ἀφροδῶν καὶ μὴ, γλυκέων καὶ προύσιων).
- Ἐκλεκτὰ κρασιά καὶ ρετσίνα εἰς γαλιόνια ποικίλης περιεκτικότητος καὶ εἰς χῆμα.
- Γενικὸν ἐμπόριον οἰνῶν, ποτῶν καὶ ἡδυπότων.

Ἐπισκευθῆτε, γράψατε :

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΟΙΝΟΠΟΙΪΑ

ΓΕΩΡΓ. Π. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗ

Στοὰ Λιάμπεη 14

ΕΚΘΕΣΙΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Ἡ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ» ἀποβλέπουσα εἰς μίαν πλήρη καταγραφὴν, συγκέντρωσιν καὶ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΙΝ τῶν πάσης φύσεως Ἑπειρωτικῶν βιβλίων, μεταφράσεων, ἡμερολογίων, λευκωμάτων καὶ λοιπῆς πνευματικῆς παραγωγῆς (ἐκδομένης καὶ ἀνεκδότου) τῆς ἀπανταχοῦ Ἑπειρωτικῆς διανοήσεως, παρακαλεῖ θερμῶς τοὺς συγγραφεῖς, ἐκδότας καὶ

κατόχους τῶν ὅπως ἀποστείλουν ἀνὰ ἓν ἀντίτυπον τούτων εἰς τὴν παρ' αὐτῇ ὀργανουμένην ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΝ ἢ ὅποια, ἐν καιρῷ, καὶ μετὰ τὴν κάπως πλήρη συγκέντρωσιν τῶν Ἑπειρωτικῶν ἐντύπων θὰ ὀργανώσῃ ἐκθεσιν Ἑπειρωτικοῦ Βιβλίου εἰς Ἰωάννινα, τὰς ἄλλας πόλεις τῆς Ἑπείρου καὶ τὰς Ἀθήνας.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ
ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ — ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΩΣ

Ο “ΚΡΟΝΟΣ,,

ΑΓ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ 5. (Τηλ. 54407)

ΑΘΗΝΑΙ

- Βίσιτῆρια ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ δι' ὅλων τῶν μεταφορικῶν μέσων
- Τμῆμα ἐκδόσεως διαβατηρίων κλπ. ταξιδιωτικῶν ἐγγράφων.
- Ἀεροπορικὰ δέματα δι' ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου.

Προτιμᾶτε διὰ τὰ ταξιδιά σας τὰ

Ἑπειρωτικὰ Γραφεῖα

Τουρισμοῦ καὶ Μεταναστεύσεως

“ΚΡΟΝΟΣ,,

ΔΗΜ. Γ. ΜΠΑΛΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΜΑΙΕΥΤΗΡ - ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ - ΓΥΝΑΙΚΟΛΟΓΟΣ

Ἐπί 4ετίαν βοηθὸς τῆς Α' Μαιευτικῆς καὶ Γυναικολογικῆς Κλινικῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

- Ἐφαρμόζει ὅλας τὰς νέας ἐπιστημονικὰς μεθόδους διαγνωστικῆς καὶ θεραπευτικῆς.

Δέχεται καθ' ἐκάστην ἐν τῷ Ἰατρείῳ του

ΟΔΟΣ ΣΑΜΟΥΗΛ 1—ΤΗΛ. 6-72

(Ἐναντι Κέντρου «Ἄλσος»

Ἰωάννινα

Σ Β'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ